

Beschryvingh van de natuur der bloedlose water-dieren in vier boeken

<https://hdl.handle.net/1874/21172>

J. J O N S T O N S

Beschryvingh

van de

N A T U U R

der bloedlose

W A T E R - D I E R E N .

I N

V I E R B O E K E N .

Uittet Latijn vertaalt

D O O R

M. G R A V S I V S .

B L A T W Y S E R

Over de beschryvingh van de

B L O E D L O S E W A T E R - D I E R E N .

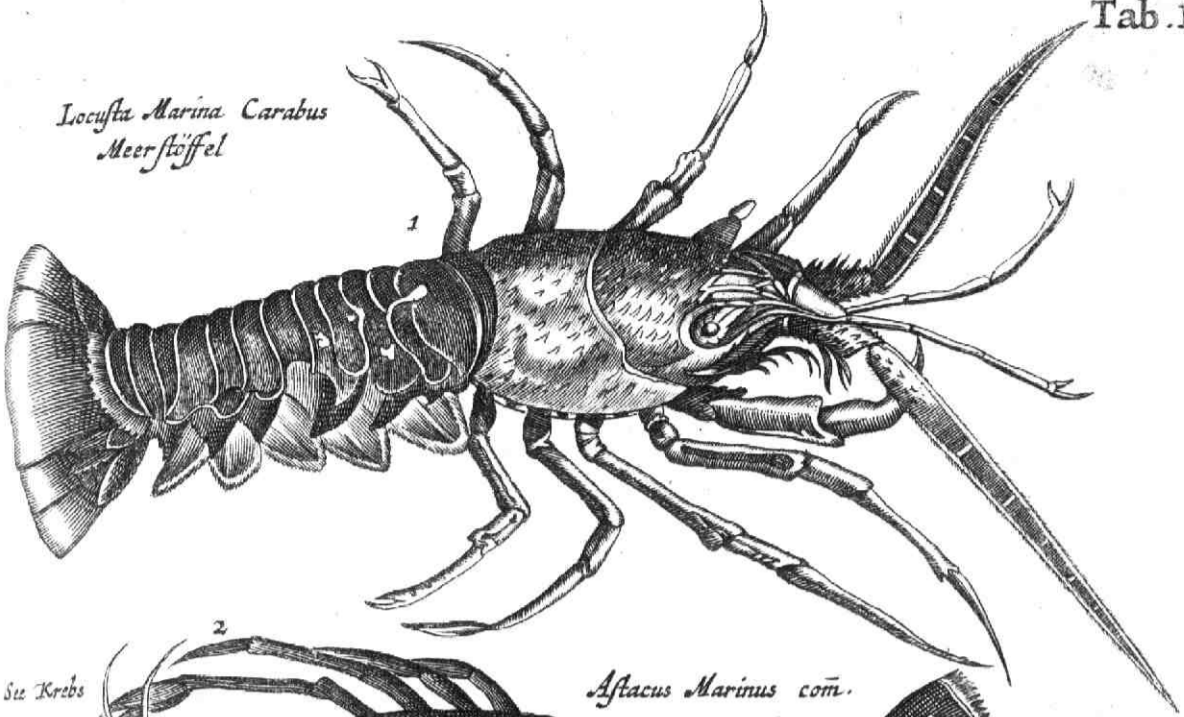
A Ratu Pinima. 25	Krabben in 't algemeen. 18	Purpervisch. 30
Aftacus oft Zee-kreeft. 13	In 't byzonder. 19	Pyrus oft Zee-peer. 56
Rivier-kreeft. 15	Brazilze krabbe. 24	S.
Andere. 15	Geel-gevlamde. 22	S Chorvachtige Bloedloze in 't al- gemeen. 11
Kleine van Rondelet. 14	Gemarmelde. 19	Schulpachtige in 't algemeen. 27
Kreeften die in schulpen wonen. 23	Hartvormige. 20	In 't byzonder. 29
B.	Krabbe Maja genoemt. 20	Sepia. 7
B Alanus oft Zee-eykel. 48	Rivier-krabbe. 22	Sepiola. 8
Buccinum oft Kinckhoorn. 33	Ruiter-krabbe. 21	Solen. 49
C.	Zee-krabbe. 19	Squilla in 't algemeen. 16
C Ancellus. 24	Kuiru. 25	In 't byzonder. 17
Chama oft Gaper. 41	L.	Brede Squilla oft Beer. 17
Cicie Etc. 25	L Epas. 9	Squilla Gibba oft Garnaat. 17
Ciri Apoa. 25	Lepus Marinus oft Zee-haas. 9	Squilla Karango. 17
Cochlea oft Hoorn-sleek. 36	Leeu oft Elefant. 14	Kleine Squilla. 18
Concha Venerea. 51	Locusta oft Water-springhaen. 12	Squilla Mantis. 18
Conchylum met een schulp. 50	Loligo, groot en klein. 9	T.
Mer twee schulpen. 40	M.	T Amaru Guacu. 26
Conchylum. 35	M Arakoani. 26	Tellina. 47
D.	Moffel. 46	Tethijum. 55
D Ruif. 56	Murex. 34	Trochus oft Tol. 35
Dulappel. 56	Mytulus. 47	Turbinata oft tops-wijs ghedrayde in 't algemeen. 29
E.	N.	In 't byzonder. 29
E Chinus oft Zee-egel. 38	N Autilus oft Scipper. 29	Turbinata met bochten. 29
F.	Merita. 35	Ronde Turbinata. 35
F Ungus. 56	O.	V.
G.	O Efters. 42	U Ka Una. 25
G Arnaat. 17	Kam-oesters oft pectines. 45	Venus-schulp. 51
Guaja Apará. 24	P.	Urtica oft Zee-netel. 52
Guaia Miri. 25	P Agurus. 21	Z.
Guanhumi. 25	Panakare. 27	Z Achte Bloedloze in 't algemeen. 3
Guari kuri. 27	Patella. 50	Zeelongs. 54
H.	Perna. 50	Zee-schamelheid. 56
H Olathurium. 54	Pholades. 48	Zee-granaat-appel. 56
K.	Pinna. 49	Zee-fungus. 56
K Ara Una. 25	Plantdieren. 52	Zee-hand. 56
Komkommer. 56	Polypus oft veelvoet. 4	
	Potiquiquiya. 56	

*Vermaninge om yder Plaat op sijn behoort-
lijke plaats te zetten.*

Plaat I	Bladt 4	Plaat XI	Bladt 35
II	12	XII	37
III	15	XIII	41
IV	16	XIV	43
V	18	XV	50
VI	21	XVI	51
VII	24	XVII	52
VIII	25	XVIII	53
IX	25	XIX	55
X	30	XX	55

Locusta Marina Carabus
Meer stöffel

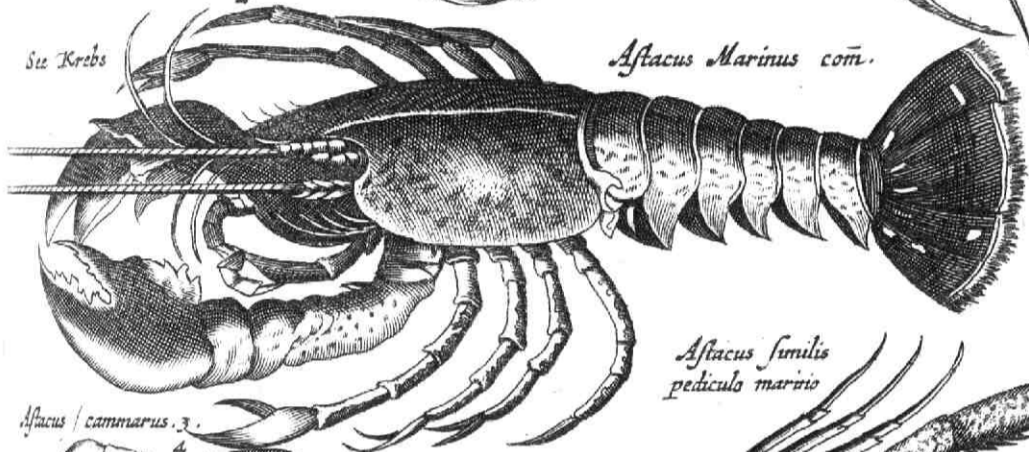
1

See Krebs

Astacus Marinus com.

2

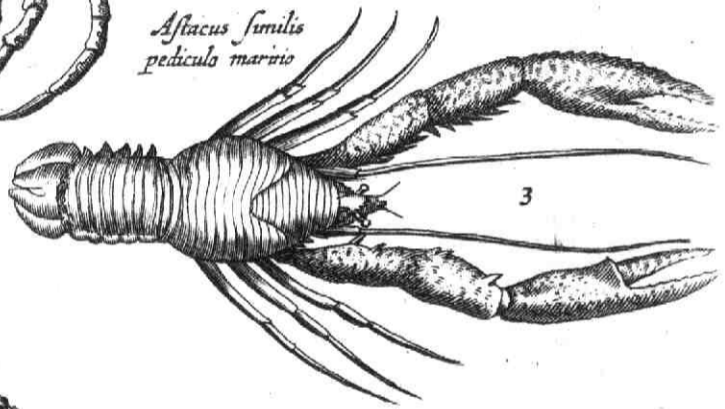
Astacus similis
pediculo marino

Astacus cammarus 3.

4

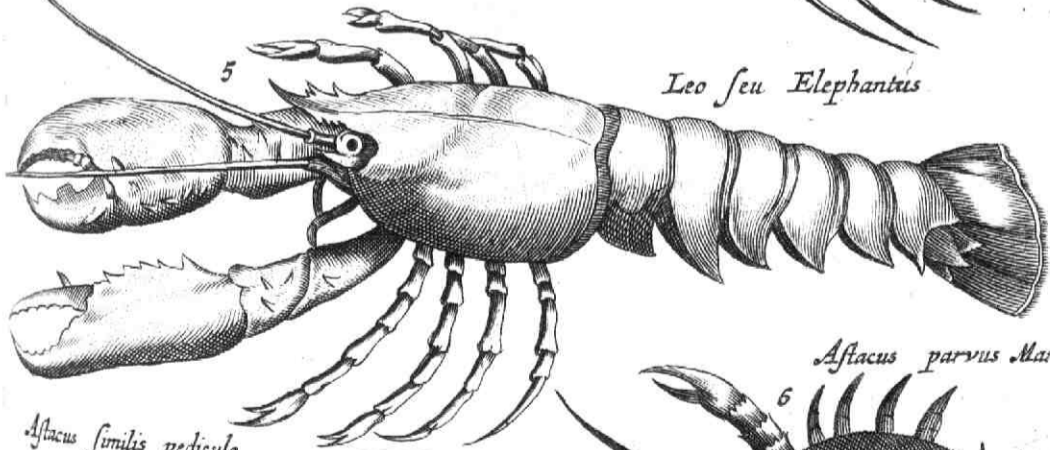

3

Leo seu Elephantus

5

Astacus parvus Marinus.

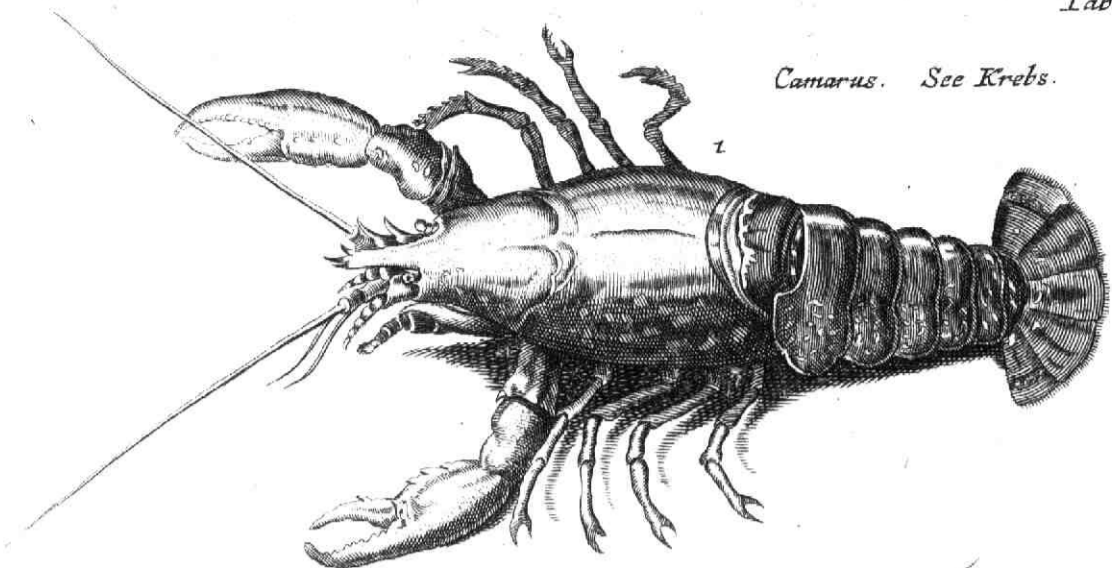
6

Astacus similis pediculo
marino.

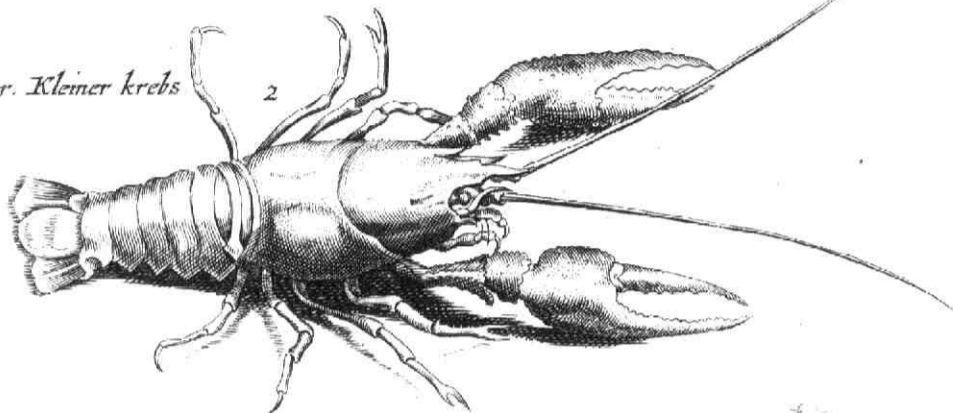
7

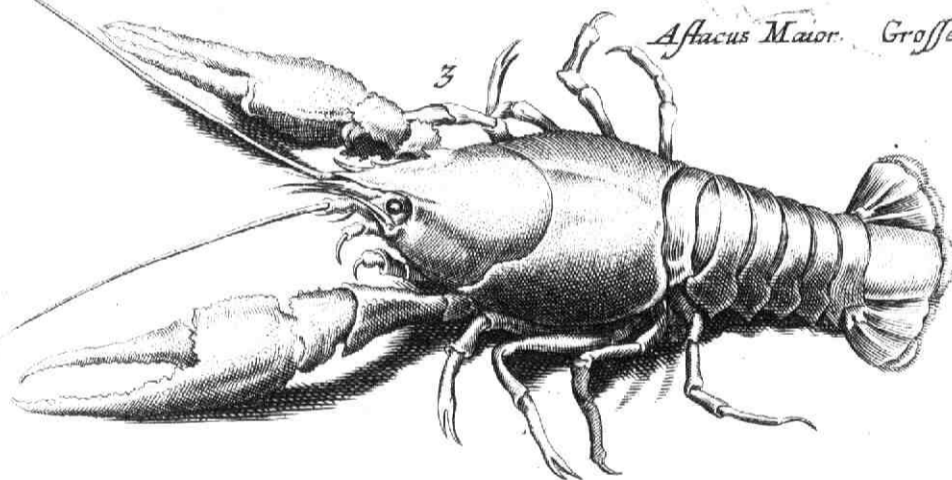
Cambarus. See Krebs.

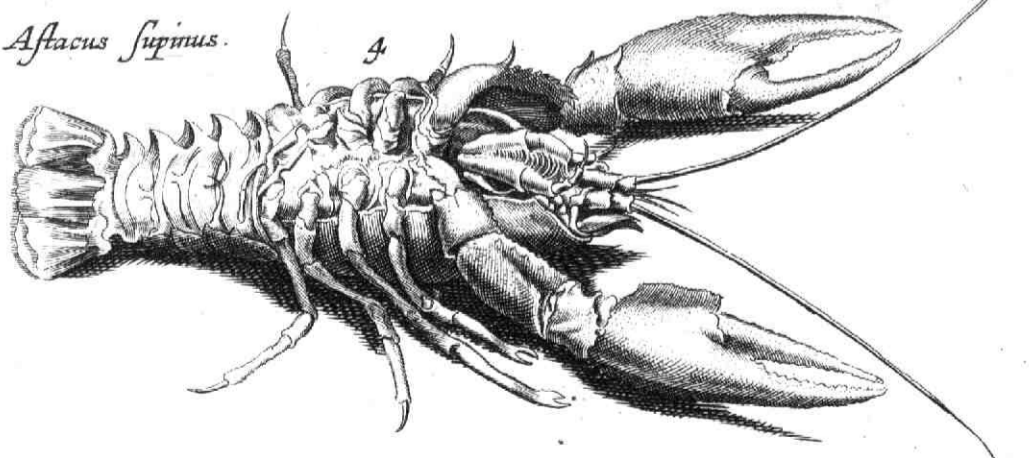
Astacus Minor. Kleiner Krebs

Astacus Maior. Großer Krebs.

Astacus Supinus.

B E S C H R Y V I N G H
 V A N D E N A T U U R D E R
 B L O E D L O S E
 W A T E R D I E R E N .

H E T I. B O E K.
 Van de zachte Bloedlose.

I. O P S C H R I F T.
 Van de zachte in 't algemeen.

Arist: H:
 A: l. 1 c. 4.
 & 8. l. 4. c. 1.

Aristotel. heeft vier geslachten van de bloedloose ghesfelt, namentlijk de Molluska, die uitterlijk met een sachte huidt ghe-dekt zijn, en innerlijk yet meer hechts, op de wijs van de bloedrijke

dieren hebben: De schorfachtighe, die met schorffen overdekt zijn; De schulpachtige, die met harde breukfame schulpen versien zijn, en de gekerfde dieren, welke de Grieken Entoma noemen: De plant-dieren konnen ook met beter recht tot dese ghetelt, als onder de planten gerekent werden.

Arist: H:
 A: l. 4. c. 1.

Naam.

Wy fenden de Molluska oft zachte voor uit, so om datse edelder zijn, en inghetal en sterkte van deelen de andere ver overtreffen, als om dat *Aristoteles* en *Plinius* 't selve ook gedaan hebben; en dese water-dieren worden niet qualijk na de Vissen gevoeght, wyl het ook *Plinius* behaaght heeft haar Vissen te noemen. Sy worden Mollusca en Malacia, oft zachte genoemt, om datse nocht een schulpachtige, nocht schobbige, nocht ruwe huid hebben. *Atheneus* heeftse de Tendonos oft Lolligo gelijk gemaakt: Het heeft *Gaza* en *Rondeletius* ook goet gedacht haar Malakoderma oft zachthuid te noemen: maar *Salvianus* wijst an datse bedrogen zijn, en dat de kraakbenige by *Aristoteles* also genoemt werden.

Plin: H. N.
 l. 9. c. 28.

Galen: de
 Aliment:
 Facult: l. 3.

Arist: de
 Generat: l.
 l. c. 10.

Beschrij-
 vingh.

Arist: de
 Partib: l.
 2. c. 8.

Plin: H. N.
 l. 9. c. 28.

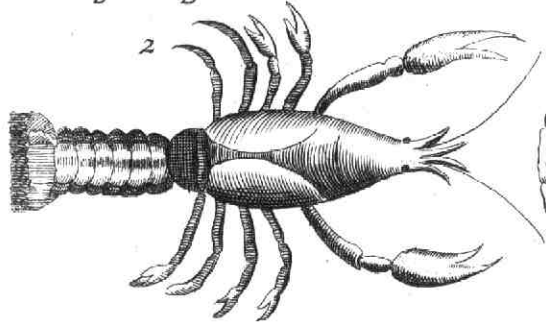
Sy hebben een aart tussen zenuw en vleesch middelbaar: dese is in bochten ghedrayt, welke totte kragten bequamer soude zijn, en is in plaats van beenders, om dat alles mette visch-graten zoude vergeleken werden, uitgenomen de Polypus oft Veelvoet. Sy hebben voornamentlijk dry uitterlijke deelen, een hoofd, voeten oft scharen, (welke *Aristoteles* zomtjids *Plectanas*, *Gaza* schenkels, baarden, en krullen noemt) en een ongescheiden buik. Het hoofd hebben sy alle tussen de voeten en den buik: in 't hoofd een mond, en twee tanden. welke, wyl sy beweeglijk zijn, en om den roof te behouden, niet al te vast inghehecht zijn, liever een snuit te noemen zijn; want dit

deel (namentlijk de mondt mette tanden) is de kromme bek van de vleesch-eetende zeer gelijk, uit twee deelen t'saam-geset, en uit een boven en onder-deel, als een doos in malkander gesloten, gelijk *Rondeletius* spreekt, en het onderste in het bovenste gevoeght: in plaats van een tongh hebben sy iet vleesighs in de mont, daar sy de aangenaamheid van haar spijs mede onderscheiden; in 't hoofd twee grootachtige ogen, welke een klein kraakbeentje, een kleine hersene in sich bevattende, van een scheid, de voeten hebben sy an 't voorste deel omtrent het hoofd, onder de ogen, omtrent de mond en tanden, gevoegt, om dat sijn achterste deel an het voorste gehecht is, en haar uiterste t'zamen vereenigen, hierom geschiet het datze haar drek onder door een doorgang naast an de mond uitlozen; Hier zijn'er acht, maar yeder in sijn gheslaght verscheiden. Sy worden van sommige *Acetabula* ('t welk een kopje beteekent) en krullen ghenoeemt, die strikken gelijk, welke de oude Genees-Meesters om de vingers sloegen, waar mede sy eenige kliertjes en andere wijkende dingen afgetrokken; Andere hebben de voeten kort en onnut, en twee heel lange snuiten, daar sy haar als an een anker mede vast-hechten, en als een schip tegen de vloet der Zee, vast-leggen; sy hebben een buize boven op het hoofd, en de krullen oft voeten voor den buik, welken sy nu ter rechter, dan ter linker zijd overbrengen, en hier mede swimmen sy over Zee. *Aristoteles* heeft dese snuit nu *Aulos*, dan *Mijkter* ghenoeemt, *Gesnerus* leeft *Phufeter*, *Gaza* en *Plinius* hebben *Naris*, oft *Neusgat* overgeset: sy hebben ook een vinnetje rondom den buik, om te konnen swimmen, en haar in 't swimmen te beheerschen; van 't hoofd hanght een buik van meerder ruimte, welkers vleesch niet in de lengte, maar in de rontte verdeelt, en met een huid bedekt is: nochtans weigert hem *Salvianus* een huid, en *Plinius* seit ook dat de Polypus met geen huid gedekt is: An haar geheele zyden worden eenige hayrtjes ghesien, welke dat gebruik hebben, als in andere vissen de kuwen. De uitlegger van *Nikander* noemtse *Ostlingas*, en *Aristoteles* *Trichode*, oft hayrige. So ghy haar innerlijke deelen besiet: na den mont volghet een enghe keel, daar na een breedachtighen rop, die van de Vogelen gelijk, daar de maagh anghheecht is, in gedaante als van de *Buccinum* Kinkhoorn.

Arist: de
 Part: l. 4.
 c. 5.

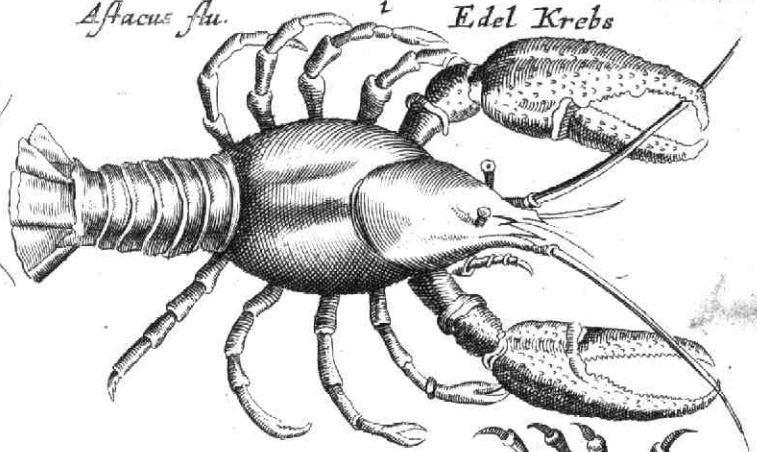
Arist: H:
 A l. 4 c. 1.
 Plin: H: N:
 l. 9 c. 12.
 Arist: de
 Partib: l. 4.
 c. 10.
 Plin: H:
 H: l. 9.
 c. 12.

Astacus fluviatilis.

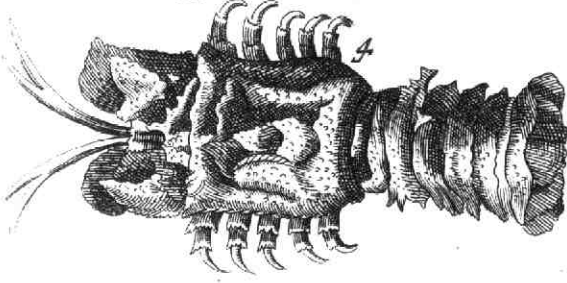

Astacus flu.

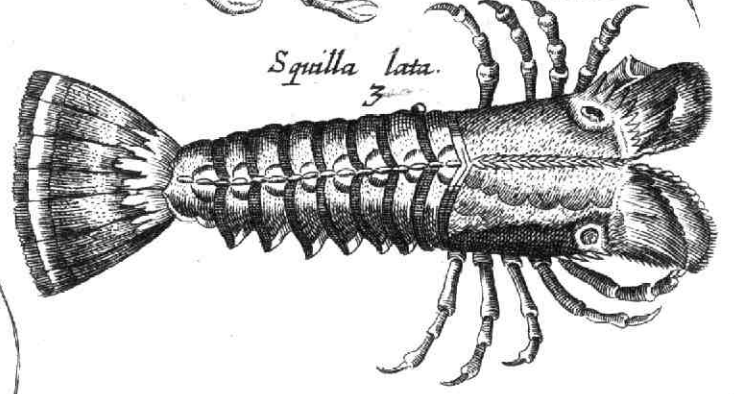
Edel Krebs

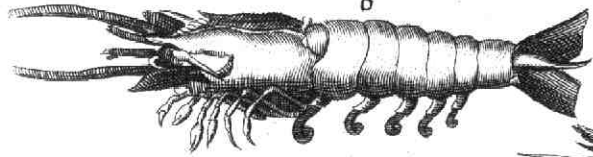
Squilla lata Rondel.

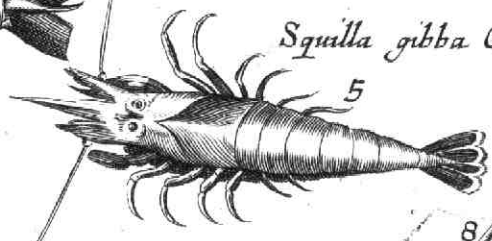
Squilla lata.

Carangon seu Carangon Rondel.

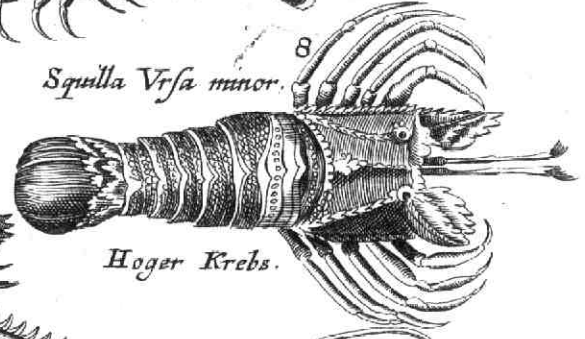
Squilla gibba Garner.

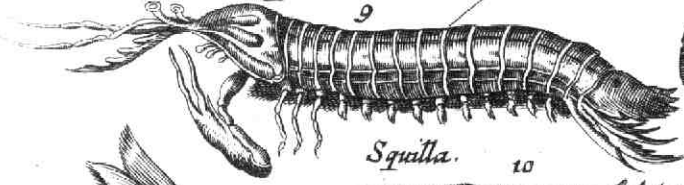
Squilla parva.

Squilla Vrfa minor.

Squilla mantis.

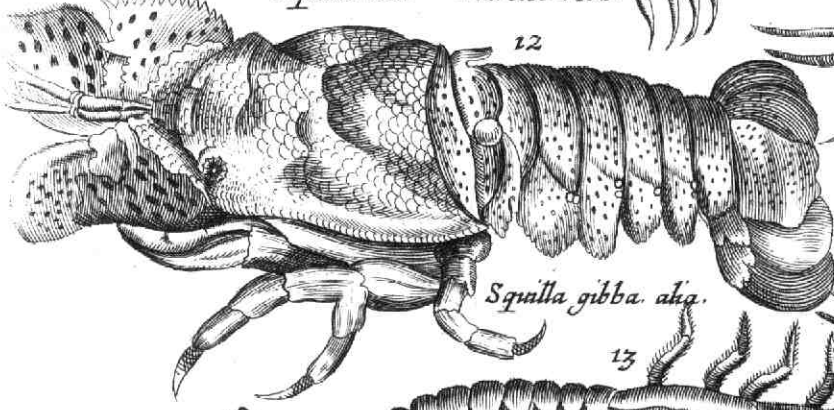

Hoger Krebs.

Squilla.

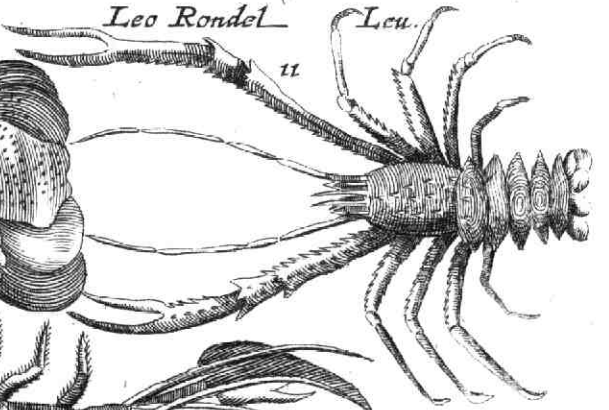

Squilla lata Bären Krebs.

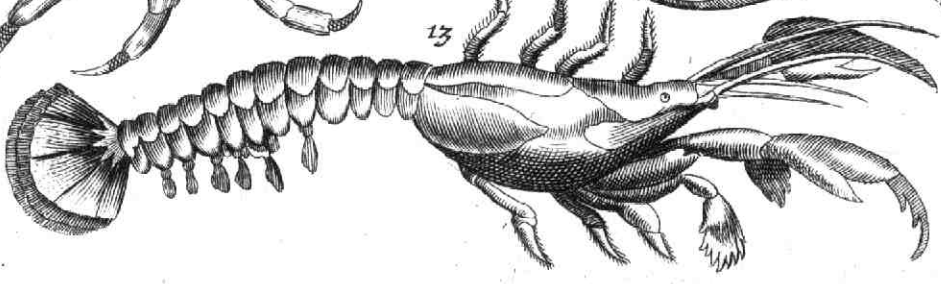

Leo Rondel

Lcu.

Squilla gibba alq.

Daar af-hanght een dunne darm, boven na de mond van de maag lopende, welke ruimer als de keel is. Van sijn herffene oft 't geen daar na ghelijkt, hebben wy boven gesproken; sy zijn sonder blaas: de neus is noch overig welke yet met het hart gelijkvormig heeft, en die *Aristoteles* wil de voornaamste macht van ghevoelen te hebben. Dat vogtig en lijvigh deel, door welke de keeldarm na de maag loopt, is wat meer an den rugh gehecht: sy hebben een zeker swart vogt, voor bloed, in, so wy *Plinius* geloven: voor gal ghelijc het *Rondeletius* behaagt; want de natuur stort niet gemeenlijk in alle vrees uit, 't geen sy voor bloed bewaart, ook geen doorgangh, heeft de gelijkheid van sulken ader, waar door het, om het lichaam te voeden door het gheheele lijf verdeelt werd. Het is van het voedsel in een blaas oft vliet-achtige rok afgescheiden; *Aristoteles* noemt het Mekona: *Gaza* noemt het Papaver, welke een uitgang, en einde heeft, daar den buik den drek ontlast, an dat deel dat een buise ghe-noemt, en in 't bovenste deel geitelt is.

Plaats: Sy leven in zoute waters, maar in drinkbare worden sy niet ghevonden, en in de Pontus vergeefs gesocht.

Spijs: Sy eten visch, en zijn ook niet sonder kunne, want *Aristoteles* seit datter in alle gedeelde lijfmoeders, en kloten, omtrent de teeldden ghevonden werden.

De wijfjes verschelen van de mannetjes, om dat het mannetje onder swarter als boven is, en alle deelen ruwer als het wijfje heeft, met verscheide tussen-lopende strepen verdeelt, en een scherper start. In 't mannetje is ook een doorgangh onder de keel, die van de herffene na den onderbuik strekt, en dat geen, daar die na toeloopt heeft de gedaante van een mam: 't Welk in de wijfjes dobbel, en in 't opperdeel gestelt is.

Teling: Wat angaat haar teeling: Datse metten rug tegen malkander gevoegt werden, en lang t'famen blijven hangen, om datse koud zijn is ondervonden: Datse mette mond versamelen, en met onderlinge omhelving van haar voeten oft krullen gevoegt werden, is elders van *Aristoteles* verhaalt.

Sy schieten zaad door feker doorgangh, en dat doen zy in 't opperdeel, daar de huid ghescheiden is, en de Zee invalt; De wijfjes hebben eerst onverdeelde eyren, daar na verdeelde: Maar wijl sy onvolmaakt uitgheschoten werden, groeijen sy op de wijs van de wormen, na dat sy van 't mannelijke zaad haar levendige kracht ontfangen hebben. Sy hangen an een lijn als een druive tros an malkander, en soo haast de levendige kracht haar geraakt heeft, komener levendige diertjes uit.

Van haar sinnen word niet getwijfelt. Datse slapen en dromen hebben wy by *Aristoteles*.

Gebruik: Sy wierden eertijds op de tafel gebragt, en voornamentlijk die swanger oft vol kuyt waren. Ook zijn sy nu uit onse keuken niet gebannen uitgenomen eenige geslagten van de Polijpus. Datse een siltig en overvloedigh rauw sap hebben schrijft *Galenus*: Datse winden ver-

wekken, en ghestoofst beter werden, om dat haar schadelijke vogtigheid daar door werd afgeveeght, schrijft *Diphilus*. Of de kuyt ook eertijds onder de spijs geacht is, staat in twijfel.

II. OPSCHRIFT.

Van de fachte Bloedlose
in 't bysonder.

I. HOOFSTUK.

Van de Polypus oft Veel-voet.

SO veel van de fachte bloedlose in 't algemeen, nu sullen wy in 't bysonder van de selve handelen. Onder dese worden gerekent de Polypus, Sepia oft Meer-spin, en Lologo, daar wy de Zee-Haas sullen by werpen.

De Polypus, die ten ansien van de Redenkavelaars nu Polupous dan Poulopus en z; genoemt wert, heeft sijn naam van de veelheid van sijn voeten bekomen. *Antiphylus Bisantius* heeft hem in feker punticht Poulypode genoemt. De Lakoniers Anosteon oft sonder been, eenige weder Onos oft Zee-ezel, en de huidendaaghe Grieken, noemen hem Octopodos oft achtvoetige.

Wat angaat sijn beschrijvingh; Dat hy den buik, so in gestalte, als gevoel, mette Sepia oft Meer-spin ghelijc heeft, namentlijk de keeldarm langh, daar den rop anvolgt, daar weder de maagh anhebecht is, en datter een enkele darm ande maag hangt, en tot 't einde uitgestrekt is, heeft *Aristoteles* naghelaten. Dat de herffene in de opghesnedene dobbel is, verhaalt uit *Aristoteles Atheneus*, die ook seit dat het bloet roschachtig, en in een blaas besloten, Mekone genoemt is, en na 't seggen van *Ælianus* en de uitlegger van *Aristophanes* boven de maaghe gelegen is, en dat hy minder van dit swarte bloed, als de Sepia, en 't selve omtrent de neus heeft; Dat hy armen of krullen heeft, en sijn verw verandert: Dat het bloed verlooren zynde weder angroeyt, en nimmermeer ontbreekt heeft *Aristoteles* by gedaan. Syn hooft is, soo langh hy leeft hardachtigh, en als opgeblasen. Dat deel 't welk korter en meer rond is, wort onder andere in de fachte bloedlose den buik genoemt. Hy heeft twee oogen boven de voeten: De mond en tanden in 't midden van de voeten. Hy heeft als andere acht groote voeten met een vliet t'faam gevoegt, niet alleenlijk om te swimmen, maar ook om te gaan, welkers vier middelste de grootste zijn, so datse dikmaal twee ellebogen te boven gaan, met een dobbele rije hollerjes, met welke sy de spijs an de mond brengen: De overighe vier, onder en boven twee, zijn heel klein, sy worden van eenige armen, van sommige schenkels, en krullen, van *Plinius* baarden ghe-noemt. De Acetabula oft hollerjes noemt *Aristoteles* Plektanes, andere Cotyledones, *Antiphilus Bisantius* Elikas, *Anipater Thetralus* Plochmous, *Ovidius* Flagella oft swepen; Andere gelooven datse van *Hezychius* en *Varinus* Prethma genoemt werden; Andere eigenen dat an 't hooft toe: Den rug noemt *Plinius* het glatte

Aldrov: Exang: 1. c. 2.

Onder-scheyd.

Arist: de Partib: 1. 2. c. 8.

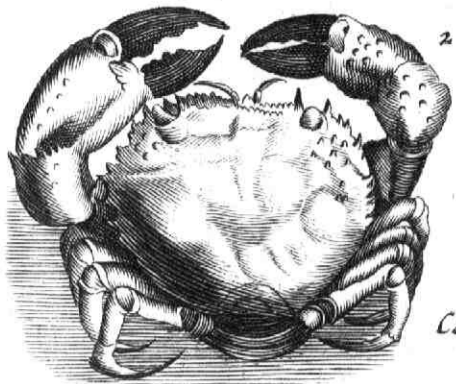
Athen: Dipnoi: 1. 7.

Arist: II. A. 1. 9. c. 37

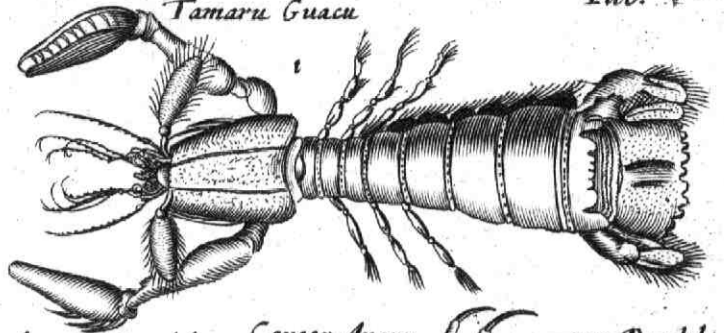
Arist: H. A. 1. 4. c. 1.

Arist: H. A. 1. 4. c. 9.

Cancer marinus Krab.

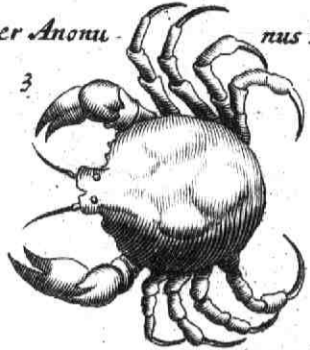
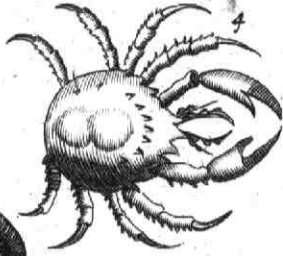
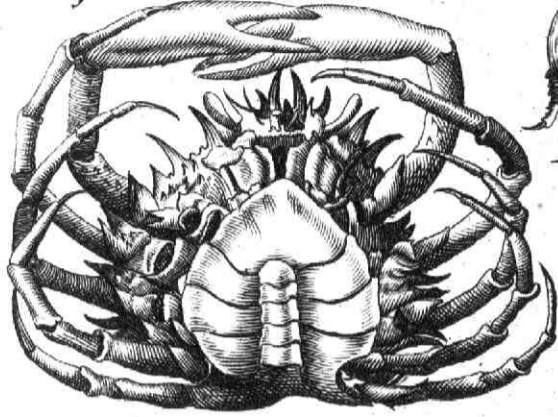
Tamaru Guacu

Cancer Heradeotcius Randel

Cancer Anonunus Randel

Cancer mari. Meer Spin

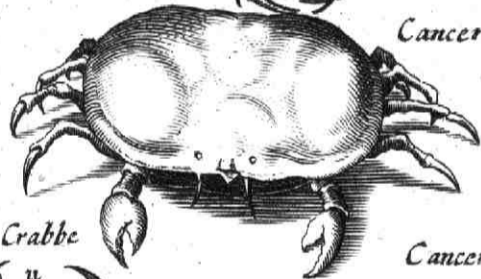
Hypocarcinus

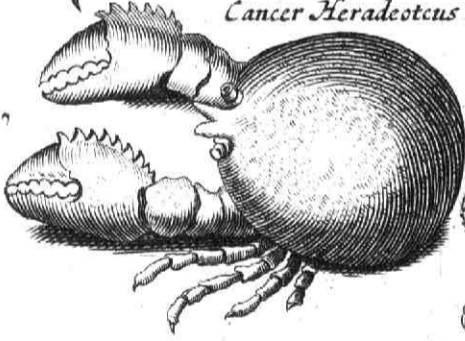
Cancer Heradeotcius aller

Cancer Crabbe

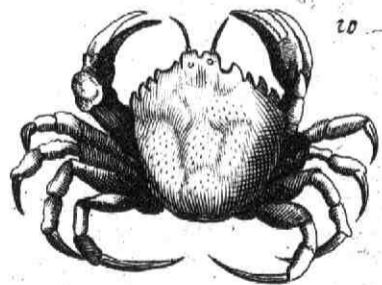
Cancer Heradeotcus

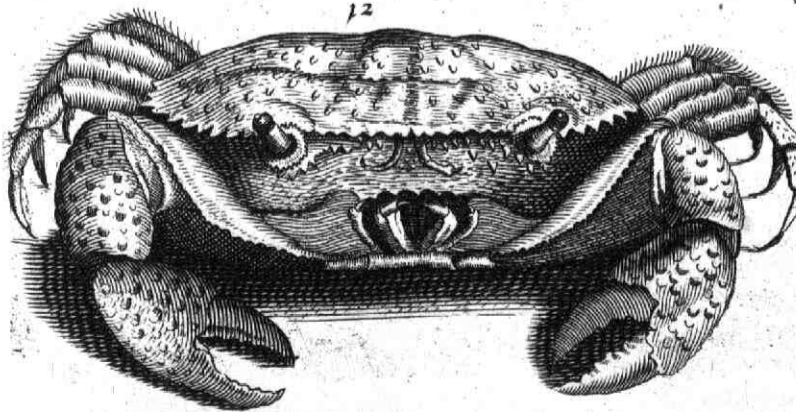
Cancer Crabbe

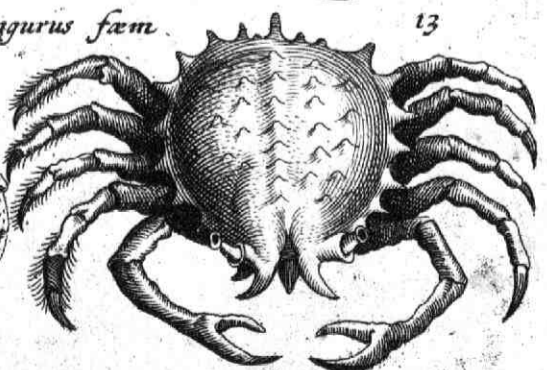
Cancer Randel

Pagurus masc Meer Spin

Pagurus faem

glatte deel daar de rye van de kopjes oft holletjes begint; hy heeft een swakke nek als hy gedrukt werd: *Aristoteles* eigent hem een smal vinnetje toe, dat in 't midden voortkomt, om dat hy een kleinen buik heeft, die hy mette voeten bestueren kan: om die oorzaak ontkent

Arist: H. A. l. 4. c. 9.

Plin: H: N: l. 9. c. 29.

Scalig: Exercit. 218. Bellon: Opfervat. l. 1. cap. 14. Galen: de Caul. Sijmpt. l. 3.

Plinius dat hy een vin heeft: Datse so klein is, datse niet oft nauwlyk gesien werd, hebben wy by ondervindingh gheleert: Op den rugh heeft hy een buise, daar hy het zee-water door uitspeuit, en die buise brengt hy dan an de rechter, dan an de linker-zyd over; hy heeft een snuit als een Papegay, so wy *Scaliger* en *Bellonius* geloven: Hy is sonder huid, hoewel *Bellonius* schrijft dat de voeten met een huid gedekt zijn; Sijn visch is wit, vol holletjes en doortochten, gelijk wy by *Galenus* en *Plutarchus* lesen.

Sy zijn overvloedigh inde Adriatische zee: De *Thasus* en *Karia* voeden de beste, en *Korcyra* heel groote: Datse inde uitterste delen van *Karteja* een talent swaar werden, schrijft *Strabo*. In de *Pontus Euxinus* worden geen groote ghevonden, soo wy *Oppianus* volghen. Omtrent den *Hellespont* gantsch geen, om dat dese zee na 't Noorden hellende, de slagregens onderhavigh is. Haar spijs zijn *Mosselen*, die sy met het omhelsen van haar krullen vermorsfelen, en daarom worden haar schuilplaatfen uit de schelpen die daar voorleggen bekent, ook de *Krabben*, *Kreeften*, *Landkrabben* en *Springhanen*, welkers visch sy uitsuigen; voorts andere vissen, en diergelyke: Alle dese flokken sy met sulken graagheid in, datse haar ook niet van haar eigen geslagt

Ælian: H: A. l. 1. c. 1.

onthouden, en so wy *Ælianus* geloven, worden de kleine van de groote gevat, en haar tot spijs. Sy eten voornamentlyk graagh menschen-vlees: En *Trebius Niger* by *Plinius*, verhaalt datter geen dier inde zee wreder in 't verscheuren van menschen-vlees is; Dat sy dat omhelsen, zuigen, met zuigen van malkander trekken, en de verdronke en swimende menschen met geweld aanvallen: Datse ook boomvruchten eten, en Somers op 't lant komen, is seker; datse uitte planten den olyfboom graagh eten, en dien met haar scharen omvatten, heeft behalven *Atheneus*, *Oppianus*

Atheneus Dipnos. l. 7. Oppian: Halicut. l. 4.

Oppian: Cyneg. l. 3.

Arist: H: A. l. 18. c. 2.

Arist: H: A. l. 5. c. 6.

verhaalt; Datse haar om de *Vygbomen* krullen, die an de waterkant staan, en de vrucht eten, hebben wy uit *Klearchus*. Of sy haar eigen scharen inde Winter by gebrek af-eten, en of die weder angroeijen, is in twyffel; nochtans wordt het van de voornaamste schryvers *Alceus*, *Diphilus*, *Hesiodus*, *Oppianus* en *Ælianus* bevestight, daarom seitmen datse by *Iohannes Grammaticus* *Kolobopodai* genoemt werden, maar *Aristoteles* en *Plutarchus* oordeelen dat valsche zijn, en die seit dat sommighe haar scharen van de kongeralen hebben. Datse in kunne verscheiden zijn, is buiten twyffel, en dat het Mannetje van 't Wijfje verscheelt, om dat hy uitstekender van hooft is, en yet in sijn schar heeft dat een teel-lid ghelyk is, daar twee wijde holletjes in zijn; dat het lid als uit een zenu bestaat, en tot het midden van de

schar strekt, wordt bevestight, en dat die schar an de neus van 't Wijfje ghehecht is. *Atheneus* zeit dat die schar alleenlyk scherper en witachtigh is, an sijn einde in twee gedeelt, en an den rugh gevoegt: *Plinius* noemt hem mogelijk de start.

Athen: Dipnos. l. 7.

Teeling.

Arist: H: A. l. 5. c. 12.

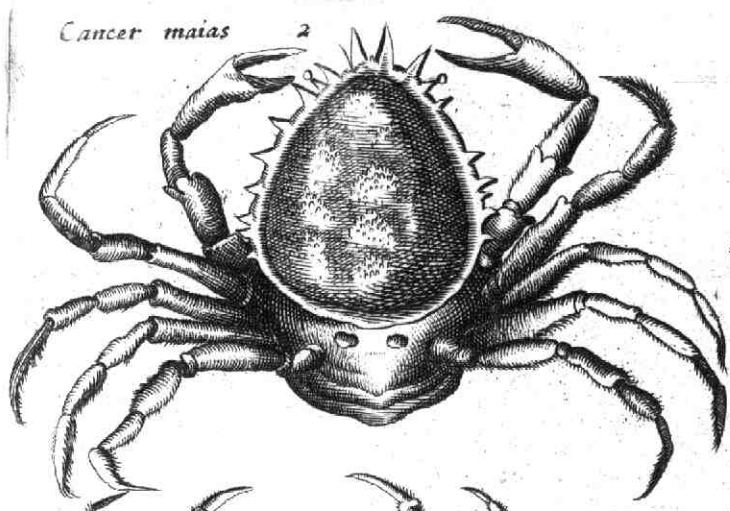
Arist: H: A. l. 5. c. 18.

Van haar versamelingh weten wy dit; datse 's Winters als sy schuilen (sy verschuilen twee maanden) versamelen, en eyren oft kuit krijgen: Sy voeghen mond an mond, en haar *Acetabula* oft holletjes ook te samen; de een word met dat gene, 't welk het hooft genoemt is, genodight, en breid sijn armen uit: d'ander sijn krullen ook uitstreckende, voeght sich soodanigh, dat haar holletjes op malkander passen. Sy schieten haar kuit door de buise, en dat in de Lente; Van de kuit spreekt *Aristoteles* aldus: Sy leggen yet in holle oft schulpen, oft andere holle plaatfen, de krullen van de *Wijngaard*, oft de vrucht van de witte populier gelijk; De geleide kuit hanght overal an de wanden van de hollen, in so grooten overvloed, datse uitgenomen zijnde, een holte vervult, veel grooter als het geen daar sy in geleid was: Dese op den vijftighsten dach opbrekende, komender kleine *Polijpi* uit, die op de wijs van de *Spinnekoppen* gins en herwaarts kruipen, en hoewel sy niet alle de leden sightbaarlyk gevormt hebben, nochtans vertoont sich de vorm van 't geheel: Maar veel komen om haar swakheid te sterven; en zijn somtijds so klein gevonden, datse niets verdeelt hadden, en nochtans als verdeelt haar beweegden; 't welk *Plinius* kortlyk aldus verhaalt: De *Polijpus* oft veelvoet schiet sijn kuit inde Lente, de krullen van den *Wijngaard* gelijk, en dat so overvloedigh, datse de holte vervullen daar haar de zwangere ingeleit hebben: Sy kippen op den vijftighsten dach, en vele komen om de groote menighe te sterven. Het Wijfje van de *Polijpus*, sit oft op de eyren, oft sluit alleenlyk het hol met haar uitgebreide armen; dit hol word heel konstelyk uit veel kleine schorffen en schulpen als met een bolwerk omcingelt. Van den ouderdom lesen wy by *Aristoteles* aldus:

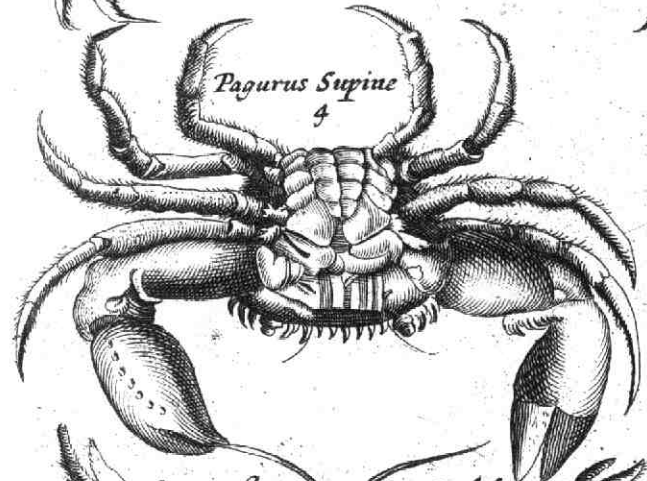
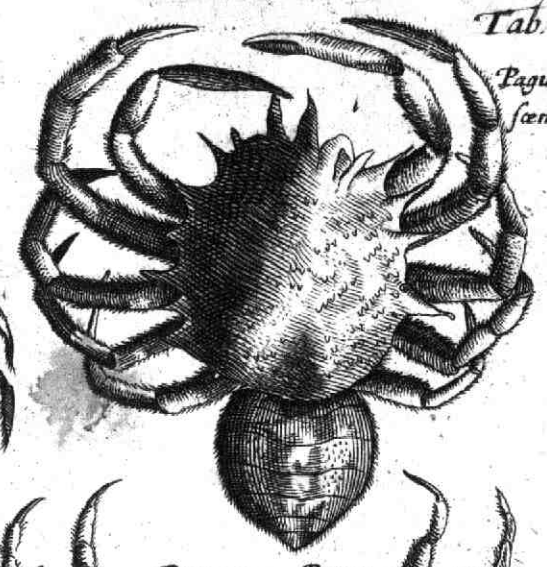
Plin: H: N: l. 9. c. 51.

Arist: H: A. l. 9. c. 59.

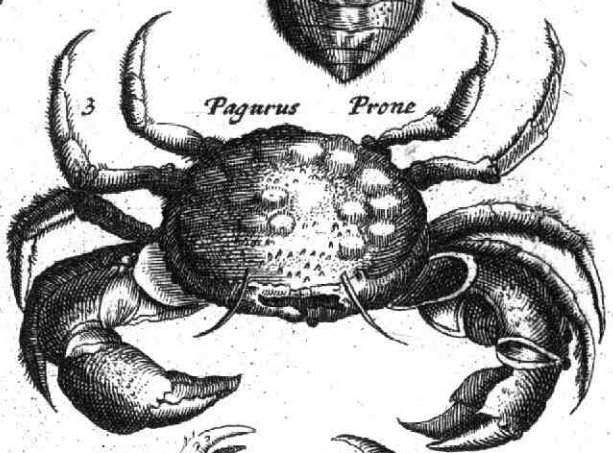
Weinige van de *Polijpus* leven twee jaar, want haar natuur verfwakt heel lichtlyk: Tot een bewijs-reden is, dat hy gedrukt, altijd yet van hem geeft, en ten lesten verdwijnt: En dit lijden de *Wijfjes* na de baringh meerder, en worden fooloom, datse van de baren beweeght zijnde, dat niet gevoelen; Sy worden ook lichtlyk van de *Duikers* ghevanghen, en ook so slijmerig, datse onbequaam zijn om te jagen; maar dat sy geen twee jaar leven, daer van is dit een bewijs, dat hoewel de *Polijpus* is voortgekomen, so omtrent de *Somer*, als omtrent den *Herfst*, ghy nochtans niet lichtlyk een groote vinden sult, maar voor die tijt zijne aldergrootst: Derhalven seitmen datse na sy gebaart hebben, beide so swak werden en verouden, datse ook van de minste vischjes gegeten, en lichtlyk van haar schuilplaatfen afgetrokken werden: Voor die tijt gheschied

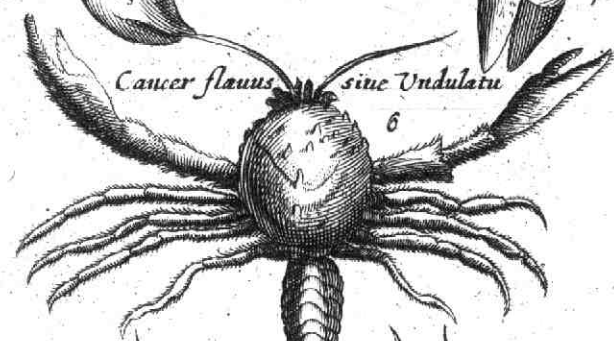
Cancer maias 2

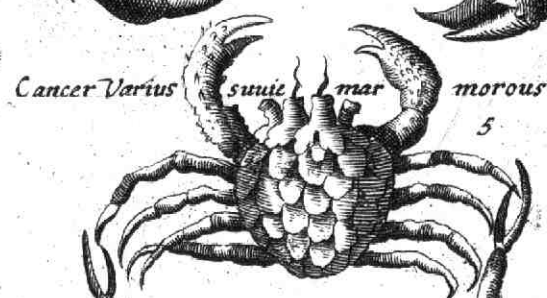
Pagurus Supine 4

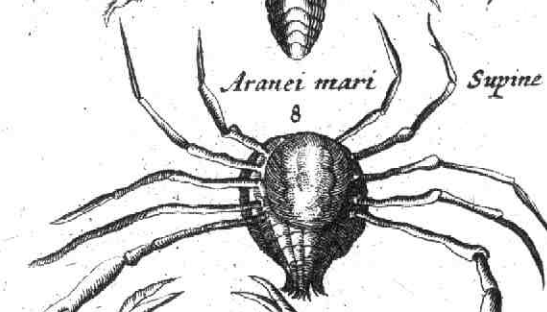
Pagurus Prone 3

Cancer flauus sine Undulatu 6

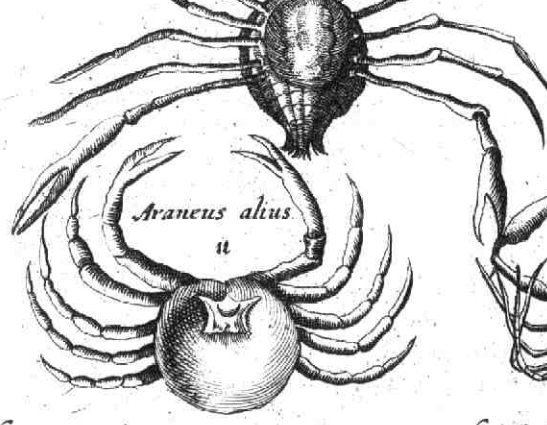
Cancer Varius suuie mar morous 5

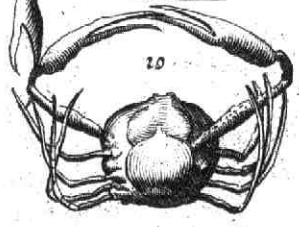
Aranei mari Supine 8

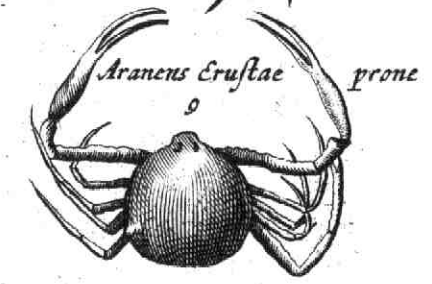
Aranei marine Specios prone 7

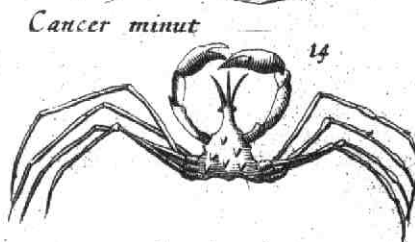
Araneus alius 11

Araneus supin e alius 10

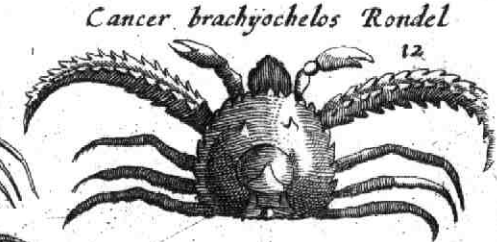
Araneus Erustae prone 9

Cancer minut 14

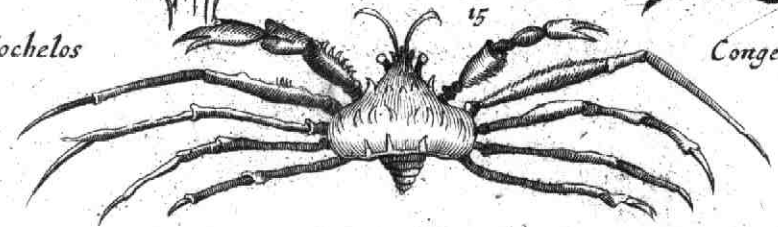

Caneer minutior 13

Cancer brachyochelos Rondel 12

Cancer brachyochelos

Congener 15

Ælian: H. A. l. 9. cap. 30.
Beweging: schied sulcx niet. *Ælianus* schrijft dat haar geilheit toe, welken *Oppianus* daar in toe-stemt. Nochtans leeft hy, hoewel in hondert stukken ghesneden. Sy swemmen met vinnen en voeten, en dat schuins; sy bewegen de voeten na dat deel't welk het hoofd ghenoeemt werd, so datse al swemmende voorwaarts uitsien, en het hoofd achterwaarts houden; sy swemmen soo veilig onder water, dat sy op het vocht schijnen te dryven. Als sy op het droog lopen, (sy soeken ruwe en geen glatte plaatsen) wijl haar bewegingh met stoten en trekken gheschiet, vatten sy yets an, want al wat sy met het voor uit werpen van haar krullen vatten, houden sy heel vast, en bewegen soo met het trekken van haar scharen het lichaam voort, tot die plaats die sy gevat hebben.

Soo ghy haar verstand en sneegheid insiet: *Athenus* noemtse Anocton oft uitsinnig: *Plinius* noemtse bot, om datse na de menschen toe swemmen en voor haar vervolghers niet vlugten. Sy zijn niettemin sneegh en listigh; Want al wat hy vanght brengt hy eerst in sijn hol, en de visch opgegheten hebbende, werpt hy de schulpen uit, en jaaght op die vischjes die daar na toe swemmen. De selve weet ook de hoornvissen aartigh te openen, en eet haar visch op. Men moet niet voor-by gaan (zeit *Plinius*) 'tgeenten tijde van de Burgemeester *L. Lukullus* in Betika van de Polypus ondervonden is, en't geen *Trebius Niger* uit sijn met-gesellen heeft verhaalt; Dat hy heel graagh na schulp-vissen is, die hy met het anvatten t'samen drukt, en welkers scharen hy afsnijt, en dat hy ten overvloed uit de rovende sijn voedsel haalt. De schulp-vissen zijn sonder gesicht, en hebben geen ghevoel als van haar spijs, oft eenigh gevaar. De Polypus leit haar lagen als sy gapen, werpt daar een steentje binnen, en swemt so veilig om haar, en eet haar visch. D'ander trekken haar wel t'samen maar vergeefs, wijl sy door het steentje belet, en als met een beitel geklooft zijn: so groote sneegheid isser ook in de alderbotste dieren. Datse haar verw veranderen, en alsoo de vischjes bedriegen, is ook ghemeen; Hier in is verschil, dat *Theogenes* en *Phocylides* schrijven datse die verw maar veinsen te hebben. *Plinius* en *Antigonus* schrijven, en die dat hy de verw van de plaats, dese dat hy de verw van alle dinghen daar hy by komt, aanneemt, 'twelk *Scaliger* ook van het zand schijnt te verstaan. Verscheyden brenghen hier van verscheyden oorfaken voort. *Plutarchus* seit dat hy sulcx uit loofheid doet, en om dat hy een doortochtigh en doorschijnend lijf heeft. Andere, ghelijk *Theophrastus* schrijft, eigenen dat sijn vrees toe, ghelijk de menschen na de verscheyden bewegingen van 't hart anders, en anders in't angesicht geverwt werden. *Bellonius* gheloofst dat sulcx om sijn sachte huid die lichtelijk kan gestroopt werden, gebeurt: Welkers verw ghy nu wit (dat hy dese niet kan annemen sult ghy by sommige vinden) nurosch, dan blauw, nu weder verscheyden ghesprenkelt sien sult. Hier toe behoort ook dat t welk by *Plinius* staat; Dat de

Polypus na den anghel haakt, en die met sijn scharen, maar niet metten beet angrijpt, en niet eer los laat voor dat hy 't aasch rondom afgegheten heeft, schoon hy ook metten rietstok boven water getrokken werd: Maar het is by na een wonderstuk, 't geen *Trebius* by den selve verhaalt. Te Karteja, seit hy, is hy ghe-
Plin: l. 9. c. 30.
 woon in de plaatsen daarmen groote vissen verkoopt, te komen, in haar meren, die na dese geopent zijn, te loopen, en aldaer ghesoute stukken te roven, en met sijn geduerighe dievery maakt hy sich heel onwaard, by die daar de bewaring over hebben. En hoewel hem eenig beletsel van t huin-hagen tegen geworpen wierd, soo klom hy nochtans daar over, en kon niet als door de sneegheid der honden betrapt werden. Dese hebben hem in't wederkeren omfinghelt, en de wachters opgheweekt zynde, schrikten voor dese nieuwigheid. Voor eerst was sijn grootte ongheloofd, daar na de verw als van een die met pekkel bestreken is, en van een quaadaartigen reuk. Wie zoud aldaar een Polypus verwacht, oft alsoo gekent hebben? en sy meenden ook datse met wanschepfels vochten; Want hy ontstelde de honden met een vreeslijke anblasingh, die hy nu met sijn krullen sloegh, en dan met sijn sterke scharē omvatte, so dat hy nauwlijc met een drytandige gaffel konde neder gemaakt werden. Sy hebben an *L. Lukullus* een hoofd vertoont so groot als een vat van dertig emmers nats, en (op dat ik de woorden van *Trebius* self ghebruike) baarden die men nauwlijc met twee armen omvangen konde, en die XXX. voeten lang waren, met Acetabulen oft hollen als een groot bekken, met tanden na evenbodeelingh groot. De bewaarde overblijffels zijn tot een wonderstuk opgehangen, en woegen DCC. pond. 'tGeen van een ander, die te Puffoli de ghesoute visch-stukken van de Koopluiden roofde, gezeit werd, besie dat by *Ælianus*.
Ælian: H. A. l. 13. c. 8.

Wat angaat haar gebruik: datse eertijds in de spijs gebruikt zijn, is ongetwijffelt. Op de Bruiloft van *Ephikrates*, die de Dochter van *Kotys* Koning van Thracie troude, waren'er hondert. *Mnesimachus* dichts de selve by *Atbenus* mede op. By de Grieken wierden sy ook op seker Vierdach, van de Vrienden mal-kander toegezonden; Sy zijn nochtans hardt van visch, en swaar om te verteeren, daarom worden sy met stokken ghebeukt, oft op de steenen gewreven, om de hardigheit van haar veselachtige visch te breken. Men zeit dattet hoofd heel lekker is. De visch self wel verteert zynde, geeft veel voedsel, maar heel rauw van zap. *Plinius* zeit dat hy pekkel van sich geeft, die daarom in't koken niet moet bygedaan, en dat hy met een riet moet gesneden werden, mits hy door yser besmet werd, en een quaadaartigheid antrekt; wijl de natuur verswakt. Sy worden gesoden beter geagt als gebraden. De Rymer *Philoxenus*, is in ziekte vervallen en gestorvē, om dat hy een geheelen behalven het hoofd opgegeten hadde. 'tSelve is ook an *Dio-
 genes Cynikus* geschiet, die hem rauw ingeslokt hadde. Sy hebben ook haar plaats in de ghe-
Plutarch: l. an aqua igne Me- lior
 nees-

Arist: H. A. l. 9. cap. 37.

Plin: H. N. l. 9. c. 30.

Athen: Dipnos: l. 2. Plin: l. 9. c. 37.

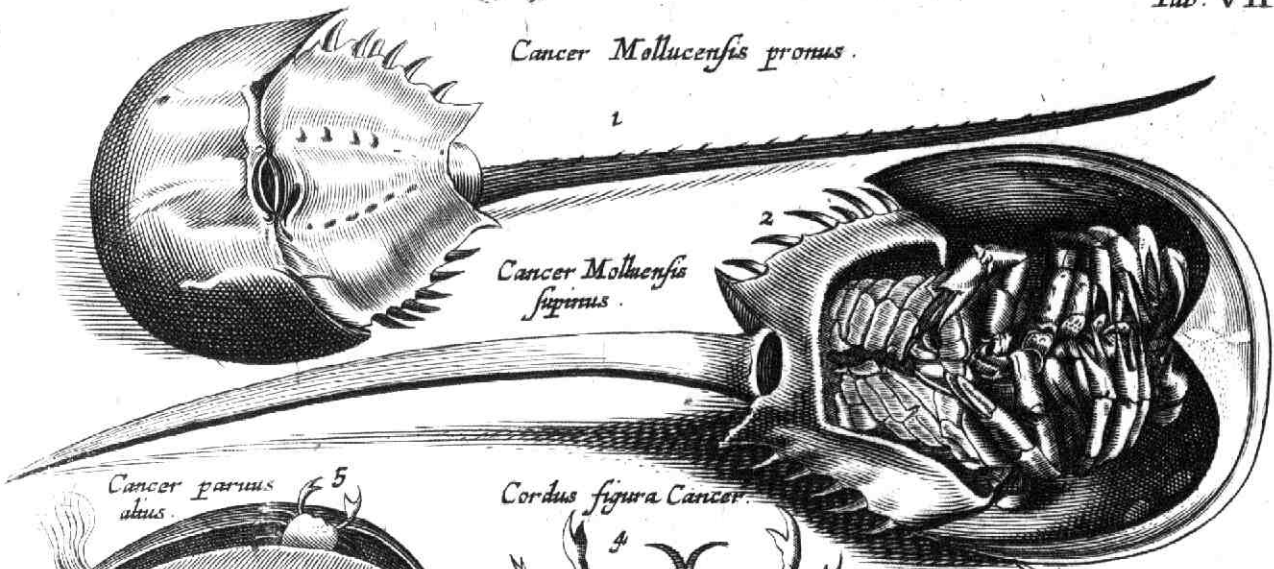
Plin: H. N. l. c.

Cancer Mollucensis pronus.

1

*Cancer Mollucensis
supinus.*

2

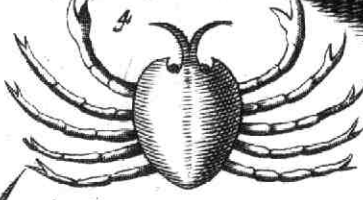
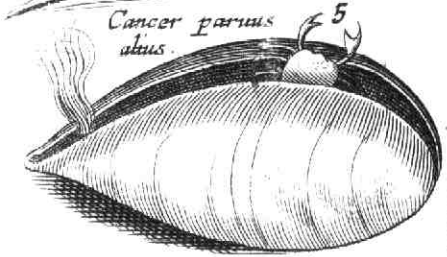

*Cancer parvus
altus.*

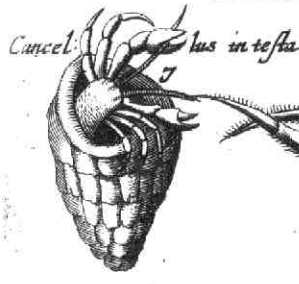
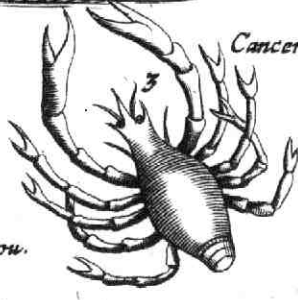
5

Corpus figura Cancer.

4

Cancer parvus

*Cancerellus
midus.*

6

*Cancerellus
aldron.*

8

Cancerellus ruber.

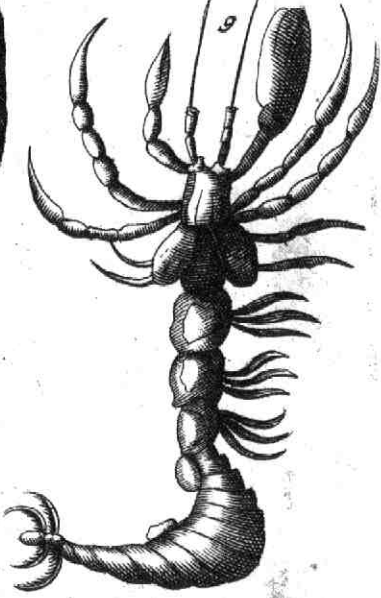
9

Cancerellus in Buccino.

10

*Scyllarus sive in Nerite
concha.*

11

*Cancerellus
maena.*

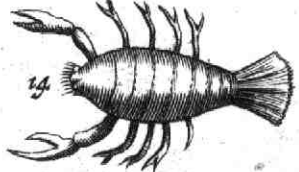
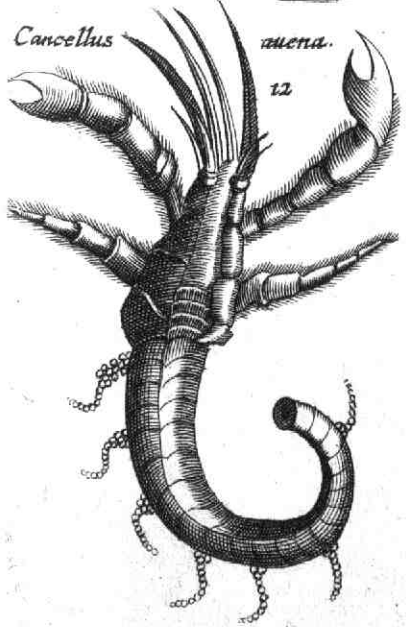
12

Canceri Hirsidi Rondel species.

13

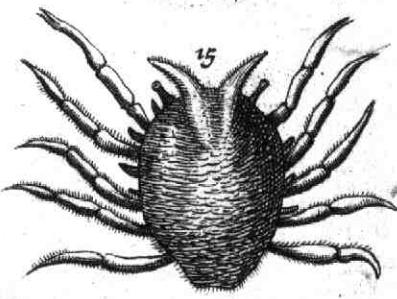
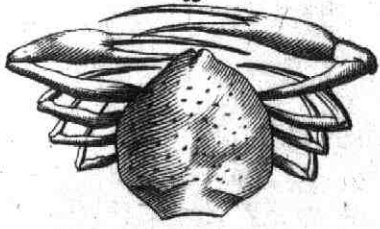
Cancerellus oblongus.

14

16

15

nees-konst. *Plinius* schrijft dat het bloet mette gestampde, en opgeleide Polypus gestopt wert. *Myrepsus* brandt den selven in den oven met hout van den Olijf-boom, tot asch, en menght een once van dat poeijer met een half once Kalchantum, en blaast dat in den neus, om het vleesgewas, Polypus genoemd, weg te nemen. Volgens *Hippokrates* zuivert de gebrande asch de Kraam-vrouwen. Sy word ook om te ontvangen ingegeven: In witte wijn ghesmoort verwekken sy de maandstonden: sy verzachten de lijf-moer en worden, als die uit haar plaats wijkt wel daar tegen gebruikt. Datse geilheid verwekken, ghetuigen behalven *Diphilus*, *Aegineta*, en *Diokles*, ook *Alexis* en *Xenarchus* by *Atheneus*. *Iovius* schrijft datse gezouten, uit Dalmatie, en Illyriëna Venetien overgefonden werden, en dat het uitterste van haar krullen en holletjes van de oude mans gezocht werd om kinderen voort te telen. De oorzaak daar van leit *Mnesitheus* op haar winterigheid, *Iovius* op haar siltigheid, en *Aldrovandus* op de menigte van't zaad dat sy voortbrengen.

Hipp: l. de Irce: affect: de Natur: Mulier.

Afkeer. Sy hebben vyandschap mette Zee-springhaan, mette Garnaat, Kongeraal, en Negen-oog. De Zee-springhaan schrikt zo zeer voor hem, dat hy hem omtrent sich siende gheheel sterft; 't Welk *Aelianus* ook verhaalt. Van de kongeraal word hy gescheurd; De negenoog byt hem met sijn hechte tanden de armen af. Als *Bellonius* den selven te Epidaurus op sneet, heeft hy de magen mette krullen van de Polypus vervult gevonden. Datse onbeweeghlyk blyven, so der ymant wijnruit opwerpt, schrijft *Aelianus*.

Plin: H: N: l. 9. c. 62. Aelian: l. 10. c. 38. Aelian: H: A: l. 1. cap. 32.

Onder-scheid. Athen: l. 7. Wat angaaet haar geslagt en onderscheid, daar in zijn de schrijvers verscheiden. By *Atheneus* zult gy uit *Aristoteles*, en *Speusippus* vinden dat de Heledo, Polipodines, Bolbotynes, en Osmyles gedaanten van de Polypus zijn. By den zelve worden ook van de Nautilus en Trepfichrotos gesproken. De woorden van *Aristoteles*, volgens de vertalingh van *Scaliger*, zijn dese: De geslaghten van de Polypus zijn veelerlei. Het een swemt dikmaal by na boven water, 't welk ook het grootste is. Van deze zijn die het an de stranden houden veel groter, als die in de diepte houden. Het ander is een geslagt van kleine, verscheiden geverwt, en werden niet gegeten; Noch twee andere, namentlijk de Eledona, die met zonderlinghe lenghte van beenen en alleen onder de zachte bloedlose met zonderlinge holletjes versien is, wyl andere maar twee hebben, en dan die geen welken andere Bolitæna, en Olenia noemen. Ten lesten zyner twe andere met schulpen; De een word van sommige Nautilus en Nauticus genoemd: Maar van andere de kuyt van de Polypus. Diens schulp is hol en de kleine visch Peeten oft kamoeffer gelijk, maar is an hem uitte natuur niet vast gehecht. Hy loopt veel omtrent het landt, daar hy van de baren op 't droog geworpen werd, daar hy uit de schulp vallende, oft gevanghen werdt, oft in 't water sterft. Dit gheslaght is ook klein

Arist: H: A. l. 4. c. 2. Scaliger Edit.

en de Bolitæna ghelyk. De andere leeft in de schulp als een Slek, en gaat daar nimmer uit, maar steekt sijn armen wel buiten; soo veel *Aristoteles*. Daar zijn dan vijf gheslaghten van de Polypus, van welke twee in schulpen woenen, en dry sonder schulpen leven, tussen welke de huidendaaghse weinigh onderscheid menente zijn. De Eledone heeft sijn naam van elein, dat is vatten, om dat hy alles anvat, oft van eauten edein, om dat hy sich selven knaagt. De Ozæna Oxolos, en Osmylos, heeft den naam van de sware reuk van 't hoofd. De Osmylus ruikt so wel, dat *Gillus* seit noit iet geroken te hebben (ja ook als hy doot was) dat meer na de Muskus helde: nochtans verhaalt *Pollux* dat hy tusschen sijn krullen en 't hoofd een buise heeft, daar hy een stinkenden reuk uit-schiet.

De Bolitæna die ook Bolbotine genoemd werd, is by *Scaliger* Olenia, oft liever Putilia genoemd. *Gillus* seit, dat hy gelijk de Polipodine alleenlik in naam van de Osmylus verscheelt. *Epicharmus* seit by *Atheneus* dat hy na de Zee ruikt: Hy is niet inde Euripus; in Lakonie overvloedigh, en hy jaaght op de Menæna en kleine Sepia oft Meer-spin: Hy istotte teelingh meer als andere bequaam, en word van sommige gedrooght, om de klederen in 't water een lieflijken reuk te geven.

Plin: H: N: l. 9. cap. 30.

II. HOOFD-STUK.

Van de Sepia oft Meer-spin.

DE Sepia by de Thebaners Opistholia, is by de Arabers Sarathan en Sarthan genoemd; Hy wordt by de Grieken Sepia genoemd, niet om dat hy Sepibus, dat is binnen Thuinhagen besloten zijnde, lichter gevangen werd; maar om dat hy met Inkt, oft een swarte vogtigheid, als een rotachtige vuiligheid, welkende Grieken Sepedon noemen, vervult is.

Wat angaat sijn beschrijving; hy heeft veel deelen mette Polypus, meer mette Lolligo gemeen, en ook enige eigen; hy komt mette Polypus over een, om dat hy kleine vinnen heeft: dat die smal, en over den geheelen buik geleit zijn, en hy een buik in gestalte, en gevoel met den selven gelijk heeft, lesen wy by *Aristoteles*: Mette Lolligo heeft hy den buik in grootte gelijk, die nochtans in de Sepia breder is: Hy heeft korte benen, boven ses kleine voeten, en de leste groot en hard; de overige twee van de acht heeft hy beneden, en die aldergrootst: twee lange snuiten, an't einde met twee krullen versien, daar op sy haar als op een anker verlaten, en in onweder, als een schip, an vast leggen, met welke sy ook jaghen, en den roef van verre an den mont brengen. *Plinius* noemtse voeten. Sy hebben ook een lijfmoer met geledingen, in twee gedeelt is, daar de Polypus een ronde lijfmoer heeft: Het is de Sepia eigen, dat hy behalven sijn buise, tusschen het hoofd en den buik uitstekende, ook overvloet van sijn swarten inkt oft vogtigheid heeft, en daarom meer als andere, om dat hy veel an de

Beschrijvingh.

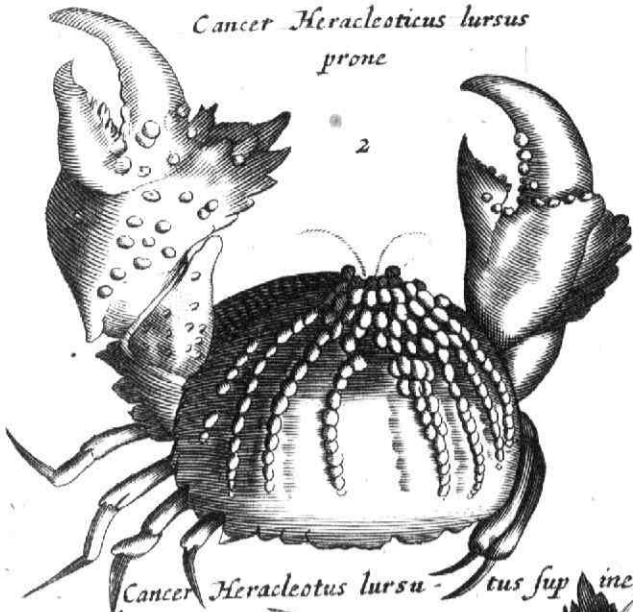
Arist: de Parrib: l. 4. c. 8. Arist: H: A. l. 4. c. 1.

Arist: de Parrib: l. 4. c. 9.

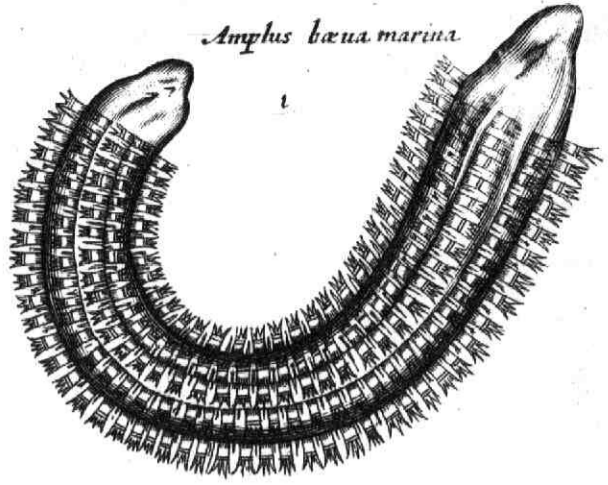
Plin: H: N: l. 9. c. 28.

fran-

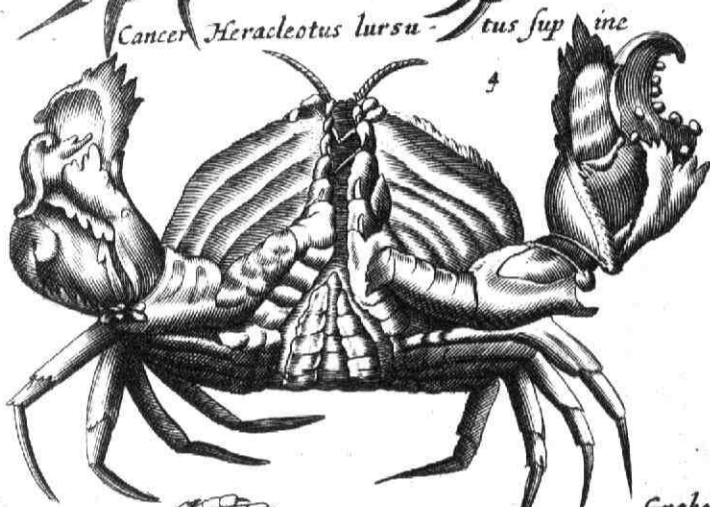
Cancer Heracleoticus lursus
prone

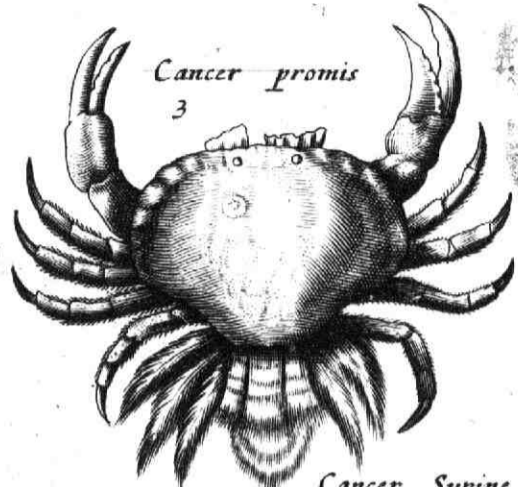
Amphus bæua marina

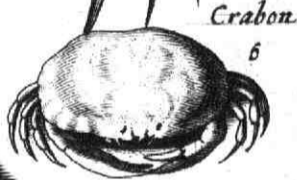
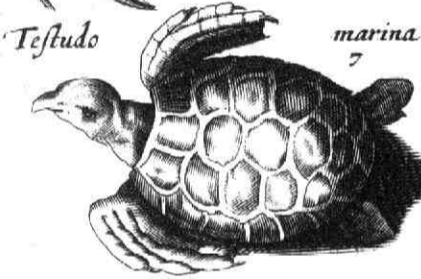
Cancer Heracleotus lursus sup. ine

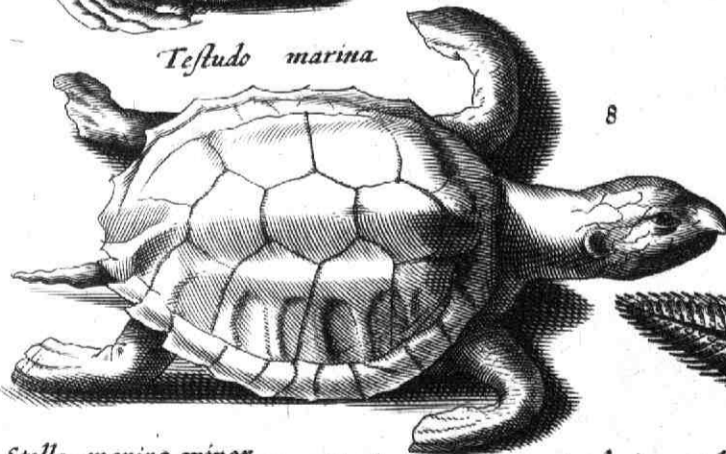
Cancer promis

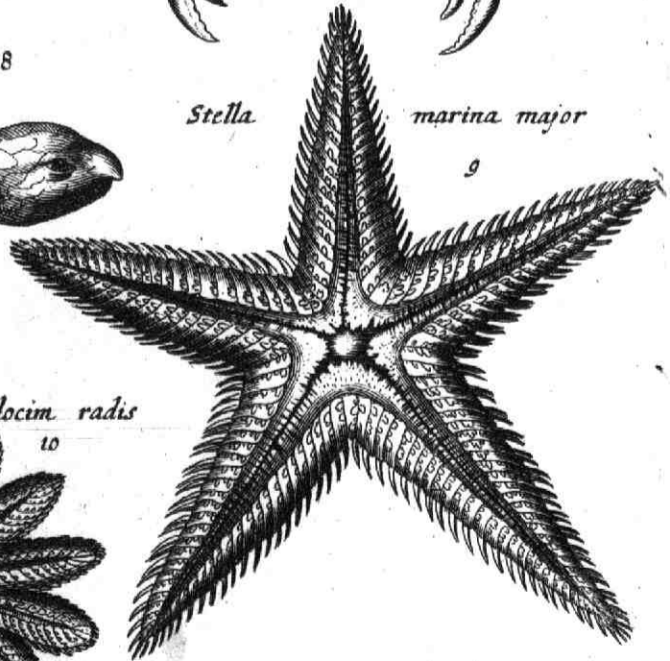
Cancer Supine

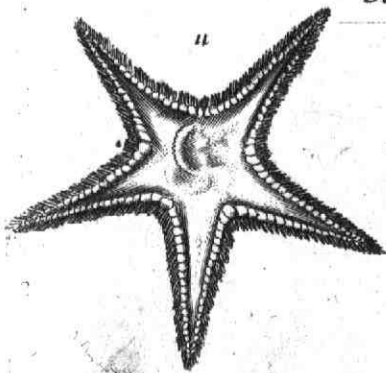
Testudo marina

Stella marina major

Stella marina minor

Stella marina trodocim radis

stranden verkeert, en niet anders om sich te behelpen heeft, daar de Polypus zijn armen, en de veranderingh van zijn verw ten dienst heeft: dese vochtigheid heeft hy niet in dat deel, 't welk mytis oft neus genoemd is, (daar *Plutarchus* een van den halsaf-hangend blaasje van maakt) maar onder an den buik, daar de darm na boven begint te lopen, en heeft zijn buis daar mede toeghedekt. Dese vochtigheid wordt by *Galenus* Tolos Hypospagma en Oteron, by *Nikander Chole*; en by *Ælian*

Apophagmaghenoemt. *Aristoteles* doet'er by dat hy 's nachts glinstert als de hoofden van sommige Vissen: Hy heeft ook op den rug een breede sterke schulp, tusschen den rug graat en den mondt, van een middelbare natuur, die een vose en breukfame lijvigheid in sich bevat. *Atheneus* en *Dioscorides* noemen het Ostrakon, *Kolumella Testus*, en *Testa* oft schulp: dat van de rug van de *Sepia* afgenomen zijnde, is het op zijn bovendeel witachtig, hard en glat; maar onder met een voos mergh vervult, 't welk wat ruwachtig op de wijs van het hout met veel aderen onderscheiden is. De Hoogduitsen noemen dat Fischbein: Sy worden dikmaal van twee ellebogen langh gevangen; Datter inde Pontus geen gevonden werden, schrijft *Plinius*: Datse in de Noord-Zee zijn, wyl sy koud en bloedloos zijn, is wonder: Sy werden meer in Vrankrijk als Italic ghevonden, meer in de Adriatische als de Tyrrenise zee. *Archestratus* prijft die omtrent Abdera, en *Mazonia* gevangen werden; datse alleen an de stranden leven, hebben wy by *Aristoteles*: Datse inde kuilen van de zee houden, by *Oppianus*.

Hy leeft met kleine vischjes, en dikmaal met de *Mugilis* oft Meeralet, die hy met zijn langhe snuiten vat. Soms overwint hy ook grooter vissen.

Syn teelingh geschied aldus: Sy versamelen met omhelsing van malkanders lichamen, en voeghen den neus en haar armen ook teghen malkander. Datse mette mond versamelen heeft *Plinius* valschlijk beschreven. Het wijfje word in de lente swanger, en draagt vijfthien dagen: Ierstond krijgt zy kuyt zo wit als hageel, en zoo groot als Myrth-besijen. Als zy de kuyt geschoten heeft besproeit sy die met haar Inkt. Daarom wordse dan swart, en sy hangt als met een lijmgheid an malkander gelijk een druivetro; Het mannetje schiet ook zijn teelzaad uit, daar de kuyt harder en swarter af werd, en yder karl zo groot als een druivekarl groeyt. De kleine *Sepia* komt op den vijfthienden dach uit, met het hoofd voor, en an den buik gehecht, gelijk de vogels: Hoe wel de anhechting van den navel noch niet klaerlijk blijkt: Dewyl dan de kleine *Sepia* in zijn witten dop groeyt vermindert dat wit ghelijk in de eyren van de voghels den doijer, en ten lesten isser geen. De ogen van de kleine *Sepia* zijn als in andere dieren heel groot. Als de *Sepia* nu volmaakt zynde, wil uitkomen, begint sy sich met een vliesje te doorsnijden. De kleine *Sepia* verbaast zynde schiet zijn drek uit, en

wordt daar van roodachtig. Maar zy baart omtrent het lant, tusschen de biesen, daar eenig wier angegroeyt is, oft yet anders dat uitte Zee opgeworpen is, gelijk enige takkebossen, oft stenen. Datse geen twee jaar leven seit *Aristoteles*.

Haar kunne word lichtlijk onderkent: De Mannetjes zijn voor swarter, hebben alle deelen ruwer, met tusschen-loopende strepen onderscheiden, en een scherper start. Het Wijfje heeft twee darmen als mammen, die den buik opgesneden zijnde, licht gesien werden.

Tot haar verstant behoort, dat de Mannetjes de Wijfjes, metten elger getroffen zijnde, soeken te helpen: maar het Mannetje getroffen zijnde, vlucht het Wijfje. Dat sy alleen haar inkt gebruiken, niet alleenlijk als sy vresen, maar ook om haar te verberghen: Datze wanneer sy voelen datse beide gevangen zijn, het zelve swarte zap dat zy voor bloed hebben uitstortende, en 't water verdonkerende, haar verschuilen. Dat hy van den hals een krul als de sim van een Hanghel uitschiet, en voor de vischjes om daar in te byten voorleit, en die weder na sich halende, den roof tot sich trekt: Ten lesten dat hy by onweder an zijn eighen rotsen met zijn ankertouwen vast blijft hanghen, en zijn anheboorne kabel an die harde schorffen hecht.

Sy hebben ook nu, gelijk eertijds haar ghebruik in de spijs: Want men plaght de *Mena* mette *Sepia* oft Meer-spin te versachten, en op de bruiloft van *Ephikrates* worden ook de gebraden gedacht. Die vol kuyt zijn worden voor best ghehouden, voornamentlijk in de maanden *Januarius*, *Februarius*, en *Maart*. Sy worden meest gefoden, en beter als de gebraden gheacht. De grootste worden in *Illyrie* ghezouten, en van daar na *Venetien*, *Genoa*, en *Milan* ghevoert. Om de geilheid te verwekken ghebruiken zommighe haar met noten: De kuyt op 't lant geworpen, snerken sommige inde pan. *Sethi* schrijft datse swaerlijk verteert werden, en weinigh goet sap hebben. Sy hebben ook haar ghebruik in de genees-konst. *Galenus* vermenghtse met eyerschalen, en oly tegen de tandpijn. *Hippokrates* schrijftse dikmaal voor in vrouwe siekten: *Celsus* en *Dioscorides* seggen dat haar Inkt den buik verzacht: De kuyt oft de eyren doen het water losen, soo *Plinius* ghetuigt. *Marcellus* maakt uitte selve een genees-middel om de vlekken van 't lijf te verdrijven; Het os *Sepia* is bequaam om de tanden te schueren, welk been oft os *Sepia* *Gelnerus* ook seit tegen de gebreken van de borst met water gedronken te werden.

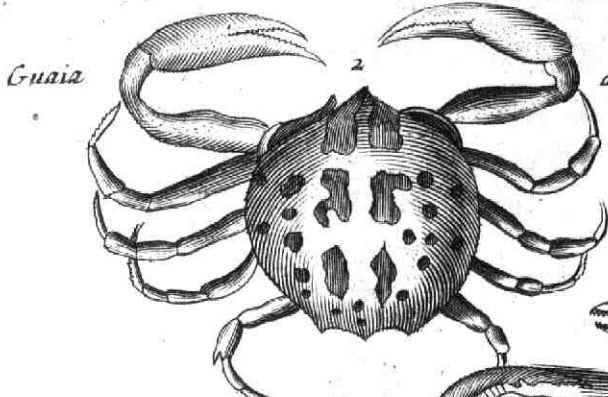
Van het onderscheid komt niets voor; *Rondeletius* noemt dit Vischje *Sepiola*, 't welk hy aldus beschrijft: Het is, seit hy, de jonge *Sepia* gelijk, niet meer als een dikken duim groot, met acht voeten en twee snuiten, maar heeft geen vin oft swaard op den rug; weerzyds heeft hy een vinnetje als een klein vleugeltje, maar rond, en in gestalte en stand de vinnen van de *Sepia* oft *Lolligo* niet gelijk, en z: Het is verscheiden geverwt, en met kleine stippen

Kunne.

Arist: H.
A. l. 4. c. 1Verstand.
Plin: H: N:
l. 9. c. 25
Arist: H:
A. l. 9. c. 37Ælian: H:
A. l. 1. c. 34
Philos in
Jamb:Oppian:
Halieut:
l. 2.
Gebruik.Onder-
scheydArist: l. de
Sensu: &
scusat,

Plaats:

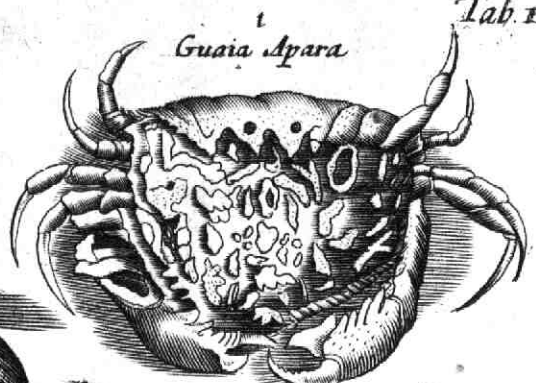
Aldrov. l.
1. cap. 4.Arist: de
Partib: l. 4.
cap. 5.
Spijs.Arist: H.
A. l. 9. c. 37Teelingh.
Plin: l. 9.
cap. 31.Arist: H:
A. l. 5.
cap. 17.
Seeliger
Edit:Arist: l. c.
Plin: l. 9.
cap. 51.

Guaia

2

alia species

Guaia Apara

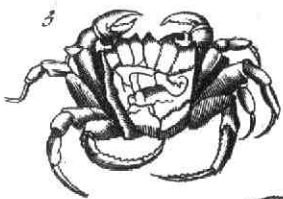
1

Guaia Miri

4

Carara Una

3

Guaia

3

alia

Cunuru

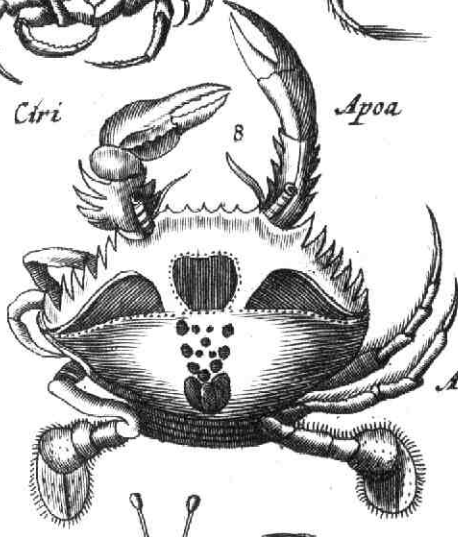
6

Ciccic Panema

7

Vea Una

Ciri

8

Apoa

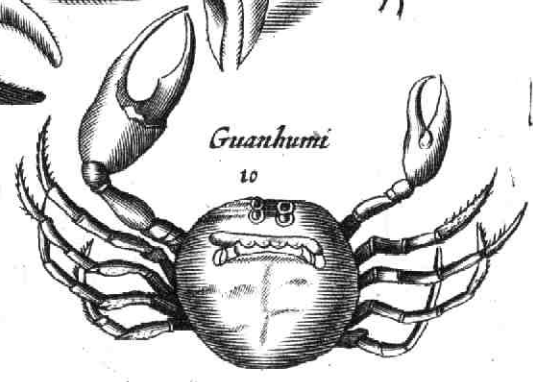

9

Aratu et Aratu pinima

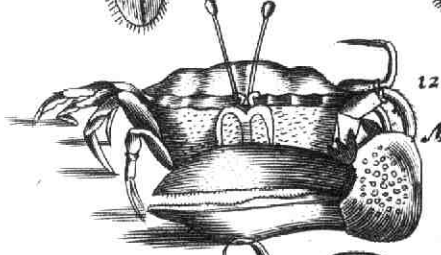

11

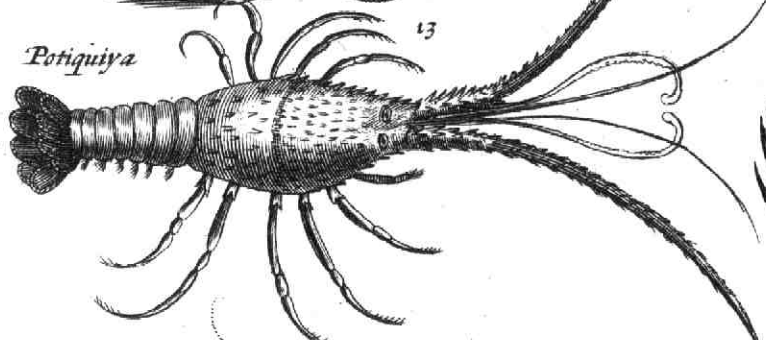
Guanhumi

10

12

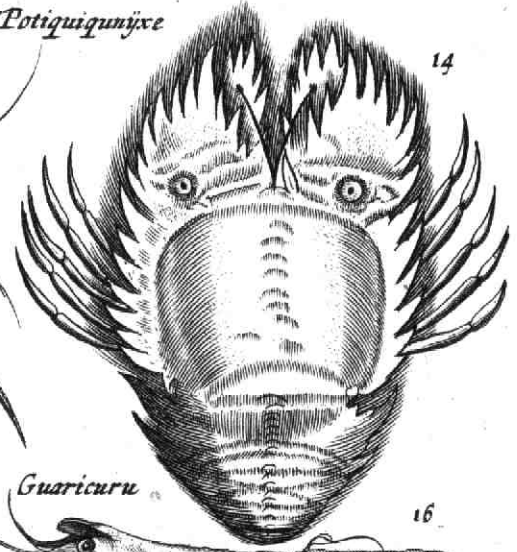
Maracoaru

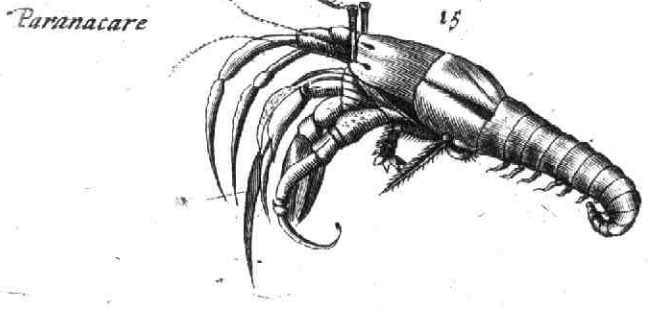
Potiquiya

13

Potiquiquijxe

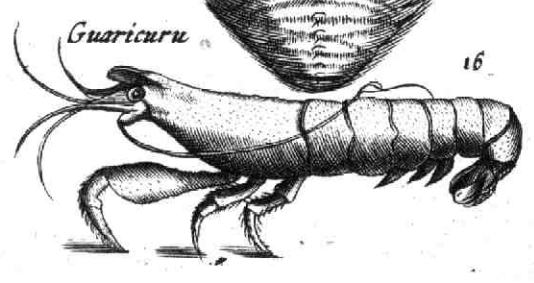

14

Paranacare

15

Guaricuru

16

op den rug getekent : In mond, ogen, buife, en innerlijke deelen van de Sepia niet verſcheiden, maar zachter van viſch.

III. HOOF T - S T U K.

Van de groote en kleine Loligo.

DE groote Loligo is by de Grieken Teuthos, by *Gaza Lolium*, by de Francen Kalamar, van de gelijkenis van een ſchrijfkoker, oft om datter al in ghevonden werd dat om te ſchrijven noodigh is, genoemt. De kleine hebben ſy Teutida genoemt; Wat ſy mette Polijpus en Sepia ghemeen hebben, is in 't Hoof t - ſtuk van de Sepia uitgeleit: Dit doen wy hier alleenlijk by; dat de ſnuiten oft promuſcides van de Loligo, by *Apulejus* *Ligulae*, en 't geen voor in 't lijk hard oft hecht gevonden werd, *Xiphos* oft *Gladiolus*, dat is ſwaardtje genoemt werden. Sy verſcheelen van de Sepia om dat ſy den buik, by *Aristoteles* *Koilia*, by *Atheneus* *Zomation* genoemt, langer, en twee ontſangers hebben, die de ghedaante van een maagh verbeelden, maar de kleinſte volght na den rop, en is in 't antaſten verſcheiden, wijl ook het geheele lijk zachter van viſch is: Ook draaght hy behalven ſijn inkt, die hy omtrent de neus heeft, een purpurverwige vogtigheit, die *Atheneus* *Ouchron*, en *Oppianus* *Huperijthron* noemt; maar het vinnetje oft ſwaardtje dat *Atheneus* *Oſtrakon* noemt, is kraakbeenigh, blinkende, en gelijkt an d'een zyde een meſje, en an d'ander een ſchrijffen.

Aldrov: de Molluſc. l. 1. cap. 6. **Befchrijvingh.** **Bellon: de Piſcib: l. 2.** **Aldrovandus** heeft hem blinkende als Kriſtal afgebeeld; ſo ghy ſijn byſondere beſchrijving anmerkt, de Teuthos is, na 't ſchrijven van *Bellonius* ſelfs groter als de Loligo. ſo dat *Aristoteles* ſeit dat hy ſomtjids vijf ellebogen langh is, met het uitterlijke lijk word hy ook een weinigh van de Loligo onderſcheiden, want het deel dat van de Lolium ſcherp eindight, is inde Loligo breeder: ook is de Lolium rondom met t'ſaam-verknogte vinnen beſet, die in de Loligo eenigſins van malkander ſtaan; Hy helt minder na de Polypus als de Sepia, want ſijn lijk is langachtigh, kraakbeenigh, en met twee vellen ghedekt; Hy heeft ookeen ſmalder en kraakbeeniger ſwaardtje op den rugh, t welk als glas glinſtert, en in een ſchede beſloten is: Hy heeft een Arents ſnuit, en op de wijs van een Papegays bek, maar hy ſtort op de ſelve wijs als de Sepia ſijn inkt uit, en heeft acht krullen, maar kort: Daar ghy ſo veel hollerjes als inde Sepia ſien ſult, en behalven die acht, noch twee lange ſwepen oft ſnuiten, an 't einde met veel hollerjes verſien: De hollerjes zijn an 't einde tegen de wijs van de Sepia en Polypus, binnewaarts met beenachtige ſterke pinnen in 't ronde beſet: Hy breed in 't ronde ſijn brede pinnen uit, en van ſijn hoornachtige mont een enge en lange keeldarm totte maag toe, dien hy heel ruim heeft, met een rop voor deſe gelegen. Beſie de beſchrijvingh van de kleine Loligo, die by na niets van de groote verſchilt, by den ſelven.

Sy worden in 't diep der Zee gevonden, omtrent Eubæa, als ook inde Pontus, daar geen Sepia in is: In onſe Zee, ſeit *Plinius*, wordenſe van vijf ellebogen gevangen: Sy leven met viſch, en ſy onthouden haar ook niet van Kreeften en Land-krabben, en al wat ſy na de maagh ſtouwen, wrijven ſy met haar ſterke ſnuit in ſtukken.

In haar verſamelingh komt het ſelve in de Loligo voor, dat van de Sepia geſeit is. Sy baren in de diepte, en brengen an-een-hangen- de eyren oft kuit voort: deſe vertonen haar dobbel, om dat de lijkmoer in twee gedeelt is. Sy leven ook niet langer als twee jaren. Het Mannetje verſcheelt daar in van 't Wyfje, dat ſy binnen twee doorgangen heeft, die 't Mannetje niet heeft, gelijk in de Sepia gebeurt. Sy ſwemmen niet alleen met haar vinnen, maar ſich mette ſelve uit het water heffende, vliegen ſy ook: en dikmaal met ſo groten menigte, datſe ('t welk *Trebis Niger* by *Plinius* verhaalt) de ſchuiten doen ſinken. Als ſy vlieghen voor-duiden ſy onweder, om dat haar naakte en glatte huiſt de koude niet lyden kan, gelijk *Plutarchus* verhaalt.

Gelijk het gebruik van de Loligo eertijts in de ſpyſe was, alſo ook nu. Datſe op de vrolyke Maaltijden zijn opghediſcht, verhaalt *Pherekrates* by *Atheneus*. De Uitlegger van *Aristophanes* en *Suidas* ſtellen hem onder de ſlechte viſch. Die vol kuit, en uit Ambracia zijn, houtmen voor beſt. Te Rome worden ſy in de Winter-maanden gepreſen. *Atheneus* gedenktſe gebraden, en die in de pan gheſnerkt werden. *Antiphanes* houd veel van de gevulde. Men meent dat ſijn ſap ſonder ſijn inkt ſlegter is. Hoe ſy ſmaaklyker gemaakt werden, beſie dat by *Aldrovandus*. Datſe in de ſpyſe voor een quade maagh goet zijn, leſen wy by *Galenus*: Datſe gebraden de buik-pijn geneſen, verhaalt *Marcellus Empiricus*.

Plaats. *Ariſtot: de Partib: l. 2. cap. 4.* *Athen: l. 7. Plin: l. 9. cap. 15.*

Teeling. *Plin: l. 9. cap. 15.* *Ariſt: de Generat: l. 3. cap. 8.* *Plin: H: N: l. 9. c. 3.*

Plin: l. 9. cap. 29.

Plutarch: Quaſt: Natur. 18.

Galenus de compoſit. f. Gener: l. 5.

IV. HOOF T - S T U K.

Van de *Lepus Marinus* oft Zee-haas.

DE *Lepus Marinus* is by de Grieken *Lagos* en *Lagoos Thaliffios*, van de verw van den Land-haas genoemt. Die van *Mompeliers* noemen hem *Ebrius* oft dronken, om dat hy levendigh uitten roode ſwartachtigh geverwt is, gelijk veeltijds de dronkarts zijn: Dood is hy uitten donker witachtigh.

Hy word van de oude verſcheidentlijk beſchreven, welke hem nu met een ongevormde klomp, gelijk *Plinius*, dan met de ſlek uit ſijn ſchulp ghenomen, ghelijc *Ælianus*, nu weder mette kleine Loligo; indien ghy ſijn viſch beſiet, ghelijc *Dioſkorides*, vergelijken. *Apuleius* ſeit dat hy ſonder beenders is, en heeft niet te min na ghelaten dat hy twaalf t'ſaam-gevoeghde beenders als Varkens-koten heeft.

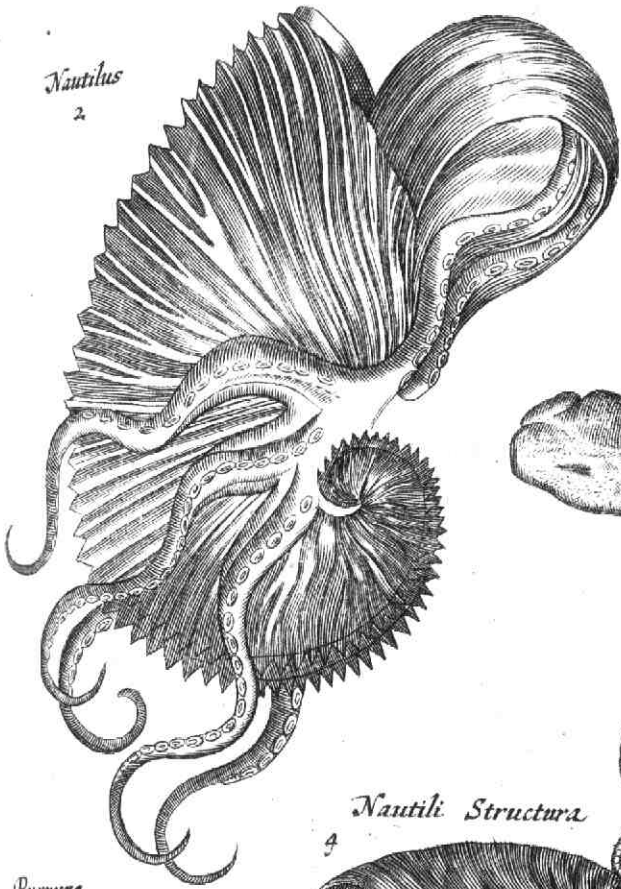
Rondeltius heeft dry gheſlachten beſchreven: Het eerſte is heel doodlijk: De naakte *Kochlea* oft *Slek* gelijk, voornamentlijk met

Naam.

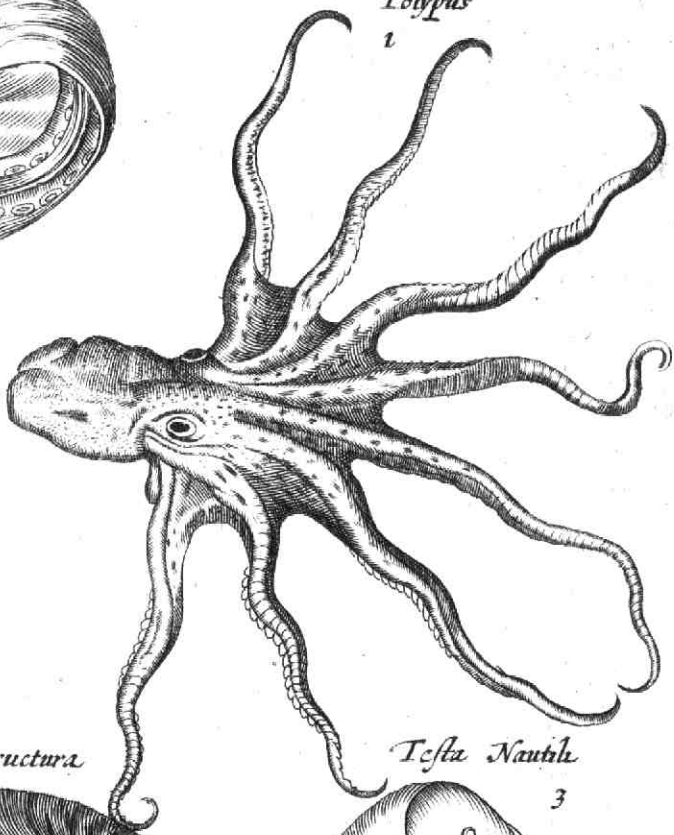
Befchrijvingh. *Ælian: H: A: l. 2. c. 25.* *Apul: in Apologet.*

Onderſcheid.

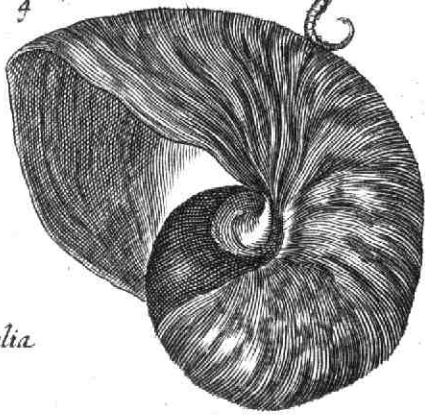
Nautilus
2

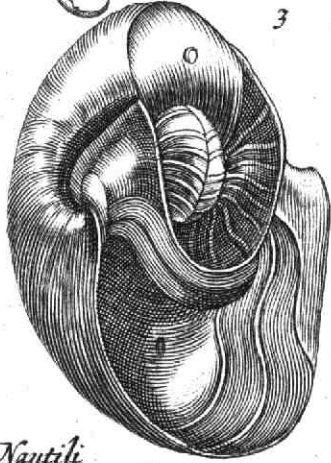
Polypos
1

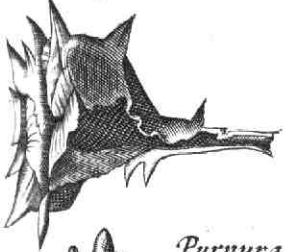
Nautili Structura
4

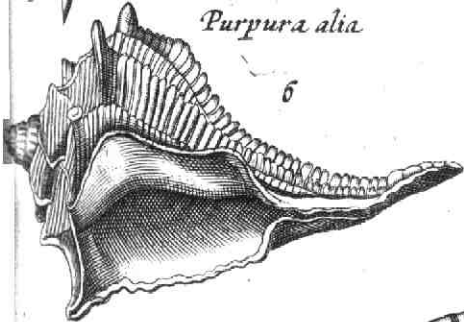
Testa Nautili
3

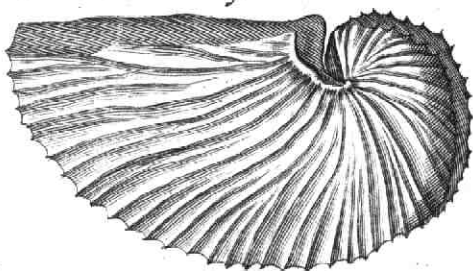
Purpura
5

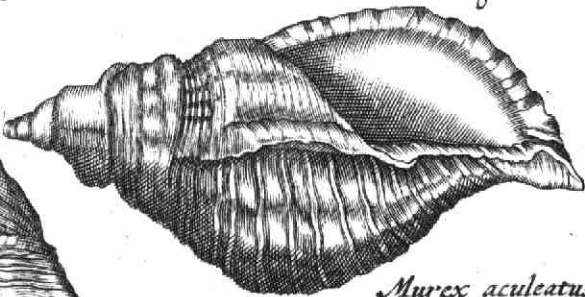
Purpura alia
6

Testa Nautili
7

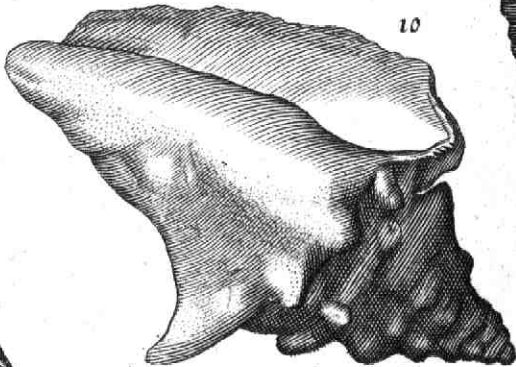
Buccina
8

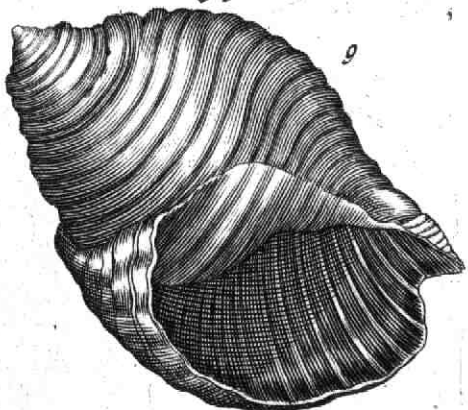
Strombus magnus
4

Murex aculeatus
10

Cochlea rugosa
9

het achter-lijf: Hy heeft een been op den rug als de Sepia, 't welk na de start ghedrayt is; Ter zyden heeft hy vinnen als de Sepia, die den buik omcingelen; daar na twee vleefige hoorntjes gelijk in de Slekken zijn: Met het een deel van 't hooft is hy de Zigena oft Meerflek gelijk, in het ander is een gat daar hy yet vleefighs door uitsteekt, en na sijn wil weder intrekt; in 't midden van beide dese deelen is een spleet voor een mond; met sijn inkt en andere innerlijke deelen is hy de Loligo gelijk: En dit is in dit geslacht wonderlijk, wyl in alle dieren de rechte en linker zyd malkander gelijk zijn, dat die in dit dier heel onghelyk zijn, en word daarom met recht een wanfchapen romp genoemd. Hy heeft een vischachtigen en vuilen reuk: Het ander gheslacht is grooter als het voorgaande, doch in deelen, en anders hem ghelyk, maar heeft voor twee breede vleefige byhangfels, in welkers midden een spleet is: Een weinigh lager zijn twee hoorntjes gelijk inde voorgaande, behalven datse korter en scherper zijn; op den rug staat geen been, nocht het achterdeel is de ontweide flek gelijk.

An beide zyden van dit achterste deel zijn meer uitgebreide en omgevouwe vinnen gelijk inde Sepia. Van het derde geslacht word het onder en boven-deel verthoont; 't geen in 't midden van 't boven-deel gesien werd, is een been: Het deel dat boven de mond staat is den buik, gelijk inde Sepia, van vorm als een ey, maar an den omkringh ghekartelt; het deel onder de mond is een dun, vleefigh, en meer in 't ronde uitgebreid vlies, welkers randen ghezoomt, en de zomen swart zijn, innerlijk heeft hy weinigh swart brein. De maagh volghet an de keeldarm, daar een darm af begint ghelyk de krullen van de Wijngaard tsaam gerolt. In 't midden is een vose selfstandigheid met een swart zap versien, mogelijk is het de Mekon met sijn inkt. Hy is ook over 't gheheele lijf blinkend: Ghy soud oordelen dat het een Kristal, en bevrofen slijm was. Hy is onangenaam, vischachtig van reuk, en verwekt walgingh. Dit geslacht schijnt *Bellonius* voor de gemeene zee-haas beschreven te hebben. Hy is, zeit hy, de blinkende verw van de land-haas ghelyk; Hy dwaalt door zee als de zee-longh, hoewel hy sonder vinnen is; Hy heeft een klaar lijf niet grooter als een ganfen ey, dat hy na sijn wil gins en herwaarts beweegt. Seven byhangfels met ontelbare uitsteekfels, blauw geverwt, versien, waar door hy met suigen sijn voedsel trekt: want de selfstandigheid der byhangfels is voos. Uit het water komende werpt hy sijn natuur uit, en fakt in sich self neder. Sijn beet prikkelt de tongh als de wortel van het kruid kalfs-voet, maar nochtans een weinigh flauwer.

Ælianus doet er de Indise by, om dat hy in alle deelen de Land-Haas gelijkt, behalven de

Ælianus: H.
A l. 16.
cap. 19.

hayren die graatachtig zijn en opgerecht. Het derde geslacht leeft in de diepten van de Zee, en wort daarom heel selden gevanghen. Het eerste in de modderighe Zee-poelen, en eet Wier. Datse tussen de Eylanden Cyclades veel voortkomen, schrijft *Bellonius*. Dat'er in dit geslacht een Mannetje en Wyfje is, hebben wy by *Plinius*. Die by *Rondeletius* ghebraght werd, en geen vleefige tong, en den mond op den rug hadde, heeft hy voor een Mannetje gheoordeet, en die van de eerste plaats voor een Wyfje, om dat hy daar in iets, de eyren oft kuit van de Polypus gelijk, in vondt.

Hy is eertijts in de Genees-konst gebruikt: *Galenus* en *Plinius* betrekken hem onder de hayrmiddelen. *Archigenes* heeft de wol in 't bloet van de Zee-Haas ghedoopt, tot het ghebrek der oogen *Ægilops* genoemd, gebruikt. Sommighe, na 't seggen van *Plinius*, belasten het voet-evel met de verse Zee Haas te wrijven. Dat hy vergiftigh is staat vast, voornamentlyk in de Indise Zee: Daar mede is *Tritus* van sijn Broeder *Domitianus* omgebraght, so *Plinius* seidt. Ten is niet minder wonderlijk 't geen voort van de Zee-Haas geseit wert. Hy is sommige in spijs oft drank, andere ook door 't gesicht, vergiftigh. Indien hier de swangere Vrouwen een Wyfje van dat geslacht an sien, beginnen sy terstont te walgen, en daar na te misvallen. Het genees-middel is een ghesouten Mannetje in de mouw te dragen. Sy zijn ook in Zee, en door 't gevoel schadelijk. Elders seft hy datse dikmaal de doot an brengen, oft ten minsten den buik met scherpe krimpelingen pynighen, dat *Ælianus* ook verhaalt: 't Geen van de Vrouwen verhaalt is, wort van *Rondeletius* door ondervindingh bevestight, maar gewaagt niet van 't genees-middel. De toevallen die der op volghen, beschrijft de Oude Rymer heel treflijk.

Plinius: l. 22.
cap. 1.

Gebruik.
Galenus: l. 1. de
Sijnpt:

Plinius: H. N.
l. 32. cap. 1.

Ælianus: l. 2.
cap. 24.

Nikand in
Alexiph.

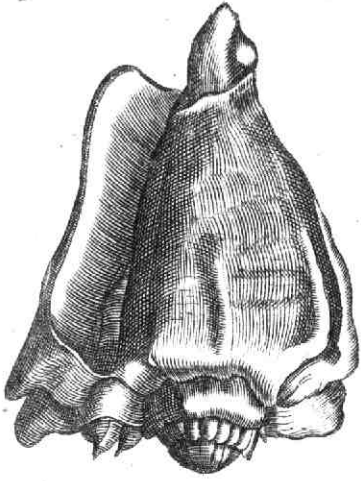
*So haast du vuil vergif is in het lijf gedronken,
Verkeert het bloed in gal, het vlees druipet van de schonken:
Het oog verliest sijn glans, de maag haar etens lust,
De huid swelt als een trom, de slag-aar is onrust:
De voeten zijn als vuur, 't gesicht begint te bloesen,
Het water stopp sich op, en als 't begint te losen,
Is 't enkel bloedigh rood. De lijder walghet van vis,
Als 't onbevaren volk, 't geen dapper Zee-siek is.*

Hier uit blijkt dat hy niet eighentlijk de long beschadicht, wyl'er so veel ongemakken door sijn innemen voortkomen. Men moet nochtans belyden dat'er veeltijds teringh na volghet. Het tegen gif dat'er toe anghewend werd, is niet weinigh getal. Eerst gebruiktmen swart nieskruid, daar na melk, en voornamentlyk Ezelinne melk: ghelyk mede het affiedsel van Maluwe, ende andere, daar ghy *Aldrovandus* op kond nasien. *Rondeletius* heeft een vrouw die van den reuk de walgingh ghecregen hadde, kreeften voorgeschreven.

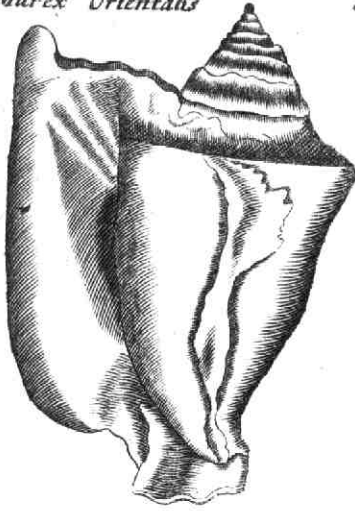
Aldrovandus: de
Moll: o ult

B E

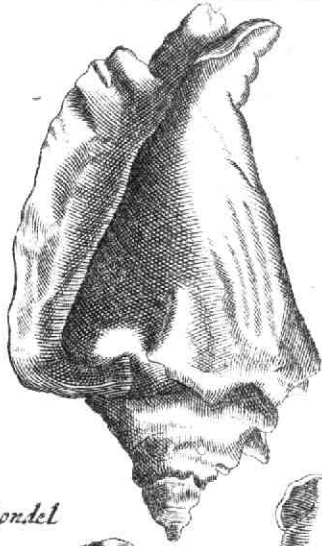
Aporrhais

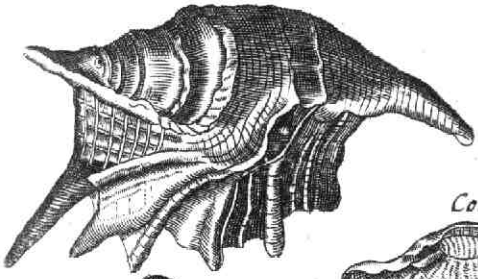
Murex Orientalis

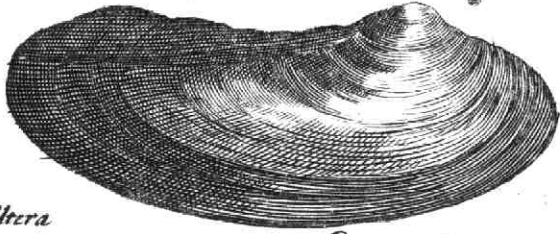
Murex marmoreus Rond. Tab. XII

Murex Coracoides

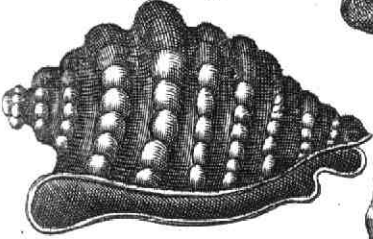
Concha Longu. Rondel

Concha Altera

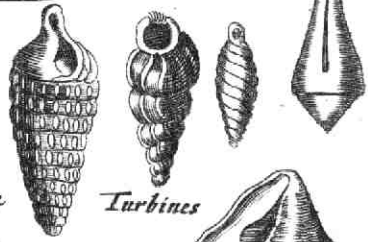
Concha Echionata cruda

Concha Indica polita

Turbines

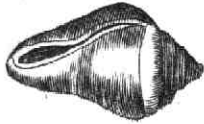
Trochus Magnus

Trochus Pyramidalis

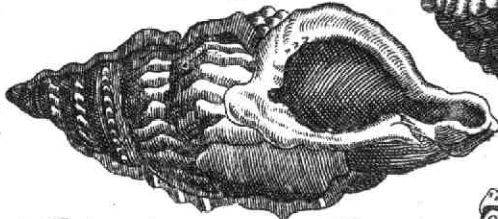
Trochi

Trochi

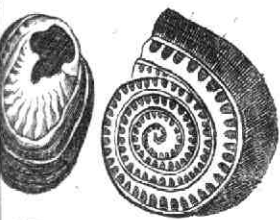
Turbo Magnus

Turbo Longus

Nerites

Nerites

Nerites

rita Rond

B E S C H R Y V I N G H
 V A N D E N A T U U R D E R
 B L O E D L O S E
 W A T E R D I E R E N.
 H E T I I . B O E K.
 Van de Schorsachtige.

I. OPSCHRIFT.

Van de Schorsachtige in 't algemeen.

Plin. H. N.
 l. 11. c. 31.

De by *Plinius* *Crustata* gheuoemt zijn, werdē by andere latynen *Crustacea*, om datse met een zachte korst oft schors bedekt zijn, en om de selve oorzaak *Malakotraka* by de Grieken ghe-

noemt: Sy schijnen de midden-plaats tuffen de schulpachtige en fachte bloedlose te houden; want voor so veel sy uitterlijk met een schors, hoewel dun en breukzaam ghedekt werden, komen sy mette schulpachtige over een, en voor so veel sy innerlijk yet zachts en vleefighs hebben, worden sy mette zachte bloedlose vergeleken.

Beschrij-
 vingh.

Sy hebben geen beenders, om dat de beendersgeledingen noodig hadden, so *Kardanus* beschrijft, die an de schors niet konden uitgebreid werden: Sy hebben als andere bloedlose een hoofd, buik, maagh, keeldarm en anderen darm: De buik is van 't geheele lijf niet verdeelt, nogt het hoofd onderscheiden, nogt ook yet anders; daarom wilde *Galenus* die het hoofd af knotten, 't welk gy van de gestarte niet verstaan moet; die worden *Kariden* gheuoemt, niet om datse een groot hoofd hebben, want dese hebben dat onder andere schorsachtige heel klein: En *Atheneus*, by welken dat gelesen werd, schijnt het woord *Kephale* oft hoofd, misbruikbaar voor de borst en 't hoofd 't famen te nemen; de mont staat in 't hoofd, daar in alle, behalven inde *Locusta* oft water-springhaan, de maagh terstond anvolgt, en wederan dese den darm: De maag is na evenbedeeling van 't lijf klein; de darm is enkel. totten uitgangh der vuiligheid uitgerekt; inde mond hebben sy twee voortanden, en wijl dese totte volkomen morsfeling der spijs niet genoeg zijn, hebben sy'er noch dry inde maag, an weerzyden een, en den derden onder waarts: Die in den mond staan zijn langh, en met een dobbel kleet bedekt; tuffen welke yet sodanighs tuffen beide leit, gelijk wy seggen datter an de tanden van

Arist. H.
 A. l. 4. c. 3.

Athen: l. 7.
 Dipnos:
 l. 3.

Arist: H.
 A. l. 4. c. 5.

Plin: l. 11.
 c. p. 37.

de water-springhaan ghehecht is: Tuffen die twee tanden is dat vleefig deel, 't welk de gedaante van een tong heeft: de ogen staan boven de mond, welke in alle hard zijn, en bequaam om haar heel snel in waarts, uitwaarts, en schuins te bewegen, en daarom hebben sy geen oogschellen. *Kardanus* seit datse by vergelijking van de onse zydwarts beweegt werden, maar regt by vergelijking van haar eigen ogen; en dat het beter is datse met een weerzyds, hoewel met verscheide ooghen sien, als met beide nocht voor nocht agter, maar datse uitpuilen om datse ter zyden staan, en om datse anders geheel voorwaarts sien souden; datse ter zyden geplaatst zyn, om dat, indien sy boven op 't hoofd stonden, niet sien souden; voor konden sy niet staan, om dat het nodigh was de mondt onder te setten, vermits sy een onbeweeghlyk hoofd hebben; en de mont en ogen konden niet voor staan, vermits het aengesicht soude moeten breed geweest zyn, waar door sy trager souden beweegt worden; het hoofd, hoewel klein, is nochtans met byhangfels en hoorns versien, welke hem om te vechten, en de wech af te peilen, gegeven zyn. Sy hebben alle agt voeten, en die alle schuins gebogen; de twee scharen zyn met tangen ghescherpt, welke de Grieken *Chelas*, *Apuleius*, *Furcas*, en andere, het Grieks woort behoudende, *Chelas* noemen; het bovendeel van die in dese voorste, ghelijc *Plinius* spreekt, is beweeghlyk, het onderste niet: dese gebruiken sy in plaats van handen, en buigen die strijdigh mette voeten; in alle is de regter tang groter en swaarder als de linker. Haar visch is root en en in 't antaften lymig, in den buik is een bleke vogtigheid: De swarte vochtigheid is in haar minder: Det famen-voeging van de kuwen is gemeen. De Latynen noemen die *Tabellas* oft plaatjes, welke *Aristoteles* *Plakas* noemt, met welke het hart an de schors ghevoeght werd: Datter steenen onder de schors ghegroeit zijn, verhaalt *Kardanus*, daar wy onder de Kreeften van sullen handelen.

Arist. H.
 A. l. 4. c. 2.

Kard. Va.
 dict. l. 37.

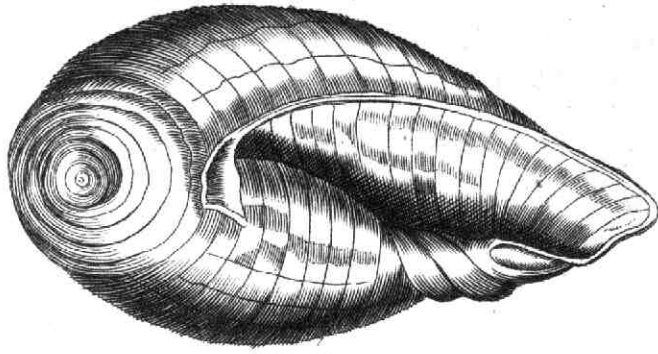
Plin: H.
 N: l. 9.
 cap. 34.

Arist: H.
 A: l. 4. c. 2.

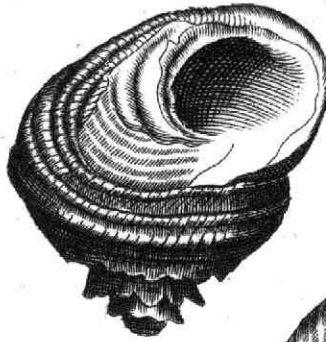
Plaats.
 Arist: de
 Generat:
 l. 3. c. 11.
 Athen:
 Dipnos:
 l. 3.
 Teelingh.

Dats'er inde Zepoelen en omtrent de monden der Rivieren, inde hollen van de klippen en slijkerige plaatsē houden, hebben wy uit *Aristoteles* en *Atheneus*. Sy leven met steentjes, wier, slijk en drek. Sy versamelē op de wijs van al die dieren die achter uit pissen, en dat inde lente als de Vygen rijpen, en omtrent het lant, vermits sy bloedloos en koud zijn, hangen sy

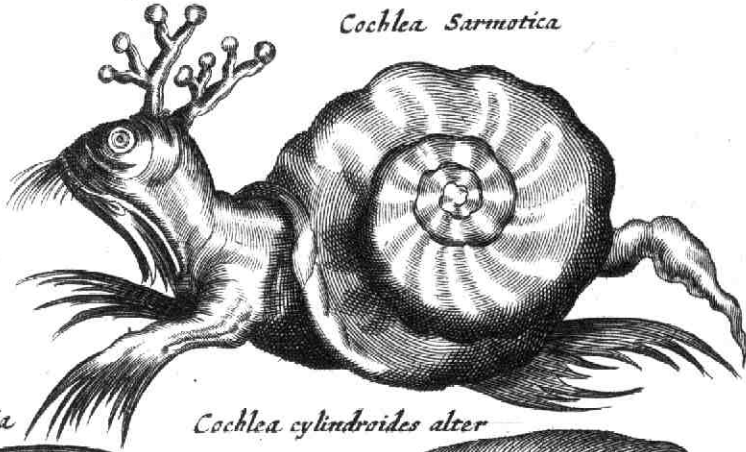
Cochlea ruggosa et umbilicata

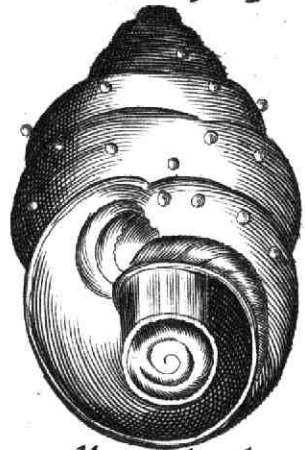
Cochlea caelata

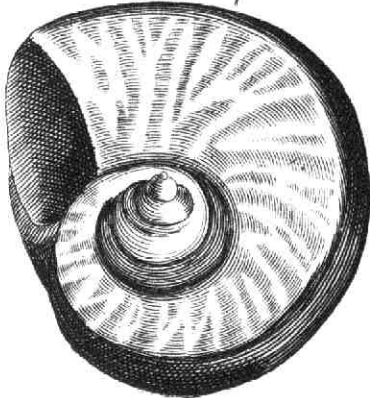
Cochlea Sarmotica

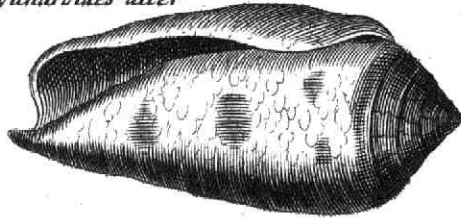
Cochlea caelata cum suo operculo

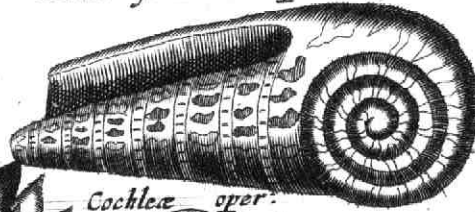
Cochlea olearia

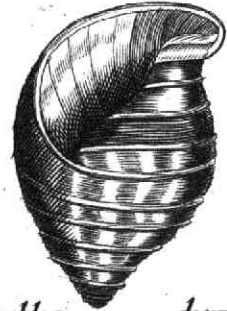
Cochlea cylindroides alter

Cochlea cylindroides prior

Cochlea Echinophora Rond

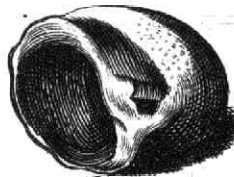
Linax Marinus

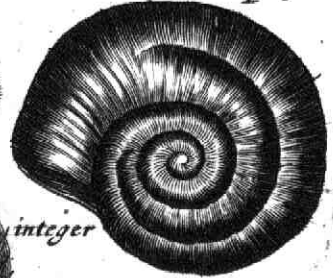
Cochlea operculum

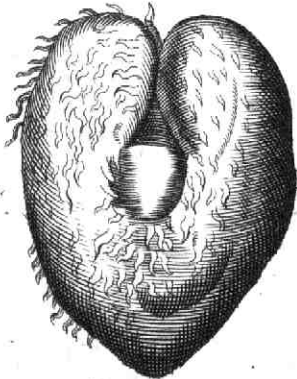
Cochlea operculum

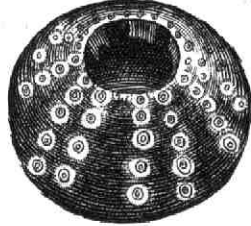
Cochlea depressa

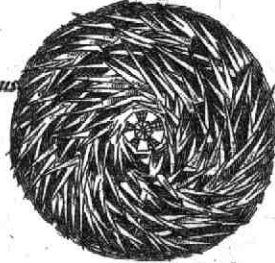
Echinus Spatagus et Briffus

Echinus spohatus asuis spinis

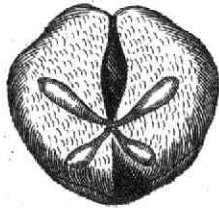

Echinus

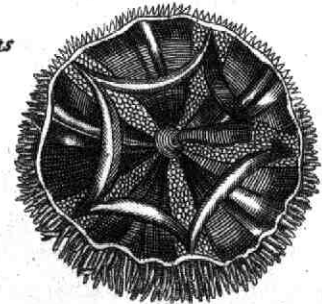
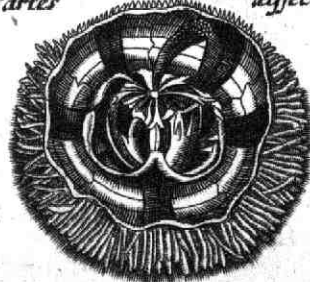
integer

Echinus idem in duas

Partes

dissectus

Arist: de generat: l. c. 11. & 14. Arist: H. A. l. 4. c. 2. Plin: H. N. l. 4. c. 31. langh t'samen. Het wijfje baard roode kuyt, met een dun vliesje ghedekt, en die anden buik, zyden en weerzyds an den darm, en tot an het vlees toe vast hangt. Die kuyt is onvolmaakt, welke uitgeschoten, sijn anwas krijgt. Het onderscheid der kunne word in sommige bekent; Het Mannetje is grooter en dikker, hy heeft de Teelgaten engh, en de eerste voet enkel. Hy verscheelt ook in twee witte deeltjes, die hy an 't vlees van de borst heeft, en die in 't Wijfje verdeelt, en so in verwalst'samen-groeying, de snuiten van de Sepia gelijk zijn. Dese zijn gedrayt als de draijingen van de Buccinum, welke de Grieken Mekona dat is Papaver noemen. Die groeijen van de holletjes, die onder het uitterste van de voeten zijn; Het deksel van 't Wijfje is ruiger meer afgescheiden en donkerder; De lijf-moer is vlietschtig, hier en daar na den darm gespleten, daar de kuyt in groeyt. De eerste voet is dobbel, en de start breder.

Plin: H. N. l. c. Datze lang van leven zijn, heeft *Plinius* geschreven. Geen van alle asem, maar worden door het water datse door de buis uitschieten verkocht; sy vatten de vochtigheid mette mond, en werpen die door de bovenste doorgang van de mond weder uit. Sy zijn alle bot van gesicht, soo om datze harde uitpuilende oogen hebben, als om dat die ter zyden staan. Sy proeven, en ruiken scherp, en slapen op de wijs van de water-dieren; zy geven geen geluid, en lopen overdwars, en swimmen alleenlijk mette start.

Aart: Tot haar natuur, en wijs van leven behoort: datse swinters haar alleenlijk verbergen, en in den herfst vet werden. Datse meer met haar sprieten en hoorns, als met scharen, daar sy nochtans meer kraghts in hebben onder malkander: maar met dese tegen andere vechten.

Arist: H. A. l. 5. c. 17. Ten lesten datse in de lente en herfst haar deksel afleggen.

Plin: l. 9. cap. 37. Athen: Dipnos: l. 3. Lemn: de Occult: Nat: l. 3. Sy worden in de spijs mette volle maan gepresen. Om dat die star met sijn lauwe glans, haar in de lente en als sy kuyt hebben versacht: sy zijn anghenaam van smaak maar hard van visch, en daarom swaarte verteren. Datse in de Genees-konst tegen den beet van de dulle honden, de teeringh, en den brand van heete voghtigheden goed zyn, verhaalt *Leminus*.

II. O P S C H R I F T.

Van de Schorsachtighe in 't bysonder.

I. H O O F T - S T U K.

Van de gestarte Schorsachtighe.

I. L I D.

Van de Locusta oft Water-Springhaan.

WY zullen de schorsachtighe bequamelijk in gestarte, en ronde verdeelen. Die zijn de Locusta de Astacus oft kreeft, en Squilla. De Locusta meent *Isaorus* dat alsoo van de lengte van sijn benen genoemd is. By de Grieken word hy Karobos genaamt van Kara ba-

Naam:

nein, om dat hy op sijn hoofd gaat, oft dat heel uitstekend heeft. By *Trallianus* word hy Karabis; by *Hexychius*, en *Varinus* Aigileros; van de beweging van sijn start word hy Kabareos, en Keraphis, van andere Graphiaioi, van sijn pinnen genoemd, die bequaam om mede te schrijven en te snyden zijn. De uitlegger van *Aristophanes* noemt hem Paguras; sy zijn scherp en ruw van lijf.

Voor de ogen staan twee groote hoorns, in 't begin spits en scherp, daar na rond (*Oppianus* en *Aelianus* noemtse Kentra, *Aristoteles* Kerata, wy fullen se sprieten noemen) in 't begin zijn sy heel dik die allengsjes verdunnen, so dat se ten lesten in een dunne krul aflaten, en an alle zyden gelijk een hayr gebogen werden. De ogen zijn hoornig, en uitpuilende, die haar schuins bewegen, en weer-zyds met heel scherpe sterke pinnen als borst-weringhen versien zijn. Ter zyden an de mond staan by-hanghseltjes als kleine voetjes tot haar beschermingh. De rug is heel scherp en vol pinnen, en van 't voorhoofd steekt een grote pin uit. Ter zyden heeft hy kuwen; ghelijk als uit hayren t'saam gevoegt, weer-zyds vijf voeten, daar de uitterste scharen by getelt werden, welk *Gaza* nu getande rangen dan weder getanghde armen heeft vertaalt: zy buigen de voeten schuins, gelijk de scharen binnewaarts. De start is glat sonder angels uit vijf plaatjes t'saam gevoegt, die in vijf vinnen om te semmen eindight, op die start steunt hy als op een riem, en daar is de geheele kragt van sijn lijf ingeleged, dat gy bevinden sult, so ghly hem by dat deel angrijpt. Hy heeft twee grootachtige voortanden, en een kleine keeldarm voor de maag daar enige tanden, en een vogtigheid als van de Papaver in gevonden werden. Dat het hart uitten swarte rosch is heeft *Bellonius* angemerkt, 't Zee water datse in de mond krijgen, werpen zy na de kuwen die zy meerder als andere schorsachtige hebben. Daarenboven hanghter een doorgang van de borst totten uitgang van den drek: Die is in de Wijfjes voor een lijf-moer: Maar bevanght in 't Mannetje het teel zaad: Maar sy leid soo in de holte van 't vlees oft de vis, dat'er het vlees tussen beide leit. Want de darm leit na 't kromme deel toe. De doorgang na het holle deel, niet anders als in de viervoetige dieren. En sy zijn niet anders van gedaante in 't Mannetje en Wijfje, maar in beide dun en wit, en met een bleke vogtigheid beset; beide hebben zy ook den selven oorsprongh van de borst af. Die *Aldrovandus* afghebeeld heeft, hadt den rugh middelbaar tussen swart, en blauw, de boven tand drymaal grooter als de onderste. Beide zijn sy binnen sonder knobbeltjes, en an weer-zyden scherp. Sy werden in de Ligurise zee ghevonden, omtrent Sigeum, en voornamentlijk den bergh Athos: Inde Indise zee zijn sy van vier ellebogen, maar inde winter soeken sy de opene plaats; inde zomer wijken sy na de donkere diepten, en houden haar op klipachtighe plaats: *Pierius Valerianus* heeft se inde Ligurize zee swartachtig gesien.

Beschrijvingh:

Arist: H. A. l. 4. c. 2.

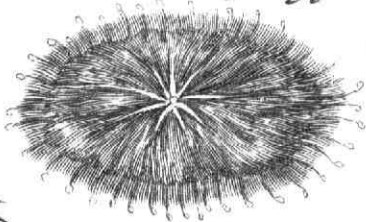
Arist: H. A. l. 5. c. 17. Plin: H. N. l. 9. c. 3.

Haar

Echinometra amethystina coloris

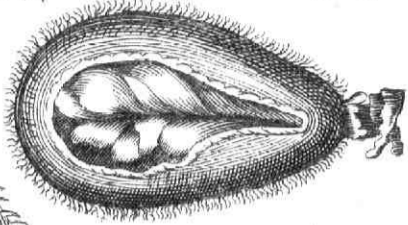
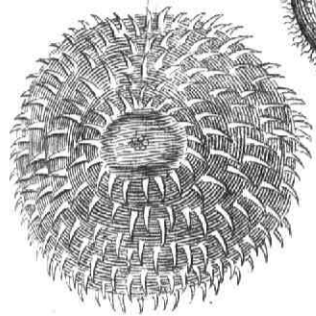
Echinus marinus ferrugineus

Echini quintum genus Rond

Echinometra Albroi

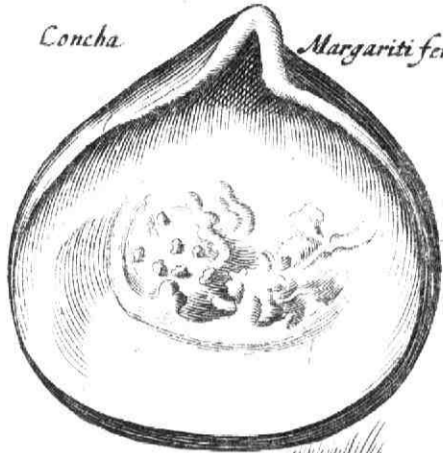
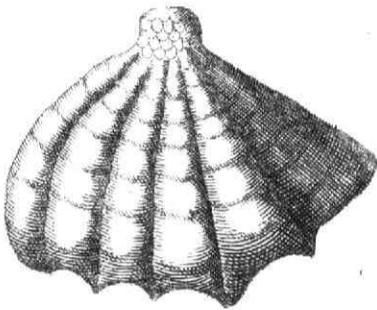
Echini species oblonga aperta

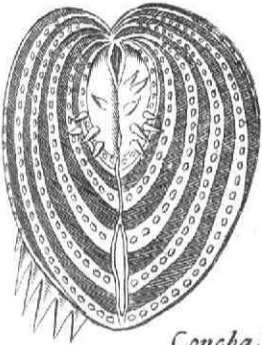
Concha imbricata Rond

Concha

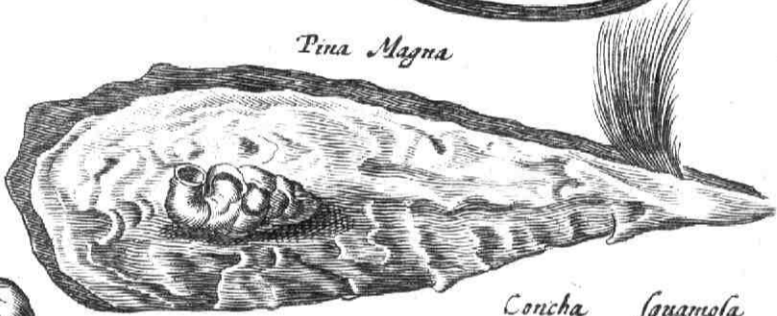
Margariti fera

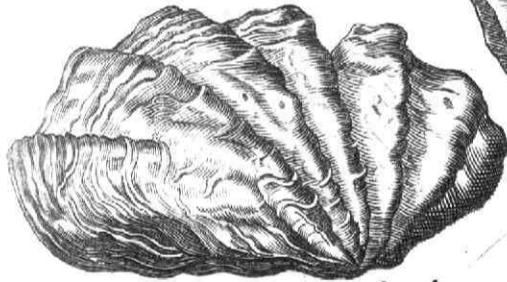
Concha Echinata

Concha Iridachnes

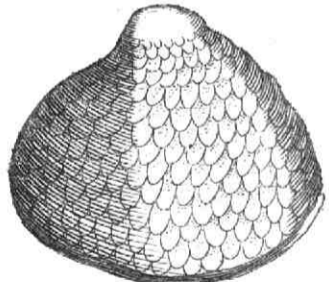

Pina Magna

Concha Squamosa

Concha Pictorum

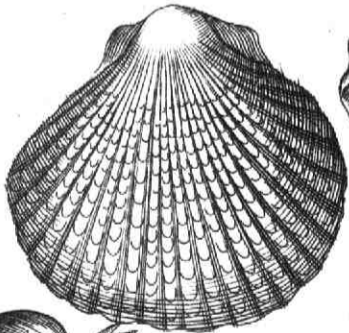

Concha rugata

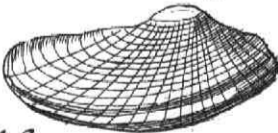
Concha corallina

Concha Faselata

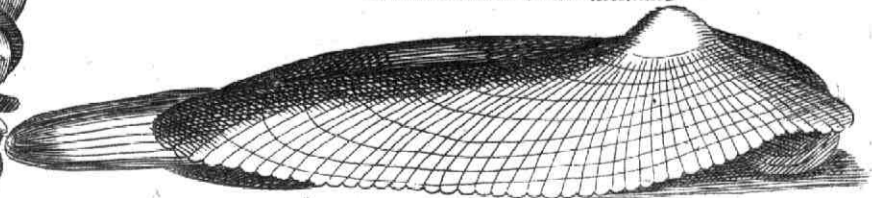
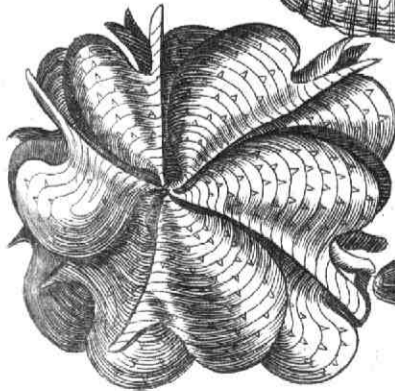

Concha Longa

Concha tenuis lesta

Concha vera cum animali

Haar spijs zijn kleine vischjes, die sy omtrent haar rustplaatsen vangen, en mette tang oft schar na de mont brengen: datse de negen-oogh en groote Kongeraal, en haar spijs met de mond verbrijfelen, t welk de gesteltenis en enghte van haar keeldarm te kennen geeft, heeft *Bellonius* angemerkt: Sy zijn alle langhlevend

Bellon.
Aquat. l. 2.
cap. 3.
Teelingh.
Arist. H.
A: l. 3. cap.
37.

Van haar teelingh spreekt *Aristoteles* aldus: In 't geslacht van de schorsachtige, krijgt de *Locusta* na haar versamelingh kuit, en draagt haar kuit omtrent dry maanden, van May, Junius en Julius; daar na schiet sy die onder den buik omtrent de vouwen uit, daar sy gelijk als wormen, haar wasdom krijgē. Het is in de sagte bloedlose, en andere vissen die kuit schieten gemeen, dat alle haar kuit groot werd; De kuit van de *Locusta* kan als fant van malkander gescheiden werden, en is in acht schokken verdeelt, namentlijk na 't getal van haar dekseltjes, die an de zyden hangen, die yder iet kraakbenigs hebben, nevens welke enige takjes hangē, want yder van dese kraakbeenders worden in veel andere verdeelt, dat ghy bevinden sult, soo ghy haar uit-rekt; Indien ghy haar anders besiet, sult ghy menen dat het een t'saam-gegroeit lichaam is; yder is niet aldergrootst omtrent het gat, maar omtrent het midden en de leste de alder kleinste; De kleinste zijn so groot als een Vygen-karl, en sy hangen niet verknocht an den doorgangh self, maar an 't midden; Want van de start totte borst zijn weersijds twee tuffenruimten, en de deksels zijn ook so geschikt, datse van ter zyden niet dekken kunnen, waarom sy op haar uitterste einden gevoegt zijnde, alles gelijk een schors bedekken, want de barende schijnt haar kuit zelf omtrent die kraakbenighe deeltjes door het anvoegen van de start voort te brengen; want sy haar zelve drukkende, en teritond daar na krommende, baart sy haar kuit oft eyren: De kraakbeenige deeltjes vermeerderen op dese tijd also, datse bequaam zijn om haar kuit te vatten: Sy baren omtrent de kraakbeenige deeltjes, gelijk de *Sepia* an haar byhanghsels, oft andere dingen die drijven; Dit is de wijs van haar baren; daar na stooft sy die kuit noch veeltijds twintigh dagen: Dan werpt sy die alle gelijk af, welkers selfstandigheid dan sodanigh schijnt als sy was, doe de kuit uitgheschoten werd; dan groeijen daar omtrent den vijftienden dach de *Locusta* oft Water-Springhanen uit: en sy worden dikmaal kleinder als een vinger gevangen. Sy baren voor 't opkomen van de Noortstar: Na het opkomen schieten sy haar kuit. Tot hier toe *Aristoteles*.

Arist. H:
A: l. 4. c. 2.

Kunne.

Het onderscheit der kunne bestaat daar in, dat de voorste voet van 't Wijfje in twee gedeelt is, en in 't Mannetje met eene klauw t'samenhangt. Het Wijfje heeft ook de vinnetjes die onder zijn, groot, maar die na den nek toe afnemen; Het Mannetje heeftse alle even klein; an de achter-voeten van 't Mannetje zijn ook gelijk als sporen, en die so wel groot als scharp: in 't Wijfje is dat deel klein en on-

schadelijk. *Rondeletius* doet 'er by dat het wijfje boven op de start dobbele byhanghsels als vinnen heeft om haar kuit oft eyren te dekken en te bewaren; het mannetje heeft die klein en enkel. Dat sy een gedeelte lijfmoer heeft, getuight *Aristoteles*.

Arist: dā
Generat: l.
3. c. 8.
Beweging:
Bellonius
Aquat: l. 2.

Van haar swemmen seit *Bellonius*, dat de voorvoeten inde groote niet beweeght werden, maar datse mette vinnetjes die sy ten deel onder de start, en ten deel an 't einde hebben, en mette overighe vier voeten voortswemmen; Als hy nergens voor bevrees is, swemt hy voor uit, niet met recht uitgestrekte, maar schuinse hoornen, op dat het water teghen den swemmenden anvloeiende, sijn hoornen niet belette, en hem verhindert voort te swemmen: In vreefe achterwaarts wijkende, laat hy sijn hoorns oft sprieten hangen, en sijn boot gelijk als met diep neergaande riemen voortdryvende, leit hy veel wechs af; Sy verschuilen vijf maanden, en vechten als de Rammen met haar hoorns; Datse niet als onder de start konnen gewond werden, verhaalt *Rondeletius*. Soghy haar afkeer besiet, Hy schrikt soo voor de *Polypus*, dat hy die omtrent hem siende, sterft; Hy selfs valt op de *Murena* oft *Negen-oog*, en doet daar sijn middagmaal mede.

Ælian: l.
9. cap. 15.

Plin: H.
N. l. 9.
cap. 30.

Afkeer.
Plin: l. c.

So ghy haar gebruik inde spijs besiet, *Kol-limedon* heeft daar van den naam van *Karabus* gekregen, om dat hy die graagh at: Die vol kuit zijn, worden by de volle maan voor best gehouden. In Italie zijn de groote van October tot April meest geacht, hoedanige inde Indise zee gevangen werden, en omtrent zeker strant van Afrika op een klippige plaats, gelijk *Sinesius* schrijft: Sy hebben meer visch als de *Cancris* oft *Krabben*, gelijk *Diphilus Sypbinus* by *Atheneus* meent: Sy zijn swaar te verteeren, maar voeden veel, en zijn van droogh en ziltigh zap; Indien sy dikmaal met varsch water gekookt werden, stoppen sy den buik. Besie sijn toebereidingh by *Aldrovandus*. Wat haar gebruik inde genees-konst angaat, *Hippokrates* geeftse de kraamvrouwen in, om beter afghesuivert te werden. *Simeon Sethi* seit dat haar gebrande schors met suivere wijn ghedronken, de steenachtige nieren suivert.

Gebruik.

II. L I D.

Van de *Astacus* oft *Kreeft*.

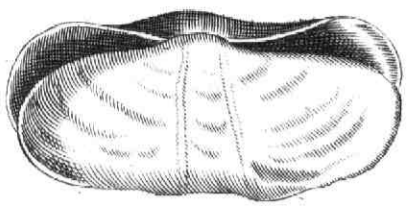
DE *Astacus* word na 't gevoelen van *Rondeletius* ghelijk als *Astactus*, dat is niet druipende, maar genoegsaam vloeiende genoemd, om dat hy veel knobbeltes, soo witte als roode, gelijk als druppelen op sijn tangen oft scharen gesprenkelt heeft; Hy is oft van de Rivier oft van de Zee. Tot die behoort de Leeuw oft *Elefant* van *Plinius*, en die, welken wy hier beschrijven sullen. De *Astacus* is geheel helder van verw, met swart ondersproeit. De onderste voeten heeft hy groot en acht in getal: na dese twee veel grooter, met een breder punt als de *Locusta*, maar van verscheiden ghedaante; Want het bovenste van de

Naam.

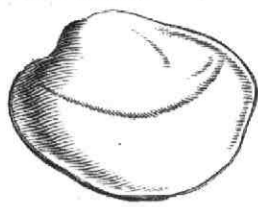
Beschrij-
vingh.

Arist: H:
A: l. 4. c. 1.

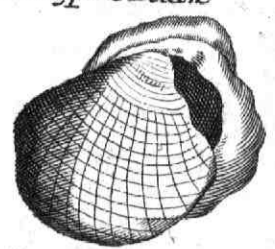
Chama nigra Rond

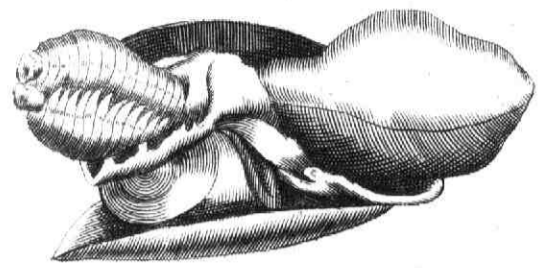
Chama Lanis Rond

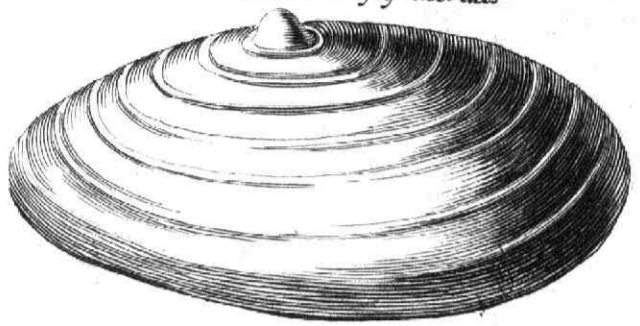
Chama aspera Bellon

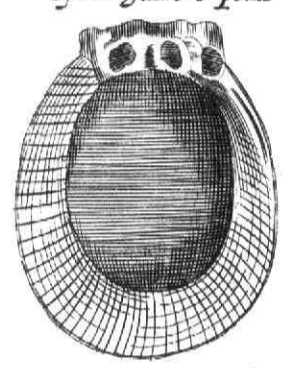
Chama Peloris

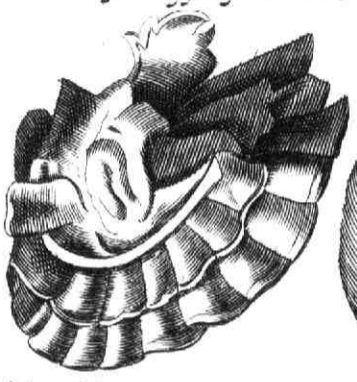
Chama Glycy meridis

Ostrea gaidero poda

Ostrea Sylvestris Rond

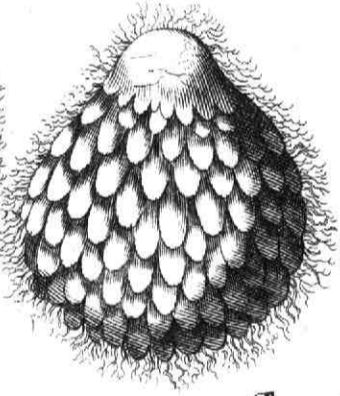
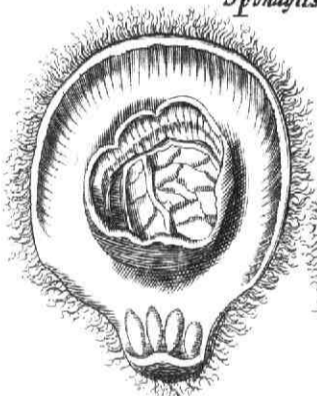
Ostrea Marina Rond

Ostrea Marina

Spondylis Aldrou

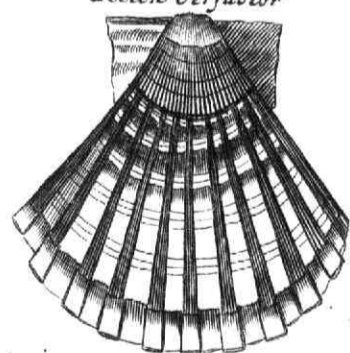
Spondylus Aldro

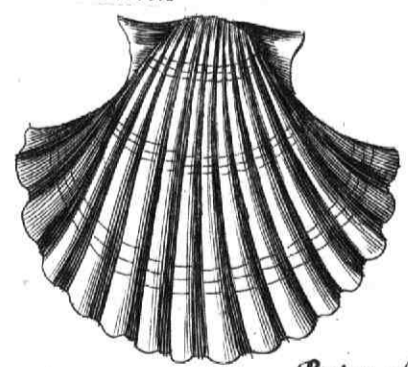
Pecten minor caitanzus cum anurali

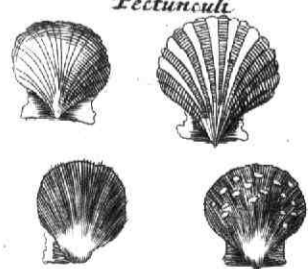
Pecten Versuotor

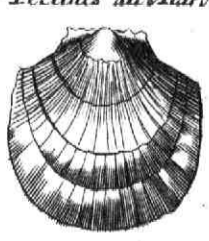
Pecten

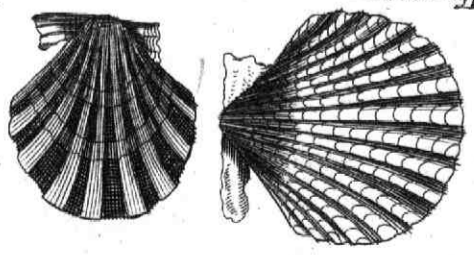
Pectunculi

Pectines ali Aldrou

Pecten asper

rechter is breed, langwerpigh, en dun, van de linker dik, en lankwerpigh rond. Van beide is het in twee gedeelt, en onder en boven als een kaakbeen met tanden; Hoewel de tanden van de rechter alle, en van d'ander alleen de voorste, zaagwijs zijn: maar de binnenste zijn als maaltanden. De rijen van de onderste bestaat uit vier gelijke, de onderste uit dry ongelijke; beide bewegen zy het bovenste deel, en drukken dat na het onderste: maar de onderste zijn uitwaarts gebogen, gelijk als die van de natuur tot uitsteken, en drukken geschikt zijn. Boven dese zijn twee andere ruighe een weinigh boven de mondt; Dan weinigh neerwaarts staan rondom de mond veel ruige kuwen, die hy geduerigh beweegt. Dese voeten die ande mond gereed staan, zijn met eenige dunne baardtjes ruw: Hy heeft twee tanden als de springhaan, boven dese, korter en dunder sprietjes, als de Locusta: Dan noch andere vier, van de selve gedaante, maar korter en dunder, boven dese kleine, heeft hy kleine korte oogen. Dat deel, daar de oogen onder staan, puilt als een ruw en scherp voorhoofd uit, en is grooter als in de Locusta; Het gezicht is veel spits en de borst breder, en 't geheele lijf vleesigher en zachter als van de Locusta. Van de acht voeten zyn'er twee gespleten, twee niet: 't Geen den hals genoemt werd, is uitterlijk in vijf delen gescheiden; Het seste deel is breed, in vijf platen voort gheset. Tot hier toe *Aristoteles*. *Gesnerus* vertoont een Chela oft schar die een belaggelijk gezicht van een mensch vertoont; Want het kleinste deel van de schar ghelijkt een groote Arends neus, en de knobbelen die in 't einde van beide deelen staan vertonen de oogen: Indien'er ooghschellen by gevoegt waren, en indien de schilder het boven deel, voor so veel daar gelijk als vier hoorntjes boven de neus en 't voorhoofd uitpuilen, met een blauwe oft andere verw overhaalt: om een gekskap met oiren die ter zyden neerhangen, maar nochtans soodanigh datte oiren verborgen blijven, en achter en omtrent de hoofd-flapen swarte hayren uitsteken, af te beelden. Het gezicht moet ten deel met wit, en rood gheschildert, en de deelen van de grootste schar, moet ghelijc een tong met rode verw bestreken werden. Indien ghy ook een kuif, insonderheid van haneveders oft van een kapoen oft pauw in 't opperste gat steekt, sult ghy een geheel vreeslijke gedaante hebben.

Sy zijn in de groote Zee altijd overvloedig: Maar in de Euxinus geen. Datse in de klippen wonen verhaalt *Oppianus*. *Aristoteles* zeit in de aarde. Omtrent de Thazus en Hellepont komen sy ook voort. Sy versamelen als alle andere schorsachtighe. Het mannetje en wijfje verschelen door geen merklijk teken; Want ghy sult beide tanghen van beide groot bevinden, hoewel noit in beide even ghelijc. Sy ontfanghen het water in de mond, dat de Locusta na de kuwen zend. Hy kan sonder nat niet ver van Zee ghebracht werden: En is tot sijn geboort-plaats so genegen, dat hy niet

Plaats:
Oppian:
Halicut:
l. 1.

Arist. H.
Al. 5. c. 1.

Arist. l. 8.
c. 22.

ver daar af gebragt zynde, weder derwaarts kruipt. Hy schrikt voor de Polypus.

Wat angaat sijn gebruik in spijs. Die waren byde oude de beste welke in Methijmna ghevangen werden. Sy worden alle swaerlijk verteert, en schieten traag na beneden. Wel toebereid zynde, voeden sy niet weinigh. *Mnestheus* houd de gebraden boven de gesoden.

II. S T I P.

Van de Leeuw, den Elefant, en kleine Astacus oft Kreeft.

Het schorsachtig dier dat wy nu beschrijven fullen, heeft den naam van Leeuw, oft van sijn grootte, gelijk *Aldrovandus* meent, oft sijn geele verw, daar hy levendigh mede geverwt is, gelijk het *Rondeletius* behaagt, verkregen. *Bellonius* maakt hem de selve metten Elephant van *Plinius*, om dat'er een selve beschrijving van de Leeuw by *Ælianus*, en van den Elephant by *Plinius* is.

In gedaante van lijf is hy de Astacus gelijk, maar heeft langer armen, dunne en brede tangen, welkers kloof grooter als van eenighe schorsachtighe is. Die dry voeten die naaft an de armen volgen zijn langer gheangelt, en in sporen ge-eindigt: de laatste is klein, kort en dun, en met geen anghels oft hayren versien: daar-en-boven is hy vande Astacus op den rug in angels verscheiden, daar hy mette Locusta in over-een komt; weerzyds heeft hy twe heel lange dunne sprietten, noch andere korte an 't voorhoofd, tussen welke een van 't voorhoofd heel spits uitsteekt, die an geen zyden getant is: dese zijn de beschermers van de oogen, welke hoornig en uitpuilend zyn; het heele lyf is gevlamt, ghelijc als Kamelot: de start op de wys van de Astacus, eindicht in vijf vinnen, maar is met meer strepen gescheiden. *Scaliger* heeft'er een gesien, welkers arm een Kindts-arm gelijk was, hoe groot ook die geene hadde, welke *Aldrovandus* seit dat hem van *Brundisum* gesonden is. *Plinius* wil dat sijn Elefant swart zy, dat is hoogh-paars: want *Kyanos* wort by de Grieken van de swarte verw als in de Moren, en van de blauwe als in de Zee gesien werd, gesproken; Sy zijn so kloek van tangen, dat'er te Massilie angemerkt is dat'er een Vos een geheele nacht mede vast-gehouden is. Sy worden in Iralie op de lekkere Tafels gebragt. *Ælianus* heeft nagelaten dat haar vet de donkere gesichten klaar maakt.

De kleine Astacus oft Zee-kreeft van *Rondeletius* is altyt klein; sijn lyf is levendig rood, met dwarse blauwe strepen onderscheiden; hy is ronder van kop en borst als die vande Rivieren, en an de zyden gekerft: van 't hoofd steekt een breedachtighe hoorn uit, en is ten ansien van 't geheele lijf groot, weerzyds ghetand, en tussen de oogen staande, die hy ook uitsteekt en intrekt; voor de ooghen staan vier sprietten, kort, en naaft an den ghetanden hoorn noch twee andere langer, buigzaam, en met geledingen; weerzyds heeft hy een ghetande schar, met vier leden t'saam-gheset: weer-

Naam:

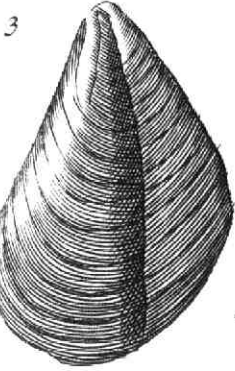
Bellon: de
Aquat:
l. 2. c. 3.
Ælian: H.
A. l. 14. c.

Beschrij-
vingh.

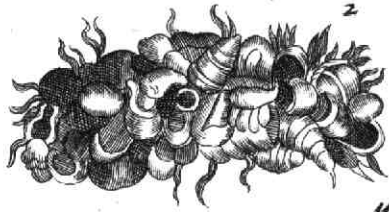
Plin: H. N.
l. 32. c. 11.

Gebruik

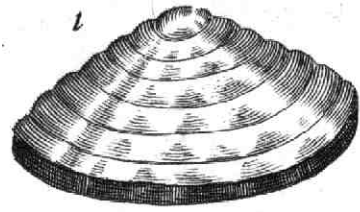
Musculi Aldron

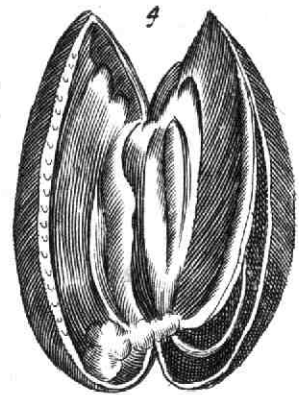
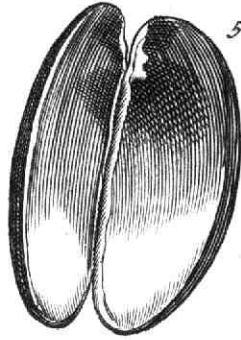
Musculi Rondel

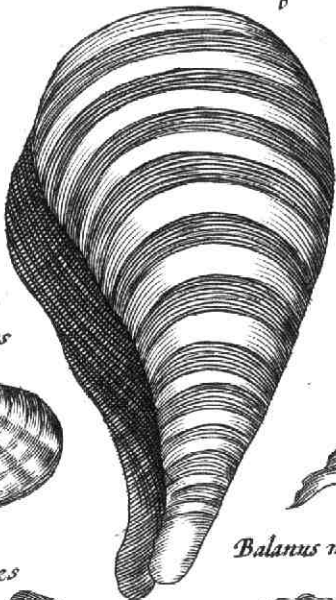
Musculus Muschel

Mytuli oblongi

Mytulus niger cum strijs flavis

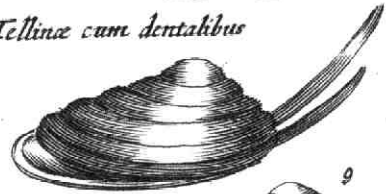
Tellina

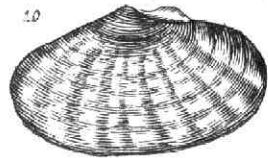
Tellina

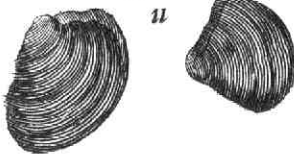
Tellinae cum dentatibus

Tellinae Congerentes

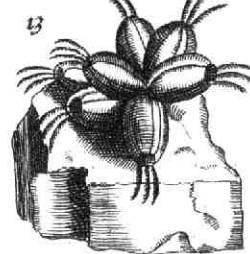
Tellinae congeneres

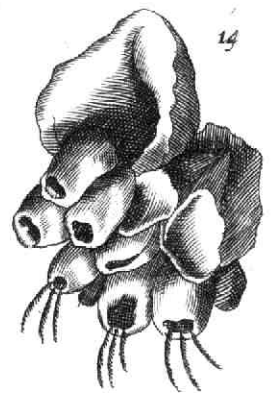
Balanus marina Meer Eychlen

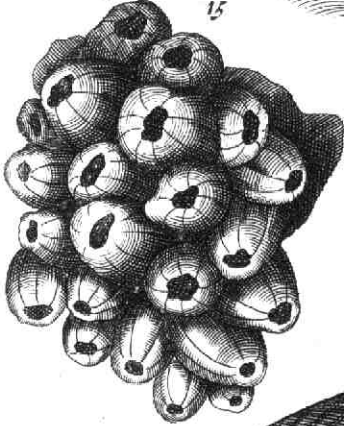
Balanus alius

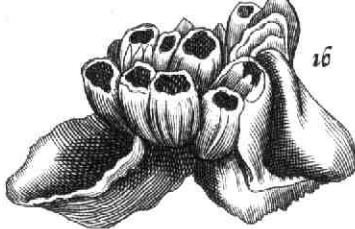
Balani rubei

Balani Gigantis

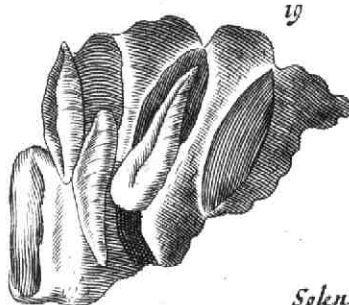
Balani siue Polycipedes

Pholas

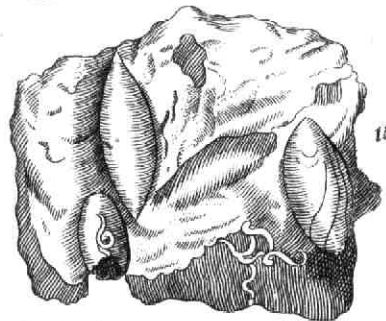

Pholas Aldron

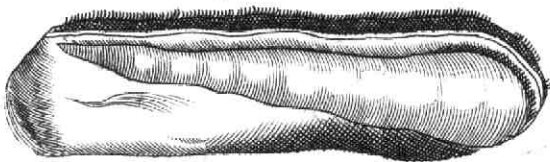

Pholas concha alia

22

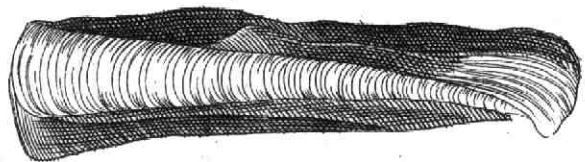

Solen femina Rond

Solen mascul Rond

20

weer-zyds voeten sonder tangen. Den hals be-
staat uit platen, en eindigt in vinnen. Onder
de start zijn byhangfels tot bewaring van haar
eyren oft kuyt geschikt.

III. S T I P.

Van de Cammarus oft Rivierkreeft en andere.

Nam: **D**E Rivier-Kreeften worden by *Galenus*
Cammarides, by *Athenus* Camnari, by
de huidendaagse Grieken Caranides, en Ca-
ranidia genoemd.

Beschry-
ving. Omtrent haar beschrijving hoeven wy niet
veel werks te maken. Dit kander nochtans
toegevoeght werden: Dat de swarte vochtig-
heid rondom de maag loopt, welke sommige
seggen de drek te zijn: *Bellonius* de lever maar
qualijk, wijl die alleenlijk an de bloedrijke
gegeven is. Dat de selve maag so wonderlijk
ghemaakt is, dat ook in sijn grond een andere
mont is, met sijn kaaksbeenders en tanden ver-
vult. Weer-zyds siet ghy ook een tocht-gat
onder de schors ter zyden de mond, daar sy
't water in de mond ontfangen, door uitwer-
pen. Datse kuwen hebben, heeft *Gasa*, en
Rondeletius uit *Aristoteles* verhaalt. De *Wijfjeer*
heeftse ook Branchoeide, dat is kuws gelijke
delen genoemd.

Arch: H.
A. 1. 4. 6. 2.
Gesnerus heeftse liever voor krullen geoor-
deelt, die van de natuur tot de beweging van
haar swemmingh en voortgang gegeven zijn,
oft om dat het water niet binne waarts dringen
soude. Van de stenen verhaalt *Helmontus*
merkwaardige dingen die hier volgen. Door
veel, en eenvormige verdelingen der Kreeften
zeit hy, heb ik dit bevonden. Voor eerst dat
de maag van de kreeften dicht an den hoof-
top leid; Want de mannetjes beginnen jaar-
lijks sick te werden, van 't midden van de Ju-
nius: de wijfjes daar na in Julins na het ver-
leggen van haar schors. Dan zijn sy negen da-
gen oft meer half zielloosen onbeweeghlijk.
Op welke tijdt haar maag uitterlijk met een
nieuw vlies overtoghen word, tussen 't welke
en de oude maag een melkachtige vogtigheid
is, die allengskens uitterlijk tot een bolronde
te van de maag, daar sy die anraakt, en de ou-
de maag overdekt, en an weer-zyden tot een
holligheid t'saam-ghetrokken werd, en ter
stond in steen verandert. Ondertussen, nocht
dan, nocht langh daar na eet de kreeft niets.
Daarom (dat byna onghelooft is) verteert
de oude maag allenghsjes in een voedsaam
slym, ende buitenste en nieuwe volghet in de
plaats van de oude maag; Want die melkach-
tige vochtigheid, die ande bolronde van de
oude maag ghegroeyt is, word terstond met
een vlies overtogen, gelijk'er gemeenlijk op de
warme melk komt, en die melk groeyt tussen
beide die voorgenoemde vliessen van beide
magen. Dat ik daghelijks, en mogelijk wel in
twee hondert geopende, met een wonderlijk
vermaak heb angemerkt. Ten lesten gedyt het
overighe deel van de melk tot voedsel van de
kreeft; Want de kreeft eet niet, nocht daar
word yet in sijn maag gevonden, so langh die

Helmont:
de Cithiaf.
c. 7.

stenen in sijn maagh zyn, en leeft omtrent
XXVII. dagen, soo van sijn allenghsjes verteer-
de oude maag, als van het ghebruik, van die
daar na smeltende stenen. Tot hiertoe *Hel-
mont*. *Albertus* meent datse mette volle Maan
angroeijen.

Sy worden overal in de Rievieren, Meeren
en Beeken gevonden; In Pannonie so over-
vloedigh, dat *Iulius Alexandrinus* dikmaal bo-
ven de dertig wagens, met Kreeften geladen,
te Weenen op de Markt getelt heeft. Datse in
Spanje niet zijn, bevestigen sommige.

Sy leven met dode lichamen, en vleesch, dat
sy so graag eeten, datse daar an, 't welk in de
donau an de Schepen ghehanghen werd, met
grootte meenigte blyven hangen. Datse ook
Kinkvorssen vangen, getuight *Albertus*, en wy
hebben dat by ondervinding ook bewesen, ge-
sien. *Gesnerus* heeft'er een dertien dagen sonder
eeten levend gehouden. De kunne word door
teekenen onderscheiden; De Mannetjes heb-
ben onder dat deel 't welk an de start gevoegt
is, vier langhe uitstekende byhangfels, die de
Wijfjes niet hebben; de start van 't Mannetje is
ook ronder, platter, en dikker: in 't Wijfje dun
en breedt, en de platen staan meer van mal-
kander.

Van de teeling moetmen dit weten: dat in 't
versamelen het Mannetje eerst op den rugh
van 't Wijfje klimt, en dat sy haar dan daar na
op den rug leit: Datse alleenlyk door t'samen-
voeging der doorgangen versamelen, want sy
hebben geen lidt dat in een anders lyf gaat:
Datse haar eyren door den aars, daar sy haar
drek uit losen, voortbrengen, en dat dikmaal
de jonge Kreeften noch gesien werden an de
start van de moer te hangen. *Albertus* seit dat de
eyren oft de kuit eerst in 't lyf heel plat zijn, en
datse daar na allengskens uitkomen, en an de
korte byhangfels onder de start blyven han-
gen, tot datse omhelst werden. In de Winter
verschuilen sy vyf maanden na 't gemeen ge-
voelen; want enige seggen datse dan ook ver-
schynen, en an de stranden komen, en 's So-
mers met scholen na haar gewenschte waters
lopen. By de nieuwe Maan worden sy mager,
by de volle vet.

Vande wonderlyke afkeer tussen de Kreef-
ten en de Varkens, spreekt *Helmont* aldus: In 't
Markgraaffschap van Brandenburg is de Vif-
fery der Kreeften heel overvloedig: Maar de
Voerluy moeten 's nachts wacht houden, op
dat'er by gheval geen Varken onder door de
wagens loopt: Want so dat gebeurt, fullen alle
de Kreeften, die op de wagen leggen, doot
gevonden werden; so verderfelyk is het Var-
ken an de Kreeften.

Sy worden in kleine en grote verdeelt: die
om datse in de klippen leven, worden klip-
kreeften genoemd; Sy zijn boven witachtigh,
onder swartachtigh, en gesoden, niet overal
roodachtig. De grote zijn in de Po ronder en
meer gekerft van lyf, als in de Saone, welkers
rechter voet dunder als de linker is.

Datse plaats in de Spijse hebben, is yder be-
kent, hoewel het ook seker is datse swaar
om

Plaats.

Voedsel.

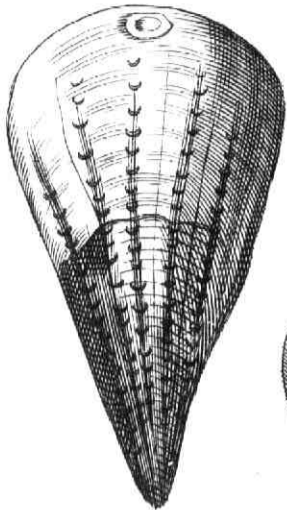
Teelingh.

Afkeer.

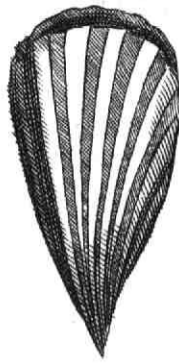
Onder-
scheid.

Gebruik.

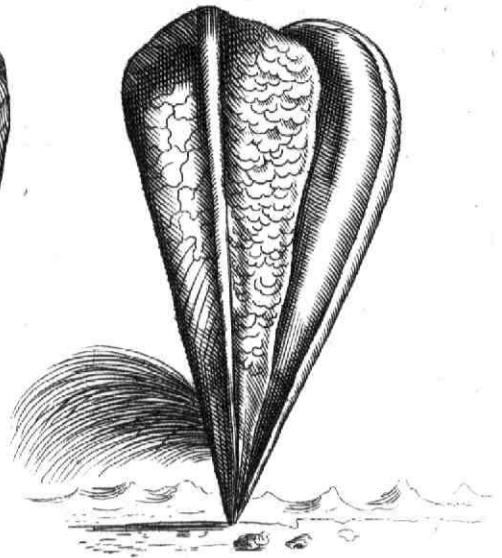
Pinna alia

Pinna Perna minor

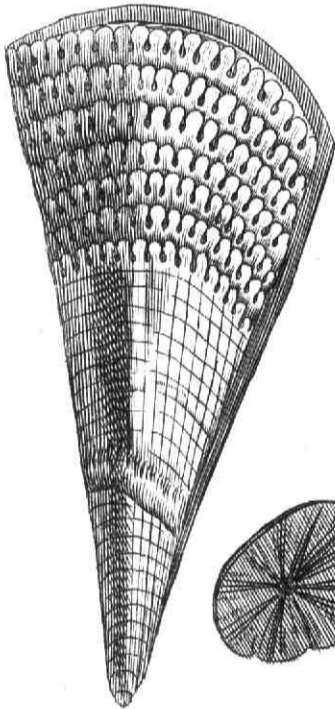
Pinna Magna Rond

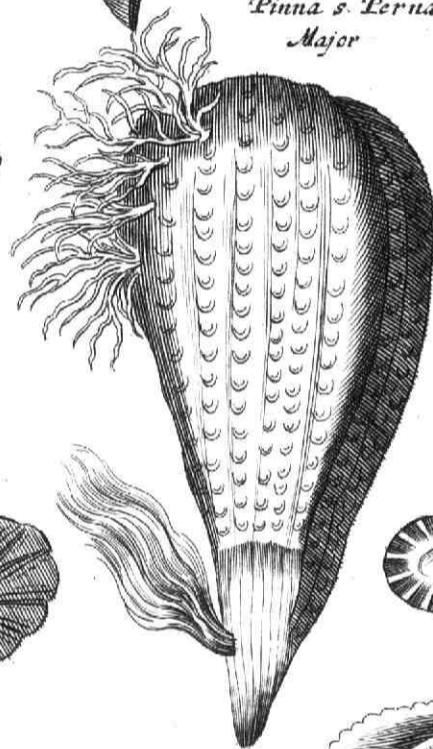
Pinna alia

Pinna aculeata Aldron

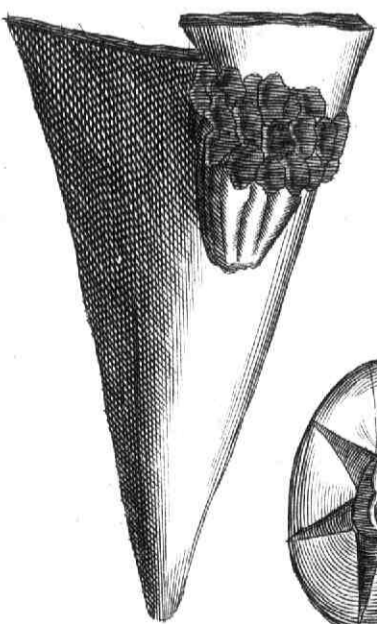
Pinna s. Perna Major

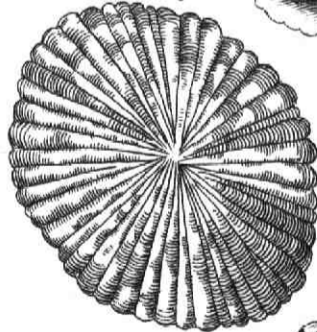
Pinna parva Rond

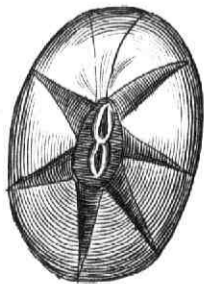
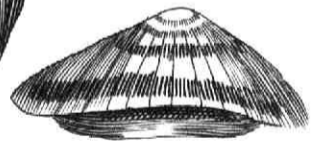
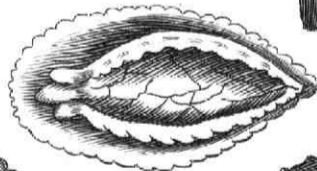
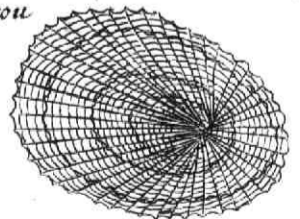
Pinna alia cum tubere adnato

Patella diversa

Patella Aldron

om te verteren zijn. En wijl sy langh in de maag blijven, verwekken sy met haar opwellende koude dampen, de slaap-fugt. Sy worden van sommige in de maanden Maart en April gepresen voornamentlijk mette wassen-de Maan. De aderen die somtijds in haar gevonden worden, zijn niet te prijsen. Bese zijn verscheide toebereidingh by *Aldrovandus*. Sy dienen de Geneesmeester tegen de beten der dulle honden, de teringh, de uitdrogende koorts, het ophouden van 't water, de steen, de ontsteking van de tong, en keel, en de kanker in de borsten. Tegen het keelgeswel word hy van sommige dus bereid: Stamp omtrent thien levende kreeften, en giet daar op het overghehaalde water van rosen, Endivie, en bolzaat, dat zap uitgeparst is de rode wijn gelijk. Daar mede moetmen de mond en de tong spoelen en afwassen, daar na een matelijken dronk daar af indrinken, en de afgewassen en gesuiverde tong met varsch spek beleggen, na een uur oft een half, het slijm dat'er anhangt weder afvegen en met het sap van de kreeften weder spoelen. Bese het overige by *Aldrovandus*. De bereidingh teghen de kanker der borsten is by *Hartmannus* heel treflijk; Wat angaat de stenen, *Elmont* meent dat'er een ongemeen water dryvend, Koortsvdryvend en wond gheeesmiddel kan afgemaakt werden; Indien zy totte vorm van de oude melk hermolten werden. Sy worden ook tegen de steenghebruikt mette pitten van de persiken mitpel-stenen. Teghen het geronnen bloed mette dove kolen van het linde-bomen hout in Azijn uitgebluscht en z: Hier toe behoort de *Astacus Caraboides*, en *Gammarus Terrestris* oft Land-krabbe. Die is geheel asgrau over 't lijf met vier sprietentwee langher, en d'ander korter, en met ruighe voeten en scharen. De twee voorste voeten naast an de scharen hebben de platen in 't einde rondom ghetand, mogelijk om te lichter te kunnen swimmen; Wat angaat dese. Daar schuilt een gheslaght van schorsachtighe dieren in de aarde, voornamentlijk in West-Indie, diemen *Kuaraffen* noemt, de gedaante van de *Gammarus* so gelijk, dat hem *Scaliger* uitte aard gegraven siende, en vraghende wat het was, en andere seiden dat sy in de dood-graven ghevonden werden, sich lang van de *Gammarus* oft Zee-krabbe onthiel.

III. L I D.

Van de Squilla in 't algemeen.

Naam Aldrov: de Cruft: cap. 8. **D**E schorsachtighe by de Latijnen *Squilla* genoemd, noemen de Grieken *Karidas*, *Koridas* en *Kauridas*, 't zy oft van *Kare* dat een hoofd betekent dat in de *Squilla* grootachtig is, oft van *Scarein*. *Heraklides* noemtse by *Atheneus* *Kolybdenas*, met welken naam *Epicharmus*, ghelijk *Nikander* wil, een Zee-schamelheid verstaat.

Beschrijvingh. So wy sijn beschrijving anmerken; Sy hebben een start, maar geen tangen, mogelijk om datse met veel voeten, daar dat overschot in

verteert werd, versien zyn, indien wy *Aristoteles* en *Rondeletius* navolgen: Maar *Bellonius* Arist: de Partib: 1.4.c.8. seft dat hy voeten met tanghen heeft, welke haar *Ælianus*, en de Indise in de Rivier *Ganges* ook heel groote toeighent; Sy zijn in de lente swartachtig van lijf, maar worden daar Arist: H. A: 1. 8. c. na wit, sy hebben ook soo *Oppianus* ghetuight ult. scherpe hoorns in 't opperste van 't hoofd: *Ælianus* schrijft datse een scherpen anghel als de snuit van een roeyfchip, en eenige kerven als een saag hebben; onder die sterkte puilen twee harde ogen uit: de darm eindigt gelijk in de *Locusta* en *Astacus* ook recht in de start, daar sy haar drek en kuit door uitschieten.

Sy leven in de Zee, poel en klipachtighe plaatsen; van die worden sy *Eleoi* by *Ælianus*, van dese by *Oppianus* *Petreæ* oft Klippige genoemd. De Indise zee voed heel grote, die het in de diepte houden, gelijk de kleine haar an de stranden vermaken. Datse in de gebroke rotfen van de Roode zee gevonden werden, verhaalt *Theophrastus*: maar daar wort getwifelt of dat van de levendige, oft van haar gestalten te nemen is. Sy zijn ook in de Duitse, France, Adriatische en Thyrrenise Zee. *Arche-stratus* roemt dat'er omtrent *Jasum* heel groote zijn. Plaats: Oppian: Halicut: 1. 1.

Sy leven met vleesch. *Ælianus* seft dat sommige met Wier leven. Van de kunne schrijft *Aristoteles* aldus: Het Mannetje verscheelt van 't Wyfje door twee witte deeltjes, die hy bysonder in de borst heeft, maar die in haar verscheiden zijn, so in verw als t'samen-groei-jing, en de snuiten van de *Sepia* oft Meer-spin ghelyk: sy zijn gedrayt als de drayingen van de *Buccinum*, welke deeltjes de Grieken *Mekona*, de Latynen *Papaver* noemen; sy spruiten van de holletjes die onder het uitterste van de voeten zijn; Daar is ook an de borst eenig root-vleesch, 't welk gehandelt zijnde, afvalt, en dan geen vleesch gelyk is: Van die doorgangh die in de borst een ghedaante van een krom-hoorn heeft: spruit noch een ander draijing so dik als een touwtje, eenige hangen anden darm tot het teel-zaad geschikt. En dit heeft het Mannetje: Maar 't Wyfje heeft daar eyren die rood geverwt, ande maag, en weeryds an den darm gehecht en tot de vleefighe delen toe met een dun vlies overtoegen zijn. Voedfel. Ælian: H. A. 1.1. cap. 30. Arist: 1.4. c. 2.

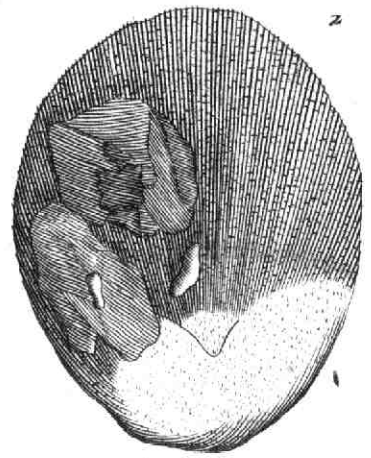
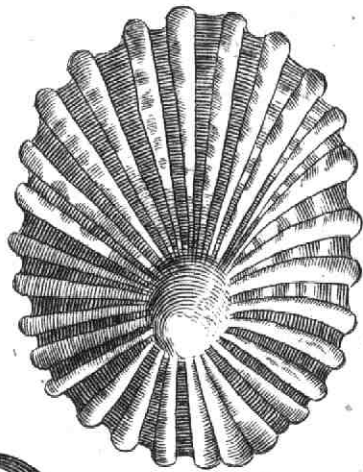
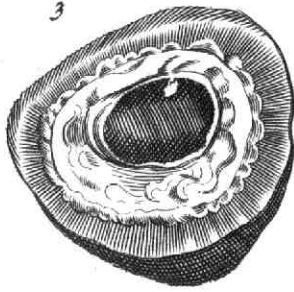
Sy versamelen op de wijs van de viervoetige dieren; Te weten dat het Wyfje haar start uitspreid, en het Mannetje de sijne daar opvoegt. Sy versamelen in 't begin van de lente omtrent het landt als de vyghen beginnen te ripen. Teelingh.

Sy houden viandschap mette *Laborax*, mette *Phycis* oft Meer-egel, en Meer-wolf daar sy van opgegeten werden. Hoe sy haar wreken hebben wy by *Ælianus*. Als sy haar, seft hy, beset vinden, springen die beesjes in 't ronde, als sy het uitsteeksel van haar hoofd, dat de scherpe snuit van een roeyfchip gelykt, en an 't opperste deel kerven heeft gelijk een scherpe saag, gekromt hebben, met een groote lichtigheid. Dan vat de Meer-Wolf de vermoeide *Squilla* met sijn mond, en deze springt Afkeer. Ælian: H. A. 1.1. cap. 39.

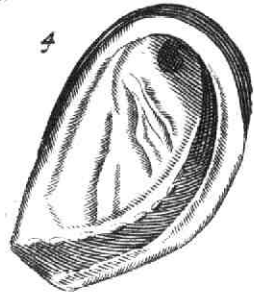
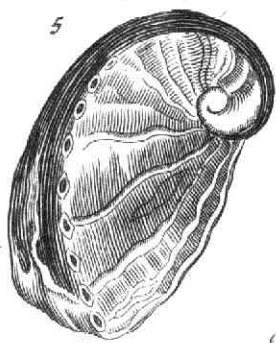
Patella Cypria Major striata n. 1

Patella Cypria Major non striata n. 2

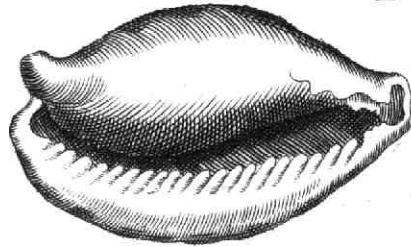
Lepas sive Patella Bellon

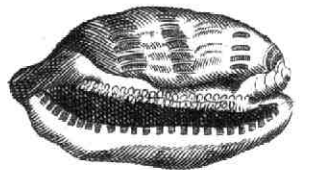
Patella ferz sive Aures marina

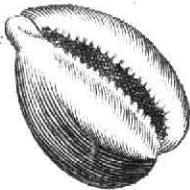
Concha Venerca Zoographi

Concha Venerca

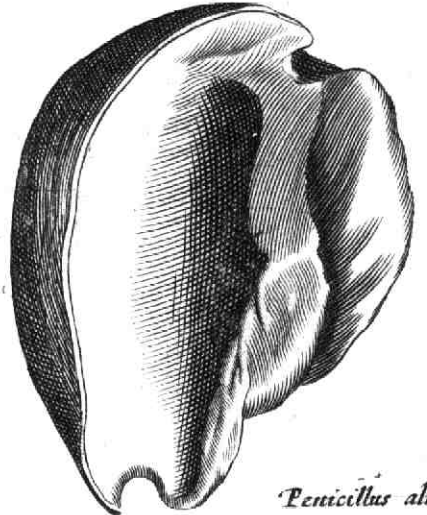

Concharum venercarum Speciebus

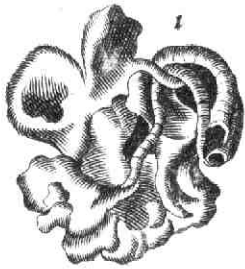

Concha ven Rond

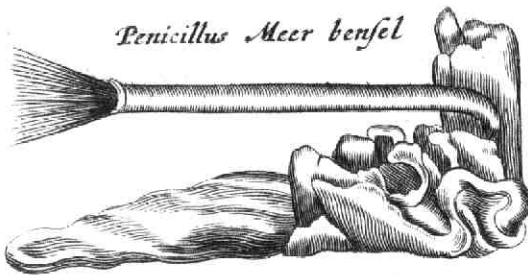
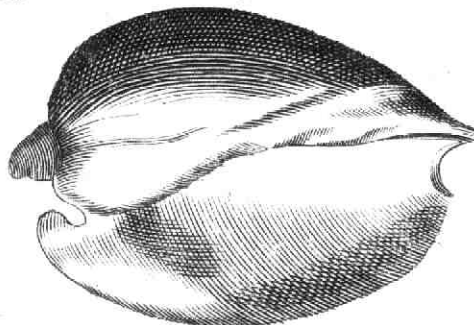
Concha Perfica Major

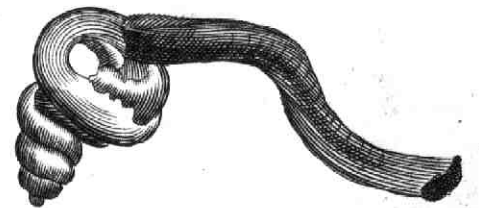
Tubuli in quibus Vermes

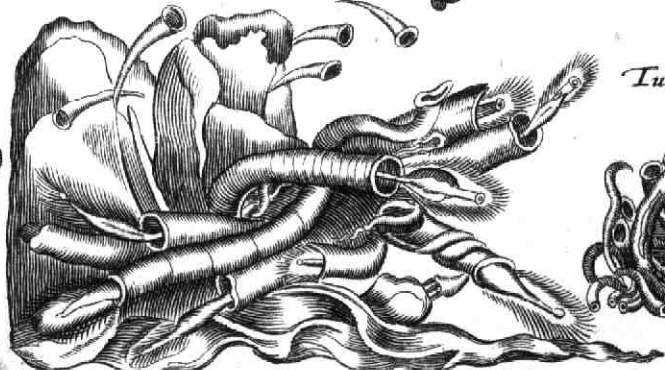
Concha Perfica minor

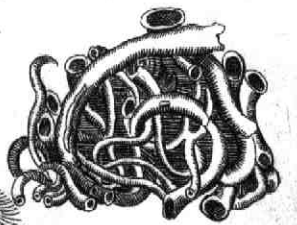
Penicillus alius

Vermes in Tubulis

Tubuli alij parui

springt hem zo in de keel, dat'er hem de keel-darm van opswelt.

Gebruik.
Juvenal :
Sat: 3.

Haar gebruik is inde Spys en Geneeskunst. Inde spijs noemt hem *Iuvenalis* een kostelijke visch. *Apicius* achte de groote so hoog, dat hy daarom na Afrika overscheepte, en als hy, eer hy uit het schip sprong, bevond datse kleinder waren als die van Minturna, den Stierman gebood, zonder uit te klimmen, door den selven wech na Italie te keren. Nu worden sy gefonden en met asijn gegeten; sy werden ook in de pan gefnerkt, en met oly en meel besproeit: sy wierden certyds gebraden in een vygen-blad gewonden. Sy werden swaerlyk verteert, zyn de maag schadelyk, en verwekken geilheid, 't welk *Kardanus* getuigt hem self gebeurt te zyn. Datse teghen de uitdrogende koortsen goet zyn, is ongetwijffelt. Men seit datse gestampt en opgeleit, de splinters en pijlen door een sonderlinge antrekkende kragt, uithalen. Eenige vermengen haar onder het aas, om de *Mugiles* te vanghen; Mette zelve wordt de Meer-wolf ook gevangen.

IV. L I D.

Van de Squilla in 't bysonder.

I. S T I P.

Van de breede Squilla oft den Beer.

Naam.
Scaliger
Exercit:
245.

DE Squilla die *Rondeletius* den breeden noemt heeft, noemen wy met *Bellonius* en *Scaliger* den Beer van *Aristoteles*: want als hy uitgestrekt leit, ghelykt hy de huid van een Beer. *Aristoteles* heeft hem van de Squilla afgescheiden, om dat hy hem onder den naam van de Squilla niet antekent. De Neapolitanen en Messanenfers in Sicilie noemen hem Messakara.

Beschrij-
ving.

Rondeletius heeft hem aldus beschreven; Hy is van grootte als de *Locusta*, maar breder, en veel platter van lyf, en ruw: in 't voorhoofd heeft hy twee beenders, weerzydseen, rondom gekerft, in zommige scherper, in andere breder: hier worden twee pinnen angehecht, tusschen dese spruiten twee hoorns, in 't beginsel geleed, omtrent het midden gespleeten, en uitte twee komender vier, maar niet heel lang; hy heeft twee armen met angels als uitstekende spykers, groter als de voeten, maar niet in twee gescheiden, die na de mond gebogen werden, en daar hy de spijs mede, ghelyk als met de voeten na de mondt brengt: an weerzyden heeft hy vier voeten, en een weinig uitstekende ogen; het hoofd is vierkant, en breder als in eenigh geslaght der schorfachtige: op den rug staan veel knobbelen, onder welke eenige uitpuilen, welkers opperdeel zo rood is, dat gy meent dat'er een karbonkelsteen in 't hoofd van een gouden ring staar.

Scalig:
Ex: 245.

Datse in 't slyk leven, daar van is dit een bewys, om datse met slyk beset, uitte Zee getrokken werden. Hy word selden in Vrankrijk ghevanghen; Te Rome en Napels dikmaal: In Afrika overvloedig. Omtrent *Minturna* een Stadt van *Kampanje* zyn sy grooter

als te *Smijrna*. De natuur heeft haar de selve tijd van baren, mette *Locusta* ghestelt. In de Winter en Lente, eer sy kuit schieten, worden sy gepresen; en dit moet van den Beer, die de groote gheuoemt werd, verstaan zyn. Daar is een ander die de kleine en gesnedene gheuoemt werd: *Scaliger* meent dat het de Cangre van *Aristoteles* is: *Rondeletius* de Zee-krekel, om dat hy mette Land-krekels veel gelijk heeft: hy bestaat uit vijf platen, en een rug, door aartige konst van de natuur geschildert: Hy is geheel rood, en nauwlyk negen duim groot.

II. S T I P.

Van de Karango en Squilla gibba, oft Garnaat.

DE *Aristoteles* *Krangonas* oft *Krangas*, en *Hexychius* *Kragonas* noemt, die werden by *Gaza* *Krangines* genoemt.

Dese Squilla, so ghy sijn beschrijvingh anmerkt, is een grote hand-breed lang, met een dunne, glatte, witte schors bedekt, somtyds uitten witte een weinig roodachtigh, die gekookt zijnde, heel rood en klaar als hoorn werd: uitten rug spruit een hoorn, voor-an getand, opwaarts achter over gekromt, welkers getande deelen onder en boven, maar niet ter zyden staan; de ogen zyn hoornachtig, welkers ondergelegen deel hol als een lepel is: de hoorns zyn vier, uit welke twee lang, dun, en buigzaam zyn: Hy heeft vijf voeten, en dry die met een spoor eindigen.

Het achterste deel van 't lijf is ten ansien van de dikte en grootte langh, met seven platen bezet, en in vier vinnen ge-eindight, uit welkers midden een angel puilt, breeder als in de Squilla gibba. Die *Gesnerus* gesien heeft was ten deel rood, ten deel bleek, en an de zyden geelachtig.

Sy zyn de smakelykste van alle schorfachtighe, van lekker en soete visch, en van veel en goet voedsel: de starten, voornamentlyk van de schors ontbloot, en met peper, asijn en sout gegeten, worden in Februarius, Maart, April, en May gepresen. De Squilla gibba oft Garnaal, wort by de Grieken *Kuphe* genoemt om sijn bult, dien hy schijnt te hebben als hy sich kromt: andere noemen haar *Kampijlas* en *Kurtas*; de huidendaaghse Grieken noemen haar *Karidas*, *Karanidia*. Sy zyn dunder als de *Krangos*, voornamentlyk an 't einde van de start; sy hebben an 't voorhoofd ses heel dunne krullen, een korte start, in welkers einde vijf vinnen zyn, en welkers middelste een harde, getande, en spitse vorm heeft: An de stranden van de *Santones* zyn sy overvloedig: Sy schieten kuit, en teelen op de wijs van de *Locusta*; maar sy dragen omtrent vier maanden; sy hegten den verheven hoorn van haar voorhoofd in 't verhemelte van de visch Meer-wolf gheuoemt, en dooden hem also: Als sy gheraakt werden, springen sy, en schrikken voor het anraken, en bewegen haar bultigh lijf met een kromme beweging op de wijs van de *Rupsen*: sy wierden eertijds uit biesekorven verkocht;

Gebruik.

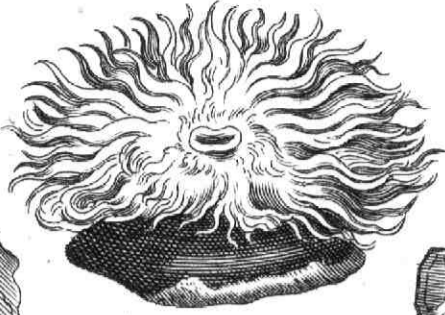
Arist: H.
A 1.5. cap.
17.

Naxand:
in Pindar:

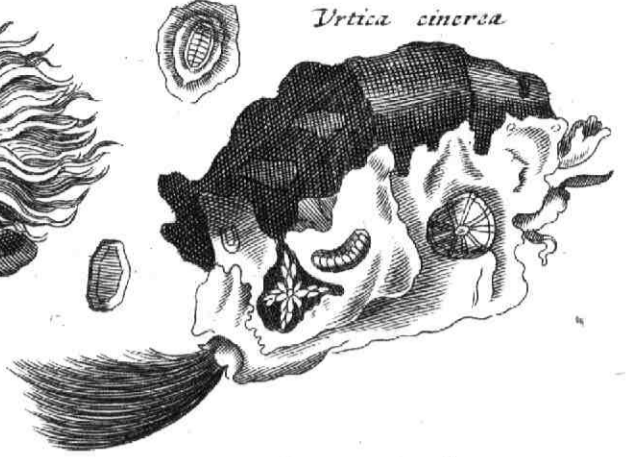
Urtica parva Rond

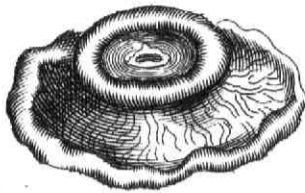
Urtica Major

Urtica cinerea

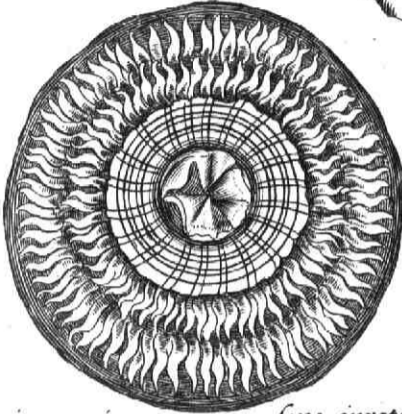
Urtica minor

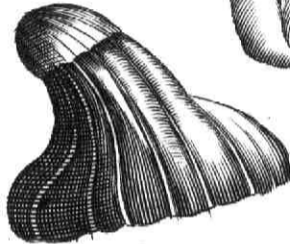
Urtica Rond

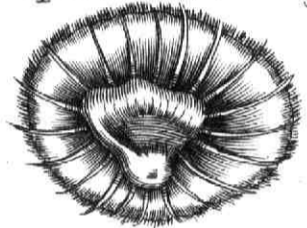
Urtica rubra Rond

Urticarum

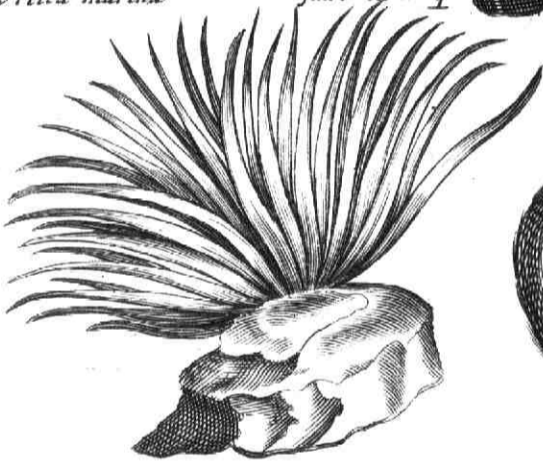

Species daz

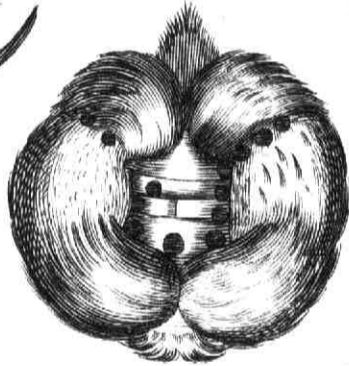

Urtica marina

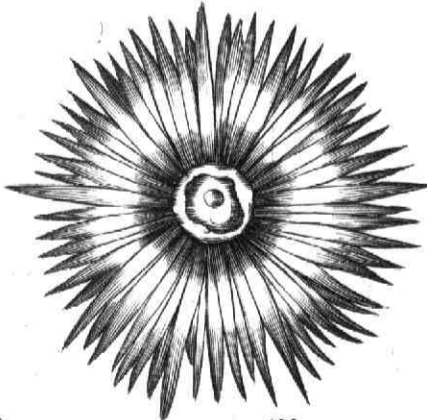
saxo irritata

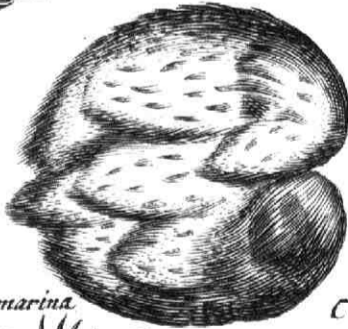
Urtica marina alia triphoi species

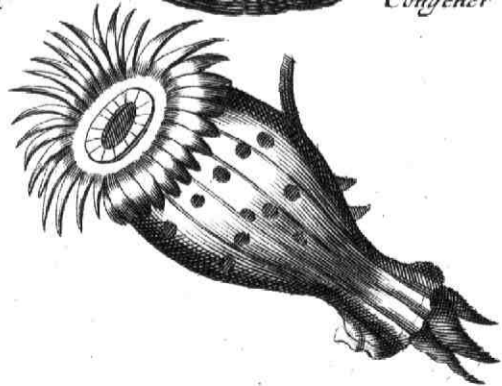
Urtica rubra Rond

Lepori marina

Congener

Urtica Contracta Aldrou

fy worden met oly inde pan gesnerkt, oft in water gekookt, en met Afijn gegeten.

III. S T I P.

Vande kleine Squilla, en Squilla Manti
van Rondeletius.

DE kleine Squilla heeft geen eigen naam: Het is de Scijllarus van *Aristoteles* niet, gelijk *Gaza* qualijk overfet; want dese heeft scharen als de Kreeften: Sommighe noemen hem *Enchlorus*, mogelijk van haar verw, welke *Rondeletius* zeit inde levende donker te zijn; Andere noemen hem *Melikarida* by *Athenens*, om sijn smaaklikheid in de spijs. Haar gheslagt is tweederlei: Het een groot, met een harder schors als de Garneel, die levendigh springht, en 's nachts als een kaars glinfert; by de Romeyen *Kambaretto* genoemt. Het ander heel klein, van welke duifend nauwlijk een pont wegen, is te Venetie overvloedig: by sommige *Kokx Brava*, by die van *Gaf kongie Civade*, dat is *Haver* genoemt, om datse met handen vol ghegeten werden; Hy heeft een hoofd ten anfen van 't lijf dik, en breed, en sonder hoorn, een dunne start, en kleinen bult, mette byhangfels van de mond en andere de *Garnaat* gelijk, en is met eenige stippelen getekent. *Bellonius* zeit datse levend geel blinkend, en gekookt roodachtigh zijn.

Arist: H.
A: l. 5. c.
15.

Onder
scheidt.

Plaats. Sy groeijen inde Zee en Rivieren; hoewel *Bellonius* zeit datse ver van de zee voortkomen: Datse met geheele Mandens uitte *Garonne* gehaalt werden, getuight *Scaliger*. *Tarentinus* noemt haar Rivier-Squilla.

Gebruik. Sy zijn so zoet van visch, datse walging baren: Gy hebt, zeit *Rondeletius*, nauwlijk iet soeters gegeten; in Garste-water gewassen, en in vlees-nat gekookt, zijn sy heel goed in uitdrogende koortsen; mette schors en met peper gestooft, verwekken sy de geilheid. Het afbeeldsel dat wy geven, drukt de kleine Squilla van *Gesnerus* uit.

Aldrov: l.
2. c. 16.

Beschrij-
vingh.

De Squilla Mantis, heeft sijn naam van een beesjes, uit 't geslacht der Springhanen bekomen, en is by de oude niet genoemt. De Occitaners noemen hem *Preguedicus*, dat is Gods-bidder, om dat hy altijd sijn handen t'saam-gevoeght heeft, en als de hongerighe schraal en mager is. 't Gemeen geloof dat hy kan waarzeggen, en na de wegh gevraagt zijnde, sijn eene hant uitsteekt. *Matthiolus* noemt hem *Hippocampus* oft Water-paart, *Bellonius* Zee-krekel, welke men meent de *Nymph Speusippe* te zijn, den selven heeft hy aldus beschreven: Sijn schors, seit hy, is dun en rauw, so klaar, datze doorschijnig is: Hy wort dikmaal mette zee-visjes met sijn schors bedekt uitgehaalt, en t'samen mette *Karpers*, den *Os*, de *Mena* en *Trachus* inde mande geworpen. De natuur byna door een ongelooflijke konst, heeft het langwerpigh lijf van de zee krekel, uit X. platen aartig t'saam-gevoegt, welkers eerste, die het uiterste van de start maakt, de start ter zyden uitbreit: Voorts is de start met twee rode plekken getekent, die een gedaante van ogen hebben, en is geangelt en ge-

tant. De eerste plaat van de start beginnende, is opwaatts na de 2de, 3de, 4de, 5de en 6te, met gekartelde vinnetjes onder beset, met welke hy het water slaat, en sijn lijf voortdrijft.

De dry platen die de voorgaande ses volgen, zijn weerzyds met dry voeten beset; maar an 't begin van den nek, rijfen twe groter armen, met welke hy de spijs an de mont brenght, maar die zijn anders inde kreeften, als inde Springhanen, en met tangen gewapent, want sy zijn recht uitgestrekt, en an 't einde met grooter kerven gesneden, met welke, als hy de spijs anvat, hy de selve van de eene tot den anderen arm overbrengh, maar de einden veranderen in een beenagtige hardigheit, en zijn daarom bequaam tot tandstekers: het deel dat an 't hoofd vast is, eindigt in iets heel klein, en breid sich anders als de start in de breedte uit: buiten 't water is hy geheel swak en onbeweeghlijk: Hy heeft weerzyds een angel voor de mond als de *Phalangium* en *Scolopendra*, daar hy de spijs van de voeten byghebraght, mede vast houd, dien hy daar na mette tanden breekt, en na de maag zend. De natuur heeft hem tanden ter zyden inde mond gegeven, en in een ghekerft been de letter V ghelijk, vast-gehecht: het ampt van welkers voorste deel is, dat te doorsnijden 'tgeen hy kauwt: maar van 't agterste deel dat kerven heeft, is voorts te vermorselen, want dat selve been heeft twee rijen tanden; in 't voorhoofd verthoont hy twee uitstekende korte sprieten die van de voorgenoemden Beer gelijk, en an 't einde drywervig gespleten, en nog twe andere korter in de voorgeseide zyden; hy heeft groene uitpuilende ogen, die hy niet gelijk het geslacht van de Kreeften en *Locusta*, in haar hol verbergh, maar steekt voor de selve eenige vinnetjes uit, die van de start gelijk: waar door veel bedrogen zijnde, het hoofd voor de start geoordeelt hebben; op den rug, en de platen van 't hoofd, heeft hy regte strepen. Inde opgesnedenen sult gy sien datte tanden door sterke spieren beweegt werden; En dat de hersene zo klein is, datze nauwlijk een garsten graan gelijkt: dat 'er nogtans oogzenuwen na de ooghen lopen, blijkt klaarlijk. *Rondeletius* doet 'er by dat het gheheele lyf dootschijnig is. Hy baart en versamelt op de zelve wijs als andere Squillen.

Hy is sagt, soet en lekker van vis: desen is de *Tamarugacy* van de *Brasilianen*, en *Kamaron de Salgado* van de *Portugesen* genoemt, gelyk: hy heeft een drykantig hoofd, een agtdobbele kreeften-baart, en verscheelt alleenlyk van de *Mantis*, dat hy an 't voorste deel geen voeten, nocht armen binne waarts heeft.

Gebruik

Markgr:
H: Brasil:
4. c. 20.

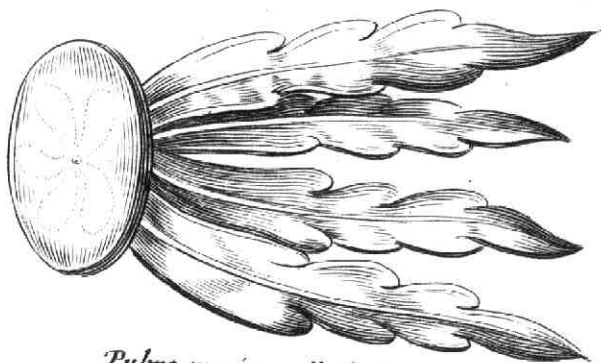
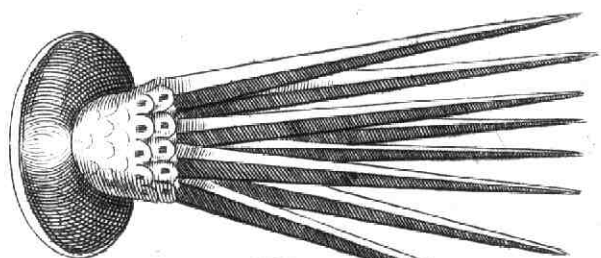
II. HOOFD-STUK.

Van de ronde schorsachtige.

I. L I D.

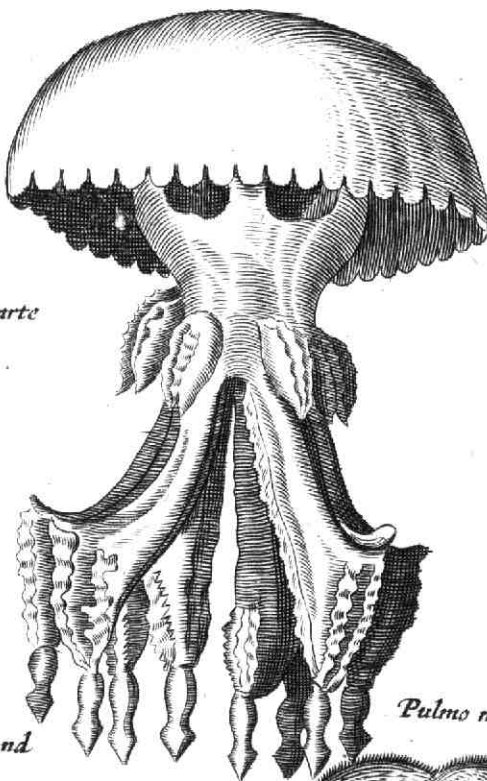
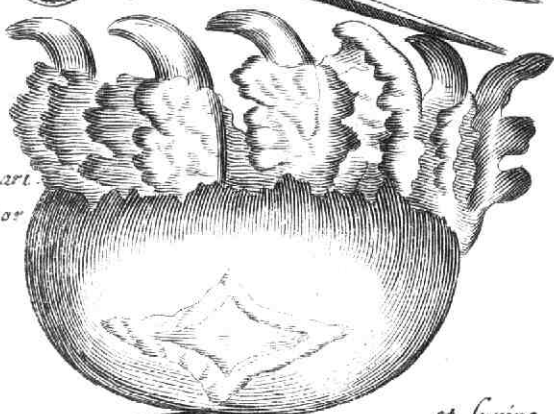
Van de Kankers oft Krabben in 't algemeen.

DE schorsagtige welke de Latynen *Cancros* noemen, zyn by de Grieken *Karcinnoi*, gelyk als *koracinoi*, om datse de oogen en oogappels bewegen, genoemt. De *Sicilianen* noemen haar *Karchas*, *Hesychius* *Kabeirus*: by *Varinus*

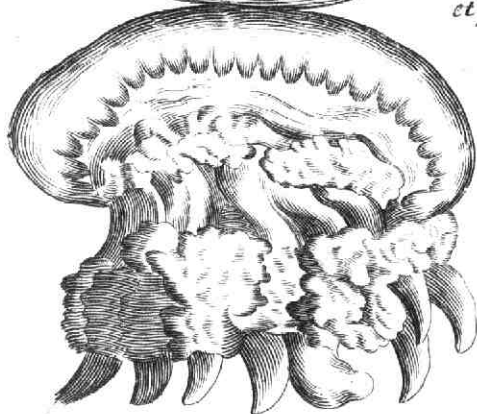

Pulmo marinq Mathioli

Potta marit
Vulgs por

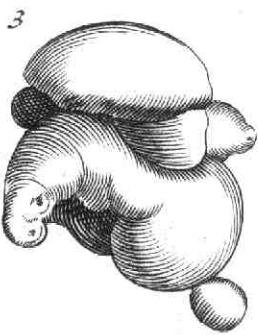
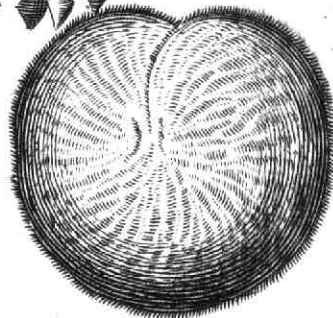
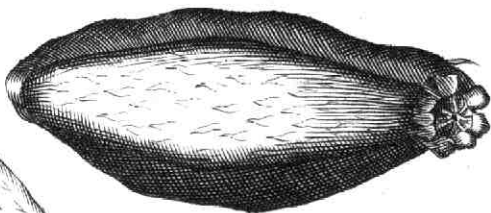
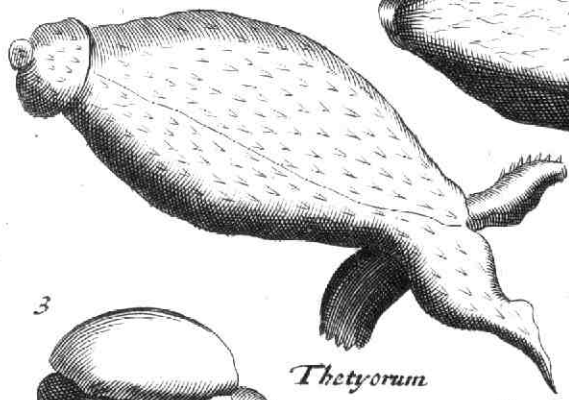
et supina parte

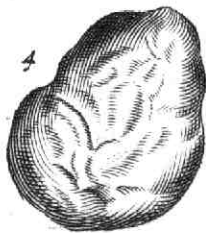
Holothurius Rond
1

Pulmo marinus Rond

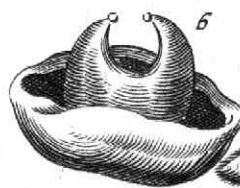
Holothurius Rond

Thetyorum

Species

Varia

Varinus worden sy Ptijxachris, en Pyxaris genoemd, om dat sy de Oesters met het werpen van een steentje binnen haar schelpen vangen:

Arist: H. A. l. 4. c. 10

Sy hebben een ronde omgerolde start; *Aristoteles* noemt se Ptijchodes, die uit platen bestaat, en het lijf achter bedekt: Het hoofd is ongedeelt; zonder hersene, hoewel sy iet hebben dat het ampt van de hersene bekleed: sy sien over dwars, mits haar ogen in een breukfame schors besloten zijn; sy hebben thien schuinse voeten met tanghen, welkers rechter in alle grooter is, en inde voorste beweegt sich het boven-deel, maar het onderste niet.

Plin: H. N. l. 9. cap. 13. Arist: de Partib: l. 4. cap. 8.

Binnen staan twee voortanden, en tusschen die een klier, van gedaante als een tongh: De maagh is klein en an de mond gevoegt.

Plin: l. 9. cap. 31. Plaats.

Sy leven op sandige en klippige plaatsen, en worden ook onder de aarde gevonden: Inde winter soekē sy de opene plaatsen; somers wijken sy na de donkere diepten: Sy eten Schelpvisch, sy eten de Polypus als die door de geilheid afgeslooft is, en onthouden sich niet van haar eigen geslagt: Het water dat se inde mont ontfanghen, werpen sy door een klein deeltje van de mondt weder uit; hier van komt haar het schuim an de mont, om dat het water en de locht die daar mede ingetrokken werd, door dat inhalen en uitwerpen beweegt werd.

Arist: l. de Respirat. Galen: de cib: bon: & mal: succ.

Galenus schrijft dat se in sout en soet water leven, en lang sonder water, met melk gevoet, seit de schrijver van de natuur der dingen.

Teeltingh.

Indien ghy haar teeling besiet, de Krabben worden met haar voorste deelen t'saam-gevoegt, en setten haar ruwe deksels met een onderlinge voegingh tegen malkander: Eerst komter een kleine Krabbe van achteren over, dan daar na een grooter: Sy schieten haar kuit in haar deksel, daarom is dat in de Wijfjes breeder en ruwer, en also worden sy van de Mannetjes onderscheiden.

Arist: H. A. l. 5. c. 7.

Plinius doet'er by dat het wijfje een dobbelle, het mannetje een enkele voet heeft, en dat hy tusschen den buik en start-pinnen heeft, maar sy geen.

Plin: l. 9. cap. 31.

Beweging.

Dese alleenlijk uitte schorsachtige swemmen niet, maar lopen over dwars, 't welk de Apen en Beren om de breedte van haar achterste voete eigen is; want vermits alle beweging door trekking en voortdrijving gheschiedt, en also volgens de buiging der geleden, die in de Krabben inwaarts na de borst staan; daarom gelijk, als de roeyfchepen omgedrayt werden, de riemen van d'een zyde beweegt, en an d'ander zyde stil gehouden werden, also daar de Krabbe heen wil, an die zyde gebruikt hy de voeten om lant te vatten, en d'ander om af te setten: Sy weten haar lagen met een ongelooflijke sneegheit te ruiken, en bedekken haar geswint met slijk, oft kruipen inde klippen: Sy vechten als de Rammen mette hoorns tegen malkander; In 't vangen van Mosselen en Oesters gebruiken sy een groote sneegheit, want sy werpen steentjes in haar opene en gapende schulpen, dat se haar niet weder kunnen sluiten, en dan halen sy met haar haakige tang de visch daar uit, en verflinden die. Als de Son, seit

Aart en Verstand.

Plin: H. N. l. 9. c. 38.

Plinius, het teken van de Kreeft door zweeft, worden de lichamen van de doode kreeften en krabben die op 't land leggen in Scorpioenen verandert. *Ovidius* schrijft dat die zonder scharen onder d'aarde begraven werdē, Scorpioenen voortbrenghen: Sy verschuilen vijf maanden, en in 't begin van de lente verleggen sy haar schors op de wijs der Slanghen; daar groeit dan weder een zachter schors onder, en dan konnē sy om haar teerheid niet voortgaan.

Ovid: Metamorpf: l. 15. Plin: l. 9. cap: 30.

Sy zijn hard van visch, en daarom swaar te verteeren, maar van vast voedsel: dat sult ghy by *Galenus*, *Atheneus* en andere vinden. Sy werden ook inde Genees-konst niet verworpen. Als de Son door het teken van de Kreeft gaat, seit *Plinius*, dat se tegen de steken van de Slangengoet zijn. Dat de gestekte Swijnen haar met dit voedsel geneesen, schrijft *Thrasyllus*. De wilde Swijnen soeken de Krabben oft Kreeften als sy Bilzenkruid ingeflokt hebben. De Hertē vande Phalangium oft andere gesteken zijnde, geneesen haar mede mette selve: men seit ook dat se tot de kanker en harde gheswellen van de natuurlijke deelen der Vrouwen, een gereet geneesmiddel zijn, wanneer het Wijfje van de Krabbe met het flos Salis gestampt, en na de volle Maan met water opgestreken wert, gelijk wy by *Plinius* lesen: Tegen het beswaarlijk water-maken worden dry in anderhalf ons asijn gekookt, daar na gestampt, en uitgeparft, en dat nat ingegeven; Het zap met het overghemaalde water van de Koorn-blom uitgeparft, word de kleine Kinders met groot voordeel an de kevels gestreken, om de tandpijn te versachten. Het poeijer van *Ransovius* totte wonden der senuwen, besiet dat by *Aldrovandus*. De steen in 't hoofd ghevonden, en in sterken asijn geleit, word bevonden sich merkelyk te bewegen.

Gebruik.

Plin: H: N: l. 9. c. 32.

II. L I D.

Van de Krabben oft Kreeften in 't byzonder, en eigentlijk van die, welke buiten haar schulp in soue waters leven.

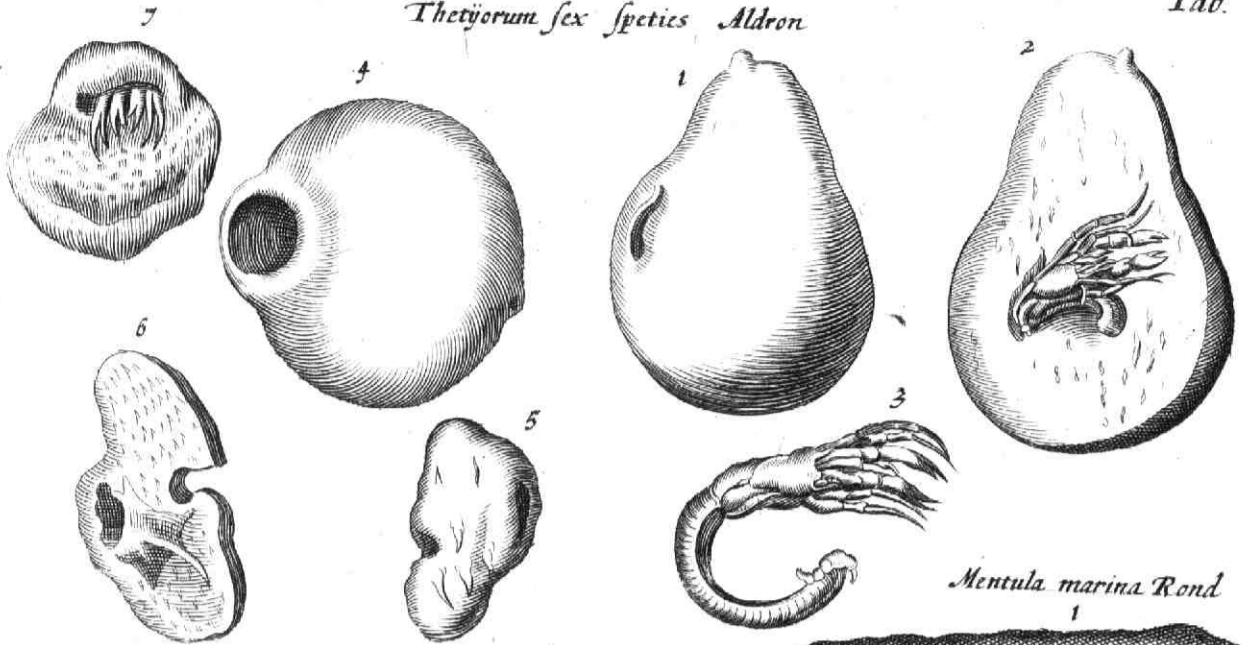
I. S T I P.

Van de Zee-krabbe.

DE Krabben oft Kreeften leven oft in, oft buiten haar schulp. Dese oft in soete oft soute waters, onder die, welke inde Zee leven, zijn, de Zeekrabbe, de Cancer oft Kreeft *Maja* genoemd, de Pagurus, de Cancer Eques oft Ruitter-krabbe, de geele Krabbe, de gevlamde van *Rondeletius*, de verscheiden geverwde, de hartvormige en andere, in lengte van scharen onderscheiden. De Zeekrabbe heeft den naam van 't geheele geslacht verkregen, en *Gesnerus*, *Bellonius* en *Rondeletius*, komen in sijn beschrijving niet overeen. Die van *Rondeletius* is voortrent de ogen spitser, en heeft twee hoornetjes die de andere niet hebben. Die van *Bellonius* is rondt van lyf, an 't voorste deel met kerwen verdeelt, en met een schors overtoegen; de grootste zijn niet boven dry oft vier vinghers breed: sy hebben een rode lever, die *Aristoteles* schijnt Mutis te noemen; de darmen met

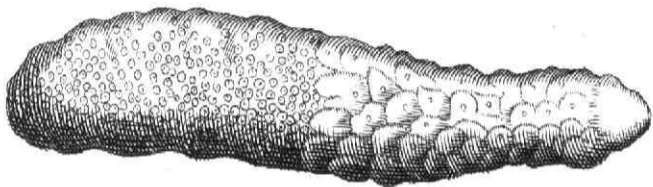
Aldro: de Crustat: l. 2. c. 17.

Beschryving.

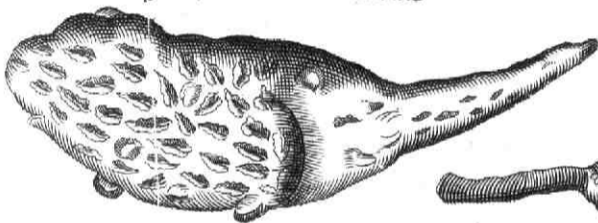

Mentula marina Rond

Cypetrum

Malum insanum marinum Rond

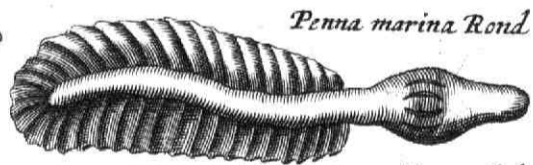

Mentula marina

Vua marina

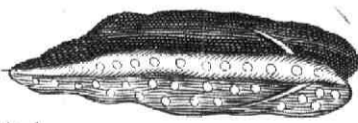
Manus marina
Meer hand

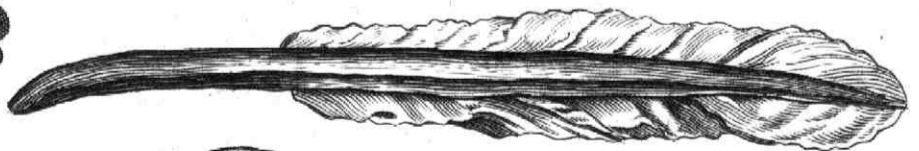
Penna marina Rond

Meer feder

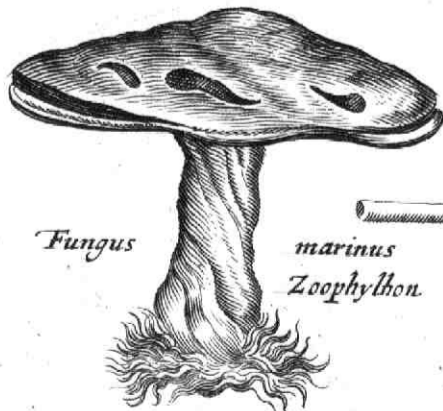
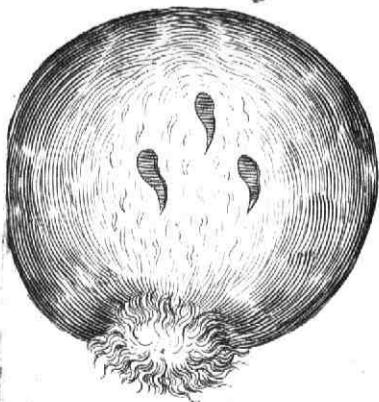
Cucumis marinus Meer Cucumbre

Malum granatum

Penna marina alba

Fungus

marinus
Zoophylthon

Pyrum marinum Zoophylthon

veel krullen behangen, en haar vaste deelen worden door witachtige spieren beweegt. *Al-drovandus* heeft een ander ghedaante anghemerkt, welkers uiterste voet an weerzyden uit korter en dikker tusschen-knopen bestaat, en korter als de andere voeten is, en an 't einde met twee andere geledingen breder. Sy worden veel omtrent het Eylandt der Kanibalen, nu Domeneka ghenoeemt, gevonden, en om datse in de klippen wonen, klip-kreeften van *Oppianus* genoemt. Sy zijn Mannetje, en Wijfje: die zijn roder geverwt, dese blauwachtig. Men seit dat de Mannetjes de Wyfjes eerst beklimmen eer sy met haar versamelen; Sy buigen de beenen na den buik als sy gaan sulen. *Rondeletius* seit dat'er in 't Wyfje een saffraanachtig deel is, dat de Mannetjes niet hebben; hy meent dattet de stof van haar kuit is.

Ælian: H. A: 1. 7. c. 24. In 't Thracise Bosphorus swimmen sy by harde storm tegen de vloet op. Omtrent de uitsteken de hoofden, daar de wind meer kracht heeft, houden sy haar yeder in haar bochtige holen.

Gebruik. De Wijfjes als sy vol kuit zijn, worden meest in de spyze gepresen; daarom zijn sy te Bononie van grooter waarde. Datse in Indie mette nieuwe Maan vol soet zap zijn, en met de oude dat niet hebben, wort verhaalt. In de Genees-konst heeft de ondervindingh geleert datse de Teeringachtige vorderlijk zyn, soo *Rondeletius* seit; dat ghy ook by *Marcellus* vinden sult. Sy genesen de droppel-pis, als sy een half loot swaat, mette melk van de Moeder oft Voedster, de Kinderen inghegheven werden; Totte vierdendaagse koorts, het schorft en tranende ogen worden sy van *Avicenna*: tot de kankerige geswellen van *Plinius* gepresen.

II. S T I P.

Van de Krabbe Maja genoemt.

Naam. DE Krabbe Maja ghenoeemt, heeft sijn naam a magnitudine, dat is grootte, gekregen; want Maja, dat een Vaders Suster, oft Voedster betekent, wiert ook somtijts promajore natu oft de eerstgeboorne genomen.

Beschrijvingh. Hier in verscheelt hy van de Pagurus, dat dese voor breder is, en de Maja sich achter meer uit-breidt.

Sijn lijf is so swaar, dat het totte gangh onbequaam is, en dat is in de levende blauw, oft groenachtigh, oft met rood gesprenkelt; en so ghy hem op den rugh leggende besiet, sult ghy an 't voorste deel dry korte sprieten sien, die van het deksel van sijn schors beginnen, tusschen welke twee uitsteekfels verborgen zijn: De benen zijn hoog en dun, met vier geledingen onderschept; An weerzyden heeft hy vier voeten, met vijf gheledingen onderschept, en wel met nagels gewapent: de schenkels zijn met veel ruwheid beset; Het Wijfje heeft een breedachtigh deksel, daar onder sich twee gaten met een vlies besloten, an de wortels van de achterste schenkels vertonen: Daar-en-boven gebruikt hy noch vier halve kringen om te swimmen, van welkers wortels acht vinachtige takjes voortkomen, daar de

kuit van de swangere anhangt. Indien gy haar innerlijke deelen besiet, in 't hoofd oft in de mond self heeft hy twee beenachtige tanden; an 't verhemelte een klier in plaats van een tongh, voor de tanden noch twee tandighe beentjes, en in de mond een holligheid voor de keeldarm, in welke iet roods leit dat verscheide bochten heeft: *Bellonius* meent dat het de lijfmoer is; want men heeft bevonden datter kuit uit voort komt; Daar onder volgt een ruime holte, die leedigh is, als de visch nuchteren is, soo darmen die oft voor een andere mond, oft maagh soude oordeelen, daar ook vier snijtanden by staan, en eene maaltand, van welke de keeldarm begint, in welkers opperste ghy opentlijk een keelklapje siet: Dit word met doorgangen an eenige uitsteekfels gehecht, die so klein zijn, datse haar nauwlijk vertonen; En gelijk de lijfmoer het grootste deel van de holligheden vervulde, also worden de uitsteekfels over al door de holligheden inghevoeght, doch maar met heel dunne banden, en voornamentlijk met spieren t'saam-gehecht: Daar is ook geen ander openbare darm, als daar de uitsteekfels eindigen, namentlijk de ontfanger van den drek: Maar sy is langwerpigh rond, en leit boven op de overige deelen, en is totte start toe uitgestrekt: Ook sult ghy weerzyds een blaas groot, sterk, en vliedachtigh in den buik self sien, welkers uitgang door die twee gaten is, die onder het deksel verborgen zijn; weerzyds onder de schulp inde zyden heeft hy ses kuwen, die door een seker vlies van 't deksel self afscheiden werden: want het water dat hy met de mond ontfangt, schiet hy door de gaten omtrent de beenen weder uit: Dit alles by na schrijft *Rondeletius* sijn Pagurus ook toe, die ghy kond nasien. Tot de Maja behoren ook eenige van de volgende.

De eerste Hippocarcinus oft Paards-krabbe van sijn grootte, en mette bynaam de ruige genoemt, om dat hy overal op den rugh met scherpe pinnen beset is, die an de zyden grooter zijn; boven zijn uitpuilende ogen, ter zyden eenige platen uitstekende, komen van 't midden-voorhoofd twee scherpe hoortjes uit: De mondt staat op de onderste plaats, welken twee kleine armtjes binnewaarts heel vlokkelig beschermen; An weerzyden zijn vijf voeten, de armen daar by gerekent, in even so veel leden verdeelt: De scharen an 't voorste deel, maken de dikte van een kints arm uit, met donkerverwige tangen, daar eenige ruwe uitstekende draden als veselen uit voortkomen.

De ander is op het boven-deel de Paards-krabbe niet heel ongelijk; de start is eyrond, en eindigt in een heel smal schildvormigh en vijf-hoekig byhangfels; In 't selve is een merkelijke holligheid als een schotel: De mond is onderals met veel vlokachtige armtjes beset; in den buik is een platte holligheid bequaam om de kuit te bewaren.

Inde derde omringen ses grootachtige pinnen, de zyden, en twee heel groote het voorhoofd;

hoofst; Hy is twee hand-breed langh, met sijn scharen en armen, en op het boven-deel van't lijf bultigh en scherp.

De vierde is van de selfde gestalte, maar is weerzyds en op den rugh met veel pinnen besait, an de voeten en armen ruw, en op 't boven-deel met verscheide verwen, maar voornamentlijk rode geplekt.

De vijfde die *Rondeletius* de Herakleotise noemt, heeft anghels in't voorhoofst, en ter zyden; Het onderdeel van de schulp is met angels beset, ruw, en donker van verw.

De fefte heeft een wollige ruwheid op de schulp, en is asgrauw, en donker geverwt.

Plaats. Sy worden inde *Aegæise*, *Jonise*, en *Adriatische* Zee gevonden.

Gebruik. De Mannetjes worden in den Herfst, inde Winter, en in den April, mette volle maan totte spijs uitgekosen; maar het Wijfje inde overige tijdt tot September: Sy werden ook met een toegesloten aarsen mond, omgeen vogtigheit te verliefen; inden oven gebraden.

III. S T I P.

Van de Pagurus

DE Pagurus heeft die naam gekregen, om dat hy in ongebaande plaatsen verkeert: *Simeon Sethi* verwaardicht hem metten naam van *Karcinus*; van *Palladius* word hy *Cancer Marinus* oft *Zee-kreeft* genoemt. De uitlegger van *Aristophanes* noemt hem *Kaburi*: De *Huidendaaghe* Grieken houden noch den naam van *Pagurus*, en de selfe word ook in *Dalmatie*, so *Massarius* getuight, gebruikt: Hy is breeder als langh, en buiten de groote Zee word hy een voet groot: Daar is'er in *Engelant* een gesien die tien ponden woeg, hy is met een sterke glatte schors bedekt, en die is in 't ronde met negen kerven schalywys gesneden. De verw van de levende groene, schijnt door de alte groote uitwasemingh van de rode verw, op den rug swartachtig. Weerzyds hebben sy vier ruige benen, met dry geleidingen t'saam gevoegt, daar langhachtighe scherpe naghelen maar niet gespleten anhegheit zijn. De armen zijn voor in twee gespleten, met twee leden onderschept, met gekerfde tangen gewapent, en an 't einde swart, met welken sy anvatten 'tgeen sy eten, en heel harde dingen vermorselen: sy hebben weer-zyds haar kuwen gelijk het overige geslacht van de *Locusta*, en met ses rijen onder de schors van den rug an de wortels van de schenkels ingehecht. Inde mond sult ghy soo veel geheimen van de natuur, so veel by staande uitsteekfels, so veel vliesjes sien, dat ghy gedwongen, dat onghelooflijk wonderstuk bekennen sult. De *Mutis*, 't welk de lever is, heeft hy heel soet, merendeels rood, byna met oneindige geele uitsteekfels beset, die an sijn groote maag leggen. De overighe innerlijke delen bestaan uit witte spieren, daar de buitenste door beweegt werden. *Rondeletius* heeft hem onder de naam van de grote *Cancer maja* beschreven. Indien ghy haar onderscheid besiet: De een is Man-

netje, en de ander *Wijfje*. *Scaliger* maakt den eenen tonder, grooter en donkerder, den ander vierkanter en kleinder, lichter van verw, en byna bleek groen. De *Venetianen* noemen haar *Poreffos*.

Hier toe behoort de *Herakleotise Kreeft* van *Bellonius*, en de steden *Heraklea*, van welke de eene an de *Pontus*, de ander an de *Propontis* leit. Hy heeft harder schors als de *Cancer maja*. Hy heeft weerzyds vier benen, twee sterke armen, met twee leden gevoegt, in twee gesplete tangen gewapent, welkers opperdeel met verhevene kerven beset is; sommige noemen hem *Zee-Haan*, om dat sijn armen oft scharen als een hane-kam ghekartelt zijn. De rug is met knobbeltjes beset, en rood geverwt.

Desen is een ander gelijk in dichtheid van hayren als een *Beer*. Hy verscheelt van de voorgaande, eerst in scharen die langer zijn, en an beide uiterste een deel hebben dat een tang maakt, en als sy gesloten werden, voegen sy tandswijs in malkander; sy zijn rood van verw, met korte voeten, van welke de achterste weer-zyds alderkortst zijn, met sprieten en ooghen meer van malkander staande; Hy wort inde *Thyrenise* en *Adriatische Zee* gevangen: maar de grootste inden *Ocean*. *Rondeletius* heeft een gesien die meer als een groote hantbreet, en byna een elleboog lang was. *Alexander* gedenkt by *Aelianus* een geslacht van Kreeften, welkers schulp overal in de rondte een voet groot was. Haar wonderlijke grootte in de engte van *Persie* verhaalt *Strabo*. Sy zijn gewoon haar kleet te verlegghen. Als sy voelen dat dit ruimen wil lopen sy als dul gins en herwaarts, en soeken meerder voedsel, op dat de schors door die opswellingh eer soud breken. Die afgevallene zynde leggen sy als dood in 't zand. Tot haar selven komende, eten sy het zand, en na dat sy haar verscholen hebben, komen sy niet eer uit haar schuilhoeken, dan als sy met haar oude schikd weder versien zijn. Sy houden soo veel van de maat-zangh, datse daar door gevangen werden. Datse gevangen zynde somtydts in de gaten kruipen, en dat de dode in *Scorpioenen* veranderen heeft *Nikander* verhaalt.

Aelian: l. 17. c. 1.

Aelian: H. A: 1. 9. cap. 45.

Nikander in Theriac.

Sy worden onder de lekkere spijs gherekent, maar swaarlijk verteert. Als sy gekookt werden, worden sy een weinig rosch en swartachtig.

IV. S T I P.

Van de Cancer Eques oft Ruiters Krabbe.

DE Ruiters Krabbe heeft sijn naam van sijn geswinde loop verkregen. By *Herzichius* word hy *Dromos*, by *Aelianus* *Dromia* oft *loper*, by andere Grieken *Hippeus* oft *ruiter* genoemt. Hy is grooter als een kleine *Kastanie*, witachtig geverwt, met roodachtige stippen ghesprenkelt en als de *Pagurus* ghedrayt. Tegen de Son ghehouden is hy heel klaar, behalven in dat deel daar de ingewanden leggen. Hy heeft geen groter ogen als een kleine *Boon* daar hy heel scherp medesiet. An weerzyden

Naam: Arist: H. A. l. 4. c. 2. Plin: l. 6. cap. 3. Aldrov: l. 2. c. 20. Beschrijving.

zyden vyf voete met hayrtjes beset, van welke de twe voorste getangde armen zijn, daar hy alles mede antaft: De andere zijn dun, met rechte en kromme nageltjes verscheiden ghe-wapent: Van dit geslagt sal mogelijk zijn die *Rondeletius* breed-voet noemt, die so groot als een Okkernoot, oft somtijds wat grooter is. Hy heeft getande en gelede scharen, en weer-zyds vier voeten. De achterste en kleinste heeft hem, om dat hy in een beenachtighe breedte afaat, den naam gegeven. Hy is glat van schors, boven op witachtig, en eenigslins swart; Hy word mette uitwerpselen van de Zee op den oever geworpen. Desen is gelijk welke *Bellonius* seit dat by de Grieken Mikron carcinon oft kleine Kreeft, ente Rome Gran-cette genoemd is. Hy is met veel witte stippen op den rug, als een slang onderscheiden. Yder poot is met vier geledingen gevoegt. Sy zijn twijffelbare, en komen op de middach in de grootste hitte uit Zee te Landt, en brenghen den dach in de Son door, en lopen tegen den avond weder in Zee. *Bellonius* heeft ghesien datse so gefwind voortliepen, dat hy niet een met loopen konde inhalen. Ia dat hem geen Haaghdisch uit seker kruid, daar hy in sat voortspringhende, ook konde belopen. Hy scheen meer te vliegen als te lopen.

Plaats.
Ælian: H.
A. 1.7.c.30.

Sommige schryven dat de dromo van *He-sychius* in de Zee-poelen ghevangen werd, en als een pyl over 't water loopt. *Ælianus* ghe-waaght van sommighe die hy petelias, van 't vliegen noemt, maar *Gillius* leeft pelias, wel-ke met heel kleine vleugeltjes vliegen, die de loopers niet gebruiken. Haar kan ook de naam Podanemon gegheven werden, die haar van *Atheneus* uitten Rymer *Kratetes* toegeeigent werd. Sy worden om haar kleinheit in de spijsfe veracht.

V. S T I P.

*Van de geel-ghevlamde Krabbe van
Rondeletius, van de ghemarmelde,
van de hart-vormige, en andere
die in lengte van scharen
verscheelen.*

DE Cancer flavus undulatus oft geel ge-
vlamde, heeft sijn naam van de verw, en
strepn, die hy onder heeft, niet anders als Kamelot ghevlamt zynde bekomen. Hy heeft vier lange ruige benen, ook twee ruige groote scharen: twee lange hoorns: twee byhangfels an 't voorhoofd, twee andere ande zyden. Hy word omtrent Antipolis, en het Eyland Lerinus gevangen.

Aldrov: 1.
2. c. 21.

De Cancer marmoratus oft gemarmelde, is soo genoemd om dat hy met een glatte schors met groene, blauwe, witte, swarte, en asgrauwe plekken, als de Iaspis en 't marmer gesprenkelt is. Indien hy dood in de Son gedrooght werd, word hy geheel geel, en de plekken verdwynen in den doode terstond. Hy heeft korter, en dikker tangen als andere; Daar op pui-len knobbelen als edele stenen, ghelyk in de *Astacus*, uit: Op 't voor-hoofd staan twee

Aldrov: 1.
2. c. 22.

hoortjes. Achter de oogen die wijt van mal-kander staan is de schors ghetand. Sy wonen in gaten van de klippen, en hangen so vast met haar poten datse nauwlyk konnen afghetrok-ken werden. Sy zyn harder van schors als an-dere. Sy houden haar in de rotfen ande stran-den van Agatha

De Cancer cordis figura oft hartvormige, heeft twee hoorns, an 't voothoofd, twee scharen met korte tanghen. Hy houd het diep in zee, en word uitte diepten met andere vissen na de stranden getrokken. En veel in de maag van de Kabeliau gevonden.

De Krabbe die in lenghte van scharen ver-
schelen, zijn oft met dunne oft dikke scharen. Aldrov: 1.
2. cap. 23.

Die dunne scharen hebben, worden by *Aldrovandus* onder den naam van de Zee-Spinne-kop begrepen, en onder dry geslagten gebragt.

De eerste is donker asgrauw geverwt, voor an 't hoofd spits, met oogen weinigh van mal-kander staande, en twee spitse hoornen.

De ander is ronder van lijf, en onder den naam van de schorsachtighe spin begrepen.

De derde veel ronder, donker asgrauw ghe-verw, met dikker scharen als de voorgaande, welken de naam van de ander schorsachtighe Zee-spinnekop gegeven is.

Van dese is de Zee-spinnekop, van welke *Aristoteles* in de beschrijvingh van de Cancellus gewaaght, verscheyden. Want in vorm is hy de spinnekop ghelyk, behalven dat hy het deel onder 't hoofd, en de boist gelegen groo-ter als de spinnekop heeft; *Rondeletius* doeter by dat hy de getangde scharen na de kleinheit van 't lijf heel langh heeft. Die dikke scharen hebben zijn soo ruw en scherp, datse geangelt schijnen. De een is voor an 't lijf, en an de be-nen wit, waar van hy witte genoemd is. Boven op is hy rood met blauwe poten. De ander kleinder als de eerste is swart gheverwt, en daarom so genoemd.

Vande *Brachychele* zijn ook enige gedaan-ten, uit welke die van *Rondeletius* uitten rode swartachtig, met heel korte dunne scharen, mette naaste benen heel lang ten ansien van 't lyf, voorts dik en scherp, met eenige wolach-tigheit bezet is. Hy is overvloedig in 't Eylant *Lerinus*.

De overige zijn dun en glat: het opperdeel heeft anghels: uit deze is'er een heel scherp van mond, en weerzyds met uitpuilende oo-gen; het lyf is overal ruw, en word de kleine genoemd.

De gelijk slaghtighe van *Aldrovandus* gelykt met sijn dikken buik een flesch, indien ghy de start wech-neemt: hy is heel scherp van hoofd, het lyf boven op met angels bezet, blauw ge-verwt, en onder witagtig, maar de tangen van de scharen zijn roodachtig.

III. L I D.

Van de Rivier-krabben.

DE Rivier-krabbe by de Latynen *Cancer fluvialis*, word by de Grieken *Carcinops Potamios* gheenoemt. *Simeon Sethi* en *Galenus* hebben Aldrov: 1.
2. cap. 24.

hebben hem Rivier Pagurus gheenoemt. Hier in verscheelt hy van die van de Zee, dat hy dikker en harder van schors is, met ruwer benen, en rompeligher scharen, en wyl de Zee-krabbe de blauheid van de schors van de lotus heeft, soo is de Rivier-krabbe uitten roffche swartachtigh. In de Zee-kreeft maken de nagels de leste geledingh van de benen: en de Rivier-kreeft heeft veel kerven in 't ronde omtrent de nagels.

Ghy sult haar vergeefs in Vrankrijk, en in Hooghduitsland soeken. In Grieken-landt Kreta, Sicilie, en Etrurie worden sy gheonden. *Bellonius* heeft haar op den berg Atho in Macedonie ghesien, en in de kleine Rivieren van Cilicie, die niet van den Iffus afvloeijen. Sy zijn dikmaal daar so overvloedig, dat'er in korte tijt wel duisent gevangen werden. Datse in de Nyl gheonden werden lesen wy by *Ælianus*.

Ælian: H:
A: l. 5.
c. 25.

Sy zijn vleeseters, en als sy malkander raken byten sy malkander de benen af. Als'er *Rondeletius* te Rome twe hondert gekocht, en om haar te verversen in 't water gheworpen hadde, vochten sy soo met malkander, dat hy meer als vijftig beschadigde vond. Het isten lesten so ver gekomen datse alle behalven een omgebragt zijn. Daar worden sy ook met een spa uit de aard gegraven. Omtrent de koopstadt Ephesus dooden sy met haar scharen de Slanghen, die uit een seker hol komende, de poel over swimmen willen. Te Rome hanghen sy door-boord zynde op de visch markt te koop.

Sy worden t' allen tijde gegeten, maar zijn Somers beter, en na dat sy haar harde schors verleit hebben, worden sy op de groote meesters tafels gebragt. Sy worden van sommige in melk ghestikt. *Avicenna* prijft haar seer met garste water ghekookt in de uitdroghende koortsen.

Gebruik.

Sy hebben by na het selve gebruik in de Genees-konst als andere. Datse gestampt en met vars water gedronken, tegen alle vergif, en zonderlingh de steeken der Scorpioenen, met Ezels oft Geite-melk gebruikt, goet zijn, schrijft *Plinius*. Dat ghy ook by *Dioskorides* vinden sult. Tegen de steeken der adder-slangen worden sy met wijn gedronken oft alleen, oft met luifkruid, zout en Polium gestampt, soo *Ægineta* getuigt. De asch van de gebrande is den genen die van een dullen hond gebeten is vorderlijk. *Æschrion* brande haar so lang in een rood kopere schotel, tot datse licht konden tot poeijer ghebragt werden, en dat op den achthienden dach van de Maan, na het opgaan van de Star den hont gheenoemt, als de Son in den leeuw gekomen is. Van dit poeijer gaf hy een lepel vol met anderhalf ons water in, als de beet noch varsch, maar meerder, als sy veroudert was. *Galenus* seit dat'er in dit Genees-middel so grooten kraght steekt, dat hy seid niemand, ghestorvente zyn, die dat by tijds gebruikt hadde. Dat sulks door eigenschap van selfstandigheid geschiet geloofde selve ook. In Oly gestampt en ook met water

Plin: l. 5.
c. 32.

angestrecken, zijn sy goet voor het anvallen van de Koorts ghebruikt, soo *Plinius* zeit. *Archigenes* maakt by *Galenus* uutte ghedroogde en ghestampte Kreeften, de voeten en uitsteckfels afgehouden zijnde, een viendeel-loods swaar, en even so veel Afarum oft Mans-oiren, met water van de zelve Rivier daar de Kreeften in ghevangen zijn, een gheees-middel dat het water affet. *Hippokrates* geeft die in Wijn gestikt zijn, tegen de vloed der Vrouwen in.

Plin: H: N:
l. 32. c. 10.

Hippokr:
l. 1. de
Morb: Mit-
her.

VI. L I D.

Van de Kreeften die in schulpen wonen.

I. S T I P.

Van de kleine Kreeften.

BEhalven de schorfachtige, die wy tot hier gheenoemt hebben, zijn'er noch andere, die in vrende schulpen ghelijc van de Mitulus, de Pinna, Peeten, Oesters en andere verscheiden geslagten van de hoornige Vissen leven, hoedanige zijn de kleine Kreeften, de Squilli, en Scylari, die in gestalte niet veel van de voornoemde verschelen.

De kleine Kreeft die in de Pinna groeit, word Pinno philax, ghelyc van het bewaren van de pinna gheenoemt, zo *Suidas*, *Hesychius* en *Varinus* verhalen. By *Chrysippus*, zo *Atheneus* seit, word hy Pinneteres gheenoemt: maar daar zijn'er die in de Oesters gevonden werden, so groot als een kleine boon, over 't gheheele lyf wit geverwt, behalven dat het midden van de onder-schors roodagtig is: Die in de Pinna wonen zijn groter en roder, maar anders met de scharen, voeten, en 't geheele lijf de andere ghelijc. Sy verschelen van de Cancellus daar in, dat de kleine Krabben by de levende pinna en Oesters woenen, en de Cancelli alleenlijk de lege schulpen en hoorns innemen, en met haar lange lijf meer de Locusta als de Krabbe ghelijc zijn.

Van haar teling zijn de schrijvers niet eens. De vissers, na 't segghen van *Aristoteles*, verhalen, datse als uit een selve saad, met die geene, welkers schulpen zy innemen, ghebornen werden. By den selven sult ghy dese woorden vinden. De pinna die in de klippige en steenachtige gaten hangen, wortelen daar, en telen daar ook parlen: Maar sy leven door een seker deel dat an haar visch vast hanght; Want an de mond van dese schulp-visch groeyt een beesje dat scharen heeft, voedsel trekt, de kleine Krabbe ghelijc is, en Pinnophilax gheenoemt werd. *Rondeletius* dorft bevestighen, wyl hy dikmaal de kleine Krabben in de Oesters en schulp-vissen, die vol kuit waren, gesien heeft, datse uit versamelingh van Man en Wijfje en ook van kuit voort-komen. Hoe het zy, die konnen in andere niet voort-geteelt werden: ghelijc ook niet, de Viscus, en Polypodium als op een ander boom voort-groeyen.

't Geen ghy van haar voorsichtigheid by *Plutarchus Oppianus*, en andere vinden sult. Dat hy namentlijk de pinna beheerscht, en van

Teelnghe
Ariit: H:
A: l. 5.
c. 15.

Plutarch:
de Solert:
Oppian: l.
2. Halicut.

van den anstaanden roof waarschouwt, zijn beufelinghen. Ghy sult thien van de pinna openen eer ghy daar een Pinnophilax sult in vinden.

De selve worden alleenlijk met slyk en water gevoed. Geloof datse daar binnen schuilen, om haar leven te bewaren; want die met een sachter schors gedekt zijn, zyn het ongelijk meer onderhavig. Daarom bevestigt *Rondeletius* dat hy de kleine Krabben in de hollen van de sponcijen, de reten van de stenen, en in de uitterste schulpen met welke de oesters bedekt zijn, dikmaal gevonden heeft.

II. STIP.

Van de Cancellus.

Naam.

DE Krabbe die by de Latijnen Cancellus genoemd is, werd by de Grieken *Karcinon*, by *Oppianus* *Carcinas* genoemd. *Plinius* schijnt hem en de kleine Krabbe onder den naam van de *Pinnotheres*, en *Pinnophylax* vermenght te hebben, ghelyk *Aldrovandus* bewijst. By de Franssen word hy *Eremite*, en *Bernard Eremite* genoemd. *Eremite* om dat hy andere schuwende alleen in sijn schulp, als in een wildernis leeft. *Bernard* om datze gemeenlijk in Vrankrijk de dwafsen *bernards* noemen en om dat hy met een schulp gedekt en met scharen, bequaam tot bescherming van sijn leven, versien zynde, vremde hoeken om te schuilen soekt. Hy word heel nauwkeurig van de *Wijfgeer* beschreven.

Aldrov: 1.
2. c. 26.

Beschrijving.
Arist: H.
A. l. 4. c. 4.

Hy is seit de *Wijfgeer*, by na een gemeen metghesfel van de schors en schulpachtige vissen; want in gedaante schijnt hy de *Locusta* gelijk, en is afgefondert van andere, en alleen geboren: maar om dat hy daar na een schulp soekt, daarom is hy die geene die met een schulp gedekt zijn ook gelijk, waarom hy twijffelbaar, en beider geslagten schijnt deelachtig te zijn. Nochtans is hy (om wel te spreken) de *Spinnekoppen* gelijk, behalven dat hy dat deel dat onder 't hooft en den buik leit, breder als de *spinnekop* heeft. Hy draagt tweerosse dunne hoorn-tjes, daar soo veel oogen onderstaan, die noit binnewaarts wyken als in de Krabben, maar altijd uitpuilen. Daar onder is de mond, gelijk als met veel hayrtjes beset. Daar onder staan twee gekloofde voeten met welke hy de spijs na de mond brengt. Noch hangender weer-zyds twee andere, en de derde is klein. Het onderste van de borst is geheel sacht; Opghesneden zynde verthoont sich binnen yet bleeks. Van de mondt totte maagh loopt een doorgang na de maagh. Daar word geen gat voor den drek ghevonden. De voeten en de borst schijnen ecnighe hardigheid te hebben, maar minder als de Krabben. Hy hanght met geen bandt an de schulp vast ghehecht: Maar wandelt los en vry op de wys van de hoornvissen. Sy hebben alle de linker voet dikker als de rechter. En wyl sy in de schulp met het halve lijf omgebogen leven, soo groeyter, al wat van de gedrukte rechter zyd afgang, an de losse en vrye linker zydt weder by. *Bellonius*

doeter by datse de oogen als de Kreeften verheven hebben, welke met witte stippen gheplekt zynde hy uitsteekt en inhaalt na sijn wil. De tanden zijn beenachtigh; Van de mondt loopt een keeldarm so dun als een draad na de maag. De darmen worden maar twemaal omgeboghen: en die vochtigheid, welke in de maagh groen was, verthoont sich in de darmen wit.

Aristoteles maakt van haar dry gheslagten. Die in de hoorns kruipt is langer als de andere, die in de *Neritis* loopt: die in de *Natices* woont heeft de rechter gekloofde voet klein, en de linker grootachtigh, daar hy meest op voortloopt. Tot de derde schijnt te behoren 't geen de selve van haar aldus schrijft. Daar sijner onder de schulp-vissen die kleine beesjes, de kleine krabben, die in de *Rivieren* voortkomen gelijk, in hebben: Maar met dat onderscheid datse een heel sachte klier binnen haar schulp hebben. Hoedanigh sy ghevormt zijn besie dat uitte opsnijdingh. Wy vertonen hier dry af-beeldfels.

De kleinste *Squilla* van *Scaliger*, by die van *Gaskongie* *Civada* genoemd, word met handen vol gegeten. Sy worden in de kleine vischjes ghevonden, en hebben de uitterste benen breedachtigh, tot bequaamheid van 't swimmen: Sy verkeren inde klippige plaats en slijkerige gronden. *Aristoteles* meent datse uit het selve voortkomen, maar qualijk; want an haar zyden hangen eenige trosjes oft bolletjes, en eyren oft kruut an draden gehecht: en daar is angemerkt dat de *Mannetjes* van de *Wijfjes* volmaaktlijk onderscheiden zijn: Geboren zijnde kruipen sy in schulpen, daar uitgroeyende, weder in grooter.

Onder-scheid.

Arist: H.
A. l. 5. cap.
15.

Sy hebben ook haar ghebruik inde spijs, want *Dorion* by *Athencus* betreft haar onder de *Hepsetos*; *Gesnerus* seit dat hy gekookt, de reuk en verw van de *Rivier-Squilla* hadde. *Bellonius* seit dat hy niet eetbaar, maar an de *Julis*, de *Chamus*, en *Klipbaarsen* heel angenaam is. *Galenus* seit dat de *barbeel* door het eten van die slijmerig, en van quaden reuk werd; maar dat is mogelijk van de *Cancellus* die inde *Sponcyen* woont, en *Tragos* oft den *Bok* van sijn stinkenden reuk genoemd werd, te verstaan.

Gebruik.

BY HANGSEL.

Van eenige Brasilsche schorsachtige bloedlose en voornamentlijk van de Krabben.

I. HOOFD-STUK.

Van de Guaja Apara oft grootste Krabbe.

DE *Guaja Apara* oft grootste Krabbe is heel schoon ghesprenkelt; sijn gestalte van lijf is als een doorgesneden maan, en dry vingers breed, en twee en een half lang, hoewel er grooter gevonden werden. De schulp, gelijk ik geseit heb, is halfmaans wijs, an weerzyden achterwaarts uitgesneden, en spits aflopende: Het voorste deel van de schulp is boven

boven het midden bruin van verw, met plekken uitten witte geelachtigh onderscheiden; het achterste is ook uitten witte geel, en met bruine streepen na de lengte verciert.

Hy heeft acht voeten, elk uit vier tuffenknopen bestaande, die rond en uitten witte geelachtig zijn; hy heeft twee armen oft scharen, yeder twee en een halve vinger lang, en anderhalf breed, yeder met een kleine tangh versien, met welke hy niet so heftigh nijpen kan als andere Krabben; maar yeder arm is opwaarts gewapent, en als een hane-kam getand; so dattet wanneer hy levend, de armen an't lijf voegende, de selve so bequamenlijk schikt als hy kan, schijnt datter twee hane-kammen tegen malkander staan; de tang verbeelt een hane-bek met sijn kam; de armen zijn ook uitten witte geel, met bruine plekken onderscheiden; en de gheheele arm is den bek en kam van een Haan gelijk: In't water swemmende, blaast hy water ten mond uit, als of het uit een bron voortsprongh.

De ander gedaante van de Guaja heeft een rond en weinigh langwerpigh lijf, een Okker-noot met sijn groene schel gelijk, en heeft acht krabbe-poten; twee armen, yeder by na twee en een halve vinger lang, maar dun; in't einde van't lijf dry stompe anghels, en heel kleine ogen; de verw van't geheele lijf, van armen en voeten is wit, en de gheele schulp van den rug, met schone bruine plekken; in't opperste met groter, ter zyden met kleinder verciert: de armen zijn met kleine plekken uitten rosch roodachtigh gesprekelt: de voeten zijn geheel wit, als ook den buik.

De ander gedaante van de Guaja die selden'er gevangen werd, heeft een langwerpigh rond lijf, dry vingers breed en langh, oft wat minder: hy is met een langhwerpighe ronde schulp ghedekt, in den omkringh met veel hoorntjes versien, en opwaarts met vlakten; hy heeft kleine ogen als andere: in yeder zyde vier voeten met vier leden; de benen zijn ruigachtigh, met een swarte naghel als een hoorntje an't einde beset: het voorste been is dry vingers langh, de overige altijd d'een korter als d'ander: yeder arm met sijn tang is dry vingers lang, een Menschen-vinger dik, met een schar van anderhalve vingher langh, en moy dik: de einden self van de tangh, zijn wat meer als anderhalve vinger lang, en buitenwaarts gebekt, en als met Menschen-tanden versien, en die so bequamenlijk onderling t'faam-gevoeght, als oft yemand een ghetanden bek in malkander sloot: in't eene deel van de tangh, dat byzonder beweeght werd, is ook in't midden een witte tand. De verw van de gheheele levende Krabbe is vol rood, gelijk onze Inlandse groote Pruimen; op het midden noch rooder, en op de andere deelen bleeker: het einde van de tangen is rosch, met bruin vermengt, gelijk de verw die de swarte Karffen maken. Gekookt zijnde, houd hy de selve verw.

II. HOOF T-STUK.

Van de Guajamiri, Karara Una, Kunuru, en Cicie Ete.

DE Guaja miri is een Krabbetje van de soute Rivieren; het is noit groter als een Pruijn: de schulp is langwerpigh rond, voor in veel angels aflatende: de ogen zijn klein en kort, de armen twee in ghetal, en de rechter een weinigh kleinder als de linker: hy heeft acht voeten, met vier tuffenknopen, en korte hayrtjes beset: de verw van de schulp is yfergrauw, van de armen en benen donker rood: de hayren van de beenen zijn bleek, en de onder zijd van de tangen witachtigh.

De Karara Una is een kleine Krabbe, welkers lijf vierkant is, en welkers hoeken yeder dwars afgesneden zijn, maar voorts gedrongen, en een halve vinger groot: de ogen zijn uitpuilende, niet lang, swart, in afgesnede hoeken geplaatst: de armen zijn kort, met dikke rondachtige tangen; hy heeft acht benen, niet dik maar plat; de schulp is mette voeten leververwigh, oft als een gebrade lever: de armen van gelijken; de tangen bruin, gelijk het zap van de swarte Karffen; de beenen zijn hier en daar met kleine hayrtjes beset, en van de selve verw mette beenen.

De Kunuru is het Wijfje van de Uka Una, in verw en gestalte de ander ghelyk, maar alleenlijk in grootte van lijf en armen verscheiden, want sy is kleinder als het Mannetje, en heeft kleine armen, nauwlijk de linker van't Mannetje in grootte gelijk, en de linker wat grooter als de rechter, met weinigh hayrtjes, maar de Uka Una is geheel ruigh.

De Cicie Ete van de Brasilianen, by de Portugesen Krangversinha de Manges ghe-noemt, is by na vierkant van lijf, en in't geheel nauwlijk meer als een Haas-noot: De oogen zijn langachtigh en uitpuilend, die hy ook kan verbergen: Hy heeft acht beenen, de linker arm groot, maar niet dik, de klauwen van de tang dun, lang, even gelijk, en sonder tanden; de rechter arm is heel dun, de schulp leververwigh: Het overige heele lijf mette benen uitten bleek-donker geelachtigh.

Hy is eetbaar, en de Brasilianen ghenesen daar mede de siekte die sy Mia noemen.

III. HOOF T-STUK.

Van de Ciri Apoa, Uka Una, Guanhumí, en Aratu Pinima.

DE Ciri Apoa van de Brasilianen, is een Zeekrabbe, met een schulp langhwerpighe rondachtigh gedekt, welke an den rant, van't voor-midden getand, en weerzyds met een scherpen hoek van middelbare grootte aflat; hy heeft twee middelbare armen, maar ook getand, ses benen, en voor de zevende en seste achterwaars twee platte roeyers, met vier tuffen-leden rondom hayrig, die hy in't swemmen gebruikt; De ooghen staan wijd van malkander, en zijn klein, rond en dik, maar niet

D langh,

langh, met een uitsteekende krul als een hayr: de verw van de geheele schulp is donker oft swartachtig, daar de gestalte van een donker-verwig hart, en andere gestalten op afgebeeld staan; de armen zijn donkerverwig, en de tanden uitten blauwe witachtig; de benen zijn tot het binnenste midden-deel uitten witte groen vermengt, en de buitenste midden-deelen blauw: het einde van de roeijers, 't welk breed is, ook blauw, het overighe uitten witte groen vermengt; het lijf is innerlijk ook blauwachtig. Sy zijn goet van smaak. De Ciri lopen ghemeenlijk in de diepten van de soute waters, en somtijds ook na de stranden, met het aflopen van de Zee, maar zelden; Sy worden ook mette ebbe gevangen.

De Uka una is een Krabbe die inde poelen leeft: sijn lijf is langwerpigh rond, boven bolrond, so groot als een Okkernoot, mette groene schors oft wat meer: hy heeft acht benen, met vier leden, de voorste langer, de achterste korter: de ooghen staan niet ver van malkander; sy zijn langwerpigh rond, niet heel langh, die hy uitsteekt, en intrekt, en uitten bleek-geelachtig geverwt, met een verglaasden oogappel; de rechter arm is heel groot, binnewaarts met veel scherpe knobbeltjes versien, ghelijk ook de tangh, de linker arm is klein, de schulp is boven op olijferwigh, met eenigh geel an 't einde vermengt; Het lijf is innerlijk bleek-geelachtig; alle de benen en armen zijn kastanje-bruin, de tangen van ghelijken opwaarts, en het overighe is bleek-geel: alle de benen zijn onder met veel langhe hayren van donker Kastanje-bruine verw bekleedt. Sy zijn van goede visch.

De Guanhumí is een Land-krabbe, rond van lijf, maar een weinigh plat, en so groot als een Oranje-appel.

Hy heeft acht voeten, vijf vinghers langh, met vier tusschen-leden; de benen zijn met lange hayren bekleet; de mond is groot, en hy is ter zyden de mont weerzijds een vinger breed ruig, gelijk ook het lijf; hy heeft twee armen, de rechter groot, de linker klein, de groote acht vingerslang, meer als twee breed, de kleine nauwlijk het vierde deel so groot.

Hy heeft twee ogen, die hy als kleine bolletjes uitsteekt, en weder in een langhe holte verbergt: omtrent de mond heeft hy als twee kleine armtjes, die hy ook verbergen kan, en weder totte ogentoe uit-rekken.

Hy loopt heel snel, en dat over dwars, soo dat hy de ogen ter zyden drayt, en de grootste arm verheven houdt. Sy lopen met groot getal door de Kreupel-boschen, en hebben goede visch.

De Aratu, en Aratu Pinima, is een Land-krabbe, van vierkante gestalte, niet groot van lijf, met een schulp verscheiden geverwt, en stippel-wijs met bruin, wit, blauw, en rood gesprenkelt. Hy heeft uitpuilende, swarte, wijd van een staande ogen, en in de hoeken van de snuit geschoven. Hy heeft acht benen, met vier leden, plat, rosch, en met rode, swart, en

witte plekken onderscheiden; sijn twee scharen zijn niet heel groot, even gelijk, en rosch, an 't einde uitten witte geelachtig; an den buik is hy ook geelachtig, en de beenen zijn met weinigh swarte hayren, bekleet.

IV. HOOFT-STUK.

Van de Marakoani, Potiquiquiya en Tamaru Guacu.

DE Marakoani, is een kleine Krabbe, die op de plaatsen loopt, die met ebben van de Zee droog werden, want anders komt hy nooit uit sijn schuil-hoeken; hy is by na vierkant, een vinger lang en breed: voor nochtans een weinigh breder: de ogen staan by na an malkander, meer als een halve vinger lang, en dun als een dikachtige spel, die hy uitsteeken en weder verbergen kan.

Hy heeft een groote mond, en grooter als andere Krappen, acht benen, met vier tusschen-leden: de rechter arm heel groot, meer als dry vingers lang, en moy dik, een snijders schaar gelijk, en met geen scherpe uitsteekfels; in plaats van tanden versien: Het opperdeel van den arm heeft ook eenige kleine knobbeltjes; De linker arm is kleinder, en minder als een van de voeten, met een klein tangetje als van de Scorpioenen.

De benen zijn met weinigh donkere hayren beset; op de schulp is hy blinkend-geel, gelijk ook an de voeten, de kleine tang, en het onderlijf: An 't einde zijn de voeten meer roschachtig; de rechter arm is uitten blinkend geel-rosch. Hy is ook eetbaar.

De Potiquiquiya van de Brasilianen, by de Neerlanders Zee-kreeft ghenoomt, is van 't voorhoofd tottet begin van de start seven vingers lang, de start ses, de breedte van de schulp op den rugh zeven, van den buik twee en een half; den omkringh van 't geheele lijf is negen vingers en een half; van de start vijf, welke uit seven platen op malkander gevoeght: bestaat; sy heeft weerzijds onder vier vinnen, anderhalve vinger langh, en een breed, en de zydighe einden van de platen laten in een scherpen hoorn af: Hy heeft weerzijds vijf beenen, met vier geleden ghescheiden; Het eerste paar beenen is ses vingers langh, het ander negen, het derde een voet, het vierde zeven vingers, en het vijfde vijf vingers, maar yder heeft een kromme nagel, scherpen met veel geele hayrtjes versien, en so ruig als een schilders pinceel: Het voorste been is so dik als een vinger, de overige zijn dunder. De schulp van 't lijf is voorwaarts met verscheide uitstekende knobbels als rechte scherpe hoorntjes vervult.

De oogen zijn uitstekend Pylaar-rond, en agter die twe opperegte hoorntjes voorwaarts gebogen, en een vinger lang; boven de mond voor de ogen beginnen vier krullen, de eerste twee een groote mans vinger dik an 't begin, daar sy uit vier tusschen-leden bestaan; sy zijn ander-halve voet langh, en overal puntigh; tusschen

tuffen deze staan twee kleinder, met vier tuffenknopen, langwerpig rond, zonder punten, en over het midden-deel in twee geklooft, yeder in't geheel thien vingers langh.

De Tamaru Guacu van de Brasilianen, by de Portugesen Kamaron de salgado genoemt, is een ghedaante van de Zee-kreeft, neghen vingers langh, oft wat meer, het hoofd twee vingers, en wordt na 't hoofd opwaarts al-lenghsjes smalder: maar het lyf heeft ghe-lyk als elf geledinghen, ghelyk de start inde Gamarus oft Garnaat: in't agter-deel van 't lijf heeft hy weerzydts twee ruigachtighe uit steekfels: 't gehele lyf is met een krabbe-schors bedekt, die wit is, en als gewreven hoorn glin-ffert: maar omtrent de geledinghen is hy swart oft purpuragtig: an weerzyden heeft hy dry voeten, namentlijk an de derde, vierde, en vyf-de geleding van den hals af te rekenen, maar dun en omtrent twee vingers lang; het hoofd is drykant, so groot als een olijf, en onder een witagtige schulp verborgen, twee vingers lang; agter 't hoofd heeft hy weerzijs een arm fe-ven vingers lang, uit vier leden bestaande, en het leste deel van den arm is van de uiterste geleding als een groot zeisen krom, en met ne-gen heel scherpe tanden versien: met dese ar-men slaat hy, en die wonden worden swaerlyk genesē. Hy heeft langwerpig ronde uitsteken-de ogen, een achtdobbele kreeften-baart: om-trent de ogen twee uitpuilingen, agterwaarts gebogen, een vinger langh, glat, en an't einde ruigh: onder 't hoofd noch acht uitpuilingen, twee vingers langh, die an 't einde ronde knob-beltjes dragen; na het agterdeel van 't lijf heeft hy eenige brede als vinnen, buiten twijffel om te swimmen, en die als 't saamgevouwen bla-deren onder an den buik hanghen. Hy wort niet gegeten.

V. HOOFD-STUK.

Van de Panakare en Guarikuru.

DE Panakare is een Kreeft die in een schulp woont, niet eetbaar, dry vingers lang: hy heeft twee armen met tangen, vier heel lange benen, en na dese vier heel kort; een start anderhalve vinger langh, ghelyk alle andere kreeften; lange uitstekende ogen, en twee krul-len voor een baard. Het lijf is met een schulp donker kastanie-bruin gedekt: van de selve verw is de start, met swarte strepen, na de leng-te onderscheiden; Het lijf onderwaarts, en het begin der beenen en armen zijn binnewaarts blauwagtig, gelijk ook de ogen, en den baard: Het gheheele lijf is met geele hayren bedekt.

Den hoorn daar hy in woont, is omtrent vier vingers lang, bleek-geelachtig geverwt, en bovengedrayt.

Sy worden van verscheide grootte gevondē, geheel kleine, so groot als een kleine pruim, gedrayde, en met verscheide spitse knobbeltjes versien, bleke, rossche, en swarte, en dat an de strand omtrent de Rivier Paraiba.

De Gaurikuru van de Brazilianen, in 't ge-meen Kamaron genoemt, is vier vingers lang, hy heeft ses beenen, met dry tuffenknopen, met een nageltje an 't einde: Het eerste paar beenen heeft hy gelijk als kuiten, is dikker als de andere, en in plaats van armen, een weinig meer als twee vingers lang; Het leste een we-nig meer als een, en alle geangelt oft puntigh. Omtrent de mond heeft hy ses uittekende krullen, twee heel lang, namentlijk dry vingers, en agterwaarts gebogen, twee eene vinger lang, en twee een halve lang; onder de mont heeft hy vier kleine dikagtige tangetjes, en vier andere dunder, daar hy sijn spijs mede angrijpt; de oo-gen zijn die van andere gelijk, de verw is ge-heel donker, en sy worden gekookt gegeten.

B E S C H R Y V I N G H

V A N D E N A T U U R D E R

B L O E D L O S E

W A T E R D I E R E N .

H E T I I I . B O E K .

Van de Schulpachtige Bloedlose.

I. O P S C H R I F T .

Van de schulpachtige in 't algemeen.

Horat: Sat:
l. 2.

DE Testacena oft schulpachtige bloet-lose, hebben ande-re in't latyn Testata, Horatius Testas, Cicero dieren die an haar anghoorne schulpen hanghen; Palladius gheslote zee-dieren, Albertus

Testudines oft Schildpadden, veel andere Conchas, en Conchilia, 't welk Hoorn oft Mossel beduit, ghenoot. De Grieken noe-men haar Ostrakoderma, ghelyk als die-ren met een schulpachtighe huidt. By de *Wijfgeer* sult ghy Ostrea oft Oesters vinden ghelyk *Atheneus* ghetuight. *Strabo* schrijft Ostrakeras, Ostrakode, Konchocide; *Empedokles* noemtse Scleroderma, *Suidas* Ostra-kodermous Ichthias, dat Schulp-vissen betekent; *Oppianus* Lichidas, *Helyschius* en *Varinus* hebben haar Kumatophotidas ge-noemt.

Arif: 14:
A: l. c. 6.

Indien wy de delen van haar lijf besien: de schulp is in alle van binnen gelyk en glat: haar vlees van gelyken, 't welk de Grieken Spondylus, de Latynen Callus noemen, so *Hermolaus* beschrijft, en 'twelk enige seggen met het wassen van de Maan ook an te groeijen; Dat aardachtige 't geen haar besloten hout en bewaart, is buiten; dit stooft en bewaart haar kleine warmte, wyl sy geen bloet hebben, als een oven, en word testa oft schulp gheuoemt. *Aristoteles* ontkent datse ogen hebben; *Plinius* feit datse die ook bewegen; sy hebben voortanden, en dat vleesigh stukje 't welk tot het proeven van de spijs gelijkmatigt is: het hoofd staat in alle onder, op de wijs van de planten; de keeldarm is an de mond gevoeght, en na evenbedeeling van grootte heel klein; hier an volgt de maagh, in welke 't geen wy papaver noemen, gelegen is, daar na strekt sig den darm enkel uit, die haar begin van dat papaver neemt: dat uitwerpsel dat wy papaver noemen, hebben alle de Turbinata oft tops-wys gedrayde schulpvissen. Sy worden door koude en hitte beschadigt, en konnen de overtoligheid van de tyden niet wel verdragen. Sy worden op de wijs der planten door de togtgaatjes gevoet, en dat met een soete voghtigheid, indien wy *Aristoteles* geloven, daarom zijn haar de regenachtige jaren goet, uitgenomen de Purpur-visch. Sy worden alle mette regter zyde beweegt, niet na de draying oft de krullen, maar daar tegen an.

Arist: H:
A: l. 1. c. 9.
Plin Epist.
136.

Voedfel.
Arist: A:
H: l. 8.
c. 2. & 20.

Onder-
scheidt.

Wat angaat haar onderscheit. In haar is een wonderlyke verscheidenheid van de spelende natuur. So veelerley onderscheit van verw, so veel gestalten zijnder inde platte holle, lange, half-maans-wyse, ronde, de half-ronde, de verhevene, de glatte, de rompelige, de getande, de gestrepte, de tops-wijs gedrayde, de an de kanten spits aflatende, de buitenwaarts uitstekende, de binnewaarts omgerolde, nu met een gestrept, gehayrt, gekrult, geuts-wys, kams-wys, schaly-wys, nets-wys en vlams-wys onderscheid: inde schuins en rechts-uitghebreide, de langachtighe, de bochtighe, op een korte wys gheknoopte, om de geheele zyden t'faam gevoegde (en die naar wil geopent) en als een hoorn gekromt zijn. *Rondeletius* heeft haar heel kort begrepen; d'een wort van d'ander in hardigheid van schulp overwonnen: gelijk de Pulmones, de Holoturia, en Echinus, zijn met veel zachter schulp ghedekt, als de Purpura en Buccinaum. Andere worden rondom bedekt, gelijk de Oesters, de Tellinæ, de Pectines: eenighe hebben alleenlijk an d'een zyde een schulp, en an d'ander zyde in plaats van de schulp de rots daar sy anhanghen. De Chama en Daetylus oft Solenes, zijn an beide einden niet ghedekt daar sy het hoofd, en het achter lijf uitsteken. Van die, welke rondom bedekt werden zijn sommighe topswijs ghedrayde, als de Purper-visch, en Buccinum: Andere zijn niet topswijs ghedraeyt als de Concha, die van de Franfen Porcellainos genoemt werden. Enige bestaan uit eene schulp, gelijk de Lapidés: andere uit twe als de My-

tulus; sommighe schulpen zijn glat als van de Unguis, en Mytulus; Andere ruw ghelyk de Purper-visch, de Buccina, en Oesters, welke schulpen weder een groot onderscheid in de ruwheid hebben, dat in de bysondere sal verklaart werden en z: Wy fullen haar heel kortlyk in topswijse, topswijsghedraayde, enkel schulpige, en dobbel schulpige verdelen. Haar plaats is de Zee, die sy so beminnen, dat by de Ægyptenaars de schelp-vissen voor een waarteken van de Zee gehouden werden. In de rode Zee worden sy wonderlyk groot. Bibakta is van de selve vervult, als mede de stranden van de Ægeise en Lakonise Zee. Datse op de bergen, en plaatsfen ver van de Zee ook gevonden werden is buiten twijfel; De oorzaak sulen wy elders onderzoeken. Tot haar gematigheid behoort dat'er veel in de hitte, en koude verschuilen. De Zee-slekken de Purpurvisch en Buccina verbergen haar met het opgaan van den hond omtrent dertigh daghen: Nochtans varen de meeste's somers best: Uitgenomen in de Euripus daar sy's swinters niet minder voor goed gekeurt werden, om datse dan mette vissen die elders verhuifen overvloediger gevoed werden.

Arist: H:
A: l. 8. c. 13.

Van haar teeling heeft *Aristoteles* heel naukeurlyk in sijn boeken van de teelingh gehandelt: En de saak is so ver gekomen, dat hy feit, dat alle gheslagten van schulpvissen van self voortkomen; Dat is (feit hy) hier uit openbaar datse ande verrotte schepen uitten schuimigen droeffem voortkomen, en dat de oesters op veel plaatsfen, daar van te voren niet sulks was maar daar na door gebrek van voghtigheid, tot slijk geworden zijnde, gegroeyt zijn. Ghelyk an 't Eyland Rhodus, als daar de vloot gehavent was, en enige aarde potten in Zee geworpen waren, met'er tijd het slijk met schulpen oertoghen zynde, Oesters ghevonden wierden. Dat'er niets van een teligh lidt van haar word uitgefchoten, daar van is dit een bewys, dat, als die van Chios uit de Pyrrha van het Eyland Lesbos levende Oesters overghebracht, en op plaatsfen, daar de Zee op en af liep, en die slijkerig waren, geworpen hadden, noit meer daar voortgekomen zijn, hoewel sy seer groot gheworden waren: Maar 't geen haar kuit genoemt werd, doet ook niet totte telingh, doch het is een teken van beter voedingh, hoedanigh in de bloedrijke het vet is; Waarom sy op die tijdt best smaken, en in de spijs gepresen werden. 't Geen *Ælianus* van de schulpvissen verhaalt, zullen wy in de bysondere beschrijving by brengen.

Arist: l. de
Generat:
3. c. 11. H:
A: l. 5. c. 14

Plinius beneemt haar de sinnen. *Aristoteles* eygentse haar toe. De Purper-visch loopt sonder twijffel door den reuk verlokt tot sijn rottig aas. Haar nagels trekken haar op het gheluidt'famen: en men zeit datse na onderen fakken, als sy gevoelen dat haar eenigh yferwerk angevoeght werd. Want sy steken weinigh buiten de schulp, en met het overige lijf zijn sy als in haar slaap kamer verborgen. Die de Natices vangen, loopen op haar niet tegen wint, maar voor de wint an, als sy haar aas ver-

Sin.

volgen, maken sy geen geluit maar swijgen stil. Datse een afkeer van den donder hebben word gheloofd: en sy gheven voortekens van anstaande onweder. Sy wierden eertijds foo in de spijs ghebruikt: Dat daar een spreekwoord van gemaakt is. Schelp-visch is Weduwen lekkerny: en *Plinius* klaaght dat de moeder van de wellustigheid, de waarde der schelpvissen mette parlen by na ghelyk ghe maakt heeft. Het is haar alle gemeen datse eenig filtig sap binnen haar schulp hebben, daar sy den buik mede kunnen beroeren. Indien sy wel gebraden werden, worden sy noch souter, gelijk sy van te voren al een zaph hebben, dat gelijk als van 't vuur angesteken (en ik zoud by na zeggen, geheel verteert is:) ten oplicht nochtans van haar hard, oft sachtheid, verandert de uitkomst van haar werking. Datse geilheid verwekken, is zeker: waarom zommige zeggen dat *Venus* met een schulp na Cyprus gevoert, andere datze uit een schulp geboren is. Datse inde Gences-konst ook haar gebruik bekomen hebben, zal in't byzonder gheseyd werden.

II. OPSCHRIFT.

Van de schulpachtige in't byzonder, en eerst van de tops-wijs gedrayde in't algemeen.

IN het voorgaande op-schrift, hebben wy het geheele geslaght van de schulpachtighe, in tops-wijs, tops-wijs ghedrayde, en in enkel schulpachtighe, en dobbel schulpachtighe verdeelt: De tops-wijs ghedrayde oft *Turbinata*, worden oft in't algemeen, oft in't bysonder anghemerkt. In't algemeen zijn dat tops-wijs ghedrayde, die haar schulpen in bochten, swieren en krullen ghedrayt hebben; De Grieken noemen die *Strombode*: *Gesnerus* meent datze ook *Elikoeide* mogen genoemt werden, om datze de bochten en swieren *Elikas* noemen; maar by *Rondeletius* word *Strombus* in't algemeen voor alle tops-wijs gedrayde genomen; want *Turbo* is dat, 't welk van wijd en breed, allenghsjes spits aflat, van welke ghestalte een top, oft speeltol is: Sy hebben eigen, datze een geheel volkomen schulp dragen, indien wy haar uitterlijk besien; zo wy haar innerlijk beschouwen, hebben sy byna alle een gelijken aart angenomen, maar verscheelen in grootte en andere driften, die door overmaat verkregghen werden; want eenige die grooter zijn hebben haar deelen ook meer sichtbaar, en de kleine minder; en so van ghelijken de harde, zachte en andere: Want dat vleesch, 't welk van 't opperste van de schulp in de *Oester* gesproten is, dat hebben sommighe vaster, andere lossier: In't midden van dat staat het hooft met twee hoorns, inde grooter langer, inde kleinder korter: De wijs van het hooft uit te strekkē en van t'saam te trekken inde verschrikte, is een zelve: Sommige hebben een mond en tanden, eenighe op de wijs van de vliegen, hebben een snuit, in gedaante van een tongh; dese is hard inde Buc-

cinaumen purpurvisch, want gelijk de *Tabanus* en *Asilus*, den rug vande viervoetige dierē doorbijt: Also hebben dese zo groten kragt, datse de schulpen van haar aas doorboren; Terstond na de mond volght een maag, den rop van de Vogels gelijk; hoedanigh een ook inde *Umbilicus* is: Onder zijn twee witte dingen vast, en in gedaante als mammen, hoedanighe inde *Sepia* ook ghevonden werden, maar dese zijn hechter; na de maag is de keeldarm en het uitwerpsel papaver gheuoemt, 't welk op de gront leit, welk alles in den gedrayden bocht van de schulp kan gesien werden: Dat an de keeldarm volght, is de andere darm, van welken dees enkel na den aars loopt: Hy begint van den ghedrayden bocht daar de papaver in is, welke papaver een groot deel niet als drek van de *Oester* is; Van daar de darm omlopende, klimt sy opwaarts na de vischachtige deelen, en eindicht omtrent het hooft, daar den drek in alle tops-wijs gedrayde, so van 't land als de zee, uitgeworwerd: Tot hiertoe *Aristoteles*. Datze als de Wormen groeyen, namentlijk met bochten die na malkander anwassen, en voorwaarts na't hooft vermeerderen, heeft ons de ondervindingh gheleert: Sy kruipen op haar rechter zyd, niet na de krullen, maar daar teghen an. Van haar versamelingh sal in de gedaanten gesproken werden.

III. OPSCHRIFT.

Van de Turbinata oft tops-wijs gedrayde in't bysonder.

I. HOOFT-STUK.

Van de Turbinata die in bochten gedrayt zijn.

I. L I D.

Van de Nautilus.

DE tops-wijs gedrayde, zijn by *Aristoteles* van tweederlei gheslaght; want sy zijn oft bochtigh, oft in 't ronde gedrayt: Uit die zijn de *Nautilus*, de *Purpura*, de *Buccinum*, en *Conchilium*. De *Nautilus* welken *Suidas* *Nautes* andere *Nautikus* en 't gemeen *Nautilus* noemen, en de selve mette *Nauplius* van *Atheneus* schijnt te zijn; word van de huidendaaghse Grieken *Thalamis Touktapodious* genoemt, gelijk *Robertus Konstantinus* schrijft.

Wy hebben van hem by *Aristoteles* twee geslaghten: de eene, welkers schulp de *Pectunculus* gelijkt, maar die hol, en uit den natuur niet an hem vast is: Hy weid dikmaal omtrent het lant, waarom hy vande baren op het drooggeworpen werd, daar hy uit de schulp vallende, oft gevanghen wort oft sterft. Dit geslacht is klein, en de *Bolitana*, een geslagt van de *Polypus* gelijk: De ander langht inde schulp als een *Slek*; dese gaat er nimmer uit, maar steekt somtijds sijn arm buiten: Daar op heeft *Plinius* gesien, als hy seit, onder de voornaamste wonders is die, welke *Nautilus*, van

Arist. H. A. 1.4. c. 2.

Plin. H. N. l. 9. c. 19.

andere Pompilos (liever de kuit van de Poly-
pus) en Scipinus (waarschijnlijker Pronus)
genoemt werd: Hy drijft boven op het wa-
ter, sich allengsjes sodanigh verheffende, dat
hy al sijn water door sijn buis uitschietende,
ghelijk als van dien last verlost, als een schip
voor de wind zeilt; daar na sijn twee voorste
armen achter omdrayende (liever verheffen-
de uit *Atheneus*) strekt hy tussen beide een
vlies uit van wonderlijke dunheid, daar hy
mede over 't water zeilt, en met sijn andere
armen roeyende, bestuurt hy sich in 't midden
met sijn start, als met een roer; So zwiert hy
over Zee, gelijk een Jacht, en so hem onder-
tussen eenige vrees overkomt, suipt hy we-
der water in, en zinkt: Den selven heeft *Bello-
nius* nauwkeurlijk beschreven; De schulp, seit
hy, schijnt uit dry stukken te bestaan (na-
mentlijk uit een kiel en twee boorden, hoe-
wel sy nochtans enkel is) welkers zyden als
an de kiel schijnen vast-ghehecht, en veel-
tijds soo groot als met twee handen kan om-
vat werden. Sy zyn alle niet dikker als een par-
gament, met langwerpige strepen, an de ran-
den met kerven gekartelt, en rond aflopende:
Maar het gat daar de Nautilus door ghevoet
werd, en uit de schulp kruipt is groot. Dese
schulp is breukzaam, melk-wit, helder, en
glat, en van gestalte als een rond schip; Want
hy vaart boven op de Zee, en doet sich met
een omgekeerde bolle-schulp op, om te beter
op te duiken, en opgerezen zynde keert hy de
schulp wederom: Maar tussen de armen van
de Nautilus is een vlies, gelijk tussen de klau-
wen van de plat-voeten, en veel dunder, ja als
een spinnekops rach, maar nochtans sterk daar
hy de wind in laat waijen. De krullen die hy
weer-zyds veel heeft, ghebruikt hy voor een
roer, en als hy schrikt, vult hy sijn schulp met
water en sinkt onder.

De ander Nautilus noemt *Bellonius* Par-
schulp en *Fankonerius* schijnt hem te beschrij-
ven, als hy in de brief tot *Gesnerus*, seit. Dat sijn
Nautilus, een schulp van binnen so glat heeft
dat se mette kostelijkste parlen in schone verw-
zoud mogen dingen. *Bellonius* seit datte schul-
pen van de sijne, by de Franskonstenaars, om-
er koppen voor de rijke luiden af te maken in
grote waarde zyn. *Fankonerius* schrijft dat 'er in
de schulp van sijn Nautilus veel folderinghen
waren van die selve aangename verw. Hier uit
kond gy licht oordelen dat hy de selve is, wel-
ken wy gezeit hebben by de Grieken *Thalamis*
Touktapodiou en *Polythalanum*, oft met veel
kamers versien, ghenoeemt te zyn. Als *Plinius*
van de Nautilus een weinig te voorgesproken
hadde, seit hy daar na als van een ander ghe-
daante. *Mutianus* verhaalt dat 'er een ander
van scheeps gedaante, van hem gesien is. Dat
het een schulp is, ghevormt als een schip met
een kromme agtersteven, en an de voorsteven
met een snuit: Dat hier de *Nauplius*, een dier
de *Sepia* oft Meer-spin gelijk als speelswijs in
verborgen is, en dat sulck op twederlei wys ge-
schied. Dat hy met stil weder, met sijn armen
als met riemen sich voort drijft: maar als het

wayt die voor een roer gebruikt, en sijn zeilen
uitbreid. Dat het een deel sich vermaakt in 't
voeren, het ander in 't bestieren, en dat die lust
gezamentlijk in twee ongevoelige dingen ne-
derdaalt. Ten zy mogelijk de rampen van de
Zeevarende, door een droevig voorspook (als
blijkt) hier van oorzaak zyn. *Kardanus* ghe-
denkt ook een schulp-visch, welk Indie ons
over-zend. Sy is, seit hy, van gedaante als een
roey-schip met hoge achtersteven, daar binnen
een hol, dat ghy een kan zoud noemen, van de
natuur in gemaakt is. Want die ik gesien heb is
so groot dat hy negen oncen nats kan houden.
Het is voorwaar een ding van aartig gebruik
en schone vorm.

II. L I D.

Van de Purpura, oft Purpur-visch.

DE Purpura is by de Grieken *Porphyra*, by
Plinius somtijds *Pelagium*, by *Politianus*
Concha Herkulea, om dat men meent dat *Her-
kules* het Purpur ghevonden heeft, by *Serapio*
Pulpia, en by *Brassavolus* *Antale* genoemt. Die
hem mette *Konchilium* vermenghen, worden
van *Plinius* wederleid; Want hy onderscheid-
se, gelijk wy uitdruklijk by hem lesen. Alle oe-
vers hebben haar schelp en Purpur-visch, wel-
ke de overdaat der wellusten by na de parlen
heeft gelijk gemaakt, en niet minder die gene
welke de *Conchylium* mette *Buccinum* een
selve maken. Om dat, wijl *Plinius* maar twe ge-
stigten van topswijsgedrayde, welke die blom
van verw die so seer begeert is, in hebben, ge-
stelt heeft, noodzaaklijk schijnt, dat de een de
Buccinum en d'ander de *Purpura* is. Dat de
Koncha uit het geslacht van de topswijs-ghe-
drayde is, verhaalt *Aristoteles*: en erkent ook
eenige geslachten van de selve, gelijk wy om-
trent het einde zeggen sullen.

Indien gy sijn beschrijving besiet, hy is dik-
maal so groot als een ey, somtijds grooter, ten
waar hy verheven en met angels beset was, en
een goot ter zyden had, daar hy sijn tong door
uit stak: Hy is ruw, rompelijk afgrau, en som-
tijds geelachtig: Somtijts uitten groen afgrau,
en binnen geel geverwt: Hy is lang van snuit,
en hol als een goot: Hy steekt sijn hoorns op
als een flek, kruipt op de selve wys, en peilt
mette selve hoorns de wech af. De tong heeft
hy uit die holle goot ter zyden lopen, welk an
dit eeltrachtig deel vast is, door welk de visch
an de schulp self gehegt werd; Want die visch
oft dat vleesigh stuk is een sterke witte spier
midden an de schulp ghehecht, waar door de
Purpura als met een angeboren deksel, twelk
dat opene vlees tegengesteld is, heel lang bui-
ten water leven kan; Want hy bewaart sijn zee
water, daar hy veel dagen mede onderhouden
wert: sijn hoofd is hart en kraakbenig. De mont
daar hy mede an de klippen hanght is met een
rondt gat gheopent, waar mede hy de steenen
knaagt, en al zuigende na de maag zend. Hy
heeft ook een lymighe lever met een tay slym
versien, so dat se by na enkel lym schijnt: maar
't geen *Bellonius* van de lever, de kuwen en het
hart

Naam.

Plin: H: N
l. 9. c. 35.Plin: l. 9.
c. 36.Plin: l. 9.
cap. 36.
Beschrij-
vingh.Plin: H: N
l. 9. c. 30.

hart schrijft hout *Rondeletius* voor beufelingen.

Dit is de beschrijvingh van de jonge schrijvers, laat ons nu die van de oude besien. *Plinius* maakt de purpura angelachtig totten top toe, met seven angels by na in'tronde geschikt, die in de Buccinum niet zyn. Dat de ghedrayde schulp draijens-wijs in een boord eindigt hebben wy by *Aristoteles*. De delen welke by *Dioskorides* (volgens *Hermolaus*) Kionia, en by andere Ionia, dat een viool betekent, ghenoeemt werden, zijn delen van het innerlijke lichaam van het midden der Purpur-visch, veselachtig bol, en stark, daar de bochten van de schulp (volghens *Dioskorides*) als wijngaards krullen beginnen omgerolt te werden: oft an welke die Adder, oft dat vlies, daar de Purpur verw in besloten is, an vast hangt, namentlijk tussen de Papaver, welke alle topswijs-ghedrayde met haar krul bevatten, en onder geleghen is: maar den nek oft hals leit boven.

Arist: H. A. l. 5. cap. 15.

Arist: l. c.

Van die Purpur bloem, oft dat zap spreekt *Aristoteles* kortlijk aldus: Sy hebben tussen de Papaver, en den hals haar bloem oft verw, met een dicht kleed overtoghen, van verw als een wit vlies, t welk wech genomen, en ghedrukt zynde de hand Purpurverwigh maakt. Dat schijnt de bloem selfte zijn. Het overigt saam gegroeyde is als Aluin. *Plinius* zeit dat hy de bloem midden in de keelgaten heeft, en dat'er minst van dat zap in de witte ader is, waarom die kostlijk is, van verw blinkend als een bruine roos: maar het overige lijf is onvrugtbaar. *Rondeletius* meent dat het deel daar t zap in is het hart ghelijkt, en de bloem in plaats van bloed is. Zijn visch is rondom besloten, en wort nergens behalven t'hoofd gesien, gelijk wy by *Aristoteles* lesen. Hy hangt an sijn schulp vast. Dat hy een harde tong heeft en daar mede de schulpen van sijn aas doorboort, word niet alleenlijk van *Aristoteles*, maar ook van *Plinius*, die hem een vinger lang maakt, en van *Aelianus* verhaalt. *Rondeletius* vergelijktse mette snuiten van de vliegen, en seit datse sterk en vleesig is, en licht kan uitgesteken werden: maar ontkent datse so hard is, datm'er de schelpen mede kan doorboren, en doet'er by dat sulx waarfschijnlyker met'en bek geschiet. Die het Krokydates Porphyras, by *Galenus* voor de Purpure scheer-wol nemen; welk ghekamt en ghestoten van de oude inde ghenees-middelen ghebruikt wierd, zijn seer bedroghen; want dat is het groffte en onghavenste deel van de wol die met Purpur gheverwt is, daar *Dioskorides* ook van ghewaaght. Het deksel heeft by de schrijvers verscheide namen. *Plinius* noemt dat het hol van de Purpura, *Aristoteles* de Kalumma, *Epikalumma*, *Galenus*, Pome: andere Blatton Byzantion oft Byzantos van Byzantium, oft Byzantium in Afrika, en vry waarfschijnlyker als die, welke dien naam het gat van de neusgaten van de Purpura toeschrijven, die hy niet heeft, oft die de Blattas Byzantias vermenghde deksels van de Konchylum en Buccinum noemen. *Galenus* begrypt de schulp van de Indise Konchilium, gemeenlijk onder de ostraka oft harde schel-

Plin: l. 9. cap. 36. Aelian: H. A. l. 7. cap. 34.

Galen: de Medicam: f. l. l. 3.

pen van de Purpura en Murex. Het is mogelijk ook niet te ontkennen dat de schelpen van de Konchilium, Buccinum en Purpura, in selfstandigheid oft krachten niet versichelen, ten waar mogelijk de reuk van de naghel dat onderscheid stelde; Want de blatta byzantia, is als sy gebrand werd, van onangename reuk, en ruikt na beverfwijm: Maar de Unguis oft naghel ruikt heel lieflijk: Nochtans kan dat, t welk by de Grieken Euodes genoemt werd; by de Latijnen swaar van reuk zijn, en de Unguis op d'een plaats lieflijk, en op andere stinkend van reuk; hoe het zy, de schulp van de Purpura hangt an de visch, als onse nagels an t vlees. Hy is uit draden oft veselen t'faam gheset, en wijl hy eenighe vetheid in sich heeft, geeft hy een rook van sich als gebrand hoorn. En dit zy genoeg van de delen.

De bloem oft zap by *Plinius* genoemt, by de Grieken Toanthos tou porphiron oft bloem van de Purper-visch, heeft verscheide namen ghekregghen. *Vitruvius* heeftse Ostrum van Ostrakum ghenoeemt: Daar *Virgilium* het bywoord van Sarranus, van Sar een stadt in Phenicie, daar na Tyrus genoemt, by doet; waar van men volgens *Maffarius*, Purpur, Tyrise en Saranse verw seit; nochtans is alle purpur geen Ostrum, so *Gellius* seit, hoewel alle Ostrum purpur is, om dat het de glans van de roodheid heeft, dat is met die glans glinstert, die de ander Purpura niet heeft: De selve *Vitruvius* noemt het behalven *Plinius* ook Sanies oft etterigh bloed, *Pollux* noemt het Lathron, *Fucus Pelagium*, *Venenum Tyrium* oft Tyrisch vergif, Purpurissum en Kalcha zijn ook namen van t selve by andere. Daar worden dry geslachten van de Purpurbloem van haar verscheiden verw genomen, gestelt. De Porphyrida, die hoog bruinachtigh Violet oft Paars is; van welke verw *Homerus* Pophyreon Kyma, oft purpere Zee-baren noemt; hoedanighe die van de Amathist is, en die uitte Zee Purpura en Buccinum ghemaakt werd. De Phoinikida, hoedanig het Tyrise en Tarentinse Scharlaken-rood is. De Alourgida, die groenachtigh als de ontstuumige Zee-baren, en hoedanig de beroemde Tyrise Konchiliata is, die ook Ostrum genoemt, en hoe donkerder hoe duurder is; ook is'er onderscheid van de plaats: Want *Vitruvius* getuight, dat de Ostrum die in de Pontusen Vrankrijk gevonden word, om dat die landen naast an t noorden legghen, swart is; maar in die landen, welke tussen t noordt en west uitschieten, blauw, en t geen omtrent de middellyn na t oost en west gevonden werd, violet oft paars, en dat van de zuider landen rood is: Men seit dat het onder de heersching van *Herkules* van de Wijsgeer *Tyrus* ghevonden is; want als hy na dat deel van Tyrus, so *Cedrenus* verhaalt, gereift was, dat na de Zee strekt, heeft hy een Harders Hond een schulp sien knagen, en dat den Herder met wol het bloed, so hy meende, van den honds muil afveegde, en hy door die verw anghelokt heeft die wol totten Koningh gebragt, die eenige wol sodanigh liet verwen,

Bloem van de Purpura.

Vitruv: l. 7.

en

Plaats.

en ſich daar van een kleed deed maken. Wat angaat de plaats van de Purpur-viſch, ſy leven in Zee, en an de ſtranden, gelijk wy in 't onderscheid zeggen ſullen en geen plaats is haar anghenamer als de modder. Indien ſy water van een Rivier die in de Zee vloeeyt proeven, ſterven ſy op den ſelven dag: Nochtans leven ſy gevangen zynde wel vijftig daghen buiten water. Daar zyn ſonderlinghe plaatsē die van de Purpura beroemt zyn. *Virgilius*, en *Petronius* gewagen van Aſſyrie. *Plinius* van het Eylant Meninx in Afrika niet ver van de Syrtes gelegē, dat men oordeelt het lant van de Lotophagi oft lotus-eters, en omtrent het ſtrand van Getulia gelegen te zyn: Het landſchap Lakonika van Panzaniās is by *Horatius*, en *Valerius Flakkus* beroemt, waarom het Purpur by deſe, Tenariſe verw genoemt is. By *Arrianus* word de Koop-ſtadt Muxa an de rode Zee daar door vermaart. Van de Tenienſe purpur leven wy by *Plinius*, mogelijk om dat ſe haar an de witte Zee-klippen die haar als een Tania, oft witte ſtreep vertonen, onderhouden: elders leven wy Dialutenſe, oft mogelijk Dialucenſe purpurviſch, gelijk als van Dia, en Alypon, om dat hy door de zoute Zee ſijn roof zoekt. Porphyrufa is by *Ariſtoteles* van de menichte der purpuren genoemt. Daar word by *Festus* ook van Melibeca gewag gemaakt: Maar van alle deſe is de Tyriſe de beroemſte, gelijk *Plinius* van ſijn tijd geſchreven heeft. De edelſte purpura en Konchylum is nu die van Tyrus.

Ariſt: H. A. l. 8. c. 2.

Sy leven ſo *Ariſtoteles* getuigt, met viſchjes: en verwerpen ook nocht moſt nocht wier. Sy ontfangen dat ſo in haar ſchulpen, dat ſe alles in 't rond verdelende, ook als een ronde maaltijd vertonen, wyl d'een d'anders voedsel op eet. *Plinius* onderscheid het geſlacht van de Purpur-viſſen uit haar voedsel, en plaats: ſoo dat hy ſlikkerige genoemt is die ſlijk eet, wierachtighe die wier eet, en Dialutenſe die op verſcheide plaatsē weid, en de ſlegſte is.

Teligh.

By *Ariſtoteles* vind ik twederlei oorsprongh; Want ſy beſtaan oft uit ſlyk oft uit een quylachtig ſlijm, gelijk *Plinius* verhaalt, 't welk ſy uitspouwen, van 't welk *Ariſtoteles* aldus ſpreekt. De Purpurviſſen in de lente op een plaats vergaderende, maken yet dat Favago genoemt werd; want het heeft een ghedaante van een honigraad, maar minder cierlijk: Gelijk yet dat uit veel hauwen van de witte erten t'ſaam geſet is. Hier na toe vertoont ſich geen ingang, en daar uit en komt de Purpura niet voort, maar ſoo die, als andere ſchulp-viſſen komen uit verrotting en ſlijk voort: Maar dat is als een zuivering ſoo voor haar als voor de Buccinum ſelf; Want deſe maken ook raten, ghelijk alle andere ſchulpviſſen; En ook veel lichtliker, indien'er eenighe beginſelen, die haar geſlacht gelijken onderschuilē; Want als ſy beginnen raten te maken, ſchieten ſy eenigh tay ſlym uit, waar uit de hauwtjes oft blaasjes t'ſamen groeijen. Dit alles daar na los werdende vloeeyt alles op de aarde wat ſy behielden: Maar daar uit komen de jonge Pur-

pur-viſſen voort, die noch an de purpura vaſt hanghende, en dikmaal ook nogh maar even begonnen zynde, gevangen werden. Indien ſy voor de baar-tyd gevanghen werden, baren ſy niet loſlijk in haar matten oft biezen daar ſy in legghen, maar komen, ghelijk in de Zee op een plaats by malkander. Van waar ſy, door de enge gaten van die bieze matten alſtrotſſen uitvallen. Sy worden onder de ſchulp-viſſen alderſnellſt groot; ſy leven ſes jaren: en haar anwas blijkt jaarlijks uit haar bogten oft draajingen: die ſy ſo veel in getal als jaren hebben, en met welke ſy knobbel-wijs omghedrayt, en in een rand eindigen: Sy gaan weinig voort, en komen van verre tot haar aas, om dat ſe ſcherp van reuk zyn. De wijs van haar verw behoort tot een ander plaats. Sy geven haar ghebruik inde ſpijs, en dat hebben ſy mette ſchelp-viſſen ghemeen, die een ſiltigh ſap hebben, daar ſy ook den buik door omroeren, maar zyn hard van viſch. *Atheneus* ſchrijft in Hyſecius dat ſe overvloedigh Papaver hebben, maar dat ſe meer na de Zee-ajun ſmaken: Dat den hals ſwaarlijk verteert werd, en niet wel aſſchiet; Dat de uiterſte deelen alderbequaamſt zyn, en gebraden oft gezoden, een ſmakelijk zap an de mond en de maagh geven, heeft *Xenokrates* verhaalt: Sy hebben eigen dat ſe gekookt zijnde het nat dik maken. Sy worden ook in de genees-konſt niet buiten geſloten; Dat ſe goed tegen 't vergif zyn, leert *Plinius*: Tegen het kruid Doricnion *Nikander*, met haar quyl worden de varſe wonden geneſen; Haar eelt geneeft de ghekneufde oft doornede zenuwen: De aſch van haar ſchulp met honigh gemenght, ondoet de gheſwellen van de ſchamelheid; Tot tand-poeijers word ſe met Roſen en Kruidnagels gebruikt, met poeijer van Zoet-hout, en zaat van Slaap-bollen; Room van Garſt, met een weinigh witte Wijn gemenght, helpt ſy de longen, en weerſtaat de ſinkkingen: Tot heel klein poeijer gebraght, is ſy goet tegen de quaadaartighe ſweringen; met honig opgeſtreken, verdunt ſy de hayren: Een draad van de Purpura, waar mede een Adder-ſlang geworcht is, geneeft an den hals gebonden, de gebreken van de Keelamandelen: Maar *Aetius* ſeit dat de Purpura met Bokken-gal gheweekt, en op den navel van de vrouwen geleit, de ontvangenis vervordert, indien ſy daar na met het waſſen van de Maan by de man gevoegt werd.

Indien ghy haar onderscheid oft geſlachten onderſoekt, ſy zyn groot, die an de uitſteken- de hoofden Sigeum en Loktus van den berg Ida gheteelt werden; klein, welke de Euripus, oft Karia voortbrengen: Zee-purpers, die groot en ruw zyn, welkers bloem meeft ſwart is, maar in ſommige een weinigh rood. *Ariſtoteles* ſeit dat ſommige totte waarde van een Mina, dat is omtrent thien goude kronen gerefen zyn. Sy zyn ook ſtrand-purpers, die klein en rood van bloem zyn; *Echinata*, oft Egelvormige, die met veel angels, voraamentlijk achter verſien zyn, oft andere met minder, kleinder en korter, die zyn na buiten geel-

Ouder-
dom.

Gebruik.

Gebruik:
in de Ge-
neefkonſt.
Plin. H. N.
l. 32. c. 6.Onder-
ſcheidt.

geelachtigh, dees witachtig: Van binnen zijne nu paars, dan roodachtig. Het tops-wijs gedrayde deel van dese is rood, maar den rug ten deel groen, ten deel rood; Het voorste spits, is niet scherp, maar met een merkelijke breedte ansienlijk; van binnen zijn sy met een ysergrauwe, geelachtige, en schoone blauwe verw onderscheiden: Daar zijn ook rode als inde zuider deelen, swarte inde noordse landen, blauwe inde oost en westelijke plaatsen. Gemarmeldé, hoedanigh die is, welke overal met lange pinnen, en by na overal dobbel, en niet scherp, maar stomp vervult is, met een breeden, en als geutachtigen rand, daar twee groeven doorlopen, hy is geheel by na van een marmore hardheid, overal wit, kleinder als de voorgaande, onder met een angelagtige kant, hoewel hy anders over't geheele lijf geen angels heeft; Hy is geheel plat van buik, en niet topfwijs gedrayt: Sy zijn ook vijfangelig, hoedanig wy boven van *Gesnerus* beschreven hebben, die hy uitte Adriatische zee bekomē hadde.

III. L I D.

Van de Buccinum oft Kinkboorn.

DE Buccinum is liever also genoemd van de kromhoorns daarmen op blaast, so't *Plinius* behaacht, als dat hy met sijn konen eenig geluid soude maken, en de Trompetters verfoeken haar konen op te blasen, gelijk *Bellonius* wil. *Gillius* heeft hem in't manlijk genoemd, en sommighe noemen hem ook ghepinde oft getande Buccinum. *Gesnerus* seit dat hy by de huidendaaghse Grieken Phijcion gheenoemt wert; by sommighe hebben Strombos en Strobilos de zelve beduidingh. Hy wort gemeenlijk Kerijx, mogelijk van Kera genoemd, om dat se door onderling t'samen-wryven iets het slym gelijk, uit quylen, 't welk by de Grieken Keriazein genoemd wert, welk woort sommighe uit de oude Grieken voor de purpur genomen hebben. *Plinius* zet zomtjids Murex over, *Atheneus* noemt hem de zoon van de Purpura.

Hy is met een ruwe schulp bedekt, die hem angeboren en met een snuit als in de vliegen versien is, welk lid de gedaante van een tong heeft, de maag volgt terstont na de mont, en is den rop van de vogels gelijk; neerwaarts zijn twee witagtige deelen vast, en in gedaanten als mammen, gelijk inde Sepia ghevonden werden, maar dees zijn hegter, van de maag loopt een keeldarm totte Papavertoe, welke Papaver op de gront leit, 't geen alles inde omgedrayde bogt van de schulp gesien wert; om dat de darm an de keeldarm gevoegt is, van waar sy gheheel enkel doorgaans totten uitgangh loopt. Van den gedrayden bocht daar het Papaver ghelegen is, beginnende, daar hy veel lossier is, maar de papaver is sijn onderste eetbaar deel gelegen: Tussen dese en den nek leit de bloem, so *Plinius* seit, veel bleker, en minder rood: Dit hebben de oude van de Buccinum. *Bellonius* seit dat de schulp van de Buccinum, veeltjids niet grooter als een klein ey is, dat hy op den rugh vijf groeven heeft als de Nerita, met veel stompe korte knobbeltes in t ronde, en overvloediger als inde Purpura beset; maar

daar sy tot het topje aflaten, seidt hy, dat hy maar met een knobbeltje vergefelschap is: an't binnenste deel heeft hy een uitgesneden gat voor een mont, op de wijs van de Turbo, en ter zyden een goot daar hy sijn tongh door uitsfeekt, op de wijs van de Purpura: hy wort ook met dat selve deksel ghedekt, ghelijk alle de tops-wijs-ghedrayde, op dat hy in sijn schulp getrokken zijnde, van uitterlijke dingen niet soude beschadigt werden; de schulp is buiten blinkend-geel, en binnen melk-wit, en wordt somtijts so groot, dat'er omtrent Karteja Buccina en Purpurvissen ghevonden worden, die meer als twintig oncen nats houden.

Soghy haar plaats besiet. Sy hangen an de klippen, en worden omtrent deselve opgesogt. Dat se met het opkomen van den hont dertien daghen verschuilen, beschrijft *Aristoteles*, dat *Plinius* vande Murex verstaan heeft. Dat se omtrent ses jaren leven, heeft deselve geschreven.

Sy houden de selve wijs van teelen als de Purpura. Sy hebben geen teelsaad, maar ghebruiken ook de wijs van raten te maken. Sy leggen haar eyren met het voorste langwerpige witte deel onder de stenen, en daar na schikken sy die om te doen hangen, welke also geschikt, den naam van raten hebben, na de gelijkenis van de Byen: maar sy worden als sy raten maken, onder de klippen achterwaarts over neder geschikt: en als sy op die tijt afgetrokken en gekookt werden, bevintmen dat se binnen eyren oft kuit hebben, welke sy met haar quylagtigh slijm an de stenen en klippen vastmaken, dat's er niet konnen afvallen, 't geen sy ook met soo grooten konst doen, dat'er niets schijnt t'saam-geraapt te zijn.

Van haar ghebruik in de spijs schrijft *Xenocrates* aldus: De Buccinum is harder als de Purpura, en verschelē in grootte en plaats, en hebben dryerley krachten, soo van de schulp, den hals, als het uitwerpsel in de schulp geleghen; want de ruwe selfstandigheit van de vis stopt den buik, en voornamentlijk gebrant, maar in tegendeel doet se meer gesodē; haar hals stopt den buik, en word swaerlijk verteert, daarom moet hy met mostert oft asijn, oft eenig ander vocht, oft met peper verbeetert, en ghegeten werden; Het water dat'er uitvloeyt warm maakt, stopt den buik: maar met dat uitwerpsel dat in de schulp gevonden werd, gekookt zijnde, word hy meer geel-blinkend, en krijgt een hoedanigheit van visch: dog indien sy geheel gekookt werden, hebben sy grooter kragt om te stoppen, en verwekken dorst: Sommige stoten haar, gesoden zijnde, klein, en bereiden haar als de Urtica, en zijn so de mond anghe-naam. Met het opkomen van de Maan zijn sy vol, en inde Somer mager. Dit selve sult ghy by *Dioskorides*, *Galenus*, en *Diphilus* vinden.

Hy heeft ook sijn gebruik in de geneeskonst, *Trallianus* schijft haar den genen voor die pijn voor't hart hebben, ook de etterspuwende, indien de vochtigheid ziltigh is; Gebrand, gestoten, en met ouden oly vermengt, en tot de dikte van een slijm gebragt, wort hy van *Mjrepzus* zeer tegen't gebrek Alopecia gepresen. *Galenus* prijst se tegen de sproeten, in den

Plaats.
Arist: H:
A: 1.8. c. 13.

Teelings.

Plin: II: N:
1.9. c. 36.

Gebruik
in spijs.

Gebruik in
de genees-
konst.

oven gebrand, en met honig vermengt; Andernakus met Limoen-zap gestampt, om de kaken van de vrouwen schoon te maken, voornamentlijk indien ghy daar een weinigh Sublimaat by vermengt. In Nederland word den dronk uit de Kinkhoorn tegen den drogen hoeft, voornamentlijk van de kinderen seer gepresen.

Onder-
scheidt.

Wat angaat haar onderscheid, *Rondeletius* seit datter twe gevonden werden, namentlijk een kleine met veel strepen, ruwachtig, en een ander dien gelijk, behalven dat hy meer verheven dwarse strepen heeft, so dat hy met regt gegroefde kan genoemd werden: Daar is ook een dikker en harder van schulp, en een groot geslacht, paars van verw, welkers draijingen geelachtig, en de mont witachtig zijn. *Gesnerus* schrijft dat hy nog een ander gesien heeft, de *Purpura* meer gelijk, en hem in gedaante, en grootte nader, overal met knobbeltjes, daar na met ronde drayingen schoon en aartig verheven, en niet so spits uitgerekt, maar korter, met een stomper hoofd; daar is ook een vrende an *Aldrovandus* gevonden, van verw, en hardigheid als Marmel, en met ringen als roosjes verciert.

IV. L I D.

Van de *Murex*.

Naam. **D**E *Murex* betekent nu de *Buccinum*, dan de *Purpura*; ik swijg van de purpurverw, die de naam van *Murex* zelf gegeven is: Hier wort het voor een schulp-visch genomen, die tops-wijs gedrayt is, en lange vaste angels, en zijn naam van de ruwheit der mueren bekomē heeft. *Perottus* telt hem onder de Oesters om de ruwheit van zijn schulp, maar de ruwheit is anders in de Oesters anders inde *Murex*; die buigt sich over de geheele vlakke krom: Dese bestaat uit eenige lange, vaste, en by beurten uitpuilende angels, 't welk *Plinius* ook schijnt te bevestigen als hy seit: De *Murex* is vaster van schulp, als mede het geslacht vande koncha: Wyl hem *Valerius Flakkus* ghedrayt noemt, moet hy van de *Buccinum* verstaan werden.

Beschrij-
vingh.

Gebruik
in Spijs.

Larg-
Composit.
104.

Gebruik
in de Ge-
neeskonst.

Sy hebben ook haar gebruik inde spijs, maar inde veragtsste, want *Xenokrates* seit datse zout en quaataartigh zijn, den buik beroeren, het water doen losen, de mond onangenaam, en swaar om verteren zijn, slijm voortbrenghen en z: nogtans rekent haar *Scribonius Largus*, en *Celsus* onder de spijfen die de mont aangenaam zijn. By *Makrobios* wierden sy ook met andere schulp-vissen op de maaltijd gebraght, op die dach als *Lentulus* tot Priester gehult wierd.

Indien wy haar gebruik inde genees-konst besien; de visch opgeleit, neemt de hayren van de borsten weg: de asch van de schulp met oly gemengt, geneest de geswellen, en wederstaat het geswel *Panus* genoemd; met honigh word sy op de sweringen van 't hoofd gestreken, sui-vert de plekken in 't angesigt van de vrouwen, en verdrijft de hete geswellen achter de oiren; sy word ook tot een tand-poeijer gebruikt: datse de knobbels van de schamelheit geneest, verhaalt *Marcellus Empirikus*.

Wat angaat haar onderscheid en geslagten; daar is een ghemarmelde, dry hoekighe, melk-witte, purpure, de orthokentros oft regtgeangelde, de *Korakoides* oft *Ravenbeks-wijs* geangelde, en *Aporrhais*. De gemarmelde heeft zijn naam van zijn wit en hardheid bekomen. Die van *Rondeletius* is binnen uitten witte purpurverwig: de schulp is swaar, dicht, hecht, en met angels beset, van gestalte middelbaar, tussen de *Buccinum*, en *Conchylum*, en breed, so dat hy met regt de *kakondylus* mag genoemd werden. Hy wort ligt verbrand, en tot asch, en trekt van de hitte een scherpeheid na sich: Die asch gheneest de verbrandheid, en maakt een schoon litteken, na datse gewassen, en met *Rosen-oly* tot een salf gemaakt is. De verw vande gemarmelde *Murex* van *Gesnerus*, is uitwaarts bleek, binnen uitten witte roodachtig, met een schone glans verciert. Zijn buiten-lip strekt sig uitwaarts, en tot een rand uit: de angels onder 't hoofd oft onder de punt van de schulp zijn twe in getal, maar groot, stomp en uitstekend: inde punt self, worden enige heel kleine, rondachtige, daar na in bogten gedrayde knobbelen en geen angels gesien. Hier by komt die van *Aldrovandus*, met een spitzen top, lang en dun, en overal meer gedrongen, oft liever gedrayt.

De drykantige is an d'een zyde heel plat, en an d'ander rond, maar so dat'er weerzyds twe zyden zijn, en een ander gedeelte dat de derde maakt. Van dese gestalte die dese eigen is, heeft hy zijn naam verkregen; Hy heeft korte sterke angels, is verscheiden geverwt, en heeft een dobbel rompelig gat, met het welke, om de ruimte en kortheit van de schulp, een grof en droevigh geluid gemaakt werd. De schulp geeft een rook van sich als sy ghebrand werd, waar uit geoordeelt wert, dat hy enige vetheit in sich heeft: waarom hy met *Amandeloly* gekookt, teghen de pijn van de oiren ghebruikt wert. De Melk-witte heeft den naam van zijn verw; hy is van een stomper top als de andere en heeft somtijts eer knobbeltjes als angels: Ghy sult by *Aldrovandus* afbeeldsels van drydobbelen vinden. De purpurverwige recht geangelde is buiten en binnen heel rond, en an den top witachtig: hy heeft twaalf sterke rechte angels, en bestaat uit ses drayinghen met stompe en kleine knobbelen beset. De *Ravenbeks-wijse* is alsoo by *Rondeletius* van zijn onsterke angels, den bek van de Ravens gelijk, genoemd: de *Aporrhais* stellen sommige onder de *Lepades*, om dat hy ghelijk als die an de rotfen hanght, maar qualijk. Doe hier by dat de *Lepades* mette een zyd gheopent, die zijn visch vertoont, vast hangen, maar de *Aporrhais* word met een hellende schulp, dat haar deksel is an de klippen vast gehegt. Wat is'er an gelegen oft wy seiden dat de tops-wijs gedrayde, hoewel veel kleinder, nochtans veel krachtigher zijn, en die den asem van haar mond bewaren, ook van dat geslacht zijn, welke de Grieken na 't seggen van *Plinius* *Kolycia* en *Korijthia* noemen, hoe het zy. Die *Aldrovandus* uitghedrukt heeft is so hard als Marmer, en buiten en binnea witachtigh, an d'een zyde

Plin: H: N.
l. 32.

de maar met seven gegroefde angels versien.

V. L I D.

Van de Konchylum.

Aldro: l. 3.
cap. 5.

Gelijk de naam Conchylum an het gheheele geslagt der Schulpvissen in't algemeen gegeven werd: nochtans word die ook sonderling voor een gedaante genomen; Also vinden wy by *Plinius*, als hy schrijft dat'er in Pontus geen Konchylia zijn, daar nochtans de Oesters overvloeijen; Also ook by *Philostratus*, in't leven van *Apollonius*, als hy seit datter in Biblus heel grote Konchylia, en Murices van ongemene grootte voortkomen. Dat sy ook voor een verw by *Plinius* genomen wert, is so seker, dat het geen bewijs nodig heeft. Die hem voor de Ostracium neemen, passen den naam van een deel het geheel toe: maar hy is an dat deel daar hy in sijn top eindigt breder, sonder enige angels oft knobbeltjes. Het gat daar sijn visch van binnen door-schijnt is niet rond als in de Purpur-visch, oft Buccinum, maar langwerpigh. Dat sijn deksel de Byfantinse Blatta van Serapio is, welke de selve is mette Unguis oft nagel van *Dioskorides*, om datse de klauwen van de vogels gelijkt, meent *Rondeletius*: En het woort *Euodes*, is hier niet schadelijk: want daar mede wort niet altijd een aangename reuk te kennen gegeven, maar ook dikmaal een sware: want de beverwijn stinkt, en so wel dit deksel als de Byfantinse Blatta, wort tegen het opstijgen van de lijfmoer gebruikt; maar dat'er geseit wert, dat in de Nardus dragende Meren van Indie de Unguis gevonden werd, en daar het voedsel van de Nardus geniet, wijl het de Zee-konchylum is, dat meent *Rondeletius* dat *Dioskorides* meer uit het gevoel van andere, als uit sijn eigen geschreven heeft. Men seit dat hy in deksel de Purpura gelijkt is, doch niet in gestalte, maar liever in gebruik en selfstandigheid.

Gebruik.
Plin: H: N:
l. 21. c. 8.

De loflijkste is die uitte Rode-zee overgebracht werd, en witachtig en vet is. De Babylonise is swartachtig en kleinder. Dat sy een sap, en dat purpurverwigh, in hebben, getuight *Plinius*. Alle sijn deelen worden in de Geneesmiddelen gebruikt. Gebrant, doet hy 't selve dat de Purpura, en Buccinum doet. Sijn innerlijk vlees wordt van *Galenus* onder de Geneesmiddelen gemengt, die de pijn der oiren versachten.

Galen: l. 3.
de Medicament. f. 1.

II. HOOFT-STUK.

Van de in't ronde Tops-vvijs-ghedrayde.

I. L I D.

Van de Tops-vvijsse.

Soveel van de Tops-wijs ghedrayde, oft die in bochten gedrayt zijn, nu volghen die in't ronde ghedrayt zijn, namentlijk de Turbo, de Trochus, de Neritæ, de Kochlea, de Echinus en Konchylum. De geslagten van de Turbo zijn niet te verwerpen.

De Turbo oft Tops-wijsse, zijn groot, geort, gebult, hoekigh, geangelt, en vijf angelachtige.

ge: Daar zijn ook topswijse die inde sponcyen groeyen; de groote bestaat uit veel drayingen, met een dikken ruwen rand, een witte schulp, met veel streepen en knobbeltjes ruw en scherp; Hy heeft een rond gat, 't welk in een spleet eindigt, daar sijn drek door uitgeloft werd: Hy hanght an de klippen met sijn top opwaarts. Van de geoorde hebben wy dry afbeeldsels, van welke het eerste een schoone, en onghemeene van de France zee vertoont: Het tweede een, binnen en op den rugh yfergrauw, voor saffraanverwigh, met een bultige schulp, onder en boven geschildert; Het derde vertoont een knobbelachtige, boven met een vale schulp, onder saffraanverwigh. An de bultige hebben de knobbelen den naam gegeven; hy is van verscheiden geslagt, lang, dun, spits, glat, wit, swart en gesprenkelt. *Aldrovandus* geeft veerthien afbeeldsels, van welke de tweede met groeven, en uit een bergh gegraven is; de hoekige heeft daar van sijn naam, om dat de drayingen van sijn schulp soo van malkander gescheiden zijn, datse in't midden hoeken maken: Ghebrand is hy heel nut tot tand-poeyers. De gheknobbelde heeft sijn naam van de stompe en korte knobbelen, sijn schulp is binnen purpurverwigh, buiten wit als met kalk bestreken: De vijf angelachtige word so genoemt, om dat hy vijf lange scherpe byhangsels heeft, indien ghy de uitterste van den top daar by telt. Die inde Sponcyen wonen zijn van veelerlei geslacht, welke alle by *Aldrovandus* konnen gesien werden.

De schulp-visch, die melk-witte genoemt is, ghebruiken de vrouwen in Citroen-zap met Brandewijn gesmolten, om 't angesicht te smeren.

II. L I D.

Van de Trochus oft Tol en de Nerita.

DE Trochus oft Tol heeft sijn naam van dat speeltuigh dat de kinderen gebruiken: Sy zijn alle glat en verscheiden geverwt; de schulp bestaat als uit twee korsten; de buitenste glimt minst, de onderste glinstert als de parlen; sommige zijn klein, andere langwerpigh: De afbeeldsels vertonen groote, Grafnalds-wijse, witte en ghevlekte Nijlse. De Nerita, oft so *Scaliger* leeft Narita, word van de Grieken by *Atheneus*, Nerites, Anerites, en Anartes, by *Hesychius* Neritos genoemt; Hy schijnt den naam van den Zee-god Nereus bekomen te hebben, om datmen versiert dat hy sodanighen schulp als den alderbesten, voor een blaas-hoorn ghebruikt heeft. Gelijk ook *Plinius* verhaalt datmen Triton in een hol omtrent de strand van Lisbon heeft gesien en gehoort op een hoorn blasen; Hy word ook nog van de inwoonders van de Adriatische zee met den oude naam genoemt: hy is glat van schulp, so wy de beschrijvingh van *Aristoteles* volgen, maar wijd en rond, en de vorm van de Buccinum alder naaft, maar de Papaver heeft hy nochtans niet swart als de Buccinum, maar rood; het midden-lijf hanght an de schulp

Aldro: l. 3.
cap. 15.

vast; By stil weder weiden sy los en vry; By onweder begeben sy haar na de klippen, daar sy haar rust nemen. De Neritæ hanght op de wijs van de Patella, en die gene welke de Grieken Aporrhais noemen, en andere geslagten van dese: Want sy hangen met een neerwaarts hellende schulp, om datse als een dekfel schijnen te zijn. En dat gebruik 't welk beide schulpen an de dobbel schulpachtige gheven, dat doet het een deel maar alleen an de topswijs-gedrayde. Binnen is een vleefachtige stof, en daar in een mond. Sy groeijen in de kloven en holen van de klippen, en worden haast groot, sy ruiken en sy horen, daarom moeten sy heel stil zijn die haar vangen willen.

Van haar swemmen schrijft *Plinius* dit. Uit dese, zeilen de Neritæ, en haar holligheid boven kerende, en het ander voor de windt settende varen sy boven op de Zee. *Ælianus* en *Bellonius* stellen noch andere Nerites, van die van *Aristoteles* verscheiden. Die van *Ælianus*, is heel klein, maar schoon, en groeyt in de Zee, daar geen vuiligheidt, maar stilte is, en an de klippen die diep in zee staan. Die van *Bellonius* heeft een schulp in een bocht gedrayt, daar hy geheel in opgesloten, niet als met het hoofd zichtbaar is. In Bretagne zijn dese schulpvissen so overvloedig, datse daar met het ebben van de zee met groote hopen van de klippen vergadert, en gekookt werden. En om dat hy de Papaver rood heeft, schijnt de spijs die daar van bereid werd als of sy met rode menie geverwt was.

De Grieken eten sijn visch rauw, om dat men meent datse voornamentlijk met ajun gegeten de etenlust opwekt. Besie de afbeeldsels by *Aldrovandus*. Ons heeft goed gedacht alleenlijk maar eenige te vertonen.

III. L I D.

Van de Kochlea oft Hoorn-slek.

DE Kochlea is van *Aristoteles* Kochlea en Kochleus, by de Spartaners worden sy Semeloi en sefeloi genoemd, by *Hesychius*, en *Varinus* Selatæ, by andere Pomatæ van haar dekfel, en Pheroikyoi oft huifdragers en z: genoemd, van welke namen sommige meer de land Kochlea toekomen.

Soghy sijn beschrijvingh anmerkt. *Teucer* schrijft dat het een dier is sonder voeten, sonder graten, sonder benen, schulpachtig, dat nu sijn ooghen uitsteekt, dan weder intrekt, tot een voorbeeld van een boertige vraag. Hy is met een kayachtigh krulswijs gedrayt dekfel besloten, 't welk het gemeen een schulp, *Budeus* slek schulp, *Celsus* door vervanging Kochlea oft slek-hoorn, *Sammonikus*, en *Statius* een huis, *Plinius* een beker oft kalix, *Dioskorides* Kelyphos, en *Galenus* Ostrakon noemt. Indien ghy hem dat afrekt seggen sommige dat hy loom wert, en sterft, andere ontkennen dat, welke seggen dat hy'er omtrent het begin van Augustus uit loopt, en weder met een nieuw overdekt werd. Dat hy geen gestalte van een hoofd heeft lesen wy by *Albertus M*: Maar *Pli-*

nus heeft het by een paardf hoofd vergeleken. *Massarius* zeit dat het een offenkop ghelijkt. Sommige eigenen hem twee hoorns toe, als *Plinius*, wy vier, dat istwee groote die achter staan, en twee kleine by na an 't voorhoofd. Of hem ogen gegeven zijn wort ondersocht. *Scaliger* zeit dat hy in plaats van 't gesicht yets als swarte stippen an 't bovenste van sijn hoorns heeft, om de wech afte peilen. Datse die niet hebben, en met haar hoorntjes, daar een zandighe hardigheid by is, de wech afpeilen zeit *Plinius*. *Albertus*, datse die in 't opperste van haar hoorns hebben, en als sy yet naderen, haar ooghen in de hoorns trekken, de hoorns in 't hoofd, en het hoofd in 't lijf. Hy heeft een mont, scherpe, dunne, harde tanden, waar van een teken is dat van de alderkleinste de wijngaard afgeknaagt werd, en tussen haar tanden is yet vischachtighs; Tussen den angel en de tongh hebben sy ook een snuit, en an den mond is yets als een voghels rop, daar de keeldarm an volght, en na dees de maagh, daar de Papaver in gelegen is, van daar loopt een enkele darm recht door, die sijn begin van dat Papaver neemt; Het slijm dat hem door 't steken met een naald oft punt in sijn visch ontloopt wort by de Grieken Mijxa genoemd.

Wat angaat haar plaats, sy worden in Zee, inde Rivieren en op 't land gevonden; van welke dese veel de bosschen en plaatsen met bomen beplant beminnen. 's Winters om de groote koude, en 's Somers om de hitte verschuilen sy, en leven op haar slym, ten waar haar ook eenigh Hemels dau byviel: Daerom seit *Varro*, die plaats is voor de hoornflekk best, welken de zon niet brant, en den dau genaakt: Datse van plaats veranderen, schrijft *Ælianus*, en datse omtrent de Propontis overwinteren, en omtrent *Ægialus* haar zomer houden.

Ik heb gheseyt datse met dauw leven, maar daar mede niet alleen: Sy weiden veel omtrent den nacht, en dan worden sy na de Zomer en Herfst vlagen van de Boeren mette kaars gevanghen. *Plinius* schrijft dat hy in Kampanie wonderlijk graagh na de steelen van de Affodillen is, en die al zuigende verdrooght. *Theophrastus* stelt die onder 't geslacht van de Vyghen. Sy wierden eertijds by de ouden inde Vivers vet ghemaakt, dat heet *Hirpinus* een weinigh voor den borgerlijken oorlogh, die met *Pompeius* de groote ghevoert is, met verscheiden geslachten van de selve ingestelt: Hy heeft ook die messingh bedacht, waar door de Hoornflecken, met ghekookte most en meel gevoed, de Hoer-huizen vervulden; door welke konst sy so groot geworden zijn, dat ider schulp twee hondert veertigh oncen nat hiel. Ten tijde van *Makrobios* was dese wijs van mesten onbekent.

Datse vyandschap mette Haagdiffen voeren, lesen wy by *Plinius*; mette vogel Larus oft Meeu by *Ælianus*. *Massarius* seit datter nocht zwijn nocht velthoen is, daar Slecken zijn; dat de Slecken met zout bestrooit versmelten, en tot een waterigh slijm veranderen, schrijft *Albertus*.

Scalig: in
Arist: l. de
Plant.

Plin: H: N:
l. xi. c. 37.

Plin: l. c.

Plaats:
Arist: H:
A: l. 8. c. 13.
Plin: l. N:
l. 8. c. 32.

Varr: R:
R: l. 3.

Ælian: H:
A: l. 10.
c. 6.

Spijs.

Plin: H:
N: l. 22.
c. 22.

Theop: l.
7. c. 14.
Plin: l. 9.
c. 56.

Makrob:
Satur: l. 3.
c. 13.

Plin: H: N:
l. 8. c. 39.
Afkeer.

Bewe-
gingh.
Plin: H:
N: l. 9.
c. 33.

Aldrov:
l. 3. c. 29.

Van

Teeling. Van haar teelingh zijn de schrijvers niet eens: datse alleen uitte schulpachtige langh an malkander hangen, en in de lente en herft zwanger schijnen, hebben wy uit *Aristoteles*. *Gesnerus* schrijft ook gehoort te hebben dat de Slekken versamelen, witte eyren voort-bren- gen, so groot als de ooghen van de Snoek, en daar op inde May-maand ghevonden werden te broeyen. *Albertus* en *Porta* seit datse uit slijk, en uitte verrotte waters en dau voort-komen, en daarom een kort leven hebben: Datse al- leenlijk inde Winter voortkomen, so *Plinius* meent, is nauwlijks waarschijnlijk, wyl hy self seit datse inde Salade voortkomen, en wy ook weten datse in de Vitsen groeyen. Datse van schulp ontblood traag werden, en metter tijd in tonnetjes oft een aurelia veranderen als de Rups, en onbeweeglijk leven, doen wy'er op het geloof van *Massarius* by: Maar wat gevleu- gelde beesjes dat daar uit voortkomen, is noch niet bevonden. De Land-hoornslekken, wor- den doort'samentrekkingh, en voortstuwing van haar lijf beweeght.

Gebruik. Van haar ghebruik in Spijs by de Romei- nen, blijkt uit het boven-verhaalde: maar of sy goet oft quaat van sap zijn; is onder de Schrijvers in verschil. *Celsus* seit datse van goet sap zijn, en innerlijk niet bedorven werden; *Galenus* (hoewel haar de Grieken veel op tafel fetten) datse hard te verduwen, en dik van sap zijn, langh in de maag blijven, en vast voedsel geven, maar traag, en langzaam verteert wer- den. *Archigenes* steltse onder de haastigh-voe- dende, en tgeen men de beswijmende behoort voor te fetten; maar ik oordeel met *Mercuria- lis* dat'er een gebrek schuilt, om dat *Aetius*, die hem van woort tot woort heeft overgeset, de hoornslekken heeft overgeflagen.

Plinius heeft nagelaten dat nocht de varse, nogt de verouderde de maag aangenaam zijn. Dat de witte Rivier en Bosch-slekken een quaadaartigheid hebben; En daarom is de Ele- fants-siekte van Alexandrie tegemeender, om datse veel gesoute spijs, en slekken, en sommi- ge veel Esels-vlees eeten, indien wy *Celius*, *Rhodiginus* en *Galenus* geloven. By *Matthiolus* worden die in opene plaatsen met welruiken- de kruiden leven beter ghehouden, als die in donkere en poelachtighe plaatsen verkeerden. *Dioskorides* schrijft dat de Land-slekken de maag nut zijn, en niet lichtlijk verrotten; dat de beste van Sardegne, Afrika, en Astypaleia zijn, en die in Sicilie, Chios, en in de Alpen van Ligurie Pomatia gheuoemt werden; dat de Zee-slekken lichtlijk affschieten; die van de Rivieren een quaden reuk hebben, en doet'er by dat die an de thuinlagen en heesters han- gen, en sitters genoemt werden, den buik en maag beroeren.

Marcellus misprijsst haar gebruik in't geheel. By *Apilcius* sult ghy haar met melk en pap ge- voed vinden. Inde Genees-konst is haar ge- bruik veelerley: Tegen de hooftpijn wort hy de kop afgesneden, en om den hals ghangen, met haar vet worden de hayren vermenigvul- dight; Geheel om den hals ghangen worden

sy voor de koorts gebruikt; tegen de donker- heid der ooghen prijsst *Marcellus* de Afrikaanse gestoten en gebrand; Tegen de pijn der oiren met Nardusen Rosen-oly gekookt *Asklepia- des*, met Garst gekookt, *Villmovanus*; Dat haar kraakbeen en vlees de wonden heelen, schrijft *Hollerius*: De zenuwen *Dioskorides*. *Taugautius* gebruiktze inde plaaster om de waterighe ge- swellen te ghenesen; ghestampt stoppen sy 't bloeden uitte neus, met Honig en Osse-gal rypen sy de kool-geswollen; met haar schulp ghestoten, suigen sy het water van de water- fugtige na haar.

Het water uitte hoornslekken overgehaalt, en ses oncen daar van ingenomen, geneest de uitdrogende koorts: metten drek vande haag- dis, rood koral, en suiker overgehaalt, geneest het de vlekken van de ogen. Inde May-maand oft October, inde afgesneden wratten oft ex- terogenghedrukt, ghenesen sy de selve: Het poeijer van de ledige flek-huisjes, geneest de kloven van handen en voeten, en z: Besie meer by *Aldrovandus*.

Nu moetmen van't onderscheid spreken, Haar onderscheid is veelerlei: Indien wy haar grootte, gestalte, verw, landschap, voedsel, leven, en anders besien: Sy zijn swart, wit, rosch, verscheiden geverwt, naakt en gedekt. Sy hangen ande Vygboom, de Affodillen, Di- stels, en Bladeren met hopen. *Alianus* seit dat- ter in de rode Zee een heel grote, met een pur- pure schulp, met een bocht in't midden, en wonderlijk verscheiden geverwde ooggen ge- vonden werd. Sy gelijken (feit hy) een krans, heel konstig met allerley groene, geele, en ro- de bloemen, op seekere orde verciert. *Gillius* seit dat hy een soo groot gesien heeft, die soo veel Wijns hiel als een Visser op een middag- maal kon verswelgen. In den Nijl seitmen dat heel grote zijn, die een stem als een ghehuil hebben. In't land van Rome zijn'er enige wat groter als Lupinen. Die in den Herft met ho- pen an de steelen van de distels hangen, indien wy *Matthiolus* geloven, dat zijn mogelijk de *Minuta* oft kleine van *Plinius*. Daar zijn ook langwerpige, welke de Trompetters voor een Trompet gebruiken. De *Pomatia* zijn, die sel- den grooter als de kleine Krabben, die in de schulpen kruipen, gevonden werden, en in de Winter op de Tridentinse bergen uitte aarde en heesters, met kromme haken, omtrent de wortels van de heesters ghegraven, en voor de beste ghehouden werden.

De *Sessili* oft zitters, die in de bossen an de struiken en bramen hangen, en van welke sommige uitte natuur gemarmelt zijn. De *Ka- vaticæ* in de Balearise Eylanden, die niet uitte kuilen der aarde komen nocht met kruiden leven, maar als een druivetros t'samen han- gen. Ten lesten de min gemeene die met een byhangendt dekfel van de selve schulp haar bedekken, en altijd onder d'aarde leggen: Sy wierden eertijts omtrent de Alpen ande zee ge- legen uitgegraven, mogelijk ook als nog. Van haar lantschap sijnse Illyrise, die voornament- lijk groot zijn; De Afrikaanse die vrucht-

Onder- scheidt.

Plin: H: N. l. 9. c. 59.

baar, de Solitanse die edel zijn, de Sicilianse, die matelijk zijn, want de grootte maaktse hard, en sonder zap; De Astypalaise die heel lofslijk zijn; De Linuzise van 't land Lina genoemd, 't welk omtrent Pytiuntes, midden tussen de Pariaanse bevolking en Priapus gelegen is. De Germanæ oft Hoogduitse, welke *Vegetius* de paarden in geeft om de gezondheid te bewaren. De Aceratise die breed, en veelerlei zijn, de Sarmatise, de Cælata oft gesneden, de Olearia oft Oly-flek, de platte, de rompelige, de genavelde, de Egelvormige, en de Cylindroides oft Pylaar-ronde met een glatte stompen top. Hier kunnen de Umbilici ook by gevoecht werden.

De Sarmatise, word in de Sarmatise Zee gevonden. Hy is met de grootte van sijn lijf een ton ghelijk, en met sijn ghetakte hoorns een Hert. Het uitterste van de hoorns is in ronde bollen gedrayt, en glinsteren als de Parlen. Hy is dik van nek, met oogen als een brandende kaars, met een rondachtige neus, daar een lap vlees onder afhangt, en schriklijk van ansien; Hy steunt op vier benē en even so veel handē.

Aldro:l.3.
cap. 31.

Datse *Thevetus* in Denemarken ghesien heeft liegt hy wel lichtlijk. De Cælata oft gesneden, by de Spanjarts Karogolo de mat oft Scaragolo genoemd, is een topswijs-gedrayde schulp, langhachtigh, oneffen en ruw, en van binnen glat; Hy geeft ziltig vogt en verwekt geilheid. De schulp in azijn geweekt, scheid als van haar opperhuid af, en word so wit als Parlemoer, en even so geverwt. Dese is de hoornflek van *Aldrovandus* mette groene plekken gelijk, en ook die, welke tussen de gesneden hoornflek en de Turbo oft topswijse middelbaar is. Die hier uitgedrukt werd, is rood van deksel met roode knobbeltsjes, onder met een paarsen top, opwaarts ysergrau. De Cavatica oft holle is onder de topswijse groen geverwt.

De Olearia oft oly hoorn-flek is van *Plinius* so gheenoemt om datmen de Oly daar mede placht over te gieten, oft daar daghelijk met schepten. Hy is rond, gedrayt, en so groot dat hy vier pinten water houdt. De sodanige maken de Goudsmids met een voet en handvat tot drink-koppen.

De Platte, is an d'een zyde plat, en d'ander met draijingen uitgeholt, welke in 't beginfel klein zynde, allenghsjestot de openheid toe angroeyen. De rompelige heeft so verheven dwarfe rompels, dat hy ook wel ghegroefde kan gheenoemt werden. Hy is binnen wit en buiten geelachtig. De navelachtige rijzen in 't midden tot een merkelyken bult op. Enighe zijn swartachtigh, andere hoornverwigh, en sommige gevlekt. Sy komen naaft by de land hoornflekken die t'samen gerolt an de dikste stelen van de venkel hangen. An de Egelvormige hebben de angels, daar hy mede versien is, den naam gegeven. In deksel, zap, en selfstandigheid is hy van de kleine Buccinum oft kink-hoorn niet onderscheiden. De Cylindroides oft Pylaar-ronde, is als een peer gedrayt, so groot als een vuist, en met verscheide

Aldro:l.3.
c. 34. &c.

kastanie bruine stippen getekent. De glatte metten stompen top maakt *Rondeletius* heel effen. Hy is dikachtig van schulp, minder hard van visch; Hy word veel omtrent het Eyland Levinus gevangen. Doe hier by de ongemene gedaante van de zee-flek, en de bultighe zee hoorn-flek, welkers afbeeldsels wy hier ver-tonen. De Umbilikus oft zeenavel zeit *Bellonius* dat met een rompelighe ruwe schulp bedekt is, ghelijk als roo aarde, en dat hy alleen onder de tops-wijse van de France zee glat word; hy is ronder van openheid, en eetbaar: De krul word op de selve wys van de kruiden die haar om de bomen winden van de rechter, na de linker zyd gedrayd. De Papaver leid in de krul van de schulp. Sy worden by *Rondeletius* navels genoemd, om datse behalven dat gat, waar mede de hoorn-flekken an de klippen hangen, een ander hebben een navel seer gelijk, 't welk als een diep middelpunt van de draijingen is, oft om 'twelke de bogten van de hoornflek gedrayt werden, als om een kring.

Wy hebben by *Rondeletius* twee voornaamste, van welke de eerste an sijn boven deel breder is, en daar na in een top aflatende, word hy met swarte, roode, en witte knobbelen van verw en aart als koral onderscheiden: De ander is so groot als een erweet, wort in de sponcijen gevonden, en is met korlen als rood koral besproeit. Tussen den navel en het gat daar 't lijf uitsteekt, heeft hy de schulp doorsneden, en de sneden zijn in plaats van een deksel.

IV. L I D.

Van de Echinus oft Egel.

DE Echinus welken sommige mette visch <sup>Aldro:l.3.
cap. 40.</sup> Echineis, maar qualijk t'samen-smelten, wort by de Grieken Echinus genoemd, om dat hy als een Egel, om sijn scherpe angels niet kan angetast werden. Sommige noemen hem Zeedistel, en Erinaceus. Het is een stekelige visch. Het is wonderlijk 't geen *Aristoteles* van hem geschreven heeft: namentlijk dat haar afgesnede delen weder t'samengroeyen, dat selve sult ghy by *Alianus* en *Philes* vinden. Haar pinnen zijn haar in plaats van voeten, op dese gaan sy, en wenden haar in 't rond. Hierom sult gy haar dikmaal met afghefchuurde steekels sien, dat *Aristoteles* en *Plinius* verhalen. Dat die tot spijs bequaam zijn, wakkerder en snelder beweegt werden, kond ghy daar uit oordelen, om datse altijd wat wier tussen haar pinnen hebben. Datse haar by anstaande onweder onder 't fant begraven, om van de baren niet afghedreven te werden, en dat de Schippers daar uit een voorduiding nemen, is van *Oppianus*, *Plutarchus* en *Plinius* geloof: maar *Bellonius* seit vergeefs, om datse met veel snuiten versien zijnde, van de baren niet kunnen omgewentelt werden.

Beschrij-
vingh.

Sommige van haar zijn totte spijs onnut, en nochtans andere eetbaar. Sy zijn nimmer sonder kuit, gelijk *Aristoteles* seit, maar meest met de volle Maan, en in warme daghen, uitgenomen die, welke de Pijrrhæse Euripus voortbrengh, die in de Winter-maanden voor beter ^{Gebruik.} gehou-

gehouden werden. Sy geven weinig, en vogtig voedsel, so *Mnesitheus* schrijft, 't welk *Galenus* goed voor de maag oordeelt. Dat het den buik lost, hebben alle schrijvers angemerkt, en voornamentlijk, die omtrent *Kephalenia*, *Icaria*, en *Hadria* voortkomen, om datse bitterachtigh zijn, maar minder de roode, de geele, dikke, en die als sy gheschrapt werden een melkachtige vocht geven. *Plinius* de tweede prijft haar zap met veel woorden, met welk woord *Gesnerus* haar innerlijk water wil verstaan hebben. *Lako* by *Atheneus* heeft'er een in de mond geworpen en de schulp, met sijn tanden gekauwt: De onse zeit *Dalechamp* breken de schulp met een steen, en eten het geelachtige deel oft de eyren, van welke *Perottus* aldus oordeelt. De *Echinus* word met een lichte slag gebroken, en de ruwe schors splyt in twee stukken: De een word wegh gheworpen, en d'ander lichtjes met water gewassen: dan valter de vuiligheid uit, die haar tot inghewand strekte: en daar blijven vijf verdeelde eyren over, die rosch en als een star ghevormt zijn. Die worden rauw gegeten, en zijn niet onanghenaam van smaak, hoewel sy ik weet niet wat bitters hebben. Datse eertijds in December ingeleit wierden schrijft *Palladius*.

Wat angaat haar gebruik in de geneeskonst, sommige hebben haar vergiftig genoemd: en dat *Arcefilaus* de soon van *Battus Eudemon* an een doodlijke siekte legghende, en een Zee *Echinus* van *Learchus* innemende gestorven is, lesen wy by *Plutarchus*. De asch van de ghebrande schulp suivert, na 't seggen van *Dioskorides*, de vuile sweringen. De selve gestampt, en met water opgestreken beletten het welige vlees, en wederstaan het geswel panus. Datse totte lopende sweren van 't hoofd goed zyn schrijft *Rondeletius*, teghen het misvallen der vrouwen *Aetius*. Datse tegen de droppel pis gebruikt werden *Paulus Iovius*; Want die, seit hy, zijn door de koude van de diepte der Zee, daar sy in leven (want sy groeijen wel tseftigh schreden onder 't water) selfs wel klein, maar hebben groote en harde pinnen. De oorzaak van die grootte is, dat den anwass van 't lijf in de pinnen verandert; Want wijl sy weinigh warmte hebben, en niet veel verduwen konnen, daarom hebben sy veel uitwerpsel: en de pinnen, en andere dierghelijke groeijen van het uitwerpsel. Datse soo hard by na als steen zijn is van de koude. Om de na geboorte af te dryven geeft *Hippokrates* dry gestampte met wel ruikende wijn in: de asch met beer oft verkès vet gemengt geneest het gebrek *Alopecia*.

Het onderscheid van de *Echinus* is veelerlei. Daar zijn *Toronensers*, die omtrent *Torone* voortkomen. Daar zijn witte van angels, schulp, en mond, en worden wat langer als de andere, maar klein, niet bars, en zachter van angel. De *Euphratensers*, welke *Eratosthenes*, ghelijc by *Strabo* blijkt, verhaalt, datse in de Eylanden omtrent den *Euphrates* wonderlijk groot werden, enige grooter als een hoed, andere die anderhalf pint nats houden. In de Indise Zee konnen sy lichtlijk dry *Parysce* pinnen nats houden, indien men *Ahanus* geloven

magh. De *Balthise* die als een grooten appel zijn, en in de Oost-zee ghevonden werden. Dat dese hard, by na roodverwig, en uitgenomen de pinnen gevlekt zijn verhaalt *Gesnerus*. Omtrent *Denemarken* en *Norwegen* worden sy ook gevonden. Daar zyn'er ook in de *Rivieren*, gelijk *Hermolaus*, en *Maffarius* uit *Paulus Aegineta* verhalen. Purpurachtige met groen vermengt, hoedanige an enige klippen van de middellandse Zee, met water bedekt, omtrent de overblijffelen van *Antium* en omtrent de *Bajen* gevonden werden, so *Perottus* schrijft, en van so angenamen onderscheid, dat'er, indien de verw duerde, de parlen niet souden by te vergelijken zijn: Maar als de visch sterft verwelkt ook de verw. De wakkere, die haar snel beweghen en niet eetbaar zijn, worden daarom *Abroti* genoemd. Sy zyn wel warmer, maar om datse vratig zijn, en om d'overvloed veel rauwheid vergaderen, komen sy niet in de spijs; sy hebben, so wy *Bellonius* geloven, groter angels, maar dunder, en zijn self nauwelijc grooter als een hoender ey, en verscheiden geverwt: sy zijn swart, wit, glasich, rosch, geel en blauw. Eenighe blinken als purpur, hier en daar met blinkende stippelen als vuur vonken tussen de pinnen besproeit. De *Ovarius* ghelijc hem *Hermolaus* noemt, en welken *Rondeletius* aldus beschrijft: Sijn vorm is in 't ronde t'saamgerolt, behalven een deel dat een weinigh plat is, daar een ronde mont in staat, met vijf kromme, van binnen holle, en even hoog uitstekende tanden beset: Sy zijn an vijf innerlijke kaaksbenen vastgehecht, welke van den mont binnewaarts opgeheven, van scherp breed aflatende, an den omringenden hoorn niet verknocht zijn; Tussen de tanden is een kliertje, dat in plaats van een tongh, en daar de keeldarm terstont angevdegt is, die in een langen darm eindicht, en door de schulp starwijs geschikt, en sijn veselen opgehangen, ten lesten in een kleine opening eindigt: Dese opening tot ontlasting van de darmen geschikt, leid tegen de mont over, so dat de mont na de aarde helt, en de opening van den drek opwaart verheven is: den drek is rond als kleine bolletjes: Hoedanig de orde vande darmen is, sodanig is ook die vande kuit: want tussen het swarte dat in plaats van visch is en den darm, leggen gele eyren, die alleen rauw gegeten werden. De gehele schulp is binnen vol kleine gaatjes, waar door de senuwen, de bewegende kraght an de pinnen mede deelen; uitterlijk is sy in kleine kobbels verheven, die de holletjes van de pinnen ontvanghen, die met een bandt oft vliesje vastgehegt zijn, so datse in 't ronde konnen beweegt werden; sodanig is de geleding van de kleine armpijp mette grote: het hoofd dan van de pinnen is hol, en de kobbeltjes eindigen in een punt, hier mede wort hy in 't ront beweegt.

De *Spartagus* oft *Brissus*, so hy van *Rondeletius* beschreven werd, wijkt naulijk van de gestalte van een hart, met kleine, maar weinigh pinnetjes beset: de mont is sonder tanden, maar de onderlip meer uitpuilend als de bovenste, om water en sant te scheppen, want hier mede, en met slijk, leven sy: de darm is in de binnenste schulp

Galen: de
Atte-
nuant:
Vichtu.

Plutarch:
de Virtut:
Mulier:
Dioskorid.
l. 2. c. 1.

Hipp: de
Morb:
Mulier.

Onder-
scheidt.

Strabo:
Geogr.
l. 16.

schulp omgedrayt, en vol water en fant, en sy heeft nocht eyren, nocht dat swarte, dat in plaats van vleesch is. Sy zijn felden.

De Echinometra oft Moeder-Echinus, welken *Gillius* met *Plinius* gemeent heeft, dat heel lange angels, en een heel kleine schulp hadde, daar van hebben *Rondeletius* en *Bellonius*, met *Aristoteles* geloofft, dat hy andere in grootte van schulp overtreffe: die verthoont hy soo groot, dat hy met twee uitgespanne handen nauwlyk kan omvat werden. Dese heeft gesien datse in de eylanden van de *Ægeïse* zee so groot wierden, datse twee vuisten teboven gingen. De overige zijn zee hoornflecken, met heel kleine angeltjes versien met korte stompe knobeltjes tussen beide, an't einde witachtig, ande wortel blauwachtig, en uitten Purpur blinkend, voor zijn sy plat, boven op rond.

Aldrovandus verthoont'er vier. De eerste is niet heel lang van angels, en geheel yfergrauw. De tweede sonder angels is buiten ruw, en van de selve verw. De derde met lange grote pinnen beset is geheel van verw als een Amathist. De vierde de grootste van al die in de Adriatische en Thyrenise zee voortkomen, is so groot dat hy vijf pinten nats houdt, an't boven deel is hy rond en bultig, onder plat. De omkring was twemaal negenduim, en een hand-breed. De schulp was an't voorste deel merkelyk wit, en als in vijf hollen, gelijk in de Pompoenen verdeelt, van welke yder dry strepen hadden, welkers middelste als een naad had die de delen scheidt, en licht geopent wierd, geopent zynde heeftze de gestalte van een zaag. Die twee andere strepen zijn als kastanje bruin, met veel gaatjes doorboort, die nochtans niet als tegen 't licht gehouden ghesien werden, en vijfmaal grooter als die naad zijn; Hy had vijf, holle, drykantighe tanden.

Ten lesten is de alderkleinste zee-Echinus, met groote, lange, harde pinnen by na als steen versien, en word veeltijds van de Italianen un Iudeo oft Iood gheuoemt, om dat hy altijd swart en vuil is; syn schulp is grooter als een Okkernoot, maar leeft langer als alle andere; Want so gy hem op den rug legt drukt hy terstond sijn pinnen neder, en wend sich op sijn voorste deel; Hy word in de diepten geteelt. *Bellonius* heeft dit gheslaght aldus beschreven: Hy heeft meer voorsnuiten als andere, daarom kruipt hy snelder en hanght vaster an. Hy draagt geen eyren, maar yet bloedigh swart, het etterigh bloed gelijk, daar hy de handen mede befoedelt. Hy heeft vyftanden als een wervel in 't ronde geschikt, daar hy wier, stenen, en de schelpen van de Konchylia mede doorknaagt. In sijn binnenste deel sult gy veel t'faam-ghhechte zenuwen sien: Waaron de inwoonders die t'famenvoegingh van tanden met haar zenuwen laten drogen, en gebruiken die als een ring oft merk om haar brood te tekenen; Want het gelijkt heel wel een vyfblat oft yet sodanigs. Den buik heeft hy in vijf delen ghescheiden, welke van de rondte van de mond en schulp vast hanghende, omtrent de openingh van den drek t'famen lopen: Maar sy zijn verdeelt, en als door een tussen komst,

van scheidpalen onderscheiden. De Echini hebben so veel snuiten, als sich in de doorboorde gaatjes van de schulp vertonen: Maar die zijn in yder boven de ses duifend.

Hier toe kan betrokken werden die an de strand van de Rode zee een halve voet breed, voor plat, boven op bultig, met minder pinnetjes bezet, en van *Bellonius* gesien is. En ook die van de rode zee met heel lange yfergrauwe angels na't rood hellende, welkers afbeeldsel wy an *Kastelletus* van Genoa schuldig zijn.

Dien *Rondeletius* in 't vijfde geslacht gestelt heeft, en an de klippen hanght, is ook klein van schulp met angels ten ansien van 't lijf langh, welken hy ghelukkig tegen de droppelpis ghebruikt heeft, en is de selve mette Echinus van *Aristoteles* die hy in de beschrijvingh der dieren gedenkt.

Arist: H. A. 1. 4. c. 5.

V. L I D.

Van de Conchilium met twee schulpen.

I. S T I P.

Van de Koncha.

Tot hier toe van de Echinus, nu volgen de Konchylia, die oft dubbelschulpigh oft enkelschulpigh zijn. Tot die behorende Koncha, de Chama, de Oester, de Peecten, de Musculus, de Mytilus, de Tellina, de Balanus, de Pholades, de Solenes, de Pinna, en de Koncha Anatifera. Daar zijn veel geslagten van de Koncha, die tot ruwe of gegroefde, en gerompelede, en tot glatte konnen herstelt werden.

Aldro: 1. 3. cap. 41.

Uitteruwe is de Parldrager, die ook Indise om dat hy by de Indianen, by welke hy berber genoemt werd, veel voortkomt, en die gemeenlyk Parlemoer genoemt werd. *Androthbenes* by *Atheneus*, schrijft in sijn schipvaart van Indie aldus: dese oester is in't ansien de Peecten oft kam-oester gelijk, met een schulp niet gegroeft, maar vlak, dik (*Plinius* zet qualijk over dat hy ruw op de wijs vande Echinus is) weerzyds niet geoirt, op de wijs van de Peecten, maar alleenlyk an d'een zyde. In sijn visch wast als in de swijnen een dobbele knobbel: somtijds in verw het goud so gelijk, datse met het selve vergeleken niet licht onderkent werd, somtijds weder silver-verwig, dan weder gheheel wit, als een visch oog.

Plinius verhaalt veel van haar geslagten; hoedanige zijn de Pentadactylus oft vijfhoekige, de Meliceinbatis, de Echinophora oft egelvormighe, en z. Sy worden dikmaal in Indie soo groot gevonden, datmen seit dat'er in de Zee van't Eylant Borneo een gevonden is, welkers vis seven-en-veertig pont woeg. Sommige zijn geheel silver-wit: andere van een rode vlammege verw. Haar visch wort van de Indianen rauw, en ook gebraden gegeten; Uitte schulpen worden verscheide dinghen, als kastjes, kroesen, lepels, wandelstokjes voor de vrouwen, en verkeerberden gemaakt. De Indiaanse vrouwen makender armringhen en hals-cieraadt van.

Onderscheid. Plin H N: l. 32. c. 11.

Van de Parlen sullen wy inde natuurlijke Beschrijving van de Bergstoffen bandelen.

De Imbricata oft baar-wijs-gevlamde also genoemt,

Aldro: 1. 3. cap. 43.

genoemt, om dat de schulp na de gelijkenis van de verheffende zee-baren gevormt is. Het gemeen in Griekenland noemt haar Aganon: De Kajoleri van Arabie noemen haar Tridaknen. Hy is hard van visch, en swaar om te verteren: Die by *Plinius* Tridakna genoemt werd, is een voet lang beide schulpen woegen vijf ponden van twaalf oncen; op die plaats daar sy t' saam-gevoegt werden, was ider twe dwarze vingers dik, Hy was an *Aldrovandus* uitte rode zee ghebragt, en wort Tridakna gheenoemt, om dat hy niet als in drymaal kan door geflokt werden.

De gegroefde is, welkē de overlopende groeven den naam ghegeven hebben: daar zijn van hem verscheide geslagten; witte, swartachtige, geelachtige, en word door een onderlinge ontfanging t' saamgevoegt; daar is een langwerpige als een ey, met heel diepe schelpen; hy is kamvormig, geheel uitten asgrau geelagtig, met dry geele strepen verciert; uitterlijk yzergrau, binnen uitten witte en purpurpaars onderscheidē.

Hy is heel blinkend van staart, in 't midden met een kastanje-bruine streep, welkers midden met een bruinder streek overlopend is.

De Echinata oft Egelvormige, die de pekten of kamoeester gelijkt, heeft heel diepe gegroefde, en in 't rond gekartelde schulpen, inde groeven staan veel kromme angels, op zekere ruimte van malkander, dat'er parlen in hem gevonden werden, getuigt *Plinius*, want *Iuba* verhaalt ook dat by de Arabers een Koncha de gekerfde pekten gelijk, en ruw als een egel is, en dat de parl inde visch zelf leit als een hagel.

De schobagtrige die met halfkringronde groeven oft strepen op de wijs van schobbē verciert is.

De lange, van welke *Rondeletius* twe gedaanten stelt; een verscheiden geverwt, en in 't midden witagtig, en binnen met een witte glatheid verciert; de ander is met een witte ruwe schulp met veel stippen onderscheiden, welken hy meent de lange van *Plinius* te zijn, maar *Aldrovandus* geloofte dat hy de opregte lange van *Plinius* vertoont, welke buiten uitten witte donkeragtig, maar binnen roofverwig geschildert, en met sijn jong bevrugt is; deselve vertoont ook een ander, die op dat deel, 't welk omgevouwen is, veel gaatjes op haar orde geschikt heeft, die mogelyk van de natuur gemaakt zyn, op datter de lugt inschieten zoude. Die van de schilders, welke alsof genoemt is om dat sijn schulpen tot verw geschrapt wierden; hy is heel dik, en heeft buiten sijn bloem of verw, hy wort veel omtrent *Karia* gevonden. *Aldrovandus* vertoont een uit *Rondelet*: van verw als Cinnabar oft Sandaracha, van vorm als de Spondylis oft de kleine oesters.

De Korallina alsof gheenoemt, om dat hy de Koral in verw ghelijkt; is an sijn uitterste de pekten oft kam-oester ghelijkt, maar met ruwe strepen, en rode knobbeltes beset, binnen heel glat, en van verw als witte marmer; hy heeft harde vis, swaar van reuk, en ziltig van smaak. Na langhe zuide wind, en het opkomen van den hond, wort hy op den oever geworpen.

De rompelige, die met veel verheven strepen over dwars beset is, heeft heel dikke schulpen, binnen zilver-wit, welke door onderlinghe ontfanging gevoegt werden; Daar uit werden

Paapse bede-kralen, en tantstekers gemaakt.

Hier toe behoort de rompelige Koncha van *Rondeletius*, die van d'een zyde tot d'ander met veel rompelen hier en daar zonder orde besproeit is. Sijn schulpen zijn plat, en verscheiden geverwt, de lippen van de schulpen zijn dik, en so nauw t' saam-gevoegt, dat sy sonder geweld niet kunnen geopent werden. *Diphilus* seit datse veel vleesch, en goet sap maken.

De romboides oft ronde, die ande oude onbekent schijnt, heeft *Rondelet*: gegroefde musculus genoemt, om dat hy een schulp heeft die van de zee-musculus gelijk, de gehele schulp is swartagtig. Hy is ongemeen om dat hy sig in 't diepst vande zee houd, en heeft harde visch. *Bellonius* meent dat hy van de Grieken Balanus genoemt is, maar qualyk, gelyk by *Rondeletius* te sien is.

Uitte glatte is de Koncha, Gaiades, de swarte, de gestrepte, de dikschulpige, en de dunne. De Gaiades zijn de grootste en glatte, en binnen heel wit, maar niet heel diep: haar vis is wit, hard, en swaar om verteren, en maakt dik sap: sy worden heel selden gevangen. De swarte is dese gelijk, behalven dat hy binnen en buiten swartagtig is. De gestrepte is heel glat van schulp, en so hard als Marmer: hy heeft desen naam, om dat hy vijf brede strepen van d'een na d'ander zyde getrokken heeft. Van dese vertoont'er *Aldrovandus* veel: de dikschulpige verschelen van de Gaiaden en ruwe Chama niet alleenlijk in dikte vande schulpen, maar in wijs van strepen, welke in die minder en breder, in dese meerder zijn, en uit een streep alleen bestaan. *Aldrovandus* vertoont eenige afbeeldsels van die, en onder die de grote en kleine tralyvormige. *Rondeletius* schrijft dat'er uitte gebrande, en gepoeijerde een treflijk Antispodium, oft yet het gebrant yvoir gelijk, gemaakt wert. De dunschulpige zijn buiten van lelyke verw, uitten slijkerig asgrauw, maar binnen silver-schoon.

II. S T I P .

Van de Chama oft Gaper.

DE naam van Chama wort, gelyk *Gesnerus* wil van 't woort Choö afgeleit, en is an dit geslaght vande Oesters gegeven, oft om dat sy altijt gapen, oft van haar ruimte. Cheme is by *Varinus* so veel als Chasina, dat is gaping, waarom *Plin.* seit dat de Parloesters haar met een gaping openen. De Francen noemen haar flamme en flammate: de Italianen Peverazas, niet so seer om datse peperagtig smaken, als om datse met peper gegeten werden. Als *Spartianus*, in *Helio-gabalus*, Oesters oft Lithostreas, dat is Klip-oesters noemt, meent *Hermolaus* dat hy de ruwe Chama, en deze Chama verstaan heeft: Sommi-ge hebben se ook Hiatus oft gapers genoemt; maar *Galenus* heeft het woort Concha voor Chama gebruikt. So ghy haar in 't algemeen anmerkt, daar is in so grooten verandering nauwlyk iet zekers, op wat wijs oft door wat tekens zy van de Koncha onderscheiden werden, dit alleen uitghenomen: Dat de Chama dit sonderlingh heeft, datse dikmaal gapende op den oever ghehouden werden, waarom *Ion: Chius* haar naam van Kechenenai afleidt; Voorts schrijft *Ælianus* van haar aldus: De zee-gapers

Aldro: l. 3.
cap. 53.
545 556.
&c.

Aldo: l. 3.
cap. 45.
Plin: H: N:
l. 9. c. 53.

Aldro: l. 3.
cap. 47.

Aldro: l. 3.
cap. 48.

Aldro: l. 3.
cap. 49.

Aldro: l. 3.
cap. 18.

Zijn verscheiden en veelerley, sommige ruw, andere glat: sommige werden mette vinger vermorfelt, andere nauwlyk met een steen. Sommige van die zijn heel swart, andere silver-wit, andere uit beide vermengt: en gelijk haar geslagt verscheiden en veelerley is, also hebben sy veel en verscheide plaatsen; want sommige leggen op den oever in 't zand, en de modder verstrooit, eenige leggen onder de wier, en andere hangen vast an de klippen.

Plaats.

In de Somer als den ooght begint, swemmen sy veel met scholen in de Zee van Istria, en schieten dan licht voort, daar sy voor die tijd door haar eigen swaarte niet kunnen verheven werden; Maar sy scheppen groot vermaak in een stille Zee, en zijn gaarn van de Weste winden bewaert, daarom als sy in haar schuilhoeken verborgen, en in haar schulp gekropen zijnde, gevoelen dat de Zee begint te bedaren, en de Weste wint te waijen, dan verlaten sy haar schuilhoeken, swemmen na boven, vertoonen haar met een gapende schulp, en verwagten een aangename en sachte wind: indien haar die ghebeurt, ghebruiken sy den eenen schulp onderspreidende, den ander opregtende, desen voor een seil en de voorgaande tot een schip, so dat ghy haar van verre siende, meent een geheele vloot schepen door de stille zee te sien zeilen. Indien sy voelen dat haar een schip nadert, en datse door een grooter oft sterker visch beroert en verschrikt werden, sinken sy met togetrokke schulpen na beneden. Dat haar vis den buik en 't water loft, schrijft *Atheneus*, maar *Dioskorides* gewaagt van 't water-lozen niet. Sy worden in glatte, en ruwe verdeelt. De ruwe wort *Chama trachea* by de Grieken genoemt, van sijn uiterlijk deel van de schulp, daar sy veel schuinze holle strepen met mos vervult hebben; *Bellonius* zeit datze gegroefde en rond-gedrayde deuren hebben, en schulpen zo hard datze niet als met een grote slag kunnen gebroken werden; dat de kanten niet in 't ronde getand, maar op de wijs van de *Mutilus* glat zijn. Hy beweegt sig als de *Slek*, en wyl hy uit een sterke wervel bestaat, kruipt hy, mette zelve de schulp beweghende, als de wormen over 't zand. Sy worden op de oevers in 't zand gevonden. *Hifecius* noemt haar visch hardagtig, van quaat zap, weinig voedsel, dat ligt affchiet, en de siltigheid van de Zee gelijk. *Diphilus* doet'er by dat het de maagh ange-naam is.

Aldro: l. 3.
cap. 62.

De glatte *Chama*, by de Grieken *Chameleia* ghenoeemt, bestaan uit een dobbele schulp, die nochtans mette vinger licht gebroken wert. Sy zijn de glatte *Koncha*, *Gaiades* genoemt, ghelyk. Sy worden in den Ocean zo groot, datze meer als vier vingers breed, en meer als tien lang werden. Sy zijn buiten en binnen heel wit. De visch is ook wit, en daar in zijn twee gaten, een voor een mond, en d'ander tot een doorgangh voor den drek, beide zijn sy bochtigh, zo datze rekken en inkrimpen kunnen, dit om water in te zuigen, dat om den drek uit te werpen. Sy hebben ook haar papaver oft swart sap als de overige schulpvissen. Als sy schuilen gapen sy met een wyder mont. Sy worden ligt vande warmte geraakt, waarom sy terstont beginnen te gapen,

en ligt sterven als sy wat ver van de zee leggen; Sy worden in 't zand mette *Tellina* gevangen; datze van haar zelf beweegt werden, en haar plaats inde zee veranderen, sal hy bevinden die haar in een tobbe met water werpt: 't welk de Venetianen doen om haar langer levend te bewaren, ongewassen worden sy om het zand verworpen: gewassen, versch en noch levend, zijn sy niet minder als de *Tellina* te achten. *Aldrovandus* heeft verscheiden van de zelve ver-toont, wiens afbeeldsels ghy kond nasien.

Onder de glatte worden begrepen de *Piperata*, de swartachtige van *Bellonius*, de swarte van *Rond*: de *Glycymeris* van de selve, en de *Peloris*.

De *Piperata* van *Bellonius* word by sommige Italianen *Biverone* genoemt, niet so om dat hy om sijn peper dorst verwekt, als om dat hy gedurigh drinkt, en niet langh zonder water kan gehouden werden, en om dat hy te markt gebracht, en in 't water geworpen, een dobbel langachtige tongetje uitsteekt, so dat hy als de dorstige *Kochlea* gevoelt werd, sich geduerigh te bewegen: Hy leeft in 't slijk, en heeft so dunne schulpen, datse doorschijnigh zijn, sy worden als de oesters met een zenuw t'saam-gehecht; Sy hebben glatte lippen, en meer in den omkring gerond als de *Tellina*.

De swarte van *Bellonius* kan in sterkheid van schulp lichtlyk mette ruwe dinghen, en heeft sodanige diepe kerven an de randen niet: Hy is grooter als de *Peloris*, en ook zoeter, daarom meent hy dat het de *Glycymeris* is.

Aldro: l. 3.
cap. 61.

De swarte van *Rondeletius* heeft langwerpige schulpen, die dik, hard en als *Marmer* zijn; De *Glycymeris* heeft haar naam van haar zoete visch bekomen, van welke *Makrobios* ook ghe-waagt: Sy zijn grooter als de *Pelorides*, langwerpigh van schulp, op de wijs van de *Rivier Mytilus*, maar harder, dikker, en rompelig, dog evenwel daarom niet ruw. uitten witte rosch, in vis en goedheid van zap de *Peloris* gelijk; Daar zijn'er die haar *Glycyamarides* noemen: *Aldrovandus* meent dat het de grote *Peloris* van *Atheneus* is. Gy sult de *Karycia* van *Plinius* te vergeefs tot de *Chama Glycymerida* betrekken: De *Macedoniers* na 't getuigenis van *Agesandrus* noemen de ruwe *Koncha Korijkous*, ghelyk de *Atheniensers* haar *Kreious*, dat is *Ramachtige* noemen. *Makrobios* seid datse ook op de maaltijd van *Lentulus* geweest zijn.

Aldro: l. 3.
cap. 63.

De *Pelorides* hebben haar naam niet so seer van 't slijk (daar soud moeten *Peloorides* gheschreven werden) als van haar grootte, want *Peloorion* en *Pelooron* betekent iet groot oft wonderlyk, oft van *Pelorus*, het uitstekend hooft van *Sicilie* bekomen, daar de beste gevangen werden, *Atheneus* schijnt haar op een plaats na 't gevoelen mogelijk van *Phililus* van 't geslagt van de *Chama* oft gaper afgescheiden te hebben; Sy bestaan uit twe schulpen, gelijk *Rondelet*: nagelaten heeft, die noit so dicht gesloten werden oft sy gapen, 't zy levend oft doot, ook sonder gevoel van eenige warmte; de schulpen zijn glat en langwerpigh, uitten witte purpuragtig, in 't midden t'saamgevoegt: De vis is binnen wit, die ook t'saamgetrokken, nauwlyk van de gehele schulp kan bevat werdē; uitgestrekt is sy veel

veel langer, rond, dik als een middelste vinger, en een manlijk teelid niet ongelijk: An beide einden vertonen haar twee gaten, het een rondachtig voor een mont, het ander voor den drek. *Bellonius* schrijft datse van de kleine krabben verschelen, om datze tops-wijser en grooter van lijf zijn; want, seit hy de kleine krabben zijn van platter vorm, met een doorschijnighe schulp, en veel dunder als de glatte Chama, maar hy is middelbaar tussen ruw en glat, en daar-en-boven met geelachtigh beeldwerk onderscheiden.

Sijn visch is harder als van de *Tellina*. *Diphilus* seit dat hy veel en goed voedzel geeft: haar lippen, doet'er de selve by, zyn dikker, en so nauw't saam-gevoegt, datse niet als met gewelt opgebrosen, en dikmaal gebrijfelt werden, eer sy gapen. Tot hier toe *Bellonius*.

III. S T I P.

Vande Oesters.

Naam.

Die schulpvis welken de Latynen *Ostreum* en *Ostrea* noemen, hebben de oude Grieken *Ostreon* en *Ostreion* oft van *Ostraku*, oft als van *Osteon*, om dat hy als met een beenachtige schulp bedekt werd: De huidendaagse *Astridion*, *Psellus* *Ostridion*, en *Hesychius* *Urtakon* genoemd; nochtans sult ghy vinden dat het woort *Ostreum* voor 't gheheele gheslacht van de schulpvissen genomen werd: Waar van *Suidas* het woort *Echinus* *Talattionto* *Ostreum* oft *Zee-oester* overset.

Beschrij-
vingh.
Aldro: l. 3.
cap. 66.

Wat angaat haar vorm, daar van schijft *Aldrovandus* dit: Wat de vorm van de Oesters angaat, *Bellonius* seit, dat onder 't geslacht van de dobbelschulpige dit, de oester en kamvis oft de peeten eigen is, datse een onder en boven-deel hebben, van welke het een verhevener en tops-wijs, het ander plat is. *Plinius* seit elders dat den oorsprong en teeling van de *Concha* oft schulp die parlen draaght, niet veel van de schulp van de oesters verscheelt.

Op een ander plaats schrijft hy ook dat de *Thethija* de Oesters gelijk zijn; en *Hegesander* by *Atheneus* dat de visch *Hepatus* twee stenen in 't hoofd heeft, in verw en glans de Oesters gelijk. Dat het geslacht van de Oesters geen hoofden heeft, blijkt by den selven *Plinius*. *Galenus* ontkennt datse hayren hebben; maar beter heeft *Plinius* geseit datse alle geen oogen hebben; daaren-boven zijn de voornaamste deelen van de Oesters kort van wervel oft *spondilis* (dat is de innerlijke visch) en niet veselagtig, en de gehele visch inde holte ghelegghen. *Perottus* seit, dat de *Spondylum* inde Oesters, dat ront, en wit, en eeltachtigh deel is, dat hy binnen in 't midden heeft, van de gelijkenis vande wervel genoemd, diemen ande spinnen doet, om in 't spinnen beter te draijen; want de overighe omlopende visch wort *lacinia* oft den baart genoemd. 't Geen de kuit oft het ey genoemd werd, seit *Wottonus*, dat de Oesters niet altijt, maar inde Lente hebben, 't welk daar na vermindert, en ten lesten geheel vergaat.

Aristoteles heeft ghewilt, dat sulks maar ten deel geschiede, en heeft erghens geseit dat het dat selve was 't geen de *Echinus* heeft. Na 't

fegghen van de selve hebben de Oesters een doorgangh voor den drek in haar boven-deel. De selve *Aristoteles* eigent haar ook ruwe schulpen toe, elders ook dikke lippen; En *Plinius* seit dat sommige met een kayachtige hardheit gedekt werden, als de Oester en de *Koncha*.

Wat angaat haar teeling, daar is in haar geen onderscheit in kunne, gelijk *Plinius* en *Oppianus* verhalen, daarom groeijen sy in verrottende slijk, oft het schuim dat lang om de schepen oft palen hanght: want sy worden in holle klippige plaatfen door by-komst van de soete wateren geteelt. Datse nochtans uit de voortgebraghte verrotting iet vrugtbaars hebben angenommen, hoewel sy niet versamelen, hebben wy uit *Aristoteles*. Hierom seit ook *Plinius*: Daar is onlangs bevonden dat'er inde oestergronden een vrugtbare vogtigheid als melk uitte Oesters vloeyt: En *Petrus Gillius* seit van geloofwaardighe ghehoort te hebben, dat de Bizantiners Oesters, Fokken, en haar melk gelijk als zayen. Sy worden ten ansien van 't gestarnte heel groot, maar voornamentlijk omtrent het begin van de Sommer zijn sy vol melk, en wanneer de Son in de ondiepten schijnt: dat ghestarnte is de Maan, welke vol zijnde, de lichamen vochtig maakt, soo dat de voorsichtighe heelmeeesters als dan de *Trepan* oft boor niet ghebruiken, om dat de hersene meer vloeit, en 't geheel begriip van de hersenpan vervult wert: Dat sy geen sinnen hebben, lesen wy by *Plinius*, datse hooren is niet waarschiijnlijk, zeit de zelve, maar nogtans duiken sy op het gerucht onder, daarom moet men stil zijn als men haar inde zee wil vangen: datse nochtans geen ghevoel oft beweghen hebben, verhaalt *Aristoteles*: Sy leven met zeewater en slijk, en ook met dau, waarom haar *Oppianus* *Erseenta*, *ostrca* oft dauagtige oester genoemd heeft.

Teeling.

Arist: de
Generat:
l. 3. c. 11.

Plin: H: N.
l. 2. c. 41.

Van haar plaats zullen wy in 't onderscheid spreken: Dit zullen wy nochtans hier by voegen, datze niet alleenlijk inde zee en zoete wateren, daar de rivieren veel invloeyen gevonden werden, maar ook inde klipachtige, die de bykomst van 't soet water niet hebben, gelijk omtrent *Grynium* en *Myrina*, dat wy by *Plinius* lezen, maar het is wonderlijk 't geen by *Atheneus* staat: Datter na dat *Apamea* een stadt in *Phrygie* ten tijde van den oorlogh van *Mithridates*, door aardbevingh verzonken was, Meren die van te voren nergens gesien waren voortgekomen, en rivieren en bronnen uit de selve plaatfen door die aartbeving ontstaan zijn, veel oude verdroogt, en veel soet en zout water, hoewel de zee daar ver af lagh uitte ingewanden der aarde voortgevloeit is, welke die geheele streek met Oesters en Zeevisch vervulden.

De Oesters hebben de Zee-krabben en Starren tot vyanden; Van die spreekt de schryver van de natuur der dinghen aldus: Als de Oester sijn schulp opent, om sich inde zachte loght te vermaken, leidt hem de Krabbe gheswinde laghen, en werpt een steentje tussen sijn schulpen, soo dat hy die niet kan toefluiten, en die eet also de visch van de Oester op.

Vyand-
schap.

Datse haar gebruik inde spijs hebbē is niemāt

onbekent. *Bellonius* zegt datse rauw, gezoden en gebraden, de edelste van alle schulpvissen zijn: Nochtans lesen wy by *Galenus*, dat haar visch vochtig, tay, en van grofsap is, en dat het ook, dikke, rauwe, koude vogtigheid voortbrengt. De rauwe geven een ziltige vogtigheid van haar, daarom beroeren sy den buik en maken een spannende geilheid. Gezoden, en van haar vocht berooft, verwekken sy rommeling, volgens *Iovius*; volgens *Iulius Alexandrinus* zijn sy om haar sachtheid van visch beter om te verte- ren, en brengen meer een slijmerighe als rauwe vogtigheid voort. Gebraden (namentlijk op den rooster, met zout en peper oft andere drooghe kruiden toebereid, en niet van de schulp los gemaakt) zijn sy niet schadelijk. *Plinius* zegt dat sy alleen rauw zynde de maag verfrischen, de walging benemen, en den buik zachtjes ontlasten, sy wierden na 't getuigenis van *Makrobrius*, op de Priesterlijke maaltijden mette *Echinus* in't beginfel rauw opgedischt. Die haar nu eten wil moet de bewegingh van de maan waarnemen: sy moete mette wassende gegeten werden, om datse in 't afnemen van de selve arger zijn.

Sy hebben ook haar plaats in de geneeskunst. Sy worden met honigh, wijn en peper gekookt tegen de persingh gebruikt. *Garyopontus* heeft haar an de waterzugtige voorgeschreven. Datse ghebrandt totte sweringen van de lippen bequaam zijn hebben wy by *Myrepzus*. De asch maakt de tanden wit. Gestoten en gepoeijert verdrogen sy de quaadaartige sweren, dat wy an *Galenus* schuldig zijn. Dat de asch met oude pis gemengt de lopende sweren en t'schorft geneest, heeft *Plinius* nagelaten. *Marcellus* zegt dat de selve asch voor een zout met brood gebakken en gegheten terstond de verstoptheid oft de snuf van de neus verdrijft. Ten lesten heeft *Rondeletius* door ondervinding, dat de loog uit de asch van de Oesterschulpen veel vermag tegen de koude slymerige geswellen van de voeten en knien; Want zegt hy, sy verdroogt, ontdoet, en verwarmt, indien de asch na haar brandig niet gewassen werd.

Onder- scheid. Het onderscheid is veelerlei, 't welk van de verw, en plaats genomen werd. Indien ghy de plaats besiet, zijn sy eerst limnostrea gelijk haar *Aristoteles* noemt, die in de Zee poelen voortkomen. *Rondeletius* zegt dat die uit twee middelbare holle, en een weinigh verheven schulpen bestaan, maar dat die buiten ruw, en onessen zijn, en licht in dunne schelferen kunnen ghedeelt werden, en binnen glat, en wit zijn. Dat die schulpen klein, haar visch sacht, soet, en licht te verteren is.

De tweede zijn strand-oesters, die op de stranden en an de klippen sonder slijk oft soet water bezet ghevonden werden, welke klein, hard, en scherp zijn.

De derde zijn zee-oesters die in de zee voortkomen; ook klein en ongemeen. Sy nemen ten ansien van de Maan vry veel toe, maar zijn voornamentlijk omtrent het begin van de zomer, als de Son inde ondiepten schijnt vol zap: Dit schijnt de oorzaak te zijn, waarom sy op zommige plaatsen kleinder gevonden werden; want de donkerheid belet haar anwas, en be-

droeft zynde genieten sy minder voedsel: Sy zijn zomtjids inde middellandse zee veelt'samen op malkander gegroeit. Hier tuffen kruipt de *Scolopendra*, en in haar gaten leven ook zommighe wormen; de schulpen zijn buiten vuil en beslijkt, uit veel korsten oft schelferen bestaande, binnen glat en wit; haar visch is zacht, en rondom die zyn veel veselen als een baard, daar somtjids eenige rode hayren omlopen, 't welk een teken van haar waardigheid is, so *Plinius* getuight, die haar *Kalliblephara* genoemd heeft.

4. De Brittannise oft Engelse, die boven alle voor de beste gehouden werden, welke *Massarius* meent na de Lukrinse gevonden, en by *Iuvenalis* Iuvenal: Sat: 4. *Ruputins* genoemd te zyn.

5. Die van Xantoinne die zouter en scherper zyn.

6. De Bourdeauxse, onder welke de Medokinse, van de naast gelegen stad Medoe alsof genoemd, die een swart hoofd hebben, de voornaamste zyn.

7. De Circaise die van *Horatius* ghepresen Horat: Sat: 4. werden.

8. De Abydeense, die eertjids by de Bordeelbrokken geroemt wierden, so *Klemens Alexandrinus* verhaalt.

9. De Lukrinse van 't meer Lukrinus, in Kampanie, inde bocht van de Bajas, omtrent Puffolo gelegen, alsof genoemd, van welke, ghelyk als van de Engelse, *Plinius* aldus spreekt: De Brittanise stranden waren noch niet dienstbaar, als de Lukrinse *Orata* oft Goutvisch onse stranden verheerlijkte; Daar na heeft men gesien dat *Brundisium* in't uitterste Italie so seer de Oesters zocht; en op dat'er tuffen beide smaken geen verschil zoude vallen, is'er onlangs bedacht, de begeerte van het lange overvoeren van *Brundisium*, met de Lukrinse te voeden.

10. Die van *Brundisium* van welke de selve aldus spreekt: Sy willen wel in andere landen vervoert werden; alsof meent men dat die van *Brundisium* inde *Avernus* gevoed, haar eigen sap behouden, en ook van de Rivier *Lukrinus* angenommen werden.

11. De Kumanse, die *Strabo* voor de beste houd; ondertuffen zullen wy van die omtrent de Stadt Venetie, en inde Adriatische zee voortkomen, welke *Bembus* na 't seggen van *Kalkagninus* voor de beste gekeurt heeft, niet spreken. *Plinius* heeft haar met weinig woorden gedagt, als hy zegt: Wy zullen ook van de inboorlingen spreken, om de stranden van haar eer niet te beroven, maar wy sullen dat in een ander taal seggen, die de ervarenste van dese toets by onse tyden is: Het zijn de woorden van *Mutianus* die ik hier sal byvoegen. Die van *Cyricena* zijn grooter als de Lukrinse, zoeter als de Brittannise, en genamer als die van *Getulia*, scherper als die van *Leprium*, volder als die van *Luka*, droger als die van *Korijphasium*, lekkerder als die van *Istria*, en witter als de *Circensers*.

Wat angaat haar verw, in Spanje zijn sy rosch, in Illyrie donker, by de *Circensers* swart van vischen schulp, die nochtans lang de grootste eer op tafel gehad hebben. In de rode zee zijn sy met vurige strepen getekent; die ghy zoud seg-

Makrob: Baturn: l. 9. c. 6.

Onder- scheid.

Plin: H: N: l. 3. c. 6.

leggen door haar verscheidenheid een regenboog gelijk te zyn, so zyn sy met even gelyke strepen van malkander staande onderscheiden. De beste heeft *Plinius* aldus beschreven: De voornaamste van alle zyn de dikke, die niet slymerigh oft glat zyn, maar wel gevoed, meer dik als breed, en die in geen slyk gevangen zyn, (hoewel de Venetianen menen dat die best van alle zyn) ook die niet in 't zand, maar inde ondiepten ghegroeyt zyn, die kort van wervel, en niet al te vleefigh, oft met veel veselen ghebaard, en geheel in de schulp gelegen zyn. De ervarentste doen'er noch een teken by, namentlijk de vezelen met omringend purpur hayr, en die bewijsreden keuren sy voor de beste, en noemense *Kalliblephara*. *Iovius* zeit dat de beste zyn die ande kielen van de groote schepen hangen, en van de duikers mette hand geplukt werden. Behalven dese zyner noch wilde oft boschoesters en *Gaideropoda* oft *Efels*-voeten. Die noemt het gemeen in *Provence* *Scandebek*, om dat sy scherp van smaak zyn en daarom de tere lippen verhitten en byten. Sy zyn doorschynig van schulp, met eenige geelachtige deelen anders ook *Purpurachtig*, buiten hayrig en krullig, binnen glat blinkend, en heel wit: sy hebben weinig visch, en die zout, bitterachtig, en onangenaam.

Athen:
Dipnos:
l. 7.

Van dese ghewaaght *Atheneus*, en seit datse veel voedsel gheven, maar onanghenaam van smaak, en van quaden reuk zyn. Sy worden inde middellantse zee gevonden. De schulp kan tot smeringh van het angesicht der Vrouwen ghebruikt, en onder de verdrogende poeijers ghemengt werden. De *Gaideropoda* wort alsof by de huidendaagse Grieken genoemt, (gelijk of men *Efels*-voet seide) die nu den *Efel* *Gaideron* noemen. Hy heeft (na 't schryven van *Bellonius*) een schulp die door een wonderlijke konst van de natuur in malkander, namentlijk de bovenste in de onderste sluit, so datse als met henghsels t'saam-gevoeght, en in 't midden met een senuw tussen de knobbelen, en groeven ingeplant, schijnt t'saam-gebonden te zyn. De bovenste twe knobbelē passen net op de onderste holletjes, ghelyk ook de onderste op de bovenste. Daarom indien ymant dese *Oester*, geopent zijnde, wel beschout, sal hy hier kuwen, ('twelk belacchelijk is, want geen van alle schulpvissen heeft die) een maagh, en de overige voedende deelen sien: ja ook eenighe oirtjes, een gekrulde kampernoeilje gelijk, van grootte als een groot holletje van een *Polypus*, welke uitgebreid, en t'saam-getrokken werden. Het gemeen meent dat het de navel is. *Rondeletius* keurtse voor de wervels, welke by *Atheneus* van haar ruwheid *Tracheloi* genoemt werden. Van dese gewaagt ook *Plinius* en *Galenus*, en reket haar onder de *Ostrakoderma*: ook *Makrobios*, die haar onder de voornaamste lekkerny van de *Priesterlijke* maaltijt telt: als mede *Kolumella*, die haar onder de schulpvissen reket. De *Wervel* oft *Spondylus* bestaat, volgens *Rondeletius*, uit een dobbele schulp, binnen hol en glat, buiten ruw, en als een *Efels*-klau gerond, an sijn breedste deel, dat het onderste kan ghenoemt werden is hy dunder, minder hol, met een vast en sterken bant, oft ge-

leding t'saam-gehecht: want an beide schulpen zyn twee uitsteekfels oft knobbelen, die met twee holletjes ontfangen, en weder ontfangen werden, in 't midden hangen sy met een sterken swarten bant t'samen. De visch is binnen hard, en van quaden reuk. Sy groeijen an de klippen, en hangen so vast, datse niet als met een hamer, oft afgebroken stuk van de klippen ghevangen werden. Deselve *Rondeletius* heeft an de klippen van *Freskonie* inde bogt van *Agatha* kleine gevonden, daar kleine krabben in zyn. *Aldrovandus* vertoont eenige geslagten van de *Wervels* oft *Spondilus*, en onder die een heel schoon, buiten met veel stompe knobbelen versien, die an d'een zyd rootagtig, en an d'ander tuffen groen en grau twijffelbaar zyn, daar nogtans ook rode knobbelen onder-gemenght werden; Het opperhoofd oft den top is witagtig, binnen omringt de geheele schulp omtrent het einde een sigbare kring van groene verw: daar na volgt een kastanje-bruine, dan een witte en groenagtighe; in 't midden is de navel met eenigh geel vermenght.

IV. S T I P.

Van de Peeten oft Kam-oesters.

DE *Pectines*, so wy *Gillius* volghen, worden alsof van haar rompelen daar sy mede getekent zyn, ghenoemt. *Plinius* onderscheit haar somtijts van de *Pectunculus*, somtijts noemt hy haar door malkander. De *Grieken* noemen haar *ktenes*, om de gelijkheit van handen en voeten, gelijk het den uitlegger van *Nikander* behaagt.

Naam.

De naukeurige beschrijvingen sullen wy in 't onderscheit geven. Hier sal genoeg zyn, dat wy seggen datse dobbel-schulpig zyn, gelijk wy by *Aristoteles* lesen, datse haar met toesluiten beschermen, dat haar schulpen kamswijs gescheiden zyn, en daarom by *Atheneus* *Trachoustrakon* genoemt werden, en datse weerzyds oiren hebben die konnen gheopent werden, want sy worden an d'een zyde met een knoop t'saam gehecht, en an d'ander zyde groeyt dat, 't welk het ey ghenoemt werd. *Atheneus* heeftse by de *Oesters* vergeleken die *Parlen* in hebben. Sy komen van self voort in zandige en slykerighe plaatsen. Sy worden in de bocht van *Gaskonie* en *Normandie* veel ghevangen: En worden in een jaar volle groot, sy groeijen veel in de regen tyden, dat andere schulpvissen ook gebeurt; Want in droogh weer krijgen de kam-oesters een rofche verw. En eertijds was de *Euripus* sonder *Oesters*, niet alleenlijk door het yferwerktuig waar mede haar de vissers afschrappen en vingen, maar ook om de droogte: 'tgeen in haar de kuit oft de eyren genoemt wert, hoewel sy dat inder daad hebben, dat wordt nochtans metter tijd minder, en ook geheel tot niet, en het doet niet totte voortteelingh, maar het is een teken van beter voetsel gelijk in de bloetrijke het vet is. Sy hebben geen oogen gelijk de *Oesters*, en zyn twijffelbaar als de *Concha*; Want so ymand na de geopende *Kam-Oesters* sijn vinger uitsteekt, sluiten sy haar toe als of sy fagen. Datse als een pijl voortvliegen heeft *Plinius* verhaalt, indien dit anders niet totte *Loligo* behoort: Men hoort ook datse piepen wan-

Beschrijvingh.
Arist: H:
A. l. 4. c. 7.

Athen:
Dipnos:
l. 3.
Plin: H: N:
l. 9. c. 57.

Plin: H: N:
l. 9. c. 39.

neer fy boven op het water fwemmen. *Massarius* ontkent datse door de locht vlieghe; Want, zeit hy, wyl beide schulpen an het binnen eelt vast gehecht zijn, so datse nauwlyk konnen van malkander getrokken werden, konnen fy so los niet geopen worden om door de lot te vlieghe en z: Nochtans openen fy haar met fulken snelheid, datse door de hevige weder-stuit op springen, en als schynen te vlieghe.

Gebruik.

Wat angaat haar gebruik in de spijs. Sy zijn eertijds by de oude vermaart geweest, nocht in de bruiloft van *Kotys* achtergelaten. *Celsus*, en *Acchigenes* oordelen haar goed voor de maagh. *Galenus* zeit dat haar zap den buik los maakt even als de wey van de melk. By *Xenokrates* zijn fy soet, en lichter als de Oesters om te verteren. Gebraden hebben fy volgens den selven minder zap, en schieten beswaarlijker af: Als fy in haar schulpen ghebraden werden, hebben fy minder van dit ongemak, voeden ligter, en zijn beter; fy houden haar angeboorne soetheit ook in de pekkel, en doen water losen: maar de witte, en brede zijn zoeter, en de bleke harder. De rossche zijn quaadaartig, en doen water losen. De verscheiden geverwde zijn middelbaar: als mede die de *Fucus* gelijk zijn, welke alleen gegeten swaarlyk verteert werden, en nogtans het water losen. By *Diphilus* zijn de witte zachter.

Klemens:
Pädago:
l. 2.
Varro: in
Satyr.

De verscheidenheid van plaats heeft het onderscheid van goedheid inghevoert. *Klemens Alexandrinus* getuigt dat die van Methymna by sijn tijd van de lekker-bekken gefocht wierden. *Varro* heeft de *Pectunculus* van Chios onder de kreeften, en keurige lekkernijen begrepen. *Horatius Tarentinus* prijft haar, daarom komen die op haar penningen dikmaal voor. Van het overige spreekt *Xenokrates* aldus: De kam-oesters zeit hy die haar volkomen grootte hebben, hol, en swart geverwt zijn, houdmen voor de beste: maar zijn in de lente en somer noch beter, want op die tijdt nemen fy met het wassen van de Maan seer toe: Maar boven alle overtreffen die van *Mytilene* in grootte, aart en goedheid van 't zap. Diergelyke brengt de Ionise zee, omtrent Illyrie, Hetrurie, Salonæ, en Latium, ook voort. Nu ook Chios met de bygelegen eylanden, en Alexandrie. De Pontus van gelijken maar kleine, en die niet licht groot werden.

Plin: H. N.
l. 32. c. 9.

Onder-
scheidt.

So ghy haar gebruik in de genees-konst besiet. *Trallianus* belaft haar tegen de kronkeldarm pijn te gebruiken. *Plinius* zeit datse water losen en de blaas matelijk suiveren: totte geilheit zijn fy niet minder bequaam als de gemene oesters. Haar onderscheid is veelerlei: fy zijn grote, welkers eene schulp breder zijnde, als een dak boven gestelt is: fy zijn ook rossche, witte, verscheiden geverwde, en brede: fy hebben weerszyds oiren. Geen an d'een zyd alleen, indien wy *Bellonus* geloven. Uit de geoirde hebben sommige die beide even groot, andere kleinder als het hoofd van de schulp. Enige so groot, dat een lijn van 't een oir tot het ander getrokken, het hoofd van de schulp niet raakt, maar de oiren daar boven uitsteken. Andere hebben het een oir kleinder, *Rondeletius* heeft 'er twee beschreven. De eerste heeft de schulp daar fy geoirt is enger, daar na breder werdende, breid fy haar

in de rondte uit; de eene schulp is matelijk hol, en met een verheven rugh, en d'ander als een deksel van dese. Binnen heeft hy veel vis, welke ook an sijn vleefig midden dat lang, en teer is gehegt schijnt. In sijn vis is ook een deeltje een doijer van een ey in verw gelijk. Daar na volgt de Papaver, en een mondt als een trompet, en een dunne darm met dat geel vervult: de gehele vis heeft in den omkringh een verscheiden geverwt vlies als een boortfel: daar veel dunne draden anhangen. Diergelyke verthoont ook *Aldrov*: met een schulp van licht ysergrauwe verw en met ysergrauwe strepē belopē: de ander is met het gehele lijf langer, en smalder als de voorgaande, met breeder oiren, en beide schulpen zijn op de wijs van de bourdeauxse *pectunculus* hol. *Aldrov*: heeft veel gestalten van de selve in oiren en verw verscheiden verthoont, en onder die een verscheidē geverwde, een kastanie bruine, yvoir witte, en saffraanachtige, die een breed oir heeft, na evenbedeling van het dier, en een beginfel van een ander; De yvoire is op den top met een rode plek verciert, daar een andere gele boven staat. Daar is noch een ruw en donker geverwt welkers afbeeldsel wy hier by werpen.

V. S T I P.

Van de *Musculus* oft *Mossel*.

DE Schulpvissen die in 't gemeen *Musculi* Aldrov: l. 3. c. p. 70. oft *Mossels* genoemd werden, heeft *Plinius* somtijts *Myas*, en dan weder *Myiskas*, somtijts *Mijskos*, en dikmaal *Musculos*, *Atheneus* *Myas*, *Aristoteles* *Elattous Myas* genoemd. De huidendaaghse Grieken noemen haar *Mydion*, dat is een kleine Mossel, wy noemen haar enkelijk kleine *Muskulus*. *Rondeletius* beschrijft haar aldus: Sy zijn uit het geslagt van de schulpvissen, die met een dunne dobbele schulp gedekt werden. Sy groeijen an de klippen oft palen met hayr oft wol vastgehecht. Haar schulp is buiten swart, by na altijt met eenige ruigte oft wol bedekt: binnen is fy glat en blinkend, en uitten witte blau geverwt: an sijn spitse deel is hy dikker, en voort in den omkringh dunder. Haar visch is binnen bleek als die rau is, gekookt geel als een doijer van een ey, an den omkringh gebarad, daar in is een merkelyk gat, om water in te suipen, want hy trekt door geen veselen; in 't midden van de visch is een vischachtig deeltje een tong gelijk: daar in is ook een ray slijm, dat an het witte eelt hanght. Sy worden in de Zee, foete en stille waters ghevonden, maar by na nimmer in de lopende Rivieren.

Sy strekken byna overal tot spijs: maar de beste zijn die van Ephesen. De Zee-mossels geven bequaam voedsel: die van de foete waters zyn hard van visch, swaar om te verteeren, en van quaat zap. De loflijkste zyn die in Nederland uit de Noort-zee gevangen werden. So gy de Genees-konst aniet: *Atheneus* wil datse groot vermogen hebben om water te doen losen, 't welk *Celsus* ook toestaat. Dat de Zee-mossel met oude oly gestampt en opgeleit de ghezwollen en pijn van de hielen geneest, heeft *Marcellus Empirikus* naghelaten. Dat die van de stille waters de donkerheid der ogen in de lastdragende dieren genesen, getuigt *Gesnerus*. Sy

wor-

worden op de kolen gebraden, en haar nitterlijke huid tot het midden afgetrokken dat sich het wit vertoont: dan wordter gengber, en kalkanthum van elk even veel ondergemengt, en het poeijer in de ogen van de paarden geblasen.

VI. STIP.

Van de Mytulus.

Aldro: 1.3. cap. 71. Dioskor: 1.2. c. 7.

DE naam van de Mytulus hebben de Latijnen van de Grieken ontleent: die haar Mytulous noemen. *Dioskorides* noemt de schulp self Myaka. *Oribasius* noemt het dier Myaka: *Atheneus* noemt haar Myas scillodeis, om dat sommige van haar na de zee aijun smaken. *Aristoteles* Myas Pylodes oft non Foliatos ghelijc dat *Gasa* vertaalt, en niet breed van schulp gelijk *Niphus* uitleit, maar die in de diepte van de zee voortkomen gelijk *Rondeletius* zeit: Indien sy anders mogelijk niet peloodes moeten ghenoecht werden, om dat sy in't slijk voortkomen, ghelijc *Gesnerus* te kennen geeft. *Jovius* meent datse de zelve mette *Tellina* zijn, maar qualijk, gelijk in't volgende blijken sal. *Dioskorides*, *Galenus*, en *Aegineta* hebben haar onderscheiden, en verscheidentlijk van haar gehandelt.

Beschrijvingh. Teelingh. Arist: de Generat: 1.3. c. 11.

Syn beschrijving zoek die in't onderscheid: sy komen van self uitte zandige plaatsen voort, dat voor *Plinius* *Aristoteles* gheschreven heeft. Datse nochtans uit eenigh vermoghen uit haar voortgekomen (gelijk de *Buccinum* en *purpura*, die gezeit werden raten te maken, dat is eenige slymerige vochtigheden van een zadelijke natuur uitschieten) oft liever uit eenige vrugt geboren werden, om dat de kleine omtrent dat begin sel angroeijen, heeft *Massarius*, uit *Aristoteles* gheoordeelt.

Gebruik,

Sy hebben ook plaats in de spijs soo gebraden als gezoden, rauw smaken sy quaadaartigh en na de zee aijun. Ghekookt en met scherpe kruiden als mostert, en karszaat toebereid leggen sy die hoedanigheid af. Gebraden verwekken sy veel dorst: sy zijn arger die in de zandige plaatsen tussen aarde potscherven, als in de wier voortkomen. In den herfft en als'er veel soet water in zee valt behouden sy haar deugt, maar met'er tijdt worden sy bitter, en rosch van verw: Of sy zijn alderbest wanneer sy haar genoemde eyren hebben. Dat haar zap het lijf wel voert heeft *Plinius* naghelaten: Met het zelve worden volgens *Lemnius*, de Varkens vet.

Plin: H: N: 1.32. c. 9.

Lem: de Natur: Miracul: 1.3. c. 7.

De grote zijn hart en zwaar om te verteren: sy maken grof bloed, en geen goed zap. Nochtans voeden sy veel en losen het water en den buik.

Plin: 1. c.

In de genees konst hebben sy de zelve kragten met de mosselen. Dat haar vis tegen de beten der dulle honden goed is schrijft *Dioskorides*: Maar *Galenus* streeft'ertegen. *Plinius* schrijft het zap veel toe; Men zeit, schrijft hy, dat het zap van de Mytulus, den buik en de blaas lost, het inghewant zuivert, alles opent, de nieren ontlast, en het bloed en vet vermindert. Derhalven zijn sy goed voor de waterzuchtige, tot zuivering van de vrouwen, tegen de geelzucht, de leden pijn, en opblasingen en z: De schulp wort in plaats van eē lepel gebruikt om oly te scheppē.

Onderscheid.

Gy zult by de schrijvers eenige onderscheyden vinden; Want sy zijn ten ansien van plaats,

zee, en Rivier-Mytulen. Deze zijn die van de zee gelijk, maar daar in verscheiden datze minder zijn en haar opgerecht vertonen, en als een pin in de aard steken; sy veranderen niet van plaats: sy gapen heel wijdt, en konnen haar schulpen openen en fluiten, die dun, binnen glat, en bequaam tot verw voor de schilders zijn, sy zijn onangenaam van smaak. Die van de zee hebben so *Bellonius* seit, uitterlijk vlekken op de wijs van de pinna, an dat deel van de schulp, waar mede sy an de Rotsen hangen, haar voedsel zuigen, en zand, en't uitwerpsel van de Zee tot haar trekken: Hy voedt op de wijs van de pinna, in sijn schulp een ronde kleine krabbe, in al sijn deelen soo volmaakt, dat hy daar in kruipt, gevoed werd, en eyren veel grooter als een grote linse voortteelt: sy leggen op de aarde, hoewel nochtans de mosseltjes erghens an vast hangen. Die verschelen in groote, rondheid en smaak. Inde groote groeijen kleine krabben gelijk gezeit is: zommige smaken siltig en quaadaartig. Hier in verschelen sy van andere schulpvissen, datse, na't seggen van *Aristoteles* dunne lippen hebben; van haar grote van anderhalf oft twee pinten nar, gelijk *Plinius* zeit, spreek ik niet; Want dat schijnt meer de zee haas, oft de *Phoca* toe te behoren, oft de schulpvissen in't algemeen te moeten toegeschreven werden.

Aldrovandus heeft veel afbeeldsels van de selve vertoont, onder welke de kastanje bruine, de swarte met sijn angewassen knobbel, en de ander mette gele groeven is. Van de Rivier Mytulus heeft hy een grote met een kleine gegeven.

VII. STIP.

Van de Tellina.

DE naam *Tellina* heeft *Atheneus* an de Mytulus van de Latynen gegeven, en *Plinius* heeft de *Pectunculus* toege-eigent, 'rgeen *Dioskorides* de *Tellina* toegeschreven heeft: Wy verstaan hier die geene, welke de huidendaaghse Grieken *Xiphidria*, de inwoonders van Lesbos *Chinades*, de Francen in *Narbonne* en de Romeinen *Tellinas* noemen, om dat sy heel snel volmaakt zijn. De Venetianen noemen haar *Kapparazole*, oft *Kapparole*, van de gelijkenis van de Kappers.

Aldro: 1.3. cap. 72.

Naam.

De beschrijvingh kan onder de onderscheiden gesocht werden. Sy leven niet alleen inde Zee, en Havens die van de Zee bespoelt werden, maar ook in de Rivieren, doch voornamentlijk in zandige plaatsen.

Beschrijvingh.

Inde spijs hebben sy den lof boven alle andere schulpachtige. Haar visch heeft veel meer zap, en is sachter als van alle andere. De varse zijn volgens *Dioskorides* de maag goet, en voornamentlijk haar zap. Datze ghesoden soet zijn, en dat haar sap den buik lost heeft *Oribasius* verhaalt. Te Venetie, *Genoa*, en *Rome* draghen haar de Boeren in sakken te koop, en meeten haar mette maat uit: want wijl sy klein van lijf zijn, ('t zijn de woorden van *Bellonius*) en niet ligt geopent werden, en anghenaam van smaak zijn, worden sy wonderlijk veel voor lekkerny gegeten, voornamentlijk als sy wel gewassen en van haar sand gesuivert zijn; voornamentlijk de Zee-Tellina, en onder dees de sachte, worden

Gebruik

Durantes:
in The-
saur: Sani-
tat.

den van *Atheneus* Koninklijke genoemd, en seer geprefen. Dat *Kastor Durantes* schrijft, datse de maag schadelijk zijn is mogelijk van de Rivier *Tellina* te verstaan, Want die verwekken dorst en doen steen groeijen: Nochtans zeit *Oribasius* datse groter zijn en meer saps hebben, voornamentlijk die van *Egipten*, sy worden gestooten met zout besproeit, en trekken die vochtigheid door de schulp.

Galen: de
simpl: Me-
dicament:
l. 11. 38.

Athen:
Diphnos:
l. 3.

In de Genees-konst laten de ghebrande een brandige asch na, die met de gom *Cedria* vermengt de hayren mette wortel uitte oogschellen getrokken, het hergroeijen belet. *Arctus* be-
last haar zap tegen de dunne darm-pijn voor te schrijven. *Atheneus* zeit datze goed voor de kinderen zijn om 't gheluydt van de trompet na te bootzen. *Sopater* in sijn blij-ende spel *Eubelothombrotus* ghenoeemt schrijft ook: Sta stil, daar is schierlijk een zoet geluid uitte *Tellina* in mijn oiren geschoten.

Onder-
scheid.

Wat angaat het onderscheidt en gheslaght; *Atheneus* heeft haar in die van de Rivieren en van de Zee verdeckt, oft die in de Rivieren gevonden werden, en doet er by datse in de mond van de kanopus, en het opkomen van de nijl veel zijn. Die van de zee noemt hy dunschulpighe, en zeit datse den buik ontlasten, en wel voeden. Dese om datse groot zijn voeren met recht den naam van Koninklijke, ten waar de uitgedrukte woorden van *Atheneus* daar tegen strecken. *Bellonius* beschrijft de Koninklijke aldus: De schulp van de *Tellina* is glat, wit, niet gegroeft, en met kleine tandjes gekartelt, langwerpigh rond, matelijk smal, en sterk. *Rondeletius* stelt ook twe gedaanten, van welke de eene een dobbele schulp heeft, beide effen en glat, sterk, en dik, an den omkring zaagswijs getand, waarom sy heel dicht t'faamgevoegt zijn, en binnen matelijk hol. De ander word in de mond van de rivier *Araris* gevangen in de bocht van *Agatha*, de voorgaande gelijk, behalven dat hy groter van schulp, minder dik en uitten rode ten deel geelachtig is daar de schulpen t'faamgevoecht zijn, en in een scherpen hoek eindight. Hy doet er de derde by, die wit van verw, helder van schulp, uit veel stukken t'faam-geset, en binnen heel glat is: Hy is heel dun en ronder in den omloop; *Aldrovandus* heeft er meer bygevoegt, onder welke sommige de *dentalis* gelijk zijn, en ook een met een breukzame doorschijnende schulp, en noch een aschgrauw met dwarse rode strepen belopen.

VIII. S T I P.

Van de *Balanus* oft *Eykelen Pholades*.

Aldrov:
l. 3. c. 23.

DE Balani oft glandes hebben haar naam van de ghelijkenis der Eykels bekomen. *Bellonius* noemt haar *Pollicipedes*, om datse in 't gemeen *Poulsipedo* genoemd werden, en de grooten toon van de voet gelijk zijn.

Rondeletius heeft haar aldus beschreven. Wy oordelen dat dit geslaght de eykel is, om dat het mette eykels groote gelijkheid heeft; Want gelijk het voorste van den eykel glat is, en spits af-laet, en het achterste ruw is. Also ook dese, die wy an de rots gehecht vertonen, zijn, daar sy an de rots hangen, ruw, en de kopjes van de eykels,

daar het achterste van de eykel in befloten is zeer gelijk: sy hanghen veel an een wortel t'fa-
men die uitte reten van de rotfen hangen: sy zijn uit het geslaght van de schulpvissen; Want haar voorste, lange, ronde deel bestaat uit twee schulpen, van verw en glatheid de nagels ghe-
lijk; In 't midden is een reet uit welke eenighe hayrtjes als roodagtige pluimtjes voortkomen. De schulp bestaat als uit veel scherpe naghel-
tjes, en wast geheel totte lengte van vijf vingers, In Spanje zijn sy een duim dik: In Bretagne
kleinder. Het achterdeel dat an de rots vast is, bestaat meer uit een harde ruiwe huid als uit een schulp, en is uitten swarte geelachtigh: Bese meer in 't onderscheidt.

Van de plaats fullen wy niet veel seggen. In dat deel van Spanje dat an de Zee leit. In Nor-
mandie en Bretagne zijn sy overvloedigh, en worden in de naaste steden en dorpen verkogt, en hangen met risten an de zee-klippen.

Sy worden in de spijs geprefen van *Epichar-
mus*, en goet van smaak ghehouden, hy seit ook datse wonderlijk de walgingh benemen, en de vremde lusten van de Vrouwen tegenstaan. Op de maaltijt daar *Lentulus* tot Priester van Mars gewijt wiert, waren witte en swarte opgedischt, so *Makrobrus* schrijft. In sout water ghesoden, hebben sy harde visch, welke uitghetrokken wert, als men mette linker hant de wortel houd, daar sy an vast zijn, en mette rechter het hoofd grijpt, 't welk een weinig gedrayt zijnde, word de visch uit haar koker ghetrokken, die als een schacht ledig blijft: maar 't geen daar uitgeto-
gen word is langwerpigh als een worm, rood, en rond, en wordt ingeleit, en gegeten. *Archigenes* schrijft ook by *Galenus* datse goet teghen een quade maag zijn.

Het onderscheidt en 't geslaght zijn dese: Eerst zijn sy groot, die wy boven uit *Rondeletius* be-
schreven hebben. 2 Klein, die an de klippen en inde reten vande schepen groeijen, die lang onbeweeglijk op een plaats blijven; Sy wassen ook an de *Mytilus*. Sy zijn gegroeft, en hebben een gat daar sy gelijk als een baart uitsteken, en wassen veel t'faam-gevoeght. Sy hebben binnen weinig vis, en blijven altijt klein. 3 De *Egiptse* die ande mont vande *Nijl* gevangen werden, en zijn volghens *Atheneus* soet, lekker, en de mont angenaam, van veel voedsel, en overvloedig water-dryvend en buiklofend sap. *Aldro-
vandus* heeft ook enige vertoont, en onder dese veel matelijk rode, en t'faam-ghegroeide, die hem van *Gigas* angewesen, en gegroeft waren. 4 Een seker schulpvisch, die met regt *Polyceps* oft veelhoofst kan genoemd werden, want hy is uit veel eykels t'faam-geset, roodachtig, en glat. Ten lesten de zit-eikel die an sijn onder-deel daar hy op sit een heel groot gat heeft.

De *Pholades* hebben haar naam van *Pholein*, en *Pholeuein*, om datse in de holen en schuilgaten verborgen zijn; Want sy zijn ook an alle zyden in de gaten van de klippen bedekt, en worden door een nauwlijk kenbaar gaatje met water gevoed. My is, zeit *Rondeletius*, van een anderen oever een klipsteen toegesonden, daar gansch geen reten, of holen maar alleenlijk sulke kleine gaatjes haar vertoonden datse nauw-
lijk

Onder-
scheidt.

Aldrov:
l. 3. c. 34.

lyk sienbaar waren. Dese steen met veel slagen gemorffelt zijnde, waren'er binnen veel holen, van verscheide stant en grootte, daar ik die schulpen in gevonden heb. Sy bestaan uit twee lange schulpen, niet in de breedte uitgestrekt als inde Mytulus, maar uit ronde: binnen is by na de selve visch als inde Mutylus. Sy groeijen inde holen van die klipstenen, welke daar oft door kragt, oft door de natuur in gemaakt zyn, en worden in een schulpvisch verandert, die de ghestalte van die holligheid behoud. Sy worden veel inde haven van Venus gevonden.

I X. S T I P.

Van de Solen.

Naam.

DE Solen van *Eustathius* wordt by de Grieken Aulos gheuoemt, van de ghelijckheid van een goot oft buize. Donax van de ghelijckheid van een dik riet, 't welk Cypers-riet by *Dioskorides* gheuoemt is. Dactylus van de ghelijckheid van een Menschen vinger: Enten leiten word hy Onijx oft Nagel gheuoemt, van sijn uitterste randen die in dunheid, en ghestalte, de nagels gelijk zyn, oft van de verw en selfstandigheid van de schulp onse nagels niet onghe-lyk. De Venetianen noemen hem Kappa longa: die van Bononie Pesche kanelle. Sy worden van de arme luiden gegeten. *Galenus* seide datse hard van visch zyn, en daarom swaerlijk verteert werden, en dit, seide hy, is haar en de Purpura eigen. *Hiesecrus* seide dat sy 't zap daar sy in gekookt werden, dik maken. Datse inde mont van die haar kauwen glinsteren, schrijft *Plinius*. Dese, seide hy, hebben een natuur om in den donker te luchten, en so veel te meer, hoe sy meer vochtigheid hebben; Sy luchten in de mond van die haar eeten, ook in de handen, en mette druppen die van haar op de klederen, en op de aarde vallen, so dat het openbaar is, dat den aart van dat zap sodanigh is, daar wy ons ook, in 't lichaam zijnde, over verwonderen. *Rondeletius* schrijft de oorzaak van die glans het taje slijm van die visch toe: want al wat tay is, en als uit een lijn t'faam-gheset wordt, is glat, effen en net, en daarom ook glimmende. Sy worden verdeelt in Man en Wijfje: die noemt *Plinius* Solenes Aulas, en Donakas: dese Onyches, oft nagels. Het Mannetje is volgens *Rondeletius* uit het geslacht van de langhe Koncha, uit twee dunne glatte schulpen bestaande, an d'een zyde met een swarten band t'faam-gevoegt, hoewel *Aristoteles* anders schrijft: want wijl eenighe dobbel-schulpighe an d'een zyde vast-gehecht, en an d'ander los zyn, datse konnen gheopent en ghesloten werden, andere an weerzyden t'faam-gevoegt zyn, telt hy de Solenes onder de laatste, daar sy nochtans altijd an dees zyde los gesien werden. Sy zyn negen vingers lang, een duim dik, hol als een riet, met beide uitterste randen altijd geopent, an 't voorste deel steekt hy sijn hoofd uit als een Schildpad, en trekt het daar ook weder in. Syn visch is inde lenghte door de schulp uitgestrekt: De schulp is blauw gheverwt, met openbare dwarse strepen belopen, daar hy t'faam-gehecht word, is hy dikker, op andere plaatsen is hy heel dun

als de Mytulus: Hy leeft met water en fant. Dat sijn visch het water doet losen, staat by *Plinius*: maar wijl hy van lijmig zap is, vrees ik dat hy dwaalt: Van die is het Mannetje van *Rondeletius* verscheiden; want hy is met rode dwarse strepen belopen, en op beide de uitterste delen ver-toont sich een geel. Van 't Wijfje spreekt de selve *Rondeletius* aldus: *Plinius* noemt de Wyfjes van de Solenes Onychas, die in verw, smaak, en grootte van de Mannetjes verschelen, maar met het overighe die gelijk zyn. De schulp is met geen blauwe strepen onderscheiden, daarom worden sy by *Plinius* eenverwig gheuoemt.

Haar visch is foeter, maar kan naulijk, als van haar zand gezuivert, gegeten werden; sy werden gezoden en gebraden gegeten, en zyn best op de kolen gebraden tot datse gapen; *Rondeletius* acht die arger, om datse droogh, hard, en sonder zap zyn: Datse in 't zand over-end staan schrijft *Bellonius*, maar datse 's nachts uit haar diepe gaten kruipen, en sich daar na weder verbergen, daar sy niet als met een yzere schop diep en over dwars in d'aard ghesteken, konnen uitgegraven werden; Dat *Plinius*, en voor hem ook *Aristoteles* gesien heeft.

X. S T I P.

Van de Pinna oft Pin.

DE Pin is by de Grieken Pinne oft Pinna ('t welk vuiligheid betekent) gheuoemt, om dat hy altijd met vuiligheid bedekt word. *Hermolaus* schrijft dat de Pinna van *Demokritus*, Ægiprse Concha mette bynaam van Paralius gheuoemt is: Van sommighe word hy Agnus Kastus gheuoemt. De Neapolitanen noemen hem Perna, de Venetianen Astura. Besie sijn beschrijvingh in het onderscheit: Sy worden uit twee schulpen t'faam-gezet, en zyn van de ghestalte van de Mytulus niet verscheiden, daar wonen ook Krabben binnen hem. *Rondeletius* zeide dat hy te Rome een gesien heeft die byna een elleboog lang was.

Indien gy haar plaats besiet, de Pinna groeit in Akarnania, en teelt ook parlen, soo *Plinius* getuigt. Of sy inde zee zyn, twijfelt *Bellonius*, en *Rondeletius* seide datse op plaatsen daar de zee of en an loopt, naulijk ghevoonden werden: Te Venetie wort hy niet gesien, maar inde Propon-tis, ter zyden die bocht, welke na Nikomedie strekt, is hy overvloedigh; datse onder de verwoeftste plaatsen van de stad Nikomedie ghevoonden werden, getuigt *Bellonius*.

Sy hebben in 't soeken van haar spijs, altijd de Cancellus oft de Squilla by haar: Sy worden niet van haar plaats ghevoert oft sterven, ten waar sy weder in de zelve stand in d'aarde ghesteken wierden; want wyl sy die natuur hebben, dat haar noodigh is opherecht te staan, om door haar veselen het zand tot haar te trekken, konnen sy legghende niet leven. *Philes* heeft haar natuur heel treflijk met Rymen beschreven, in welkers schulp hy zeide dat parlen en sijn linnen gevonden werd.

Wat angaat haar ghebruik inde spijs; *Athenus* zeide datse water drijven, swaerlijk verteert en verdeelt werden: De kuyt die sy

volgens *Aristoteles* hebben, is ten aanzien van de kracht van de maan zomtjds minder, en doet niet totte teelingh, maar is een teken van beter voedsel.

Van de visch schrijft *Wottonus* aldus: de tederen pinnen, zeit hy, die vol en vischachtigh zijn, worden voor best ghehouden, en die inde slijkerighe stille plaatsen daar de zee met zoet water gemenght werd, voortgeteelt werden; want hier komen sy beter voort als daar sy van de baren beweeght werden: De kleine die inde lente en zomer gevangen werden, zijn beter als de groote, want sy zijn angenamer en volder: Die middelbaar zijn, hebben wel zachte, zoete, witte visch, maar een hard eelt, swaar om te verteren, en dat de bederving tegenstaat; want het overige lijf rot eerder als het eelt: De ghebrade zijn harder als de gezode, voornamentlijk met wijn besproeit: De visch van die in wijn gheweekt zijn, is zachter, maar verwekt winden.

Onder- scheid. Wat angaat het onderscheidt, *Rondeletius* heeft'er dry gekent; *Bellonius* twee, *Aldrovandus* stelt'er vier.

De eerste van *Rondeletius* is de alderkleinste, de *Mytilus* ghelijc, behalven dat hy sijn smalle deel veel scherper en langer heeft: De schulp is buiten ruw, donkerverwigh, binnen groen en zilver-blinkend indien hy in't zand gegroeit is, indien hy in't slijk geleeft heeft, is hy geelder, en minder blinkend: Van sijn onder en smalle deel breid hy sig in een ruime breedte uit; daar zijn de schulpen vast t'saam-gevoegt, hier worden sy lichtlijk geopent; binnen is'er veel visch, welkers deelen alle ongescheiden gedeelt zijn: de ander zeit hy dat by *Plinius* *Perna* ghenoot werd; Die *Perna*, zeit hy, uit het gheslacht van de koncha, staan al gapende omtrent het eyland *Pontia* overvloedigh, als een Varkens-poot diep in d'aarde, en omtrent een voet van malkander.

Sy soeken haar spijs, in den omkring van haar randen hebben sy tanden kamswijs; binnen hebben sy een wervel, 't welk de harde innerlijke visch van de Oesters is: Dat deze een van die gene is, daar de krabben in groeyen, verhaalt *Athenicus* uit *Theophrastus*.

Dat sy inde France zee, en binnen haar parlen gevonden werden, schrijft *Rondeletius*. De derde is kleinder, en daar in verscheiden, dat hy eer hy van sijn smalle deel breeder werd, uitgeholt is. Hy leeft in slijkerige en zandige plaatsen daar hy vast in steekt; hy heeft binnen harde visch, die een quade smaak heeft.

De een van *Bellonius* is groot, d'ander klein; dese is buiten meer wit, en helt binnen na't blauw, hy is in't ronde met veel zachte angeltjes ruw; sijn schulpen, die doorgaans an de geheele zyde t'zamen-gevoegt zijn, opent en sluit hy toe, an welk deel hy platter is, maar daar hy sich uitbreid, daar is een sijn hayr, hardagtig, en swart, daar hy mede an de steentjes vast-gehegt werd, en van daar het slijk en vuiligheid na sijn maag trekt: Die hy *Perna* noemt, en van de zee is, heeft geen diepe rimpels, is met een harde schulp gedekt, en dikmaal twee voeten langh: Hy voed ook gelijk de kleine *Pinnophylax*: hy

groeit in slijkerighe en poelachtighe plaatsen. Hy loopt diep in Zee, en heeft een onangename smaak.

Uit de pinnen van *Aldrovandus* is de eerste geangelt, en rood geverwt. De ander is de kleine *Pinna* van *Rondeletius* ghelijc: De derde is een geslagt van de *Perna*. De vierde die uit en innerlyk afgebeeld word, is buiten donkerverwigh, en rood gesprenkelt, en binnen bloet-rood en blauw. Daar is noch een vyfde, met een wratachtige knobbel binnen angewassen.

Voeg by de pinnen ook de *Koncha anatife-ra*, oft Ende-schulp. Sy zijn verscheiden van geslagt. De eerste bestaat uit dry deelen, met een angehechten navel. d'Ander uit vyf, met den navel. De derde is geopent, en daar is de navel inghehecht. De vierde gaapt, daar de pluimtjes eerst uitbarsten. De vyfde vertoont haar vrucht binnen de schulpen. De sesste vertoont haar onvolmaakte vrucht uit de schulp genomen. De sevende vertoont de Vogel *Bernikla* die volwassen, en uit de schulp geboren is.

VI. L I D.

Van de Conchilium met eene schulp.

I. S T I P.

Van de Lepas oft Patella.

Tot hier toe is van de dubbelschulpagtige gesproken. De enkel-schulpachtige zijn de *Lepas*, de *Koncha veneræ*, de *Koncha persica*, en de *Penicillus*. Tot de eerste behoort de *Auris marina* oft Zee-oir. De *Lepades* zijn by *Plautus*, so het geen gebrek is, *Lopades*: By sommige Grieken *Pomatia*, by de Huidendaaghe *Petaglides* ghenoot, om datse in de Zee als *lepides* oft schobben van de klippen zijn, oft om datse als de klippen van haar berooft werden, *lepestai* e *lepizestai*, schijnen ontschobt te werden. *Gaza* leid dat *Patella* uit, na de ghelijkenis van een Spys-vat, ghelijc *Rondeletius* seit. Datse onder de enkel-schulpachtige behoren, is ongetwijfelt. Sy hangen mette schulp, die an den rug gegeven is, an de klippen; daar seit *Aristoteles*, dat het eene ondedekte deel de visch vertoont. De mont helt na de aarde, en de uitgang van den drek staat opwaarts verheven. Sy hebben ook de papaver in't onderste van de schulp. *Bellonius* seit datse so groot zijn als het boven-af-ghesneden deel van een eyer-schaal. Dat de verw van de schulpen blauwachtigh oft asgrauw is: datse twee hoorns als een Slek uitsteken, en een hoofd en mond desen gelijk hebben.

Indien ghy haar plaats ondersoekt: Sy worden an de klippen van den oever van Gaskongie, Bretagne, Marseilje, en an de rotfen van de bocht van *Agatha* gevonden. Omtrent de Eylanden *Lepadusæ* so overvloedig, datse de selve den naam gegeven hebben so wy *Athenicus* geloven; Datse van de steenen vallen om haar kost te soeken, schrijft *Aristoteles*, welken *Bellonius*, als hy seit datse als de hoornslekken kruipen, ook toestemt, maar *Rondeletius* ontkennt dat; Want, zeit hy, sy zijn met geen deelen om te swemmen versien, ten waar hy

Aldrov: l. 3. c. 19.

Naam.

Befchrijvingh.

Plaats.

Alian: H:
A: 1.6. cap.
55.

ginsen herwaarts by geval van de baren gedreven wiert. Hy behoeft ook de kost niet te zoeken, want sy leven met schuim en zee-water, dat genoeg an de klippen spoelt: en indien het water tot daar toe niet anvloeit, is't nootfaaklijk dat hy 't geen inde schulp overig was, verteert zijnde, vermagert, en ten lesten sterft. Angetaft zijnde, voegen sy haar so dicht an de stenen datse mette vingers van Milo niet kunnen afghetrokken werden, maar men heeft daartoe een mes oft scherp yser van node, om tussen haar en de stenen in te boren; gelyk na 't seggen van *Bellonius*, de Kinderen an de stranden van de Bretaignise-zee doen.

Gebruik, Inde spijs worden sy rauw van de Vissers en Inwoonders van de stranden, ghebruikt. Gekookt werden sy lichtliker verteert, als sy niet al te veel gekookt werden. Sy lossen den buik. Datze ook om vissen te vangen gebruikt werden, blijkt uit dit van *Tarentinus*. De toebereiding van de spys *stolatus* genoemd, geschiet aldus in Zee, door welkers kraght alle Vissen op een plaats by malkander komen.

Neemt de *Patella* uitte Zee, namentlijk van die gheene die an de klippen wassen, welkers visch ghy stoten en uitdrukken sult, en schrijft het navolgende in een schulp, enghy sult terstont met grote verwondering sien dat de Vissen op een plaats overvloedigh by malkander komen; Maar de woorden self zijn dese: *Tao Sobaooth*, welke de *Ictiophagi* oft *Visch-eeters* gebruiken.

Onder- scheid. Hy wort in een groote van de Rode Zee, en in een kleine, en wilde verdeelt. De grote van *Rondeletius* heeft de schulp niet nauwkeurigh rond, maar oneffen, binnen glat, buiten een weinig ruw, daar somtijts wat mosch angroeit. De bultigheid in den omkring blauwachtig, en ghegroeft, maar binnen hol. Alshy los is trekt hy ook den vischachtigen baart in, die hy in de rontte uitbreid als hy vast-hangt. Binnen is'er harde visch in, daar sy vast mede an de klippen hanghen, en die de vorm van een gheschildert schilt heeft. De mont is in 't boven-deel openbaar, onder daar recht tegen over den uitgang van den drek, maar niet inde schulp, ghelyk in die, welke *agria* oft wilde gheenoemt is: Na de mont volgt de maag, en daar in de papaver, en in 't onderste van de maag ook een deel dat de kuit gheenoemt wert. De *Lepas* van de Rode-zee van *Bellonius*, is met acht dwarse hoornighe platen op den rug, op de wijs van een borstwapen gedekt, en overal met kraakbeen beset, met veel angels ruw, die ghelyk, welke in de Zee-starren gesien werden. Hy is anderhalve vinger breed, en dry lang. De visch heeft de verwen aart van een rode flek, en wort ghekookt gegeten. De schulp van de kleine van *Rondeletius* heeft in 't midden de gestalte van een Pijn-karl, maar is effen; Hy bestaat uit kleine platen. Sy hebben binnen visch, maar de deelen worden om haar kleinheid nauwlijc onderscheiden.

De wilde oft *Lepas agria*, en de *Auris marina* oft Zee-oir, om de groote ghelykheid van ons oir, soo gheenoemt, heeft een ronde schulp silver oft parl-schoon; buiten bultigh, met veel streepen belopen; An d'een zyde op de

wijs van hoorn-flekken kruis-wijs ghedrayt, daar gaten beginnen, die eerst klein zijn, en daar na meer en meer verwijderen: Hy verscheelt van de groote in doorgangh van den drek, om dat hy ghelyk *Aristoteles* angheteekent heeft, sijn drek an 't onderste van sijn schulp uitwerpt, daar het gat staat. *Bellonius* noemt hem de groote, om dat hy glat en doorschijning van schulp is, daarom wort hy van de Goudsmids in dunne platen geklooft, om daar mede de koppen en schalen in te leggen. De Cyperse van *Aldrovandus* die gegroeft, en niet gegroeft is kan totte groote van *Rondeletius* betrokken werden.

II. S T I P.

Van de *Concha Venerea* oft *Venus-schulp*.

DE *Concha Venerea*, heeft moghelijk die naam om datse niet alleenlijk *Venus* ange-naam is, maar om de gemeene oorsprong uitte zee haar schijnt verwant te zijn, en om dat het beeld van die Goddin heel vermaart was, die dees mette voet drukte, en ik weet niet, op dat ik de woorden van *Gelenius* ghebruike, of die van haar oft van dit geslagt is. *Martialis* noemtse enkelijk *Concha*. *Hyle* de *Rijmerin* noemtse *Concha Eriythrea*, sonder twijfel om datse an de rode zee overvloedig is. *Bellonius* seit dat hy in een Dorp *Torviginti* gheenoemt, Kamelen gesien heeft, die met deze ronde schulpen ghesladen waren, en dat de Inwoonders van *Kairo* die gebruiken om papier en andere gheverwde stoffen glat te maken; daarom wortze by hem *levigatoria*, oft glatmakende schulp genoemd. Of het de *Umbelliculi marini* oft Zee-navels van *Myrepus* zyn, oft ghelyk yemand overzet, dat sy met recht *Umbilici Marini* van de *Kruitmenghers* gheenoemt werden, laat ik in twijfel.

Aldrov: 1.3.
cap. 82.
Martial: 1.14.

Want die Uitleggheer meent dat'er kleine witte steentjes door verstaan werden die an den oever van de zee gevonden, den navel van de mensch ghelyk, en met een vermogen van afvegen, versien zijn, die andere zee-boontjes noemen.

Kordus heeftse *Dentalium* gheenoemt; *Ennius*, moghelijk soo *Apuleius* zeit, heeftze *Matriculos* gheenoemt: *Mutianus* zeit by *Plinius* *Murex*, nocht de *Chorinæ* van de Grieken willen yet anders beduiden, hoewel *Aristoteles* die heeft overgheslaghen; Want de uitlegger van *Aristophanes* noemt die uitdruklijk *Conchas Marinas* oft Zee-schulpen, diemen te Athenen plaght te ghebruiken, op dat ik niet zegghe dat *Pollux* 't zelve ook ghetuight. De *Francen* noemen haar *Porcellinas*, tzy oft van de ghedaante van een Varkens-snuit, gelyk *Gesnerus* meent, welken sy met haar getande gapende deel, oft vertonen liever met het een eind van haar schulp, dat scherp en uitsteekent, een Varkens-snuit ghelykt.

Plin: H.N:
l. 9. c. 25.

Voorwaar de Voester-minnen by *Varro* noemen de natuur, voor soo veel sy Vrouwen zijn, *Porcus* oft Varken, en de Grieken in de zelve beteekeningh *Charon* oft *Delphaca*. De Hooghduyzen noemen haar ook

moedet stenen, welke kleinder als dese zijn; De kleinste Concha noemen sommige Corvina oft Corviola.

Beschrij-
vingh.

So men sijn beschrijving insiet, Hy is volgens *Mutianus* breder als de *Purpura*, niet rond oft ruw van mond, nocht met een hoekachtighe snuit, maar die sich eenvoudig an beide zyden t'samen trekt; dat sy alle een harde schulp hebben blijkt daar uit, om datse nimmer uitgheknaagt zijn; Hy is binnen heel wit, van buiten verscheiden gheverwt, en in verscheide schulpen, heel effen en glat: sijn mond is in den omkringh getandt, en heeft ter zyden korte goten daar hy sijn tong door uitsteekt. Hier van meer in 't onderscheid.

De Concha heeft alleen in sommige dingen haar gebruik ghevonden. Sy word in de pillen van de *bdellium* ghemenght om den buik te stoppen: Hoewel de Monnikken die *Mezues* uitgheleidt hebben, belasten het Parlemoer in plaats te zetten; Hoe haar de Turken, en die van *Kairo* gebruiken is bovengeseit. De *Fransen* gebruiken se tot sleutelriemen, en om lepels van te maken: by de *Aethiopiërs* worden sy voor gelt gebruikt, en zijn daarom by haar in sulken waarde datse daar goud en haar kinderen tegen verhandelen. *Gesnerus* getuigt dat hy inde groote een aengesigt heelaartig uitgedrukt gesien heeft.

Onder-
scheidt.

By *Rondeletius Gesnerus* en *Aldrovandus* zult ghy verscheiden onderscheid vinden. *Rondeletius* heeft'er vier.

De eerste van gestalte als een ey, heeft in beide uitersten van de schulp een gat, het een om voedsel te trekken een weinig uitstekend, het ander om den drek uit te werpen, en hy meent dat het de *Remora* van *Mutianus* is.

De tweede is dunder van schulp, en meer doorschijnig, heel verscheiden, en die in plaats van plekken strepen heeft, met een enkele schulp sich weerzyds intrakkende.

De derde is op sijn platte zyd meer gedrukt, met ronde plekken getekent, harder als de tweede, en wit van verw.

De vierde is an d'een zydt bultigh, daar een

goud geele kring omloopt, maar is anders buiten geheel wit, binnen blauw.

De grote, en kleine rossche van *Gesnerus* verscheiden niet veel van die van *Rondeletius*, die kan nergens op steunen dan op sijn platte zyde daar hy wit, gelijk ook van binnen bultigh en half bolrond, rossch en met swarte plekken onderscheiden is. Hy glimt so van glatheid dat hy een beelt vertoont, maar wat donkeragtig. Den rug van de kleine is in 't opperste, met witte, bleke, en grauw-groene plekken onderscheiden: binnen is hy wit.

Aldrovandus stelt derthien gedaanten, indien niet meer, van welke de een geheel uitten rossche witachtig, en over den geheelen rug met lange ysergrauwe plekken gesprengt is: De ander was geelachtig met roode plekken onderscheiden. In de voghtigheid gehouden zynde wierd hy bleker na dat hy de opperhuid van de bovenste schors afgeleid hadde. De derde was op den rug met swarte ronde ongelijke plekken getekent. De vierde met roodachtige purpure en blauwe: Besie de andere by den selven schrijver. Wy hebben'er hier dry doen af-beelden; Die welken de *Portugesen* en *Moren* *Busios* noemen, is over al wit behalven dat hy op den rug twee geelachtige strepen heeft die by na als een ey tot malkander lopen. De rug is ook meer oneffen als in andere, en gebult, so dat daar ook de schulp, maar schuin op kan leggen: binnen is hy uitten roosferwig na 't blauw hellende.

Hier toe betrekik de *Perse Concha*, en de *Penicillus*, die heeft sijn naam van de plaats bekomen; Hy is merendeel roodachtig het overige wit, en word gezeit *Parlen* in te hebben. De kleine is geheel a' grauw. De schulpachtige buizen, hebben sommige jonge schrijvers *Penicillos* oft *Pincelen* gheuoemt: sy worden met een zachte en losse selfstandigheid an de klippen gehegt, so datse van de baren gins en herwaarts beweegt werden. Als zich dat vischagtige dat binnen is uitsteekt, breidt hy sijn baarden uit. Daar syn'er ook daar wormen in schuilen, van welke wy hier ses af-beeldfels geven.

Aldrov:
1.3. 84.

B E S C H R Y V I N G H
V A N D E N A T U R D E R
B L O E D L O S E
W A T E R D I E R E N.
H E T I V. B O E K.
Van de Zoophita, oft Plant-dieren.

I. HOOFSTUK.

Van de *Urtica* oft *Zee-brandnetel*.

Et vierde geslagt van de waterige Bloedlosen zijn de Plant-dieren, die *Aristoteles* tussen plant en dier twijffelbaar noemt, ghelyk *Budeus* en *Gaza* dat uitleggen. Sodanighe zijn de *Urtica*, de

Pulmo marinus oft *Zee-long*, de *Holothuria*, *Tethyia*, de *Grahaat-appel*, de *Kampernoilie*, de *Peer*, de *Zee-schamelheid*, de *Zee-pen*, de *Druif*, de *Dulle appel*, en *Zee-hand*.

De *Zee-brandnetels* worden in 't *Latijn* van *urendo*, dat is van branden *Urtica* genoemt, om datse de handen schijnen te branden; By de *Grieken* *Akalephai*, gelijk als die 't gevoel bederyen, oft van *apalei* te *aphe*, dat saght en teer in 't

Aldrov:
1.4. c. 1.

in't antaften betekent, genoemd, maar door een wijs van teghen-spreken, vermits sy scherp en schadelijk zijn; Sy worden ook Knidæ genoemd, om datse een bijtingh oft jeukte an de handen verwekken, ook worden sy Metrida genoemd, van de gelykenis die sy mette Vroulijkheid hebben; Colysenæ van de huidendaagse Grieken, om datse met haar steeltjes als de Polypus vast-hangen. In Italic worden sy Zee-vlam, en by *Trottula* Zee-vlees genoemd: By *Isurus* is de *Urtica* en *Vertibulus* een selve.

Beschrij-
vingh.
Arist: H:
A: 1. 8. c. 2.
Plin: 1. 9.
c. 45.
Plaats.

Indien gy haar algemeene beschrijving an-
fiet, *Aristoteles* seit datse de mond in 't midden
hebben, dat inde groote klaarder blijkt: Daar
wort geen drek in gevonden, en zijn hier in de
planten ghelijk; datze boven door een kleine
buis ontlast werden, lezen wy by *Plinius*.

Sy beminnen verscheide plaatsen, en komen
ook in verscheiden voort: Eenige worden nim-
mer ontloft, maar blijven altijd an de stenen
hangen; de overige die lopen, zoeken de stran-
den en vlakke plaatsen: Sy leven van de stenen
als van haar schulp, en vanghen de voorby
swemmende kleine vischjes; *Plinius* schrijft
datze visch eten.

De selve wijs van teelen is ook in deze, als
in die gene welke inde schulpen besloten blij-
ven; want sy groeyen door de enge hopen en
gaten van de stenen, soo de *Wijfgeer* verhaalt.

Plin: H:
N: 1. 9.
c. 45.

Van haar natuur schrijft *Plinius* dit: Hy trekt
sich heel bars in malkander, en als'er een vischje
voorby swemt, breid hy sich uit, vat hem, en
flokt hem in: Andersins sich als flau veinzende,
en of hy van de zee-baren kongins en herwaarts
gedreven werden, valt hy die gene, welke haar
om de jeukte an de klippen komen schueren
op 't lijf: Als hy voelt dat hy van een hand ghe-
raakt wert, verandert hy sijn verw, en trekt sich
t'samen, geraakt zijnde verwekt hy jeukfel, en
soo der een weinigh ruimte tussen beide komt,
verbergt hy sich.

Gebruik.

Sy wierden eertijds gegeten gelijk als nu, hoe-
wel *Pijthagoras* sijn leerlingengeboud haar daar
van t'onthouden, om datmen seit datse de geil-
heit verwekken, oft om datse an *Hekate* waren
toegeheiligt: Sy worden van *Aristoteles* na het
evenaren van dag en nacht zeer geprezen: Op
deestijd worden sy veel an een houtē spit ge-
braden, en eerst met zout en water ghekookt,
daar na met meel gestroit, en met oly oft boter
inde pangefnerkt. Volgens *Xenokrates* zijn sy de
mont angenaam, maar niet an de maag (*Diphilus*
noemtze nochtans goet voor de maag) maar sy
zijn beter gebraden als gezoden, sy lossen den
buik, en noch meer het water: Met zoete *Wijn*
worden sy lichter verteert en geloft; Indien ghy
de genees-konst beschouwt, men seit datse met
Wijn ghedronken goet tegen de steen zijn, so
Galenus schrijft; met *A* sijn van zee-ajuin maken
sy een hayr-middel om dat te doen uitvallen.

Onder-
scheidt.
Arist: H:
A: 1. 5. c. 10.
Athen: 1. 3.

Gy sult by de schrijvers verscheiden onder-
scheid vinden: By *Aristoteles* zijn sommige klein,
die bequamer om te eten zijn, andere groot die
harder zijn. Eenige hangen an de bogtige klip-
pen die nimmer afvallen, andere beminnen de
vlakke stranden, die hier en daar van haar
plaatsen af dwalen; 't selve staat ook by *Athe-*

neus. Volgens *Rondeletius* hangen sommige an
de klippen, andere gantsch niet; en weder van
die an de klippen oft an iet anders hangen, blij-
ven zommige daar altijd an hangen, hoedanig
de kleine zee-brandnetel is, die in de reten van
de stenen verborgen leit, en die an de *Purpur-*
visch en kinkhoorn groeyen, gelijk ook de as-
grauwe die heel langhe krullen heeft: Andere
veranderen van plaats, en swemmen los en vry
door de zee, gelijk de *purpur Urtica*. Die al-
tijd los zijn noemt men in 't gemeen *Potes*: De
kleine is naulijk grooter als een *Okkernoot*; hy
is geheel vischfich, met korte krullen: t'saam-
ghetrokken lijkt hy het uitterste van den aars-
darm, en is verscheiden gheverwt, want zom-
mige zijn blauw, andere groen, eenige swartag-
tig, met rode, blauwe oft geele plekken ghetek-
ent, en word by de Grieken *Kolekæna* ghe-
noemt. De aschgrauwe heeft de naam van sijn
verw, hy is heel dun, om dat hy een groten baart
oft veel krullen en weinigh visch heeft: Hy leeft
inde kloven van de klippen, en heeft sijn baar-
den altijd uitgebreid, en nimmer ingetroken.

Beide hangen sy an de strand-klippen en om-
trent die streken van de zee, welke minder op
de wind legghen, en dat so vast, datse in 't eerst
niet afgerukt zijnde, daar na naulijk als in stuk-
ken gemorsselt konnen afgescheurt werden, zo
nauw trekt hy sijn krullen t'samen. De *purpure*
oft rode, is by sommige roos, by andere *postrol*
genoemt, om dat hy t'saamgetrokken, een aars
gelijk is, behalven dat hy een langer oft over-
vloediger baard heeft.

Die an de *purpurvisch* oft kinkhoorn groeit,
heeft het buitendeel hard en bars, en dikker als
in andere, maar korte krullen in den omkring:
Over sijn buitendeel loopt een streep met so
anghenaam en vloeyend *purpur* verciert, dat
het met de kostelijke verw van de *purpura* wel
dingen kan, daarom gelooft *Rondeletius* dat de-
ze van den hond van *Herkules* gebeten is: daar
is ook een die inde *Lepas* voortkomt, van wel-
ke *Ferrantes Imperatus* aldus schryft: Datter op
den rughses kloven de starren gelijk zijn; in 't
midden van den rug een heel klein hol is, met
een gestalte de *ronde Koncha* gelijk, daar in be-
sloten, en dat van de zyde van de *Lepas* door
middel van een doorgaande vlies onderstut
werdt, welke holligheid geen ander tussen
midden in dit dier heeft als dat vlies, maar in 't
voorst de deel word de vrucht van de *Lepas* ge-
sien, die als een schilders quasse t'saamgerolt is.

Totte voorgaande konnen ook die van *Bello-*
nius betrokken werden, van welke een met rode
verw belopen is; de ander meer blau, met kort-
jes in 't ronde bezet: beide gelyken sy t'saam-
ghetrokken zijnde, een zeebuil, uitghebreid
eenig hayr, dat het gehele lijf omringt, want sy
bestaan uit veel pinnen, de sprieten van de kap-
pellen, oft van de paars-worm in dikte gelijk.

Hier toe behoort die van *Aldrovandus*, die
t'saam-getrokken, en de asgrauwe van *Rondele-*
tius ghelijk is, an de klippen wast, en met dunne
krullen versien is. Hy is van vorm by na als een
hoed, en gheheel rood, uitghenomen het op-
perste dat groen is, en met een swarte plek
getekent: en die, welke uit het geslaght van de

Zee-haas ten deel purper en ten deel wit is.

De lossse *Urtica* oft in 't ghemeen Zee-potta genoemd, omdatse een gedaante van de vrouwelijkheid heeft, wort by de Grieken ook met een oneerlijk woort *Mongi* genoemd, om datse, gelijk *Bellonius* schrijft, an de schamelheit gedaan, jeukte en geilheid en bleinen verwekt. Als sy leit is sy een pensch gelijk: opgeheven, gelijk sy een long, en is so klaar als een glas, so dat men sonder openen alle de ingewanden daar in sien kan; opgehangen, heeft sy de gedaante van de *Polypus*, behalven dat dese heel dikke, en die heel dunne armen hebben. *Gallus* heeft op die plaatsen daar de voeten uitspruiten enige doorgangen vol sand gesien. *Massarius* seit datse boven rond, en onder hol gevormt zijn, (so datse de *Koncha* kunnen ghelijk zijn, en van onder haar krullen uitschieten als de *Polypus*).

Onder-
scheid.

Daar zijn twe geslagten van dese by *Rondeletius*. Het eerste beschrijft hy aldus: Het een deel is als een vose klomp, hol, en in 't midden doorgaat, en als met een purple streep omringt, en geheel een hoed gelijk: an d'ander zyd is sy gelijk de voeten vande *Polypus*: want sy heeft agt dikagtige voeten, an 't einde vierkant, en spits aflopende, en heeft geen voorste deelen onderscheiden. Sy is so helder en doorschijnig van lyf, datse de ooghen doet scheemeren. Sy worden soo groot datze de mutzen die de Reizers gebruiken, overtreffen. De ander heeft maar vier voeten, die met de bladeren van de Haagdoorn kunnen vergeleeken werden; an d'ander zyd is sy met streepen star-wijs beset. Van dit geslacht schijnt ook die, welken *Bellonius* aldus beschrijft: Sy is sagt, wit en kraakbenigh, en glinstert als *Kristal*, dat light in slym verandert: Sy heeft een bult als een halve hemel-kring, glat, en een duim dik, welkers innerlyke deel met regte zenuwen van 't midden beginnende, als met streepen van geel-blinkende verw glinstert, met welke sy haar t'samen-trekt en uitbreid, en met welke beweging sy het water slaat, en haar nu voor, dan agter over wend; in plaats van vinnen heeft sy kleine pinnen, en nauylk sichtbaar, daar sy in 't rond mede bezet is, als de Zee haas: Sy heeft ook vier kruis-wyse gegroefde, dikke, en als een star-blinkende krullen an haar binnen-deel, bequaam tot swimmen. Om dit wel te sien, moet sy in een ketel met schoon water geworpen werden, en so sy op den rugh gekeert wert, sal sy veel reten an de wortels van haar krullen vertoonen. Sy heeft de mond ook voorwaarts over, daar sy alles, wat sy jaagt, mede verslint, waar toe sy vier krullen ter zyden heeft, gelijk als tot kuwen oft darmen. Hierom is het dat als ymand de zee-long door de zee fiet weiden, hy een groot stuk slyms schijnt te sien, 'twelk maar eenerlei verw soude hebben, indien het niet met die vier rode krullen gevlekt, en met dat kruis daar het binnen deel mede gegroeft is onderscheiden was.

Tot het eerste geslacht is de lossse *Urtica* van *Mathiolus* te betrekken, welken wy hier vertonen. In stukken gesneden, en in zee geworpen leeft en beweegt sy haar noch, maar buiten water schijnt sy dood. In zee ghestorven, en op 't land geworpen zijnde is sy doorschynig als ys:

sy verwekken alle jeukfelan de schamelheit en brandt an de handen, en wekken met haar scherpheid de lome en uitgedoofde wellust op.

II. HOOF T-STUK.

Van de Pulmo Marinus oft Zee-longh.

Onder de schulpachtige schijnt *Aristoteles* ook de zee-long gestelt te hebben: Maar *Plinius* reket die onder de plant-dieren, dien wy volgen: Hy word zee-long genoemd oft na de gelijkheid van onse longh, oft van sijn lossse, sachte en doortochtige selfstandigheid. De uitlegger van *Kiranides* noemt hem met een oneerlijken naam, en schijnt hem alsoo voor de lossse *Urtica*, maar qualijk, te oordelen.

Aldro: l. 4.
cap. 3.
Arist: H:
A. l. 5. c. 15.

De Genees-meesters prijzen het affiedtsel van de Zee-longh: Maar de *Urtica* oft Zee-brandnetel is al te sacht en een t'saam-gegroeuyt slym ghelijk, dat in water verdwijnt, en sy kan nocht gekookt, noch tot asch gebrand werden, om yets van 't lijf over te behouden.

Syn beschrijving sult gy nauylk uitte oude bekomen. *Plinius* schrijft dat hy door Zee dwaalt als'er onweder voor handen is, en zeidt dat hy sulck veel dagen voorduid. *Ephesus* zeidt dat hy niet vast hanght maar los drijft. Sy worden gebruikt om 't hayr te doen uitvallen: sijn visch in azyn geweekt, en die op de kin gestreken, doet sy den baard uitvallen. De asch angebonden belet de uitvloeyngen; In water ghekookt is hy goedt teghen de steen; Het hout dat'er mede bestreken werd schijnt te branden, en met sijn licht een brandtoorts te overtreffen. *Rondeletius* heeft yet an de rotfen sien hangen, dat met een swarte en harde huid bedekt was, en van binnen zacht, voosen doorgaat was: oft, zeidt hy, de zee-long kan genoemd werden, een ront lichaam op de wijs van een zee-bal gevormt, groen gheverwt, van buiten als een vilt, en van binnen doorgaat als de *Spons Aplysia*. In de zee is het vol water en swaar: buiten water sakt het neder en word slap. Het verberght sich in de kloven van de stenen en onder de wier.

Beschrij-
vingh.
Plin: H: N:
l. 8. c. 35.

Plin: l. 32.
cap. 10.

Van waar den naam van *Holuthurium* komt weten wy niet. De oude schrijven'er ook weinigh van: te weten datse niet an de rotfen hangen, maar onbeweeglijk, en met een ruwe huid bedekt zijn.

Aldro: l. 4.
cap. 4.

Rondeletius heeft ons twee afbeeldsels vertoont, met dese beschrijvingen. Dit geslacht, zeidt hy, dat wy hier voorstellen, is an 't een einde stomp en plat, daar gy zout seggen een roos ingesneden te zijn, omtrent daar sijn krullen staan, van daar hanght een klein zacht byhangfel af; Hy ruikt vischachtig, en is niet minder onangenaam als de zee-haas: An 't ander einde is hy dunder, binnen zijn alle delen onverdeelt: an het' ander schijnt hy een hoofd te hebben, dat rond en rompelig, sich somtijts uitbreit, en t'samen trekt. Daar volgt een dikker lichaam met veel anghels bars. Hy schijnt tot een start af te laten; Uit welkers uiterste twee byhangfels in plaats van voeten oft vinnen, maar verscheiden voortkomen; Het bovenste is smalder, an den omkringh gekartelt, en in een spits eindigende, tot welke een streep van den nek af, uitgestrekt is; de ander is over al breder. Door dese schijnt hy

hy fijn bewegingh te hebben, welke het eerfte gheslaght gantsch niet heeft. En hy zeit dat hy fomtyds an de klippen hangt, maar los werd.

III. HOOFSTUK.

Van de Tethium.

Naam.

DE Tethia oft so *Plinius* wil de Tetha, by de oude Grieken Tedeia, en Tethya, worden van de huidendaagse Spherdokles, sonder twijffel van het woord sphaera oft Hemel-kring genoemd, en by de inwoonders van de Adriatische-zee spongia, om dat sy gedrukt als de sponcie, water uit haar gaatjes gheven; by die van Tarentum om fijn vorm en eenige kleine draijingen, wervel: by andere van de verw en bult, oft om datse geen vezelen hebben ghelyk de land-kampernoelje, Tubera: by zommige, om datse met een eeltachtige stof gedekt zijn, Callus: by andere, maar qualijk, 't geen uitte vergelijking kan blijken, *Urtica* genoemd. *Gaza* vermengtze mette *Holothurium*; *Eustatbius* en de uitleggher van *Homerus*, onderscheidt haar niet van de Oesters. *Nikander* leit ta Tethe wilde *Patella* uit.

Arist. H. A.
l. 4. cap. 2.

Aristoteles heeft hem aldus beschreven. Die wy Tethia oft Callos noemen met een sonderlinge naam van haar deksels, hebben gelijk bekend is, onder dese geslachten van de schulpachtige een zonderlingen aart; Want in die alleen word het lijf in 't geheele deksel besloten, die een hardigheid tussen een huidt en schulp hebben: waarom sy ook op de wijs van een harde ossen-huid doorsneden werd. Dat geslaght hanght met fijn schulp an de klippen; sy hebben twee gaten die van malkander afgescheiden staan, heel klein en nauwlyk sichtbaar, daar hy water door intrekt, en uitwerpt. Daar word geen vuiligheid in gevonden, gelijk in de andere Oesters, oft *Echinus*, nocht ook dat *Papaver* genoemd is. Indien gy haar door-snyt, sal u eerst een senuwagtig vlies, over het vischsig lichaam getoghen, voorkomen. Hier onder is de visch van de Tethium verborgen, welk van alle andere verscheiden, maar in haar geslaght in alle even gelijk is. Dit hanght op twee plaatsen an het vlies, en ter zyden an de huut vast. Daar het vast hanght is het weerzyds platter, met welke delen het na die doorgangen loopt, welke voort door de schulp uitwaarts schieten: en hier door werpt hy fijn spijs en water uit en in, als of dese de mont was, en die den aars: de een van dese is dikker, d'ander dunder: Maar binnen an weerzyden van die verdeelde groef is een klein dingetje. In beide is fijn vochtigheid: maar van andere delen, die onder den naam van werk-tuig, of het ampt der finnen behoren, oft drek, gelijk in andere gevonden werd, heeft hy niets. Dus ver *Aristoteles*. Hier doet *Rondeletius* by dat sy niet alleen an de klippen maar ook an de oester-schulpen vast-hangen, en daar in als harde knobbels ghesien werden; sy zijn, zaid hy, wat langer als ey-rond. De schulp is buiten donker, oneffen, bars, binnen silver-wit en glat. Haar visch met een ander vlies overtoghen, heeft de langwerpigh ronde gestalte van een maag: fijn dikke en wyder doorgangh ghelykt een keel-

darm; De andere is in plaats van den aars. Beide zijn sy rosch oft blinkend van verw, het gehele lijf saffraanachtigh.

In *Aegypten* worden geen ghevonden, in *Smyrna* heel schone. In de Ocean an den *Fransen* oever overvloedigh. Te *Parys* op de vischmarkt worden sy dikmaal an de Oester-schulpen vast-hangende gesien. Sy houden haar ook in de holen van de klippen: meest in de modder en an de stranden die vol mosch en wiet zijn; sy worden ook in andere kruiden en bladeren van de zee gevonden; Waar van *Plinius* zeit de Tetha word zuighende an de zee-bladeren oft liever an de klippen gevonden. Hier uit giff *Eustatbius* dat de Tethe van 't woordt tho, 't welk voor zuigende gebruikt werd, genoemd is. Sy zijn meer een geslaght van de *Fungus* als van visch, om datse geen ingewant hebben, maar een onghevormde visch-klomp. Hy schijnt niets van een dierlijken aart te hebben.

Plaats.

Dat de beweging en 't gevoelen, dat in haar is, van binnen voortkomt (wyl veel schulp-vischen dat binnen haar hebben, van 't welk haar beweging voortkomt) schrijft *Plinius*.

Beweging.

De rode zijn tot spijs bequaam: Maar de bleke en geelachtige zijn bitter, soo *Massarius* zeit. *Xenokrates* zeit datse veel voedsel geven, maar dat haar huut niet licht verteert werd.

Gebruik.

So wy de Genees-konst an sien: Wy lesen by *Plinius* datse de buik-pyn en opblasingh, de perssingh, en gebreeken der nieren te hulp komen, en in spys genomen, de zyde-pyn versagten; Sy zijn ook goet tegen de heup-pyn, met rute ghebruikt, ook voor de uitteerende met *Wynruit* en *Honig*.

Wat angaat haar onderscheid, en gedaanten. *Aldrovandus* stelt 'er vier. De eerste is in en uiterlijk van vorm als een peer, en aschgrauw geverwt: Het velletje wech-ghenomen zijnde, schijnt haar selfstandigheid dicht, met weinigh tochtgaatjes, en nauwlyk sienbaar, begaaf, waar door hy water intrekt, en dat door 't heele lyf verdeelt: Hy heeft ook twee groter gaten, een langwerpigh, het ander rond, dit schijnt de mond, en 't ander den aars te zijn. In dese worden dikmaal de *Scillarus*, de *Cancellus* en andere schulpachtige, als de *Trochus*, en *Turbo*, gevonden.

Onder-scheid.
Aldrov:
l. 4. c. 5.

De ander is van ghestalte als een appel, met twee gaten, een rond dat grooter, en een langwerpigh dat kleinder is: in dat was een *Scyllarus*, die by na dat geheele hol vervulde. Hy had een omgerolde start.

De derde is ongelijk van ghestalte, en knobbelachtig, met een langwerpigh groot gat, en een ander kleinder daar teghen over: in die was een *Purpur*-visch, na evenbedeelingh van de Tethium, groot, soo dat hy ook buiten de huut stak.

De vierde is van ronde ghestalte, maar onder plat: Hy heeft een gat soo klein dat het nauwlyk kan gesien werden: binnen wort 'er een schorfachtigh dier, gelyk in 't gat van 't voorgaande deel gelyk, gesien.

IV. HOOFD-STUK.

*Van de Mentula Marina of
Zee-schamelheid.*

DE Mentula Marina, is by *Numenius* peiris gheuoemt, by andere *Holothurium* van thorneuestai, dat is wellust plegen; want thoras betekent teel-zaad. Hier van heeft de een gedaante van de *Holothurium* van *Rondeletius* ook de ghestalte van een manlijk teel-lid. By zommighe wordt hy Helosuriou gelijk als alosura oft zee-start genoemt. *Apuleius* noemt hem veretillum; *Albertus* gedenkt een Oester, welkers eene gedaante een teel-lid, en d'ander een vrouwlijkheid vertoonde. De huidendaaghe Grieken zeggen Psoli.

Beschrij-
vingh.

Van *Bellonius* word hy dus beschreven. Het is een bloedloos uitwerpsel van de zee, en dwaalt los door de selve: Maar is van sulken aart, dat hy van andere vissen niet angetast, oft ook van ymand gegeten werd. Het is een strant vrucht, en word elders niet gevonden, als daar de *Patella*, de *Ricinus* en *Vertibula* verkeren. Hy word daarom een schamelheid gheuoemt, om dat hy langwerpig rond, een voet langh, en so dik als een middelbare arm is: Hy rekt sich uit en trekt sich in op de wijs van de bloedzuighers; daarom hy ook den naam van *hirudo* heeft. Hy is rosch van verw, en traagh, gaat kruipende voort, en is bol en ront van an sien, op de wijs van de wortel van de plompen. Hy sakt altijd onderwaarts, swemt nimmer, en geraakt zynde, trekt hy sich t'samen; hy is soo hard als hoorn, en kan nauwlijk met een scherp spits door-boord werden: Hy is anders heel zacht als hy van self beweegt werd: syn snuiten haalt hy uit en in na syn wil, dat hy van een voet nauwlijk zes vingers lang schijnt, mette holletjes oft krullen van syn snuiten hanght hy an de stenen, daar ghy dikmaal dry oft vier duisend by makander vindt. Uit het voorste van syn hooft steekt hy een boshayren uit vol krullen, met welke hy wat hy voelt, na de mond brengt, die hy so wijd opent dat hy eē matelijke schulp inflokt, want hy eet allerlei geslagt van de *Conchilium*; syn drek is wit, tay, slijmig, en veel, die soo hardt werd als pezen. De mond is in 't ronde met pinnetjes getand, maar anders nergens met been oft graten begaaf; De keeldarm loopt van de mond totte maag, gelijk in de zee-Egel. Het overige als de darmen, is in 't rond verdeelt, welke darmen nauwlijk konnen ghesien werden.

Onder-
scheid.

Rondeletius geeft twee gedaanten; De een is met een harde huid gedekt. Als hy leeft swelt hy en rekt sich uit. Na syn dood word hy geel-

achtig. De innerlijke deelen zijn niet gescheiden. De ander bestaat uit een dikke, harde, kraakbenige, rompelighe, en doorschijnende huid.

Gesnerus heeft'er ook twee van *Sittardus* bekomen. De een was een ongevormde klomp. Achterwaarts daar hy dikker en hoger was, was hy als een kleine rompelighe hoorn uitgestrekt. Het ander deel was lager, en vertoont in 't hooft een rond gat. De ander gedaante *Epipetrum* gheuoemt, was ook ongevormt, oneffen en knobbeligh, met veel krullen versien; Hy was ten deel swartachtig, roodachtig, en hier en daar witachtig.

V. HOOFD-STUK.

*Van de Zee Granaat-appel, de Fungus,
de Peer, de Druif, de Komkommer,
de Dulappel, en Zee-hand.*

DE Granaat-appel, de Fungus; en Peer hebben haar naam van die ghestalte bekomen. Die is van de selve verw als de Granaat-appel. Der tweede blauw, en de derde by na van de selve verw. De zee-pluim is die geene heel gelijk diemen op den hoed draagt. De Italiaanse vissers noemen hem om de gelijkheid van 't een eind een gevleugelt teel-lid: met het ander is hy een pluim gelijk. Dat dikke deel, 't welk het teel-lid gelijkt, heeft eenige kloven gelijk de kloven in de kuwen van de *Galeus* oft *Hay*. Dat deel 't welk de pluim ghelijkt, bestaat uit dunne vezelen, het pluim *Aluin* ghelijkt; Hy glinstert heel helder als een star om syn wit en glatheid.

De ander zee-pluim is rood, met een witte streep over 't midden van de steel, by na van de selve vezelen, maar an 't ander eindt daar hy sonder vezelen is, langer, en eenvoudig.

Plinius gewaagt ook van de zee-druif, als hy schrijft, datter niet alleen van de dieren, maar van alle dingen beeldfels oft gelijkenissen in de zee ghevonden werden. Men kander, zeit hy, ook een druif, een swaard en zaag vinden. Het is een langhwerpige ongevormde klomp, van een steeltje ahangende. De innerlijke deelen zijn niet gescheiden, daar somtijds eenige kleine knobbeltjes tussengevonden werden. In de wijn gheleit zijnde, verwekt sy een af keer van wijn, gelijk *Plinius* verhaalt.

De Zee-Dulappel, en Zee-hand, hebben ook haar naam van de gelijkheid.

De Komkommer is een vinger dik en langh, met eenighe knobbeltjes als de kleine Landt-Komkommer, en de innerlijke delen zijn niet gescheiden.